

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

HD WIDENER

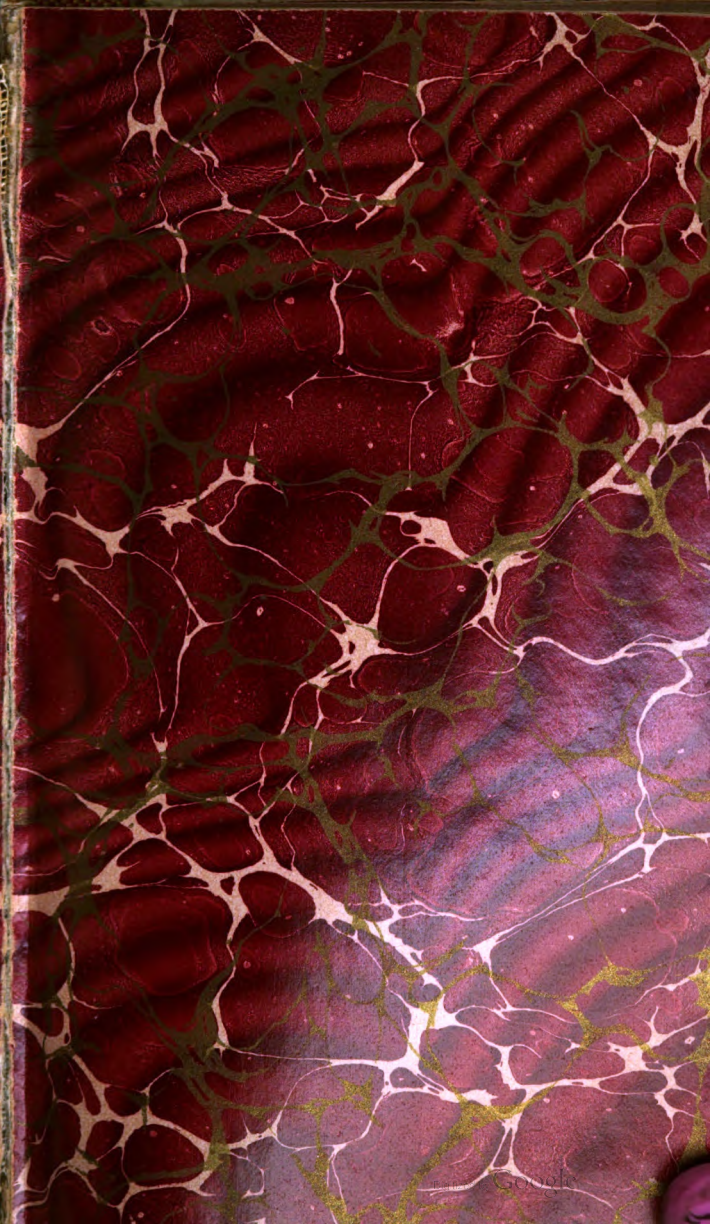
HW F7LL P

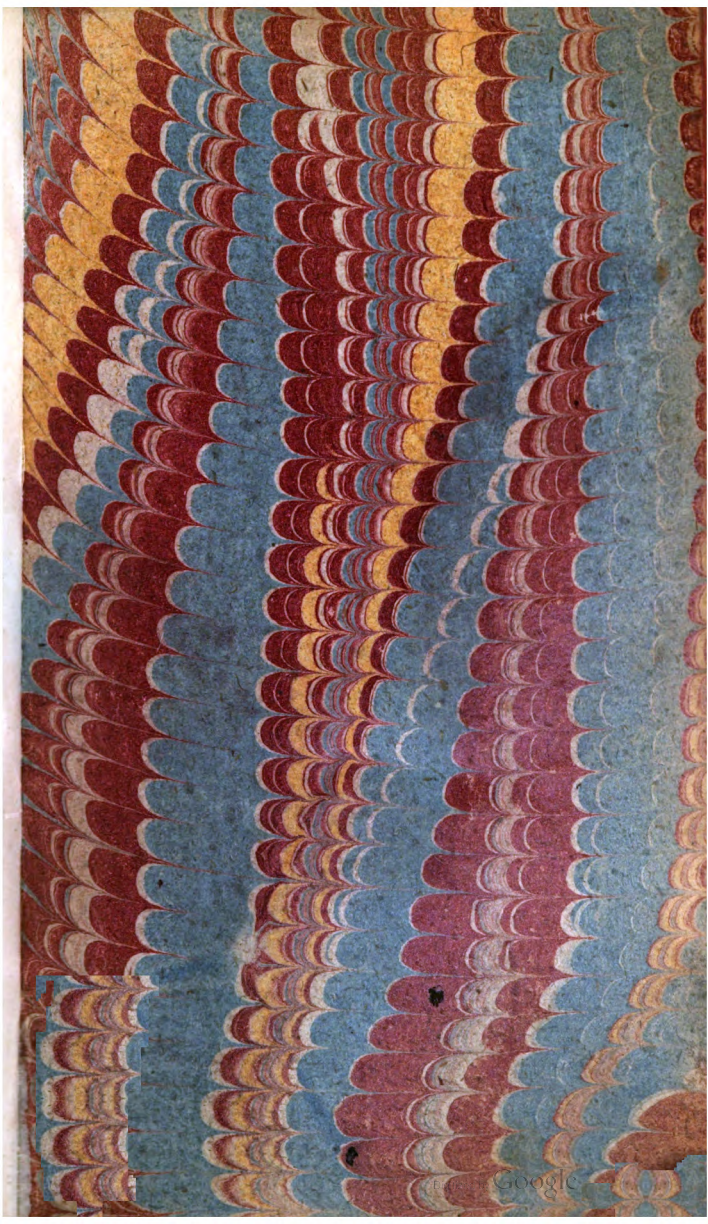
WISH VS THE WIND SOVTH

DANIEL B. FEARING
NEWPORT R.I.

1895

3/

②

James Vanierc.

French Jesuit. Pact-

B 1664 D 1737

Gravé par Brund.

**JACOBI
VANIERII
E SOCIETATE JESU
SACERDOTIS,
PRÆDIUM RUSTICUM.**

NOVA EDITIO AUCTIONIOR ET EMENDATIORE.

PARISIIS,

**Apud MARCUM BORDELET, B'ibliopolam,
è regione Collegii Jesuitarum, viâ Ja-
cobæâ, sub Signo Sancti Ignatii.**

M. DCC. XLVI.

CUM PRIVILEGIO REGIS.

✓
F3715.90.8

HARVARD COLLEGE LIBRARY
GIFT OF
DANIEL B. FEARING
30 JUNE 1915

ILLUSTRISSIMO VIRO
NICOLAO LAMONIO
BAVILLÆO.

IDE S quàm obsequentem me
habeas, Vir Illustrissime, qui
Musas, atque intermissam agro-
rum culturam non resumam
modò, quod suaseras; sed opus
aggrediar, quod universam ferè
ruris disciplinam complectitur: id enim one-
ris imposui mihi, ut Prædium Rusticum
conficerem sexdecim libris, quorum argu-
menta subjicio, ut fide tibi semel obligatâ,
nulla me negotia, nullus scribendi labor à
suscepto consilio detertere deinceps possint.
Primo quidem libro docebo quomodò fundum
eni, ac reparari oporteat. Deinde servorum
delectum, & varia singulorum in excolendis
agris ministeria persequar. Tertiò laborio-
sissimum hominis in agricultura socium Bovem
aliasque informabo pecudes, quæ vel in con-
sortium operum vel redditus & custodiæ causâ

EPISTOLA

nutriuntur. Et quoniam empto pradio, comparatisque ad illius culturam servis, & pecoribus, statim conferendam censent Rusticorum rerum periti, colendarum arborum rationem tradam in quinto & sexto libro. In septimo & octavo annuas agrorum operas summam sequar, ut quid quaque tempestate ruri peragendum sit, uno velut intuitu conspiciatur. Tum plenius tractandas aggrediar delicatiores rusticationis partes, hortos scilicet, vites, optimamque vini conficiendi rationem. Adjiciam denique Aves Chortales, Columbas, Apes, & Piscinam; quæ ad rem familiarem non minus quam ad villæ splendorem pertinent. Ultimum domestico Lepori librum destinaveram, ut rusticis convivis eas quoque adderem epulas non pecuniâ, non venantium sudore partas: sed intellexi placere tibi ut venationis voluptati magis indulgerem, neque Leporem unum, sed sylvestrem quoque Capream, Aprum, Damam, aliasque fulvas (ut vocant) Feras meo vivario includerem. Cujus argumenti amœnitatem eâ libentius sequar, quod me à proposito non recessurum puto, si traditâ rurius agriculturæ arte, id demum apposuerò quod magnoperè invitet, rurique quam diutissimè teneat dominos, quorum præsentia in operibus rusticis tantum pollet, ut nullo terra letamine pinguior fiat, quàm si frequentibus domini vestigiis proculcetur.

Habes, Vir Illustrissime, seriem totius operis, quod confidentius exequar, si tuo judicio comprobatum intelligam. Is enim es quem artium omnium ac scientiarum non patronum modò, sed & magistrum veneramur.

EPISTOLA.

Jamque apud oratores constat, non habere illos unde meliora eloquentiæ documenta sumant, quam si te dicentem in publicis Provinciæ Comitibus audierint. Quantum in pertractandis negotiis, rebusque publicis administrandis proficiunt quæ te propius intuentur, declaravit æquissimus rerum æstimator Ludovicus Magnus, qui Cursonium filium tuum præfecturâ donavit amplissimâ, non tam perpendens ejus annos, quam exemplorum tuorum vim, præclaramque illius indolem faustis sub penetralibus enutritam. Et quamquam usus togæ tranquillior, te à gerendis bellis amoverit, ubi tamen Provinciæ salus te ad arma capeßenda compulit, perspectâ animi tui magnitudine, rei que bellicæ peritiâ, non longis experimentis, sed mirâ ingenii sagacitate partâ, exercitatissimi bellatores te, non consiliorum modò, sed & armorum Ducem sequebantur. At ne cætera intempestivè commemorem, quanto mihi ad rem poëticam adjumento futurus es, jam probè novi ex frequentibus tuis litteris, iisque uberioribus, quam ex occupatissimo viro sperare debueram: nec possum quin gratuler ipse mihi, qui in Provinciâ repererim præsidium, quale Parisiis habuere maximum Rapinus, Comirius, Ruæus, aliique celeberrimi Vates, quorum acuebat industriam LAMONTIUS pater tuus, Senatûs Parisini Princeps Illustrissimus, nec fortunarum magis, quam famæ arbiter. Tu apud illum in Musarum quasi domicilio educatus, & paternarum virtutum æmulator, studia mea non adhortando tantum, sed erudiendo quoque promoves; cavesque consiliis tuis, ne quid è manibus in publicam lucem

EPISTOLA.

elabi sinam, quod tuo nomine indignum videri possit. Perge & depositâ bonitate quâ soles ad te adeuntes excipere, duram nunc primùm severitatem adhibe; versusque quos ad te mitto liberè redargue. Quantum enim alii tuâ apud Regem gratiâ ad honores & dignitates enituntur, tantum ego in scribendo præsidium spero ab acutissima illa ingenii vi, quæ tibi non minus apud litteratos quàm apud politicos commendationis affert.

Deditissimus
J. VANIERIUS;
è Societate JESU.

j

IN OBITUM R. P. JACOBI
VANIERII,
E SOCIETATE JESU.

E C L O G A,
DAPHNIS, TITYRUS, THYRSIS,
DAPHNIS.

RURIS amor patrii quid, Tityre, mollis
in umbrâ

Argutos hilari meditaris arundine versus ?
Thyrsi, quid ore modos recinis ? dum ripa Ga-
rumnæ

Ingemit, alterno festiva tripudia saltu
Ducitis! ah! . . . plectrum lacrymis aptate ;
coronas

Demite temporibus ; submitte tristia lætis :
Fata tulêre . . . premunt fractam suspiria vocem ;
Est sua vox lacrymis ; lacrymæ sine voce dolorem
Promite.

TITYRUS.
Quid gemitus ? nûm sparsa mapalia ruris

Vastat flamma furens? nimidas ad ovile capellas
 An lupus eripuit? nùm fulminis igne bidentes
 Ablatas quereris? nùm sæviit horrida grando
 Maturam in Cererem? messes inopina Ga-
 ruinæ

Obruit eluviës? tantos da nosceré luctus.

D A P H N I S.

Non sibi Daphnis oves, pueri, lacrymantur
 ademptas;

Gospes ab igne domus; fegerunt spes certa co-
 lonos

Exhilarat; Mopsus, héu! Pastores, fata tulerunt.

T H Y R S I S.

Proh dolor! occubuit Mopsus, tutela coloni,
 Gentis honos, pagi columen! spes, gloria ruris
 Ergo jacent tumulo.

T I T Y R U S.

Potuit mors atra sub umbris
 Præcipitare dies Mopsi? nec Apollinis iram
 Atropos extimuit? divini, Mopse, Maronis
 Æmule, tu nostræ summum decus urbis, alumne
 Pieridum, Phœbi comes inclyte, fata fuerunt
 Ut caderes! ergò superest nox omnia una.

D A P H N I S.

Qui pleno libatis aquas Parnassidis ore,
 Dicite funereos, Mopsi præconia, versus.

T H Y R S I S.

Sylva gemat: nostro doleant hîc cuncta dolore,
 Ipsaque saxa pias referant super astra querelas.

TITYRUS.

E C L O G I A.
T I T Y R U S.

iii

Aonidum sociata cohors, si tristia tangunt
Fata deas, si carmen amant, è pectore mœstos
Effundent gemitus: flebunt sacra culmina
Mopsum.

D A P H N I S.

Incipe, Thyrsi; prior Mopsum lacrymabere
versu;

Bucolico docuit Mopsus te ludere plectro:
Tu, nostros modulis forsân solabere luctus,
Carmina si tantas possint depellere curas.

T H Y R S I S.

Sum numeris impar, nisi Delius annuat ausis.

D A P H N I S.

Annuet; hic vatum Deus est; dabit apta dolori
Carmina; dum canimus Mopsum, celebratur
Apollo.

T H Y R S I S

Quantùm Romuleo se Mantua jactat olore,
Gallia se tantùm Mopso jactabat alunino,
Et tamen interiit! crudelia numina tantùm
Quæ sunt ausa scelus! Lachesis feralia nentem
Stamina non posuit Phœbeo vincere cantu,
Carmino qui potuit tenebrosùm Acheronta
movere.

T I T Y R U S.

Proh Superi! Mopsus periit! neque Numinis
iram
Avertit pietas; puræ neque candida mentis

Simplicitas, neque recta fides, & castus avitas
 Religionis amor, neque virtus inscia fuci;
 Aurea nec morum species, & blanda senectus;
 Nec potuit probitas, culti neque gratia versus
 Invisas retinere colos, & flectere Parcas?

D A P H N I S.

Heu! memori redeunt animo prænunciâ luctus
 Omina: funereo crocitarunt gutture corvi:
 Non solitis turtur fidos deflevit amores
 Planctibus; agricolæ medio sub vespere nostras
 Dixerunt ululasse canes; in culmine bubo
 Incubuit ferale dolens.

T H Y R S I S.

Quid Laurea vati
 Profuit? ecce, uno qui tactus ruris amore,
 Pindi Sceptra tenens, velatus tempora lauro,
 Ruricolis præcepta dedit malè cognita priscis
 Vatribus, ecce perit! compto sed carmine
 vivet,

Vivet, & ad Seros venient mellita nepotes
 Carmina quæ cecinit; vivet; post funera sacris
 Musarum fastis inscribet fama poetam,

T I T Y R U S.

Ante Pyrenzum caput ipse Garumna reviset,
 Tectosagumve suis urbem non alluet undis:
 Ante suo Zephirus nodosas flamine quercus
 Diruet, aut Boreas spirabit amabile frigus;
 Ante leves piscis torquebit in æthere pinnas,
 Aut volucres rapidis fulcabunt æquora pennis,

E C C L O G A.

V.

Quam teneros Mopsi versus oblitteret ætas.

D A P H N I S.

Umbra minus pecori, minus agnis læta place-
bant

Pratula: melliferis apibus neque florea tantum
Serta placent: fessis neque dulcior unda ju-
vencis,

Quam Mopsi versus avido placuere colono.

T H Y R S I S.

Idalias volucres quantâ dulcedine cantûs
Edidit! alituum mores quâ voce locutus!
Quam blando versu! primæ prolusio musæ
Eximiæ fuit artis opus; palmamque tulisset
Judice Virgilio, nostris si prisca redirent
Sæcula temporibus, vel Apollinis aurea Mopsus
Tempora vixisset.

T I T Y R U S.

Permessidos ebrius undâ

Ingenii nova deproperat miracula: Pindi
Regia miratur, decernit præmia; Mopsi
Laudibus urbs omnis resonat: vivum ære * Me-
nalcas

* D. Ti-
TON DU
TILLET.

Et vatium cultor, decus & Parnassidis aulae,
Vatibus adscribit quos Gallia parturit, ævo
Judicii monumenta sui miranda relinquens.

D A P H N I S.

Tollite, Francigenæ vates, super astra Menal-
cam,

Pieridum si tangit honor, si gloria vatium.

a ij

T H Y R S I S.

Ruris amatores, vestrum super astra poëtam
Tollite : quæ cecinit, vos quantum *Prædia*
ditant !

T I T Y R U S.

Germina nunc olerum vates concludit in horto;
Et pigras sensim limphâ juvat ubere plantas.
Indè secutus agros nascentem graminis herbam
Luxuriare jubet.

D A P H N I S.

Nunc stagna virentia pisci
Rure parat : socias nunc jungit vitibus ulmos;
Edocet & nimiam resicare tenellula vitis
Brachia falciculo, succumque fovere Lyzi.

T H Y R S I S.

Singula commemorat, nihil inscius : explicas
artem

Quâ possis curare greges, terramque fativis
Arboribus decorare; boves submittere; ramos
Falciferâ resicare manu; pecorique cavere
Arboribusque lueim, Cereremque reposcere
terris.

T I T Y R U S.

Chortalem pingit volucrem; nec mellea versu
Donâ silet; describit apum primordia, mores;
Admonet & timidos claustris recludere cervos.

D A P H N I S.

Mellifluis vatis cantu natura moveretur:
Olli bruta favent; solitam truculentior iram

Pōnit aper, rabiemque leo: lepus ipse timo-
rem

Exiit, & modulos arrectâ combibit aure.

T H Y R S I S.

Alter & Amphion commutat arundine saxa;
Et dociles sylvas fidibus trahit Orpheus al-
ter:

Thebanam citius struxisset versibus urbem;
Indomitas melius lenisset carmine tygres.

T I T Y R U S.

Vidimus ah! quotiès, tenui dum pectine molles
Tentabat citharæ nervos sub tegmine fagi,
Tellurem pulsare leves faunosque, ferasque;
Naiadas in fluviis, Musas Helicone, Napææ
Saltibus, alterno doctos pede fingere motus.

D A P H N I S.

Vidimus æquoream sensim colludere gentem;
Nunc caudis agitare lacum, nunc alite saltu
E mediis præceps tentare emergere lymphis.

T H Y R S I S.

Ludere subsultim pratis, citharæque choream
Lene pecus miscere juvat; balatibus agni
Luxuriant, plauduntque levi per gramina
saltu.

Pavus inexpertis inflatus laudibus, alas
In varios, saltu revolubilis, explicat orbes:
Altior incedit gallus; gallina tumescit:
Terram scalpit anas, tremulo quin stridulus
anser

viii]

E C L O G Ā.

Obstrepat alarum motu : cessantque volucres
 Alternò vernare modo ; pastoris avenæ
 Lenior arridet Zephyrus , garritibus ægrè
 Dum volvitur querulis illimes rivulus undas.

D A P H N I S.

Nec tantum lauro Mopsus Parnasside cingi
 Carminibus meruit : Phœbeæ industrius arti
 Erudit ætatem teneram , indigitatque recessus
 Aonii montis : si quis per devia rupis
 Culmina tentat iter , dextram protendit amicè
 Castalidumque sacros latices de fonte propi-
 nat.

T H Y R S I S.

Uberiora tui monumenta laboris adessent
 Si non , Mopse , tuos Erebi rapuisset ad um-
 bras

Invida Parca dies , majoris & ipse dedisses
 Molis opus , latæ modulamina singula linguæ.

T I T Y R U S.

Impia mors ! ah ! Parca ferox ! crudelia fata !
 Sic latæ præruptus honos & gloria linguæ !

D A P H N I S.

Lustrorum quatuor lux abstulit una labores ,
 Verborumque perit doctis pretiosa supellex.

T H Y R S I S.

* R. P. Falleris ; immemori * Corydon è mente re-
 cessit ?

THEODO-
 RUS
 LOM-
 BARD.

Flos vatum Corydon noster , qui prima Mi-
 nervæ

Dona tulit toties; quo nunc sedet ipse * Ly- * Tolo-
ceo. fano.

T I T Y R U S.

Collige relliquias Mopsi; citus ede volum-
men;

Hæc, Corydon, te curâ manet; tot scripta
tenebris

Erue splendidius; majori Gallia plausu

Excipiet: nomenque tuum cum nomine
Mopsi

Ibit ad extremos, summâ cum laude, ne-
potes.

D A P H N I S.

Vatis adorandi celebres ignoscite Manes;

Parcite, si tenui præconia diximus ore:

Quos flens Virgilius fundebat Daphnide ra-
pto,

Hos simili in luctu modulos heu! Musa ne-
gavit;

Attamen hoc liceat tumulo superaddere car-
men.

E P I T A P H I U M.

*Hic Mopsus jacet Ausoniâ celeberrimus arte,
Quem peperisse, tibi, Blittera, multus
honos.*

*Artis Apollineæ solers arcana retexit,
Et pleno cecinit carmine ruris opes:*

Ε **ϵ** **λ** **ο** **ς** **κ**.
* *Scriptis amicitia leges & opuscula; versus*
Esse, Maro, velles, esse Tibulle, tuos.

FINIS.

Cecinit ISAAC-JOANNES BADON;
Societatis J E S U.

PRÆDII

PRÆDII
RUSTICI
LIBER I.

Quomodo fundum emi ac reparari. oporteat.

E quoque Parnassi per lubrica culmina
raptat

Laudis amor : studium sequar insanabi-
le Vates ,

Aufus non operam non fomidare Poëtæ

Nomen , adoratum quondam , nunc pene procaci

Monstratum digito , seram vel denique famam

Non audituro cineri post fata relinquens.

Haud tamen arma meis malè congrua moribus ausim

Imbelli tractare manu : dat maximus amplam

Materiem Lodoix victo clarissimus orbe :

Sed jam trita nimis laudum seges ; atque Poëtis

(Ausint cuncta licet) vix tantum fingere , quantum

Efficere huic promptum est : Heroum fabula veris

Vincitur historiis ; stupefactaque fama triumphis

Jam silet , & longo plausus præpè concidit usu.

Nec tenui vacat in Socco , grandive Corhurno

A

Vel fletum populis , vel inanem extundere risum ;
 Et mea cū nullo doleat mens percita casu ,
 Non gemitus ultro queram , causasque dolendi ,
 Tristibus illacrymans Elegis ; non quemque canino
 Allatrans studio Satyras sectabor amaras.

Secreti tacitā capior dulcedine ruris :
 Quod spectare juvat , placuit deducere versu :
 Dulcis enim vetat ingratum sentire laborem
 Materies ; & me , solers si fortē negabit
 Ingenium , facient amor & natura Poëtam.

INVOCATIO. Vana Deū simulachra Ceres cum Patre Lyxo
 Cēdite : fēcundat vero quī Numine terras ,

Christiadiſ colitur toto Deus unicus orbe.
 Humanæ pater & Rector sanctissime gentis ,
 Tu morbo procul & lethi formidine , ruris
 Inter opes , hominem quondam melioribus ortum
 Auspiciis , blandos dederas sine crimine Soles
 Ducere , dum veteres ultro deponeret artus ;
 Et vitæ pertæsus , humum mutaret olympo ,
 Unius en ! culpā excidimus ; pomumque nefastis
 Moribus absumptum cunctis decussit honorem
 Arboribus : non jam segetes injusta merumque ,
 Sed steriles Tribulos , & Gramen inutile tellus
 Parturit ; & læsi juvat ultrix Numinis iras.
 Paremus taciti ; luimusque paterna volentes
 Crimina ; nec petimus natas sine semine messes
 Educet ut tellus , hominemque in prima reponas
 Fœdera ; sed jussu victum sudore paranti
 Ut faveas clemens ; & quos felicior olim
 Nescierat Natura , juves nunc age labores.

ARGUMENTUM TOTIUS OPERIS. Aggrediar , duce te , mores habitusque locorum
 Explorare ; suos partis accersere fundis
 Agricolas ; curare greges , sociosque laborum
 Informare Boyes ; & agrestibus atque sativiis

LIBER I.

Arboribus vestire solum : tum prata secutus
Et segetes , operasque omnes quas annua rursi
Cura refert ; Olus , & Vites , Vinumque resumam ;
Et constabit honos cultis ubi debitus agris ,
Chortales addam volucres , mollemque Columbam
Melliferas nec Apum cellas & regna silebo :
Æquoreo dein Stagna gregi , Leporique fugaci ;
Et Capreae , & timido ponam vivaria Cervo.

Lamonidum decus & columen , quem publica rerum
Cura tenet , tibi ne qua forent infecta , Colonis
Hanc quoque me dare cogis opem : tibi cætera debent
Agricolæ , duro tutas à milite fruges ,
Et quæ vel medio regnarunt otia bello :
Te prohibente , suos usu pejore ligones
Lethiferum nunquam conflavit Arator in ensẽ ;
Disjunctique Boves , & lamentabile flenti
Uxori , & pueris opera imperfecta reliquit.
Hæresis antiquos quanquam meditata furores
Vicino de monte viros in bella vocaret ;
Oppidaque armorum fremerent excita tumultu ;
Pax aluit segetes ; nec agrestes ulla Colonos
Sollicitos habuit festi quàm cura triumphi.

Hinc Regem juvat usquẽ novis Provincia donis
Prodiga : namque tibi quid deneget illa petenti :
Si non obsequio , si non cedamus amorĩ ;
Vincimur eloquio ; reque hortatore volentes
Quidquid opum est bello dudum impertimur ; & urbes
Pro Patria , pro Rege , viris spoliamus & auro.
Quare agite agricolæ , duris & ut excita rebus
Adsit humus , mecum proprios expendite cultus.

Immensos alii tractus , & vasta requirant
Prædia , centenis quæ vix subignantur aratris :
Cui placet utilitas & amoeni gratia ruris ,
Quo potiatur emat , non unde gravetur ; agrorum
A ij

DEDICATIO

QUE IN
EMENDO
FUNDO
CONSI-
DERAN-
DA SINT.

PRÆDII RUSTICI

Non faciem tantum, sed aquas observet & auram;
 Explorans non multiplici quàm ludicra jactu
 Lympha fluat, sed quàm facilis quàm largior hortum
 Irriget, ac dites latè fundatur in agros.

Aër. Sit clemens cœlum, mollesque frequentius auras
 Quàm ventos habeat: pluviales pinguis ad Austros
 Pendeat exigue tellus, depressior imâ
Situs. Non convalle latens, non montibus aspera nudis,
 Nec torpentis aquæ diris infesta venenis.

Arduus ad Boream mons tempestatibus horret,
 Et Cererem planis imber suffocat in agris;
 Villaque demissis in vallibus abdita, cæli
 Prospectu caret, obruitur stagnantibus undis;
 Atque frequens vapor in nubem concretus aquosam
 Spicata segeti nocet, & florentibus uvis.

Non cupide visumque semel mercabere fundum.
Fertilitas. Sæpe soli facies quoque fallit: amicus agerque,
 Quos vis esse tuos, longo noscantur ab usu.
 Quæ bona sunt propriæque valent virtute, placebunt
 Usque magis. Raræ fruges, Virgultaque passim
 Nec procera fatis, neque succo plena, docebunt

Salubritas. Si quod inest terræ vitium; sed tabida cæli
 Si fuerit plaga, signa dabunt manifesta senectus
 Rarior, infirmi macies pallorque colentum
 Ore sedens, oculorum acies offensa, laborans
 Pectus, & infirmo segnes in corpore mentes.

Aqua. Lenè fluens cælo consentiat unda salubri:
 Optima quæ saxis præceps aqua volvitur, illi
 Proxima quæ puteis facili deducitur haustu,
 Tertia cisternæ, pigro teterrima lapsu
 Quæ tacitis irrepit agris: immota palustres
 Si jaceat cannas inter, det pocula tantum
 Quæis præsens suprema deest in fata venenum.
 Non odor in lymphis, ut in aëre, non sapor ullus.

Quæritur : Anguillis si quæ scatet , arque bibentum
 Pallida liventi non inficit ora colore ,
 Vasa nec obducit crustis , neque lenta legum
 Excoquit , & facilis subjectos concipit ignes ;
 Nec longum post dein tempus nativa resumit
 Frigora ; qualis erit vulgò quæ montibus alais
 Dejicitur , levis & cursus tenuata per ipsos ;
 Corporis hæc recreat vires , acuitque salubri
 Ingenium potu , ductis arentia rivis
 Temperat , & lætis fœcundat messibus arva.

Ne placeant procul accitis quæ splendida lymphis
 Sæpe gravant Dominos operoso prædia cultu.
 Naturæ non artis ama decus : elige villam
 Quam nemora & fontes , longoque virentia tractu
 Prata , situsque loci , non quam labor improbus ornet
 Quæque suos luxu fructus absumat inani :
 Ne qui debuerat te pascere fundus , alatur
 Ipse tuis opibus : paleas , olearia vasa ,
 Illiceosque cados spectans & torcula , villæ
 Conjiciat reditus , neque prædia finibus emptor
 Censeat , agrorum sed fertilitate , merique
 Et Cereris modios numeret , non jugera campi.

Nec modò ruris opes , sed vestigalia norit ;
 Et sciat expensis superet quæ copia factis.
 Cuncta minutatim quærens , interroget ipsos
 Agricolas ; videat saturis an læta Juvencis
 Prata virent ; domibusne trabes , urendaque ligna
 Fumosis dat sylva focis ; è fonte perenni
 Num riguas bibit hortus aquas , vel hiantibus haustos
 E puteis simulæ fundunt aut antlia rivos :
 An facilis via , quâ fruges vestentur in urbem ;
 Quæ Dominum ad villam si non invitet , acerbis
 Nec salebris saltem neque cœno absterreat alto.

Ne levia attendas , ut matutinus euntem
 A iij.

Ornamenta.

Reditus.

Via.

PRÆDII RUSTICI

Ædificia.

An radiis oculos Sol obliquare jubebit
 Vel reducem labente die ; num simplice ritu
 Structa domus , crassis dum mœnibus arceat æstus
 Frigoraque , & tenui non irreparabilis ære ,
 Laxior , ac veteri quoque majestate superba ,
 Belligeram sinilet fossis & turribus arcem.

Si domus est fundo major ; potiere prioris
 Stultitiâ Domini ; modò non gravioribus ædes
 Impensis tueare : frequens rus namque reviles ;
 Nobilis excipiat caros si villa sodales.

Nec refert quòd terra situ sordescit inertis ,
 Horrida neglecto squalet quòd Vineæ cultus ,
 Lymphaque sylvestres fluit infœcunda per hortos ;
 Omnia quæ facili reparat labor annuus arte.
 Nunc eme quem modicis meliorem sumptibus agrum

Agri feracis indicia.

Efficias ; ubi cuncta vigent , ubi grandia felix
 Progenerat virgulta solum , folioque tenaci
 Luxurians hyemi vix arbor cedit , & altâ
 Sub nive servat adhuc rami frondentis honorem :
 Pinguis ubi se terra brevi reparata quiesce
 Restituit , passimque sinus fœcunda virentes
 Graminibus tegit injussis , facilisque moveri
 Nec pluvium tenet humorem , neque finditur æstu.

Sed ne prima soli facies imponat ; ab alto
 Erue : nam veluti , quibus est obnoxia , morbos
 Ægra parens cum lacte suis transmittit alumnis ;
 Sic humus ingratos non nunquam expirat odores ,
 Quem referunt tristi fruges & poma sapore.

Prædia inter se distantia.

Prædia nec ventis nec tempestatibus iisdem
 Subdere plura velim : fundos si jungere pulchrum ,
 Rustica damnosè casu res omnis ab uno
 Pendet ; & interdum Domini variare , novoque
 Dissita sub cælo gaudent loca visere , tritas
 Ire nec usque vias , & eosdem cernere colles.

LIBER I.

7

VICINI-
TAS
URBIS.

Flumi-
nis.

Elige vicinos magnis aut urbibus agros
Aut grandi pago, vel (quò ratis ambulet) amni :
Ditat enim villam facilis vectura; colendo
Nec desunt operæ ruri, nec agrestibus armis
Artifices, nec prompta tuis obsonia mensis,
Nec Medicus, tibi qui subitis in casibus ægro
Præsentem nisi præstet opem, solantia saltem
Verba ferat : sic urbe tamen distabit ab alta
Fundus, ut hospitio non infestare perenni.

Via mi-
litaris.

Inprimis fugienda tibi via lata, Cohortes
Quæ solet armigeras aliò deducere : nubes
Ignibus horrificis & grandine sæta minorem
Quàm Peditum globus aut acies frænata Colonis
Pulverea fert nube metum : non Villica, Milvo
Circumeunte, suos revocat magis anxia pullos,
Nec Pastor veniente Lupo gregibusque sibi
Plura timet, quàm cum tremulos procul audit Equorum
Hinnitus ; longamque videt fulgere micanti
Ære viam : prædator enim per devia Milès
Obliquans iter, occultis vel fraudibus aufert
Obvia quæque rapax, aut vi grassatur aperta.
Villicis arva colens, ab aratro avulsus, acerbis
Cogitur imperiis lassæ comes ire Cohorti,
Auxiliumque viæ, curru subjungere Tauros.
Amissum flent sponsa virum natiqque parentem ;
Quem credunt in bella rapi, quem telà gerentem
Pro stimulo, fingunt animis trepidantibus ire,
Rura revisurum nunquam dulcesque penates.

De bono
maloque
vicino.

Te quoque vicini juvat explorare Coloni
Et studia & mores : neque enim est sapientis iniquam
Sponte parare sibi sortem, litesque perennes
Vicino cum fure suis transmittere natis :
Nam rivos modò subductos sitientibus herbis,
Aggere nunc contrà facto demersa videbis

Fluctibus arva , novo nunc pervia tramite , fructu
 Vel spoliata suo , vel decrefcentia rofis
 Finibus , & saxo quod dividit arva revulfo.
 Nunc impune terunt alieni prata Juvenci ;
 Et tuus incertæ fi quid Grex attigit herbæ ;
 Ambiguo fi tollis agri de margine Quercum ;
 Eis oritur , fuâ quam Judex in commoda ducit ;
 Atque tuos habet ante Greges , quàm pascua difto
 Jure tibi cedant ; inimicaque meffibus Ilex
 Utiliùs flaret ; tanto victoriâ conftat.

Prætereo raptos furtim de Vite racemos ;
 Avulfas cum fronde nûces , & poma , vagisque
 Abductos clam fraude malâ cum matribus Agnos
 Atque Boveri ; qui fi pereat , vicinia furti
 Sit fufpecta tibi : neque enim folet ille remotos
 Errabunda procùl veftigia ferre per agros.

Quàm miferos condes folcs hæc inter : ubique
 Dulcis amicitia eft ; fed fidus rure fodalis
 Utilis inprimis ; ut tædia-gratus amico
 Diluat alloquio , convivia mutua curet ;
 Auxiliumque ferat bonus accipiatque viciffim.
 Quæ tibi fi ruri deerint ; animumque vacantem
 Et volucres tantum pascant , tacitique recessus ;
 Nec nifi cum ftupidis tibi fint commercia fervis ,
 Urbanos repetes neglecto rure penates.
 Atqui non alio tantum lætamine tellus
 Quantum oculo Domini gaudet ; modò rure laborum
 Utilitas placeat , non defidiofa voluptas ,
 Otiaque ad gelidos fontes , & ad arboris umbram.

Idcirco quantum præfens fortuna vel agri
 REPA- Nobilitas patitur , tibi commodiora domorum
 RATIO. EMPTI Extruè membra : dabis tamen otia prima ferendis
 PRÆDII Arboribus , poftrema domo ftabulisque parandis.

Incipe , & Agricola quod inertia longa prioris

Perdidiſſit , in melius felici corrige curâ.

Namque parens hominum , æternam fortita juventam ,

Non ſenio tellus , non deficit ubere partu ;

Sed facili vires , & fertilitatis honorem

Reſtituit cultu : nos contrâ cum ſemel annis

Invaſit nullâ reparabilis arte ſenectus ,

In pejus ruimus ; nec habet natura reſreſſum.

Expediendus erit ſaxis & Gramine campus

Et Filice & Junco : Filicem ſatione Fabarum

Interimes ; Juncos vinces & Gramen aratro :

Sed lapides manibus remove , medioſque per agros

Altius accumula , vel grandibus obrue ſoſſis.

Sæpe tamen cupidos humus exoſſata Colonos

Decipit ; amotis ſeu jam durata lapillis

Parcius enatam ſuccos immittat in herbam ;

Sive reſpercutiens Solem , radicibus imis

Calculus auxilio eſt , & iniquos temperat æſtus.

Horrida ſi Muſco vel inerti obducta ſenectæ

Prata ſitu , ſœnum pariunt ignobile ; ſtercus

Ingere vel cineres : quæ ſi cui pigra videntur

Auxilia ; effoſſum frumentis exaret agrum.

Atque novis ne fortè ſoli prior impetus obſit

Meſſibus ; herbosâ nimias farragine vires

Pubentique Fabâ , Napoque abſumat edaci.

Prædia ſi fuerint nimiùm nemoroſa , revulſis

Arboribus , glandem pingui mutabis ariſtâ :

Namque habile eſt ſegeti quod frumentaria , cæſis

Ilicibus , ſylveſtre ſolum redigetur in arva.

Aſt ubi deficiunt ſylvæ ; Quercumque virentem

Et Platanum pones , ſeraſque nepotibus Ulmos.

Reſtitues Oleas , ſi quas dejecerit Auſter ;

Nec ſteriles vel qui pariunt ignobile pomum

Degeneres patiẽre ſolo conſiſtere truncos ;

Vindice ſed ferro tolles ; aut brachia cædens ,

*Elapi-
danſi
agri.*

*Renovanda
prata.*

*Reſtituenda
arborea.*

Insitione feros coges mitescere fructus.

Siccanda paludes. Sicubi stagnanti seges emoriatur ab imbre ;
 Absorbere solum neque possit quidquid aquarum
 Accipiet , neque vicinòs effundere in amnes ;
 Affer opem , & medio largas duc æquore fossas.
 Occultos , ubi terra fluit sabulosa , canales
 Obœcabis agris ; neu præcludatur aquarum
 Exitus illapsusque , sub os utrumque reflexis ,
 Pilarum vice , ponticulos imitabere faxis.

O ! tibi torpentes si desiccare paludes
 Fata darent , cæloque novas ostendere terras !
 Semina restituet quanto proh ! scèhore campus
 Et limo satur , & longo requietus ab ævo.
 En Bliteram propter quàm pingua findit Arator
 Æquora vomeribus quæ navibus antè secabat.
 1. Namque suâ totum quondam gens Romula mundum
 Sub ditione tenens , ne quid deperderet agri ,
 Quo nullus toto melior sibi paruit orbe ;
 Fecit iter pigræ longo sub monte paludi :
 Grande opus , emensis exhinc nec inutile seclis.

Ubi de Alveo Regio. Altiùs ignoto manabant tramite lymphæ ;
 Oceanum seti utrumque novo qui fœdere jungit
 Alveus , excisi per saxea viscera montis
 Dum foditur , patuit ductus ; priscosque labores
 Opposuit nostris Romana potentia cœptis ,
 Francigenas certans hac saltem vincere laude ;
 Artificum superata manu sed Roma , palustres
 Ad mare vicinum duxit cum flumine Ranas ;
 Gallia dum gemino faciens commercia ponto ,

1. Romani non procul à Blitera juxta vicum , cui
 à Dei monte nomen est , paludem exsiccarunt , eun-
 demque aquis traducendis perforarunt montem , quem
 deinde Riquetus , immortalis memoriæ vir , Regii Al-
 vei autor , effodi jussit , navibus sub ipsa humo iter
 facturus.

2. Ignotos ratibus calles tellure sub ima
 Effodit; & longo suspensis fornice lymphis
 Quæ medium non inde procùl per inane volabant;
 Icariam visæ naves timuisse ruinam,
 Nunc sub humo mersæ stygii nigra verrere Ditis
 Stagna putant: sed mox cùm subterranea remis
 Æquora sulcarunt, altas ubi Blittera turrets
 Atque suos oculis aperit mirantibus agros;
 Elysium, loca quæ fortunatissima vestit
 Purpureâ Sol luce, sibi spectare videntur.

At neque vel cæli facies vel gratia ruris
 Dulcè movent mirâ captas formidine puppes,
 Terribili nam cum sonitu sublimis ab alto
 Labitur unda jugo; celsas quo more per Alpes
 Austior imbre ruit saxa inter inhospita torrens.
 Stant in præcipiti naves, quas lapsus aquarum
 Multifonus subito quassas horrore moratur.
 Abruptis tamen unde locis vix ante Capellæ
 Desiliere leves, operum molimine grandi,
 Perque vices varias stratis æqualiter undis,
 Descensus habet hinc faciles oneraria navis.

Hæc tua laus, Riquete; suo tibi Blittera civi
 Divitias urbisque decus, tibi Gallia debet
 Quo nihil ad Regni splendorem grandius, usu
 Quo nihil uberius. Mutato flumina cursu
 Jussa novas intrare vias, diruptaque saxa
 Alcidem vetuere mori. Vicere labores
 Herculeos quæ tu, per prodigiosa locorum
 Intervals, mari gemino commercia præbes.

*Et de
 Riquete
 ejus
 auctoritate*

2. Inter alia Regii Alvei miracula, tria in primis
 stupenda quæ ibi memorantur non longis occurrunt
 intervallis. Primum quidem transversum fluvium im-
 positis pontibus transmittunt Alvei lymphæ. Montem
 deinde perforatum penetrant. Molibus denique la-
 boris eximii retinentur aquæ præcipientes, ut faci-
 lem de monte descensum habeant onerariæ naves.

Magnæ mentis opus ! quòd , si mortalia cures ,
 Tu quoque nunc cælo videas miratus ab alto ,
 Ni foret in terris oculos quo pascere mavis
 Lamonia de matre Nepos , cui magna parantur
 Virtutum documenta domi ; seu clara Parentis
 Aut Patrui insistant vestigia ; Martia quondam
 Seu galea aut Themidis sacros premat infula crines.

Aque. Arida nunc riguis ubi fontibus arva carebunt ;
 Signaque deprendes lymphæ manifesta latentis ;
 Gaudentes cælo latices erumpere , terris
 Erue ; at indiciis ne decipiare dolosis ,
 Manè plagam cæli Phœbo nascente rubentem
 Pronus humi speculari : levem consurgere nubem
 Si videas , tenuesque solo se tollere fumos ,
 Lympha later : nova signa dabunt & Muscus aquosi
 Ruris amans , Culicumque globus revolutus in orbem
 Desuper , & madidâ gaudens tellure Conyza ,
 Et Junci , & Salices , & arundiferæ Calaminthæ ,
 Et dulci quotquot frutices humore creantur.

(Ubi de aquarum scrutatoribus.) Talibus indiciis , & non interprete virgâ
 Flexibili , rimatur aquas , qui iudice fontes
 Quos oculo novit , mirâ feliciter arte
 Prædicat inventos ; quasi fons occultus in agro
 Curvatum valeat Coryli deflectere ramum ,
 Altus aquis nec possit idem torrentibus amnis.

Sic curvis olim baculis emensus Olympum
 Augur aves Romæ spectans , quæ mente sagaci
 Viderat , ex volucrum monitu ventura canebat ,
 Plus avibus quàm consiliis credente popello.

Me præsentem suam nuper jactantior artem
 In cælum cum ferret aquæ scrutator & auri ;
 Ac rudibus rem pene viris suaderet , avarâ
 Spe lucri faciente fidem ; fruticante sub herba
 Quem reperit nummum , sub eodem gramine rursus
 Miranti

Miranti similis coram depono; manuque
 Inflectente volens, non per se vergere ramum,
 Errantes oculos aliò dum conjicit, aurum
 Clam tollo: Corylum rursus movet ille, manusque
 Continet immotas; & virgam *cumcta trahentis*
 Demonstrat flecti deorsum vi solius auri.
 Atqui aurum nullum est, aio: risere repertos
 Fraude dolos; quos ille fugâ tacitoque pudore
 Confessus; tamen auriferam non abdicat artem.

Indiciis quæ multa dedi, nisi credat aquarum
 Indagator, humum fodiat; puteoque cavato
 Ardentes oleo lychnos, aut vellera lanæ
 Vel crudos lateres, inverſaque vasa reponat
 Intus; & angustam multo tegat assere fossam.
 Si videt extinctas consumptâ nocte lucernas,
 Etque concepto sudore madentia, lanam
 Humidulam, & lateres putri tellure solutos;
 Quæras aquas, & si quid adhuc dubitaverit, ignes
 Admoveat: nam si nebulosos humida fumos
 Eruſtabit humus, ſuberit fons largus aquarum;
 Si tamen hyberno non infidet humor ab imbre.

Jam terræ genus inspiciat: cretosa liquores
 Ingratos dabit & tenues, nigriorque saporis
 Egregii lympham venâ stillabit egenâ;
 Exiles, sed præcipuos dulcedine fontes
 Glarea promittit: rubra inter saxa repertis
 Nulla fides; occulta per intervenia rursus
 Dilapsi fugiunt, & spem frustrantur inanem.
 Humor ab illimi qui defæcatur arena
 Utilior stomacho fuer, uberiorque: salubres
 E collis radice, graves de pinguibus arvis
 Profiliunt latices: sed copia major aquarum
 Præcipitesque cadunt altis de montibus amnes.
 Seu vacuis intus spatiis, victæque repenti

*De ori-
 gine fon-
 tium.*

B

Sole nives , pluviique imbres cogantur : quantum
Quo velut hospitio fontes & flumina manant.

Seu pelagi terras ambit quæ lymphæ jacentes ,
Occultis fluat usque vijs mare subter & agros ;
Atque undam præmat unda gravis , fluctumque propellat
Fluctus , & occulto juga trudit in ardua ductu.
Humor ut in pannos sursum deferatur ; ut alto
Fons è monte cadens plumboque receptus , in auras
Emicat ; & quantum primo caput extulit ortu
Monte super , tantum attollens se valle sub ima
Prosiluit , & rapido vacuum petit ærâ jactu.

Seu posito velut igne , meri florumque calentum
Spiritus ad costas hæret frigentis aheni ,
In tenuisque fluit guttas ; sic abditus imis
Visceribus terræ residem calor igneus undam
(Quam cavus immensi mons continet instar aheni)
Calfacit , & sursum fumos emittit aquosos ;
Qui simul ac gelidi tetigerunt concava montis ,
Densatus vapor in tenuem se colligit imbrem.
Saxa madent ; circumque vagis flent omnia guttis :
Unde oritur rivus , qui montis acerba volutus
Per latera , hinc illinc venas rimatur apertas ,
Atque humiles juga per declivia fertur in agros.

(Ubi
de sub-
terra-
neis ig-
nibus,)

Ima vapori feros intra penetralia terræ
Fornaces ardere docet qui frigora plantis
Sub nive descendit tacitus calor , atque rubentes
Æthæro qui monte furens erumpit in auras
Flammarum globus , ignivomo telluris hiatus
Horrida per Siculo spargens incendia campos.

Adde salutaris fontes , & balnea passim
Terrenis calefacta focis , ærisque metalla ,
Quodque sagax Natura cavis sub montibus aurum
Excoquit , humanis opus haud imitabile curis.
Tantum inest terris calor ; ut Plutonia porrim

Regna , metalliferis qui demerguntur in antris ;
Tantaque sulphurei est vis ignis , ut impete vasto
Fundamenta soli quatiat , montesque reveilat.

Aenea quas tormenta vomunt , imitamine flammæ
Hauimus è terris ; nec eas novus intulit orbi ,
Impia subducens cælo per furta *Prometheus*.

Ignis humi gremio latitans se prodit ab ipsis
Oceani ferventis aquis ; & nuper ad Indos
Insula nata mari est , partu quam terra fragose
Protulit , ex imo jaculatis æquore saxis.
Incaluit latè pentus fumantibus undis ;
Atque novum pelago dorsum , cæcasque latentis
Prodigii causas avidi cognoscere , flammam
Terrestrem ratibus nimis heu ! sensere solutis.

Plurima jam sub monte cavo quæ cogitur unda ;
Fervet ab æterno , tellus quem subjicit , igne.
Ad juga summa vapor levis evolat , unde relabens
Confluit in rivos , qui prona per arva voluti ,
Oceano lymphas quas accepere redonant.
Hinc aqua monte fluens levis est , eademque salubris :
Scilicet è tenui levis est concreta vapore ;
Et per arenarum manans quasi cola , repurgat
Quod vitii , quod fordis inest pluvialibus undis ;
Quæ sursum licèt in tenues à sole vapores
Educantur humo , terrenæ semina labis
Insincera tamen retinent ; fœtæque venenis
Destituunt medio sitientes æquore Nautas ,
Cisternas ubi posthabitis adiere fluentis.

Interea meditare diu quâ parte domorum
Fundamenta loces ; ut laxa , salubris , & ipso
Pulchra situ sit villa ; suum nec debeat arti
Impensisque decus , nemorum sed dulcibus umbris ,
Et rivo , qui prata vagus per amoena , penatum
Æternos modico sumptu tueatur honores.

B ij

VILLÆ
ÆDIFI-
CATIO.

Vicinos fuge torrentes , & strata viarum
 Publica ; planitiem ne depopuletur apertam
 Prædonum vel avara manus , vel tristis aquarum
 Eluvies. Juvat & tacitas procul esse paludes :
 Virus enim , morbosque palus eructat inertes ;
 Servatas hyemi fruges & agrestia longo
 Inquinat arma situ : nebulas expirat , & almas
 Interimit segetes ; cœnoque creata repenti
 Armat in humanos stimulis animalia vultus ;
 Ranarumque greges limosa educit ab ulva ,
 Prisca coaxantes patulo convicia rictu
 Quæ recinunt , placidis gens infestissima fomnis.

Nec lateat cæcas intra domus abdita valles :
 Maluerim Patrum ritu , super ardua montis
 Culmina , suspensos Aquilarum more penates
 Institui , validisque dari ludibria ventis ;
 Quam carvo sub colle gravi torpere pruina ;
 Æstivoque , feros cum Sirius evomit ignes ,
 Sole coqui ; nullis æstum solantibus auris.

Ergo locum capies , qui nec depressior unda
 Stagnet ab hyberna , nec tristibus horreat Austris
 Editior , neque præruptus fluat imbre ; sed imâ
 Vel sic valle latens subsidet , ut aëra laxum
 Accipiat ; vel sic montem consurgat in altum ,
 Montis ut alterius defensus calmine , ventis
 Non rigeat ; sic planitie diffusus , ut imbres
 Hybernos fallente queat deducere clivo.

Pinguis ubi molli sensum tumet edita dorso ,
 Et tepidos tellus modicè desleat ad Austros ,
 Nec tremulis rivus saliens procul obstrepat undis ;
 Optimus ille domi situs est : hic atria , cellasque ,
 Et stabula , & totos sulco describe penates ;
 Et ne præcipiti quid inemendabile peccas
 Consilio ; prostant operis primordia , toto

Quæ rigidus tecum censor dijudicet anno.

Ne fundus villam, neque fundum urbana vicissim
Villa requirat: agro sit par domus: arduus non tam

Sulcepisse juvat, quam sustinuisse decorum est;

Turpius & cessat quòcœpta superbius, urbe

Indignante, domus: tu laxos rure penates

Ut facili stantuas operâ; nec prodigus aurum

Effundas, villæ felicibus utere donis.

Dat lapides muris telus; dat lucus inemptam

Materiem testis, opèrisque fabrilibus; idem

Et virides ramos & cædua ligna ministrat;

Queis lateres calcemque coquat. Vel fossile terris

Eruitur, fluvio vel de propiore petium

Advehitur plaustris sabulum: quas cuncta parabis,

Nascentes prius incipiam quam surgere muri.

Saxa trahant fortes hyberna per otia Tauri:

Plurima vicinis in satibus ista securi

Procumbat Platanus, metuendaque pondere Quercus;

Atque Abies opere in sicco durabilis, altaque

Ornus, & indocilis Fagus compage domari.

Populeas, Lunâ jam decrefcente, bipenni

Aggredièrè trahes; atque arbor ad usque medullam

Cùm fuerit propè cæsa, suo patièrè minacem

Stare loco; venis ut noxius humor apertis

Diffuat; & plures lignum perducat in annos.

Pinguis ubi regio duccendis saxa negabit

Parietibus; lateres Figulos coquat igne, tenacem

Effodiens cretam, multâ quam maceret undâ,

Illiceisque lutum formis dein molle figurans,

Æthereas plano super æquore sicces ad auras.

Aggrediatur opus, vel cùm iam præterit Æstas

Usque sub Autumni finem, vel rursus abactis

Frigoribus, cùm Ver zephîro laxaverit annum,

Non satis hyberno siccatus Sole, Figuram

B iij •

IN
EDIFI-
CATIONE
M
PROVI-
DENDA.
*Cemen-
ta.
Mate-
ries.
Sabu-
lum.*

Lateres.

Ut teneant lateres ; rimisque æstate fatiscunt.

Calx. Tres quatuorve dies solidos calcaria fornax
Non intermissis accenditur ignibus , imâ
Diffiliat dum parte lapis , fumosaque longo
Flamma per obscurum non exeat aëra tractu.

Sunt varii lapides diversos calcis in usus
Quos fornace coques : opera ad tectoria mollis ;
Dura filex ad strukturas adhibetur. Arena
Egregia est , compressa manu quæ stridet ; & albis
Nec maculas pannis , neque sordem excussa relinquit.

Domûs. Hæc ubi materies fuerit congesta , domorum
Funda- Fundamenta solo jacies , cum denique terra
menta. Ruderis occurrit sine suspitione soluti.
At ubi visceribus vel ab imis mollior usque
Eruitur tellus , quartam demergere muri
Sufficiat partem : quernos defigere palos
Tum poteris , lapidumque gravem superaddere molem.

Prospec- Ad medium spectent obversa cubicula solem ,
tus. Altior ut Titan obliquâ luce fenestras
Transcurrens æstate , domum non urat ; & idem
Inclinatus humi , gelidam cum vergit ad Arcton ,
Ima per hybernum recreet penetralia frigus.

Fenes- Quas hodie ruri ponunt & in urbibus ædes
tra. Perfundunt hac luce , cavas hoc ore fenestras
Hoc numero faciunt ; alsis ut tecta columnis
Non muris suffulta putes ; hominemque penates
Nunc intra vitreos jures nec frigora Brumæ
Nec curare Notos & vim penetrabilis æstûs ;
Transmittuntur enim larga cum luce calores
Æstivi ; neque si raucis Aquilonibus atrox
Mugit Hyems , duram gelidi vim frigoris arcent
Multa fenestratos quæ munimenta penates
Linea descendunt : placet indulgere tuentum
Deliciis ; lætæque foris videantur ut ædes ,

Innus acerba pati, magnoque incommoda sumptu
 Quærere. Sic usu ratio quoque vincitur inter
 Francigenas; quibus in morem si venerit, aurum
 Argentumque levi placeat mutare Papyro,
 Vanaque pro solidis sibi nomina sumere nummis.

Fas sit in urbe novo moliri mœnia ritu,
 Auster ubi minus audet, agros quàm nactus apertos.
 Tu ruri veterum mores imitare Parentum;
 Et modicis, quantùm satis est, admitte fenestris
 Aëraque & lucem; nec quære cubicula ponens,
 Ordinibus longis pateant ut pervia visu
 Omnia; sed liber sit membris exitus; hospes
 Ut placidos ducat securus ab hospite somnos.

Stabit ubi perfecta domus; ne fructus agrorum
 depereat, vel amans cultûs Matrona decori
 Invitis oculis spectet non rustica tantùm
 Arma, ferosque Canes, & ferramenta, sed ipsas
 Ruris opes; alias condendis frugibus ædes
 Sic statues, ut quæ loca sunt magis humida, vinum
 Accipiant, oleum medio quæ sole tepebunt:
 Maturos verò fœtus Pomique Pyrique,
 Quos hyemi paleata super tabulata repones,
 Siccis claude locis. Rugas Aquilone, vel Austro
 Mollitiem ne poma trahant, dissolve tepenti
 Frigus & humorem prunâ; crebròque revisens
 Insincera manu remove; ne mucor ab uno
 Serpat, & in tabulas latè contagia manent.

Horrea Sythonijs Boreas inspiret: aquosis
 Nec subeat pennis inimicus frugibus Auster.
 Ditia Tectosages medio granaria vico
 Edificant, & humo condunt frumenta domorum
 Ante fores, pluviz secura ruentis, & auræ
 Omnia perpetuò solventis corpora pulsu.

Curculio farris cumulos ubi rodere cœpit;

VILLA
 RUS-
 TICA.

Summa tenet, totoque luem permiscet acervo;
Ventilat exesas qui plena per hœrrea fruges.

Stabula. Agricola sit laxa domus: sua cella Bubulco;
Sit sua Pastori: stabulis non insuat imber,
Quo pecorum mollis corrumpitur ungula, murus
Deperit, & tristes ducunt animalia morbos.
Mœnibus aut inclusa cavis, vel pendula fursum
Nullos incutiat fumosa lucerna timores;
Et procul à stabulis sub fornice villica panes
Excoquat; accensas ne tigna calentia flammæ
Accipiant, totisque ferant incendia tectis.

Culina. Agricolas juvat inprimis spatiosa culina;
Quâ collecta domus largo brumalia ligno
Frigora dissolvat, lassataque vespere curet
Corpora, nec seros opus interrumpat ad ignes;
(*Ubi de rustica familia serotinis laboribus.*) Quos etenim de nocte potest urgere labores,
Non sinit hyberno fieri sub sole Colonus.

Post epulas hinc inde sedent & grandis Arator;
Horridus & custos Caprarum, Oviumque magister;
Atque lacertosus Fossor, durusque Bubulcus:
Avulsis si quæ ramis hædere, tenaces
Secernunt Oleas; detonsaque vellera purgant;
Et findunt, lymphæque domant Amerina calenti;
Vitibus aut acuunt vallos, aut vimine lento
Conficiunt calathos; sua nec jucundiùs usquam
Agrestes videas decurrere pensa Puellas.

Villicus accensâ nam dum face singula lustrat;
Et clausas invisit Oves, numerumque recenset;
Nec Pueros, timidamque Patris præsentia Natam
Continet; illa bonum, quem fingit amare, Menalcam
Dulcibus aggreditur verbis; stolidumque maligno
Illaqueat sermone, suos ut & ipse vicissim
Explicet, & rauco canu testetur amores;
Speret & hinc laudem, risum quoque ducat honori;

Atque jocos vecors non sentiat inter acerbos
 Illudat nigro quòd Thestilis improba succo ;
 Et faciem conscribat : habent nam pagus & urbes
 Hoc hominum genus ad vulgi ludibria natum ;
 Quos impune pigri Bovis instar acumine pungas ,
 Quique sibi vel aperta inter convicia plaudant.

Æsculeis tectum pilis suspende Coloni
 Pro foribus , sua quo defendit tegmine plaustra
 Et dolat hybernos currus & aratra per imbres.

Si sit rure frequens iter & solenne , tabernam
 Pone viatori ; sed egenos excipe tectis
 Ipse tuis. Hominum quondam Divùmque parenti
 Nomen ab hospitio veteres fecere ; suisque
 Vilia dum latebris animalia somnus habebat ,
 Non hominem nudo voluere sub æthere noctes
 Ducere ; sed tecto donarunt hospite ; necdum
 Audierant inopum vili sub veste latere
 Sæpe Deum , cæleque virùm pia dona reponi.

Nec gravidas procul à villâ terat area messes ;
 Ut raptim frumenta domi malè trita recondas ,
 Si subitus nimbis fallentibus ingruit imber.
 Eligitur locus & sublimis , & arbore nudus ,
 Ut lenem accipiat per stabilis area ventum.
 Illa vel ingenti tibi complananda cylindro ,
 Vel saxi (opus æternum) sternenda : flagello
 Cedit enim tellus , atque interiore recondit
 Mollitie frumenta , levi vel pulvere sœdat.

Sit piscina duplex , ut maceret altera virgas ;
 Et pecori facilè det purior altera potum.
 Purgamenta domûs stabulique , soloque jacentes
 Quas sylvis decussit hyems Aquilonia frondes ,
 Et limum , fluvii si quem incrementa tumentis
 Respuerint , madidæ tectis proculingere fossæ,
 Sic positi tenues non evanescit in auras

*Diver-
soria
taber-
na.*

Area.

*Lacus
complu-
vius.*

*Sterqui-
linium.*

Exucci vis tota fimi ; crassâque peremptis
Seminibus lymphâ , non pullulat herbida messis :

DISTRIBUTIO FUNDI. Proxima sint villæ pomaria , florens hortus ,
Et quæcumque placent oculis , quæcumque rapaces
Invitant ad furta manus. Aquilonis ab ortu
Sylva truces frangat ventos , & frigora tollat
Umbriferis quæ deinde comis æstate redonet ;
Atque Hyemes eadem nimiosque attemperet æstus.
Humida vallis Olus , vivaces collis Olivas
Educat : in plano vel fluctuet æquore messis ;
Vel longo fundant se prata virentia tractu.
Hinc procul assurgant Vites , oculosque morentur
Camporum per aperta vagos. Quot jugera prato ,
Quot segeti dabis , aut Oleis , vel Vitibus almis ,
Ex opera redituque simul metire , labori
Componens fructus ; & tecum mente revolvens
Quanti vendideris , non quantum innascitur agro :

Frumentarium solum. Quæ Cereri viâ est humus opportuna ferendæ
Sæpe redit manibus versanda ; datasque reposcens
Mutuat in semen fruges , neque perfida pactam
Liberat usque fidem ; seu messibus obfuit annus
Siccior aux pluvius ; steriles seu fudit avenas
Infœcundus Ager ; fractis seu grandine culmis
Procubuit , fluxivæ seges sterit arida granis.

Vinea. Sumptibus ipsa suos interdum Vinea fructus
Olivæta. Devorat ; incerto quoque casu pendet Oliva ;
Et quamquam tenui sese lætissima cultu
Sustineat , tamen & glacie sterilefcit & æstu ;
Ac nebulis flos Vere novo contactus iniquis
Emoritur , tristisque solum tegit omne ruinâ.

Prata. Non faciunt hos prata metus ; secuta pericli
Diffusas cælo nebulas Boreamque , Notumque
Accipiunt : frigus nec curant triste , nec æstum ;
Deductus facili rivus quem temperat undâ.

Præteris minimum desiderat herba laborem ;
 Et semel orta , suas nullis obnoxia curis
 Fundit opes ; reditu nec simplice diat avaros
 Agricolas : hyemi nam fœnum atque annua fœlis
 Pascua dat Tauris ; armenta que læta tuerur ;
 Eximiumque decus ridentibus adjicit agris :
 Roscida seu flores interimicet herba rubentes ,
 Seu jaceat prostrata solo , mollemque cubanti
 Sufficiat thalamum temerè congesta ; vel alto
 Accipiat sitiens ductos è tramite rivos ,
 Atque novam paret usque novo sine semine messera.

Quare agite & dorso si non decedat iniquo ,
 Præcipites neque fundat ager præruptior unda :
 Nec bibat humorem graciles imitatus arenas ,
 Stagnantes neque contineat depressior imbres ;
 Jugera quanta patent , Medicam , Viciaque , Boumque
 Gramina torpenti non injucunda palato
 Spargite , & assiduos pratis inducite rivos :]
 Ipsa nisi molles uligine pinguior herbas
 Nutriat irriguæ tellus non indiga lymphæ.

Sed neque posthabitis Oleas an ponere pratis ;
 Messibus an præstet , vel habendæ incumbere viti ,
 Definire velim : veteres imitare locorum
 Agricolas : non omnis enim fert omnia tellus.
 Ipse Garumna suo populos qui spectat in ortu
 Forcipibus massas chalybibus tractare liquentes ,
 Et montes aperire cavos ; per opima volutus
 Pascua , vel pressis solidum lac cogere formis
 Agricolas videt , aut Pomis instare ferendis :
 Triticeas posthinc segetes miratur , utroque
 Mox conspecturus gravidas in litore Vites.

Quidquid erit , quamcumque tibi spem patria tellus
 Fecerit ; antiquos ferro ne deice lucos.
 Aspicis effosso terris carbone Britanni

Sylvæ

Quàm malè dissolvunt frigus , quàm ducitur ægrè
Spiritus ; infesto nisi tabescentibus igne
Monspelienſis opem tulerit pulmonibus aër.

Circuitu majore novos , urbs inclyta , muros
Extræ : divitibus decorata suburbia testis ,
Et quos Verſaliis hospes laudaret in agris ,
Hinc illinc positos amplectere mœnibus hortos ;
Ægra ſalutifero potiatur ut aëre tecum*

Gallia , quæ foculoꝝ uno carbone Britannum
Mox ſtruet ad ritum , ligno caritura ; graveſque
Hauriet & fumos , & anhelî ſemina morbi ;
Ni caveant quibus eſt nemorum mandata poteſtas.

Victrices pelago naves , ramoſa calenti
Ligna foco domibuſque trabes , & aratra Juvencis
Sufficiat lucus ; ſed Avorum munere natus
Tu quoque ſylvarum transmiſſe Neporibus umbras.

*Campania
Syl-
va in-
tuſa
extirpa-
tio.*

O ! ubi curarum requies , ſtudioꝝque levamen
Frondoſum nemus , & veteres quas noſtra Tolofæ
Nutrierat ſibi contiguas 1. Campania Quercus !
Flemus adhuc , arque hoſpitibus ſelicia quondam
Monſtramus loca , quæ villæ contermina luco
Floruerant , denſiſque rigent nunc obſita dumis.

Ruris amatorem , qui perleget iſta , Poëtam
Heu ! nimium juſto ſinat indulgere dolori ;
Et ſaltem meminiffe , frui nos invida quando
Fata vetant : mihi nam videor ſpectare , renatis
Arboribus , ſocios nemorum per opaca vagantes.
Secretis alii ſecum meditantur in umbris ,
Atque alto leges divinaque dona revolvunt
Pectore ; vel longo decurrunt murmure ſacri
Penſa miniſterii , pia vota preceſque diurnas.
Sub patula multi feſſum latus Illice ponunt :
Cantantes ille audit aves , auditur & illis ,

1. Prædium collegii Tolofani Societatis Jeſu.

Voce

Voce suum modulans dulci vel arundine carmen :
 Hic gravibus somnos oculis admittit inertes ,
 Restituens sibi quas studio subduxerat horas.

Trudiculis ludunt alii : locus arbore nudus ,
 Cui circumpositæ præsent umbracula Quercus ,
 Eligitur ; sparsâ tellus solidatur arenâ ;
 Quæque laborato præcluditur area ligno ,
 Secta vias patet in quatuor : stat ferreus orbe
 Annulus in medio , per quem si buxeus ullâ
 Trajicitur sine fraude globus ; vel tramite circum
 Quadruplici fixas ultra detruditur oras ,
 Victor eris ; totâ victor celebrabere turbâ ,
 Sedibus hinc illinc gaudens quæ spectat ab altis.

Ergo levi quibus est animus concurrere pugna ,
 Brachia ferratis armati fustibus adsunt ;
 Atque globos , valido sylvis resonantibus ictu ,
 Percutiunt ; animosque levant exercita duro
 Membra fatigantes ludo : Nec amore legendi
 Sylva vacat , quanquam recreando nata labori.
 Non alibi vates propiori numine Phœbus
 Afflat ; & ad populum , cui fandi copia , Fagos
 Agrestes inter , nemorumque silentia , discit
 Magna loqui , fontesque tonans inflectere mentes.

Hic ego te Lauro cinctum Parnasside vidi
 Clerice , felici meditantem pectine versus ,
 Quos mirata diu , cum jam nequit amplius auro
 1. (Post exhausta tibi sua munera) laude Tolosa
 Donat ; & Aoniis ultro te cœtibus addit ,
 Muneribus reliquos decoret quo iudice vates.

Dicentem cupidâ suspensus ut aure bibebam !
 Sive Sophocleum nemora inter opaca Cothurnum
 Indueres ; lepidos , positâ gravitate , Terenti

2. Tolosa in Academiam cooptantur qui tria præ-
 mia retulere. P. Cleric jam officis præmio decoratus
 est.

*Ubi de
 ludo Tru-
 diculo-
 rum.*

*Et de
 Aucto-
 ris sode-
 libus.*

*P. Cle-
 ric.*

Sive jocos patrio reddens sermone referres ;
 Eloquieve potens rueres torrentior amne ;
 Autumno quoties medio dicturus (agrorum
 Delicias veluti raperet præcognita fandi
 Copia) desertam donabas civibus urbem.
 Gaudebas , memini , vel sylvam errare per altam ;
 Castaneâ vel sub veteri considerare mecum :
 Fons ubi sic tremulam Zephyris motantibus umbram ,
 Castaneasque nuces , & quæ super arbore fidunt
 Instabiles imitatus aves , specularibus undis
 Exprimit ; ut dubites an eandem fonte sub ipso
 Creverit in faciem ramis felicibus arbor ;
 Hirsutisque latex frondens horrescat Echinis ;
 An volucres alat unda suas , quæ flumina pennis
 Ima secent ; vitreas an imago supervolet undas.

Hic locus est ubi prima meæ conamina Musæ
 Cum legeres , stimulos dare fuetus opemque , jubebas
 Carmen ad incudem & limam revocare ; tuumque
 (Latius effundes proprio quod carmine) nomen
 Si taceant quos te fingo cenfore libelli ,
 Ingratus videar ; mihi nec satis æquus , amicum
 A generis nisi conjunctum te gloriæ annis.

P. Cam- Tuque Capistrionides , animæ pars altera nostræ ,
pistrion. Hic plausus , hic illam inter Querceta parabas
 Nobilius ingenti famam ; quâ sive Cothurnum
 Æmulus assumis fraternæ laudis ; avenâ
 Sive canis citharæque , tuo seu profuit ore
 Majestas romana , lepos vel galus , utroque
 Et latio patrioque potens sermone , Senatum
 Purpureum trahis , & populos te cive superbos.

P. Belot. His ego te , quojam vellem monstrare doceri ,
 Institui sylvis primo , Belote , sub ævo ;
 Cum florens studiis , artes ita natus ad omnes
 Esse videbaris ; foret ut dubitabile quali

Ad summum decus ingenii famamque placeret
 Ire viâ : nam verba sacras orator ad aras
 Seu faceres ; nostras , Musarum castra secutus ;
 Obscurare tuo velles seu carmine laudes ;
 Plauderet urbs , avidâ nec segnius aure canentem
 Exciperet , quàm sacra tenens cùm pulpita solvis
 Luce tuâ fidei tenebras ; cupidôsque sciendi
 Discipulos , ad quina virum centena coactos ,
 Voce doces vitâque magis pietatis amorem .

O ! ubi nunc virides umbræ tacitique recessus ,
 Qui tantos aluere viros ! instaret acerba
 Cùm jam pene dies perituris ultima sylvis ,
 Proh ! quali tonuit Parnassia murmure rupes !
 Sed quid inhumanas contra potuere secures
 Carmina : Threicio quanquam non segnior Orpheo
 Flebilibus justam nervis effuderit iram
 Murgius ; aoniis jam non aurita Poëtis
 Obsequitur Quercus : sed , quod licet , icta bipenni
 Congemit ; & quâ voce potest , quos sæpius umbrâ
 Fovit , ad auxilium vocat emoritura sodales .
 Venimus ; ac veluti data post certamina , campo
 Cum jaeuere duces , atque inclyta nomina letho
 Perdita , secreto tristes horrore movemur ;
 Liventes plagas , fluidoquæ cadavera tabo ,
 Oraque cernentes patulo deformia rictu :
 Idem omnes nos sensus habet , cùm grandia quendam ;
 Victaque jam ferro , Querceta jacencia terris
 Aspiciamus , frondesque recisaque brachia trunco
 Sepositis pallere locis , flammisque parari .

Heu ! quantus nemore avulso decor excidit arvis !
 Quàm sibi dissimilis Campania : rebus in arctis
 Pauperies urgens quæ vastam excindere sylvam
 Suasit , & in belli sumptus impendere ruris
 Delicias ; eadem cultûs inimica decori

Cogit agros servire lucro : nam vomer avarus
Antiquæ turrita domûs nunc mœnia pulsat ;
Et seges est , ubi se spectabilis ordine pulchro
Fuderat Ulmorum series ; quæsitæque longè
Rarior æstivis emitur jam solibus umbra.

Pampineas vites inter via longæ , tegebant
Quam positæ quondam spatiis æqualibus Ulmî ;
Cæspite nunc uno viret , arbore nuda ; soloque
Si quis adhuc stat truncus iners ; arbutula fatis
Si quæ relicta suis oritur , premit ægra dolore
Corda novo , veteres revocans spatiantibus umbras.

Non Buxos humilemque Pyrum tansura coercet
Annuæ ; sed fufis sine lege per æra ramis
Ire sinunt ; & quæ flores & oluscula nobis
Sufficiebat , Equis nunc hordea parturit hortus.

Repit , & ingenio jam liberiore per omnes
Lympha vagatur agros , quæ pressa canalibus olim
Aliùs invarios erupit ludicra jactus :
Miris torta modis ; tunc ibat ab ore Leonum
Phocarumque fluens ; nunc rustica tota Faselos
Irrigat aut miseros Caules ; & in ore Leonum
Phocarumque suas vel tendit Aranea casses ,
Aut intus ponit luteos avis hospita nidos.

Alveus innatas olim felicibus agris
Excipiebat aquas ; & circum picta Phasello
Prata vehebamur , vel edaci subdola pisces
Retia tendentes , vel aquarum frigore & umbris
Vitantes rapidum frondente sub arbore solem :
Cymbula crediderim , venalibus addita lignis ,
Cum Quercu visit tristes urenda caminos ;
Trutaque flucticolas inter pulcherrima pisces ,
Littora quæ nobis ad nota sedentibus olim
Adnabat , molles fructus , servataque panis
Frustula mendicans oculis caudâque trementi ,

Cessit aquis, Ranzæ linquens cœnosa loquaci
 Flumina: Gallinis graveolentibus atria Pavō
 Libera permisit; villæque nitentis amantes
 Excessere simul triplici de turre Columbæ;
 Tectaque marmoreis habitant imixa columnis
 Aut infesta cohors Murum, vel Bubo sinister.

Nos procul hinc aliò quoque migraremus; in illa
 Sordē jacens, nisi vicinas Campania villas
 Exuperet: nam mirum, etiam populata, decorem
 Invitis retinet dominis; cultusque vetustos
 Naturâ supplente, merum rus usquē placebit.

Hæ sunt, Lamonide, quales desideret emptor
 Neglecti decoris villas; quas una beato
 Dives opum fortuna situ, venæque perennis
 Fontibus & pingui ditaverit ubere tellus.

Si quem nosse juvat quos & felicibus hortis
 Et domibus lymphisque potest ars addere cultus,
 Quæ tu Cursonio posuisti prædia fundo
 Visat; opeque soli, flores, pomaria, sylvas,
 Atque aditus & tecta domûs, operumque magistram
 Et moderatricem stupeat per singula mentem.
 Seu procul obrutus stet contemplator in uno,
 Atque avidis primos oculis delibet honores
 Deliciasque loci; sive atria prima domorum
 Intret, & incertus naturam laudet an artem
 Nunc ipsas ædes, nunc rura patentia circum
 Prospiciat. Juvat inprimis in imagine vivum
 Marmoreâ, dicamne tuum populivæ parentem
 Aspicere; & tacitâ secum pietate vereri
 Illius ora, virum quæ custos optima quondam
 Induerat, daret ut Regno Themis arbitra leges.

*Bavil-
 lai præ-
 dii des-
 criptio.*

Auspice te priscos cùm defendisset honores
 Quæ docet ars Pario ductos è marmore vultus
 Reddere, vel vivo pictos animare colore;

C. iij

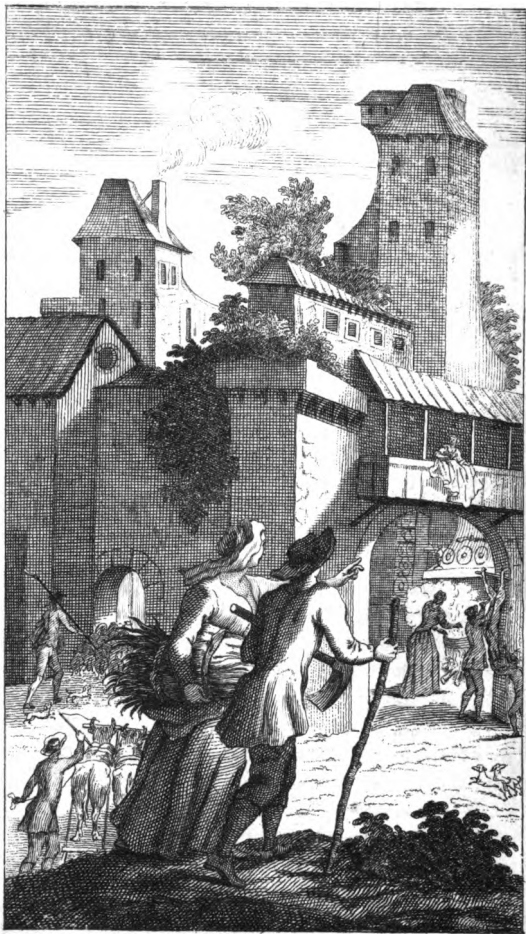
30 · PRÆDII RUSTICI LIBER I.

Illa tuam feris faciem transmittere seclis
 Cogitat officii memor : at tu (marmore quamquam
 Duratura magis monumentis non eget ullis
 Fama viri) tamen hac donari laudè parentem.
 Expetis ; ut patrii majestas oris eadem
 Et nati pietas æternum in imagine durent.

Cætera quid memorem quæ se miracula passim
 Objiciunt ; pedibus seu rura beata sequamur.
 Aut oculis : quos ipsa loci natura vagantes
 Ne lassè spatils ; collès utrinque supinos.
 Objicit aut Baccho virides , vel messibus albos :
 Et mediis , quantos possunt lustrare tuentum
 Lumina , cogit agris toti quas parciore orbi
 In populos partitur opes ditissima tellus.

Non alibi tumido sine fastu tanta domorum
 Majestas ; non ille nitor cum simplice cultu ;
 Non querni nemoris par umbra , paresque recessus ;
 Nec similis decor , ubertas , & gratia tonsis
 Arboribus , nequetam bellè Ficusque Pyrique
 Applicite muris : illo non ordine flores
 Digesti ; reliquis non sic olus emicat hortis.
 Te quamvis absente procul , flos omnis & arbor
 Luxuriat ; niteatque minùs : nam quale locorum
 Te desiderium tenet ; eisdem prædia voris
 Te repetunt. Sint hæc illis solatia , Natum
 Quem tua sectantem vestigia munere gaudes
 Pene parem , & meritis non inferiora sequentem ;
 Cursonium spectare , viri mollire labores ,
 Et saturare suos in imagine patris amores.

Tuque Parisiaci qui rûris amore teneris ,
 Desine , blanda licèt , loca velle revifere ; Regi
 Nec populo furare datum te munus , amico
 Divum consilio : natus in publica mentes
 Commoda sepositis scelus est sibi vivere curis.

PRÆDII RUSTICI

LIBER II.

*Servorum delectus, eorumque in excolendis
agris ministeria.*

UNC age, qui servis melior delectus
habendis

Exequar; & quoniam fulcat qui rec- ARAT-
TOR,
tiùs agros,

Utilius colit; inprimis tibi quære Bu-
bulcum,

Quem pecudes atrocem habitu, non indole sævum
Formident: nervosa viro sint brachia, vultus
Terribilis, sed blanda manus; plenusque minarum
Verbera difficili non addat dura labori;
Sed refono terrens clamorum hortamine, vastâ
Voce magis, quàm vel stimulo plagisque Juvencos
Imperio dociles habeat. Procerus Arator
Sulcandum stivæ innixus cavat altius agrum,
Et duras nisu rumpit leviori novales;
Incedensque retro proscissa per æquora, Tauris
Celsior, extremas oculum collimat ad oras;
Obliquumque brevi gyro despectit arâtrum;

Si qua solo jaceant , quibus oblectata moveri
Colla Boum possint , allisave cornua frangi.

Norit & agrorum mores , & tempus arandi
Nec duram recludat humum , vel ab imbrē lutosam
Almus enim moto cum pulvere succus in auras
Avolat ; & toto manet intractabilis anno
Vertitur infractis quæ tellus humida glebis.

Si pluvios cretosus ager vix ehibit imbrēs ,
Vere sub extremo jam flectus arabitur , herbas
Cum tulit injussas , quarum mala semina nondum
Messis in exitium filiquis fluxere solutis.
Nec mora transversis iterum secet æquora fulcis ;
Pendentes eadem neque per vestigia colles
Prosubigat , sed agri nunc in declivia Tauros
Dirigat , obliquo nunc vertat in ardua sulco.

PASTOR. Agricola concors labor est Oviumque magistri ;
Et quamvis studia in contraria sæpe ferantur ;
Atque Bubulcus amet pueros à gramine campos ,
Hamatisque rubis fugiens loca confita Pastor
Herbosos sectetur agros ; nonnulla laborum.
In tam disparibus tamen est concordia votis.
Alter arat ; camposque fimo juvat alter ovillo :
Servit agro pecus , & pecori dat molle vicissim
Gramen ager ; neque rura vigent armentaue , densi
Sive greges campis , gregibus seu pascua desint.

Romulidæ quondam Proceres quæ fortiter armis
Quæsierant , ipsi subigebant arva ; Colonos
Nec semel avulsos ab aratro Roma vocavit ,
Imperiiis gravidam regerent qui legibus urbem ;
Ac positis iterum fulcarent fascibus agros.
Subdiderant cui colla Duci famularia gentes ,
Lætus aratori Taurus parebat ovanti ;
Ipsaque laurigero versari vomere gaudens
Terra triumphalis superabat vota coloni.

*Prisca
vita pa-
storis
dignitas.*

Si sacros tamen annales, veterumque virorum
Evolvam monumenta ; greges servare paternos
Nobilius visum est olim, quam vomere terras
Exercere graves, sulcisque reposcere fruges.
Aurea namque sub hæc mundi primordia ; Regum
Progenies veneranda, Pedum (præludia sceptri)
Pastorale gerens, Ovium moderamine blando
Subjectos quondam discebat habere benignis
Imperiis populos, nec opes crudelius, instar
Velleris, ad vivum refecare, superflua tantum
Sed leni tondere manu, lac ducere pressis
Molliter uberibus, non immulgere cruorem.

At vacua incultis ut erant tunc omnia terris,
Custodes Ovium loca per deserta vagantum
Alta sub innubi peragentes otia cælo,
Non tantum didicere gregis quæ cura tuendi
Optima, quæ morbos & quæ ferat herba salutem ;
Aërias tentare domos, Lunæque labores
Et varium cæli placuit cognoscere morem.
Servarunt primi tacito labentia motu
Sidera ; transversum mundi revolubilis axem
Et geminos statuere polos, Solemque secuti
Nominaque & numeros Signis fecere, volentes
Ut pecori & stellis Aries dux esset ; & idem
Cælo, qui stabulis armenta, reduceret annum.

Illi adeo volucres imitati voce canoras,
Dulcibus inter se primi concentibus auras
Implerunt ; calamos etiam fecere loquaces,
Quos pice vel liquidâ plures conjungere cerâ,
Et numeris dare verba, pedesque affingere verbis
Instituere : modos pastoremque cicutam
Nunc etiam Vates adhibemus, ut otia ruris
Tranquillosque dies, castumque canamus amorem.

Omnia proh ! quantum longis mutantur in annis !

C v *

Quod regale fuit quondam , quod Apolline dignum,
 Vilibus officium servis mandatur ; inersque
 Et stolidus vir pascit Oves ; quæ cura manebat
 Ingenuo pueros olim de sanguine natos.

Hac hominum de sæce , virum tibi selige frugi ;
 Qui magis ingenio placeat quàm corpore , primis
 Qui curare greges , & pascere norit ab annis ,
 Urbanasque puer non sit formatus ad artes ,
 Atque juventutis primæ transcenderit annos.
 Non tamen in senium vergat proclivior ætas ;
 Ne pedibus vix stare potens , propioribus agris
 Insistat piger , aut molli resupinus in herba ,
 Non observet Oves : oculorum namque requirunt
 Sublimem veluti speculam ; ne si qua moretur ,
 Aut gregibus præcurrat , agris vel deerret apertis ;
 Involet è latebris Lupus insidiator ; Ovisque
 Aut collo vehat impositam ; vel mordicus aurem
 Apprendens , saltus trepidam deducat in altos ;
 Atque renitentis elanes , utrumque flagellet
 Verberibus caudæ ; dum tristior illa remotum
 Longiùs heu ! querulo frustra vocat ore magistrum.

CAPRA- Caprigenum qui saxa petus per inhospita ducet ,
RIUS. Sit brumæ patiens pluvizque nivalis , & audax
 Reptantes salebrofa sequi per culmina Capras.
 Ingenium faciemque viri ærux ipsa locorum
 Efferat asperitas , & linguæ dedocet usum.
 Sed tu nil speciem turpesque morabere vultus
 Pastoris , dum tenfa ferat grex ubera lacte.

Lanigeras bene pascat Oves , subigatque peritâ
 Rusticis arva manu : terræ cultura feracis
 Vertitur hoc duplici quasi cardine : cætera ruris
 Officia , ulterius dein evolvenda , colentum
 Villicus ingeniis accommodet atque lacertis :
 Namque viro vir ut differt ; nec in omnibus idem est

Corporibus vigor, aut animis prudentia rerum;
 Sic varia est agri quoque disciplina colendi:
 Postulat hæc validis sociatam viribus artem;
 Hæc plus artis habet quàm roboris; altera mentem;
 Consiliumque, meras desiderat altera vires.
 Rejice quæsitos opera ad graviora Colonos,
 Protinus exhaustis cessant qui viribus; agros
 Segniùs effodiunt, occultâ fraude relinquunt
 Crudi aliquid; terræ nec ad intima viscera tendant;
 Sed pigri leviores movent sola summa bidente.

Nervosos Olus agricolas gnaveque requirit,
 Qui variis norint accommoda semina terris;
 Arvaque perpetuo renovanda ligone fatigent,
 Nata regens cultu foveant arbutta, futuro
 Provideant, domini rem curent parcius, uni
 Nec studeant famæ sed habendis fructibus instant.

Inprimis hunc sperne, novas jactantior artes
 Qui sermone magis, quàm re commendat; eorum
 Quæ fecere alii nihil approbat, omnia mutat,
 Et reficit, nec tam reparat, quàm destruit hortum,
 Spe dominum pascens, neque mensam fructibus ornans.

Sed velut in magnis spes & victoria bellis
 Pugnantum non stant animis, numeroque virorum,
 Ductor ubi nullâ fortis regit arte catervas:
 Sic tu rure parum famulorum examine multo
 Proficies; nisi dux vires & brachia rectis
 Temperet imperiis. Nequam tibi Villicus agros
 Emaciat, nocuo sylvas arbustaque ferro
 Persequitur, malè pascit Oves, Oviumque magistros:
 Incustoditi per mollia prata vagantur
 Lætaque procubant Tauri frumenta: rapinis
 Arva patenti adaperit; manus neque continet ille
 Cujus erat fures avertere: poma, nuceque
 Clam legit; & domino plus seminis imputat, arvis

OLIVÆ

VIL-
LICUS,Nequam
villicus,

Quàm dederit, totas neque mixit in horrea messes.
 Sumptribus extenuat fructus: riget obsita Vitis
 Sentibus, erranti vel gramine: junior arbor
 Deficiente perit lymphâ; ficcusque novellâ
 Pro Platano stat palus humi; vel pendula ramos
 Dejecit, & baculo primis non fulta sub annis
 Planta manet contorta, Noto vel læsa procaci:
 Hanc flexâ cervice videt nutare, gravique
 Verrere fronde solum, nec opem dignatur amicam
 Ferre laboranti, quernumque adjungere palum,
 Qui fragilem truncibus plantam defendat ab Austris,
 Ipsi adeo, miseris dudum si præsidet arvis,
 Depereunt fontes; sterilescunt prata: jacentes
 Destituit colles humus ipsa trahentibus undis;
 Atque ubi post aliquot villam infamaverit annos,
 Litem pro pactâ fundi mercede relinquit.

Hanc quoque sæpe dati prior occupat æris acerbus
 Creditor, & missis spoliat liçtore Colonum.
 Servatas hyemi segetes & vina, lebetes,
 Ac thalamos, & quos alieno Villicus auro
 Emerat, ad tristem videt heu! cum curribus hastam
 Stare Boves, vocique novæ parere cœmptos.
 Nudus opum nudas repetit mœstissimas ædes,
 E quibus ægra fames abigit, servire coactum
 Qui famulis legem dederat: memorabile pigris
 Exemplum dein Agricolis, ut amare laborem,
 Inque suis nummis & parcè vivere discant.

Bonus villicus. Fortunatus ager longo quem Villicus usu
 Novit, & exercet multâ cum prole; suosque
 Ditis avos fundi numerans avosque Colonos,
 Huic patrio quasi jure præest: nec junior ætas
 Præcipitem faciat, neque tardum pigra senectus:
 Namque senile liçt tractandis congruit agris
 Imperium, juvenumque manus, tamen ulquè repugnant
 Obsequio

Obsequio famuli, seu junior arva gubernet,
 Sive senex: alius quod non bene præcipit, alter
 Quod nihil exequitur: nam plus exempla jubentis
 Quam præcepta valent; & ruris in arte colendi
 Si sapiat plus servus hero, male jussa facesset.

Villicus & vitæ mores operumque laborem
 Instituens, totum curas extendit in annum;
 Et quid quaque die peragendum, vespere jam tum
 Præmonet, antè toro famuli quàm membra reponant.

*Villici
 officia.*

Ultimus it cubitum, concusso cardine postquam
 Vidit utrum contra nocturnos ostia fures
 Sint munita satis, nova num stramenta cibosque
 In longas habeant hyberna bovia noctes.
 Impiger ad primos Galli consurgere cantus;
 Non patitur lentos ad opus procedere servos;
 Sed jubet, instantis velut ad certamina belli,
 Fortibus ire animis: oculos per singula volvens;
 Urget opus, pigros dictis castigat acerbis
 Agricolas, laudat fortes, operumque peritos;
 Et placito longum recreans sermone laborem,
 Vix operam phœbumque finit sentire cadentem.
 Si quis erit quasso languent cui corpore vires,
 Succurrens adhibet fomenta, domumque remittit;
 Præstat enim soles aliquot requiescere servum,
 Quàm si dura ferat longos incuria morbos.

Dat sine fraude dapes, operique cibaria duro
 Respondere jubet, nec avarus pocula tristi
 Miscet aquâ, nigro famulos nec furfure pascit,
 Durius esse putans & iniquum munera vitæ,
 Humanos quæ terra parens largitur in usus,
 Deesse viris, quibus ipsa suas exercita tellus
 Debet opes: focios operum cibus unus herumque
 Sustinet: una sitim communibus amphora mensis
 Abluit; unque sciat cui credere possit, abundans

D

Consilii, tamen interdum quæ semina terris
Optima, quæ vitis melior cultura, requirit.

Villici Temperat imperium clementia: lentus ad iram
mores. Verberaque ignoscit famulis, mavultque cavere
Ne peccent, meritis fontes quàm plectere poënis,
Injecto nonnulla metu, sed plurima sanctis
Moribus emendat: per duros membra labores
Exercens, animam prohibet succumbere culpis.
Latiùs hinc magnas, Pagis ignota, per Urbes
Grassatur scelerum facies, quòd in Urbibus alta
Desidia est, operumque quies; morumque magister
Optimus Agricolas curis labor urget honestis.
Villicus exemplo præit ipse; ducemque sequuntur,
Et morum famuli testes sociique laborum,
Non adjuutores ut in urbe libidinis adsunt.

At neque cessat opus, ruptis ubi nubibus imber
Largior Agricolas tenet intra tecta: lavari
Dolia, purgari villam frumenta que, funes
Sarciri jubet, & stabulo fumosa canistris
Stercora deferri, raistros & aratra parari,
Ligna que flammigeris findi majora caminis.

Non hominem vano sermone moratur Aruspex;
Nec focus aut nugæ fabrorum, quique per urbem
Agricolas ad vina vocant venalija rami.
Non laqueis volucres, non visco decipit auceps,
Nec canibus sequitur lepores venator; & almam
Negligit interea segetem, Vitesque colendas.

Villicus Oppida rarus adit, cum res & commoda poscunt
in urbe Tempora, servatas fruges ut vendat, Ovesque
infre- Morbosas, vetulosque Boves, & vellera lanæ;
quens. Ut pueros hyemem contra præmuniat, ipsamque
Utiliter sponfam non cultè vestiât, auri
Parcus, & urbani metuens contagia luxûs,
Quæque bonos exempla valent corrumpere mores.

(*Ubi de
urbano
luxu*)

Indignatur enim segetem quæ jugera centum
Vestierat, vix Matronæ satis esse tegendæ,
Obstupet inprimis cum spectat in urbe Puellas
Et Matres pallâ disinctâ vadere, nudos
Exertare sinus, & (quæ tegumenta pudoris
Repperit afflicti vesana licentia morum)
Purpureis grandes intexere vestibus orbes,
Qualibus ille solet sua cingere dolia vinclis.
Occupat una vias laxosque canephora vicos;
Vixque suas intrat foribus bipatentibus ædes,
Protenfis latè tunicis, instantur ut Austro
Carbasa, cum plenis sulcat ratis æquora velis.

Fabula si qua recens totam vulgata per urbem
Inclita dedecoret maculosis nomina probris;
Erubeantque viri quod peccat adultera conjux,
Vel doleant ludo tenuat quos prodiga census:
Miratur Præceres, qui legibus oppida frænant,
Non regnare domi, sed rem famamque mariti
Uxorem penes esse levem. Connubia ruri
Stant ritu meliore: viri dominique jubentis
Imperio paret conjux; oblitaque legum
Et fidei, si quæ blandis sermonibus aures
Credula præbuerit, nullis infamia crescit
Litibus in vulgus sparsis: quo pectore fontes
Castigat pueros, meritis à conjuge poenas
Clam reperitis sponsus, promptoque recidere mallet
Fuisse scelus, lento foeli quam fœdera lecti
Solvere iudicio: jus imperiumque mariti,
Quod mera rusticitas apud oppida cultâ vocatur,
Rure pudicitiz custos & amoris habetur.

Proh! quibus uxores oculis fatuosque maritos
Rusticus aspiceret! festis accumbere mensis
Si videat solas, & nudo vertice circum
Stare viros, humeris manilia ferre, nec ullum

D ij

Abnuere officium vernæ , nullosque negare
 Quos veluti miserata cibos dat foemina retro
 Stantibus ad mensam sponsis : his turgida Matrum
 Mens epulis alitur , crescitque superbia formæ :
 Inde ministeriis fungi servilibus ultro
 Quos videre , putant nasos servire maritos.

Villicus urbani quanquam non ambulet auceps
 Rumoris , solâque roget de messe Colonos ,
 Accersit quos rure frequens Mercatus in urbem ;
 Nosse tamen juvat invicti quàm prospera Galli
 Bella gerant ; avido referat quæ nuntia pago.
 Dein modium falis , atque infecti pondera ferri ;
 Quo faber obtusi dentem procudat aratri ,
 Et solidam nigræ massam picis , atque ligones
 Comparat , & curvo lunatam tergo falcem ,
 Runconesque , quibus sequitur vepreta , secures
 Et cultros , quibus arboreum compescere luxum
 Possit , & arentes trunco rescindere ramos.
 Nil emit illorum quæ vel nascuntur in agro ,
 Vel fieri possent , non lento vimine corbes ,
 Linaque , & agrestem tortâ de cannabe telam ,
 Non soleas , quas ipse rudi dolat arte , Caprinâ
 Non ocreas è pelle , quibus defendat acutis
 Crura rubis : vendax etenim ditescit ; emacem
 Agricola contra miserabilis urget egestas.

*Villici
 officia
 erga do-
 minum.*

Scripturæ rudis , & rationum , sapius avert
 Ad dominum pactos , quàm scripta volumina , nummos ;
 Atque illo veniente , timor nihil arguit inus.
 Disciplina domi viget inculcata ; forisque
 Cuncta nitent bene culta : Boves armentaue rectè
 Pasta : novus limes , nova non fit semita campis.
 Non hortus , non prata siti morientia languent :
 Surgit opima seges ; defensaue sepibus arva
 Vel ductis circum fossis clauduntur ; herumque

Villicus agrorum partes deducit in omnes ;
 Exultatque animis illo laudante , suumque
 Nemine vicinos inter culpante laborem ,
 Vel pravos mores , occultaque furta suorum :
 Et quanquam bellis Dominus vel lite molestus
 Implicitus procul abfuerit ; non arva Colonus
 Segnior exerceat ; nec Heri præsentia curas
 Acrius extimulat quam mens sibi conscia recti.
 Hoc absente rei patriæ non parcere Natum ,
 Sed populatrices comitum rus ducere turmas
 Clam dolet ; annonam nec cautius abderet omnem ;
 Si desolandas irrumperet hostis in ædes.

Sic Ithacæ quondam post mille pericula portum
 Cum tetigit senio faciem mentitus Ulysses ,
 Intravitque suam peregrinus & hospes in aulam ,
 Omnia contemplans furtim , nec cognitus ulli ;
 Unus erat qui , res magno turbante tumultu ,
 Eumæus dominum tristi sermonequirens ,
 Sulcandis instabat agris ; graviterque dolebat
 Quodd fecunda Procos alerent armenta rapaces ;
 Atque suo tellus non fertilis esset Ulyssi.

Provisor non multa rogat , ne multa vicissim
 Finitimi repetant : aliena negotia vitat ;
 Nec nisi quæ domini , sua credit ; iniqua perhorret
 Furta ; sui que tenax , alienis abstinet , æqui
 Sic rigidus custos , ut famosissima pagi
 Jurgia componat iudex ; ignaraque legum ,
 Non recti iustique , secet prudentia lites.

Ille suos hominum fortunatissimus agros
 Diligat , obscure positus qui rure Colonus
 Exiguus voti , parvoque assuetus , edaces
 Aut curas aut spes animo non pascit inanes ,
 Non hunc sollicitat dominandi sæva libido ,
 Ut leges alibi cupiat quam rure , suisque

Diiij

*De fortunata
 agrico-
 larum
 vita.*

PRÆDII RUSTICI

Arboribus dare : non amor irrequietus habendi ,
 Ut medios auri fitigenior inter acervos ,
 Usque novis inhians opibus sine fine parandis ;
 Non studium fastuque tumens doctrina superbo ,
 Ut quid scire velit quam rectè vivere , pastos
 Quam curare Boves , quam nosse faventia terris
 Sidera , ventorum mores , & tempora messis.

Ille nunc invidiæ patet , aut livore vicissim
 Carpitur occulto ; nec jam popularibus auris
 Evehitur ; summo nec honorum culmine lapsus ;
 Monstratur fragilis documentum triste favoris.
 Non metuit lites dubias , fortisque severi
 Judicis , indomitas animæ non vindicis iras :
 Non alios , non se timet ipsum : non sua moror
 Gaudia , non epulas fastidia lenta sequuntur.

Agrestes operas obit indefessus ; tumoque
 Semina nunc mandat , nunc debita dona reponit.
 Inde vigor membris , & nescia vita podagra
 Morborumque , parit quos desidiosa voluptas :
 Dulcius hinc ori sapit esca , labore diurnam
 Obsonante famena : faciles in cespite duro
 Hinc veniunt somni ; lecto quos dives ab aureo
 Nequicquam profugos invitat ; mollia pernox
 Strata super vigiles curas & membra volutans.

*Agricolæ
 larum
 vita
 fortuna-
 tissima.* An præstat rapti naturæ fœdere , terris
 Quem Deus absciderat , fragili rate currere pontum ;
 Et levibus cum se vitam committere ventis ,
 Atque alio (volucrum ritu) sub Sole jacentes
 Ire redire plagas , animamque impendere lucro.
 An cupidus famæ quis fortunatior urbem
 Incolit , & circumvolitans ingrata Potentum
 Limina , vel servis ipsis blanditur ; emitque
 Imperium misero famulatu ; perque pudendum
 Dedecus , ad summos iter investigat honores ;

Vel remum vacuos per mille negotia soles
Condit, & officiis consumit inanibus ævum.

Vendere num satius clamorem, operâque forensi
Infantes unâ defendere voce reosque;
Causidici vel ad arbitrium rixantis acerbè
Tristibus affigi solitis, alienaque propter
Jurgia privatis animum subducere rebus.
Crudeli pietate datis num credere nummis
His etiam inuisam quibus auxiliabere fœnus;
Aut ex militiâ prædam cepisse cruentam,
Et lacrymis luctuque virum ditescere malle,
Quam spoliis ab humo sine vi sine crimine raptis.

1. Felices equidem, ruris si commoda norint,
Virgilius canit Agricolas; ac sidera nosse
Mallet, & occultas naturæ accodere partes.
Egregiam verò sortem! quâ rebus in usum
Lætitiz maris animum cruciaret; & orbes
Anxius æthereos cæli scrutator obiret,
In varias cogens, instar Ducis, astra cohortes;
Dum fruatur stellis & amicâ nocte Cælonus.

Hic læto sub Sole Boves per prata vagantes
Aspicit; & terræ florentis imagine gaudet.
Ille æuens vitro speculari lumina, floris
Quæritat in gremio putrive cadavere, nudis
Quæ nequeunt oculis animalia parva videri.

Rusticus herboso residens in litore rivi,
Non caput & cæcos sub humo rimatus aquarum
Ancipiti ratione vias, accersit ab alto
Perpetuus pelago fontes; sed concavat ambas

1. O fortunatos nimium sua si bona norint
Agricola
Me verò primum dulces ante omnia Muses
Accipiant, calique vias & sidera monstrant
Virg. Georg. Lib. 2.

In pateram palmas sitiens , dulcem ve liquorem
 Ore bibit prono , lympham miratus euntem ;
 Seu strepat obstantes vix eluctatus arenas
 Rivus inops , pleno sive ambitiosior alveo
 Insultet ripis , atque obvia saxa laceffat :
 Nam neque quâ pluviz , quâ sint ab origine fontes ;
 Nosse suum est , sed quâ rivos agat arte per hortum ,
 Et quibus instantem signis præfagiat imbrem.

Nescit in humanis quorûm nunc frigore membris
 Nunc alternanti febris desæviat æstu :
 Sed quibus auxiliis , & quâ curabitur arte
 Non latet ; & quamquam Medicus nihil ampliùs addat ;
 Post sectas ferro venas , fusumque cruorem ,
 Imaque Malvarum missos in viscera succos ,
 Et contra varios eadem data pharmaca morbos ;
 Ille salutiferis febres & vulnera sanat
 Stirpibus aut foliis , neque sensu torquet amaro
 Labra , nec epotis premit intestina venenis.

VIL- O ! tibi quàm vultu risit fortuna sereno
 LICA. Rustice ; si vitæ comes obigit atque laborum ,
 Quæ studiosa suas peragat quoque Villica partes ,
 Non somno pigra , non epulis non dedita vino ,
 Maturamque gerens juvenili in corpore mentem.

In commune bonum cum conjuge sponsus amicis
 Conspirant animis : soles & frigora forti
 Perpetienda viro , quem rerum summa potestas ,
 Quem penes est cultura soli ; fociata penates
 Sustinet , & curis instat levioribus uxor.
 Imperat alter agris ; regit interiora domorum
 Altera : vir operâ servos exercet agresti ;
 Sponsa fatigatos pascit ; fata læta maritus
 Educat , & multo cererem sudore recondit ;
 Advectasque domum conservat fœmina fruges.
 Et quia fida metus custodia crescit ab ipso ;

Idcirco: nimidam fecit natura, virumque
 Audacem, & duros natum tolerare labores:
 Alterius sic alter eget, sic ruris opimas
 Mutuus auget spes amor & concordia vitæ.

Villica stramineos componit rite penates;
 Et quanquam nudus paries humilisque; nitenti
 Paupertate placent ædes & simplice cultu.
 Non ebur aut aurum, sed pensilis uva lacunar
 Contegit: argento non ambitiosa renident
 Vasa, nec insignes tabulæ, nec athenæa signa;
 Sed scutulæ, vitreusque calix, & stanneus orbis;
 Atque Faventinæ lances, servata supellex
 Nobilis adventum vel ad hospitii; annua pago
 Vel cum festa dies redit; aut cum rura revisens
 Incomitatus adest dominus, fastuque remoto
 Gaudet honoratis unâ confidere mensis.

Grandia terga Suum, nec non redolentia late
 Allia, & in varios Cepe religata maniplos,
 Rugosæque nigris pendent laquearibus uva;
 Villica quo mavult agrorum munere prolem
 Pascere, quàm pictis oculos recreare tabellis.
 Linteolo tectam componit vespere mensam
 Ante focum, si frigus erit; si ferveat ardor
 Sirius, igne procul portæque patentis ad auram;
 Vel jove sub nudo, patulæ vel ad arboris umbram.

Quid memorem quantum mulier studiosa laborat
 Ut facili paret arte cibos; nec pinguis desint
 Larda domi, neque castaneæ, passique racemi,
 Quos, Hyemis memor, Autumno ferventia binos
 Vel ternos in athena manu demittit; & ignem
 Suppositum tolerare jubet, dum pallida rugas
 Uva trahat, cinerisque calens lixivâ crudos
 Excoquat humores intus: tum dulcis olivi
 Instillat guttas aliquot de paupere cornu,

*Villicæ
 domum
 instruit.*

*Victum
 compara-
 rat.
 Ubi de
 conditu-
 ra uva-
 rum.*

Quò gustu melior , quò pinguior uva niteſcat :
 Securam dein à pluuiis & rore madenti ,
 Longâ crate ſuper , muro ſubtendit aprico ,
 Vimineisq; premit ſiccata Sole caniftris.

De con- Præterea calido , vel (1) Mala Cydonia muſto
ditura Incoquit ; aut liquidi ſaturat dulcedine mellis ;
Malorū Et tenui virides culero decuſſat Olivas ;
Cydo- Inciſura ſalem recipit , mixtoſque virentis
niorum Fœniculi , Menthæque brevis , Laurique ſapores.
& Oli-

uariū. Cùm redeunt à glande Sues pinguedine tardi ,
De Claudit harâ , liquidoque cibo potuque necandos
ſalfura Atque volutabris , ut ſit caro ſiccior , arcet.
ſuilla Hora ſaginato cùm fulſerit ultima Porco ,
carnis. Ne longis moriens feſſas grunnitibus aures
 Offendat vel dente manus ; huic ſpiritus oris
 Obſtruitur , jagulumque rubro mucrone reſolvunt,
 Stat circumſpiciens rives mirata cruentos
 Progenies , mirata Suem ſine voce jacentem ,
 Puſſantemque tamen ſingultibus ilia crebris.
 Hirſutas operæ patiens vel dextera ſetas
 Detrahit , officio lymphæ ferventis ; eaſdem
 Abs radice levi vel adurit flammula culmo.
 Intima tum calido nudantur viſcera ferro.
 Bis quinos eſt cura dies in tergora largum
 Infarcire ſalem , & vaſtum ſuperaddere pondus ;
 Dein pernas lardumque nigris ſuſpendere tignis ,
 Quò veniant calor , & vicino fumus ab igne.

Villica Sub placidis Soles ita condit Villica teſtis ;
labores Et niſi votivum domibus præcul ire ſacellum
agreftes. Relligio jubeat , non errabunda penates
 Deſerit , ut vanis alibi terat otia nugis.
 Blandos uſquè lares fovet ; & ſi tempora poſcunt
 Ut gravibus mutet fuſos & ſtamina raſtris ,
 (1) Coins.

Non æstus , non acre gelu deterret euntem ;
 Sive legenda solo sit pinguis oliva rigenti ;
 Ignivomo seu flava seges sub Sole metenda.
 Instanti cùm plena tument quoque viscera partu ,
 Æquat humum rastris ; segetem nascentibus herbis
 Liberat ; in longos religat sarmenta maniplos ;
 Et duri patiens ita ruris , amanque laborum est ,
 Inter ut agrestes operas enixa , marito
 Progeniem referat , quam non peperisse , sed agris
 Invenisse putes. Proh ! quàm sub paupere tecto
 Rusticulus fatis alitur felicibus infans !

*Rustica-
 norum
 puero-
 rum e-
 ducatio.*

Non aliena parens sinat ubera sugere prolem :
 Gaudet enim cum lacte suos traducere mores
 In pueros ; & habere domi qui blanda vicissim
 Accipere , & dulci velit oscula reddere matri ,
 Plaudentique patrem redeuntem vespere risu
 Noscere , & amplexum cupidis ambire lacertis.
 At puer ingenuus qui sub laquearibus aureis
 Exoritur , tristi patrios mutare penates
 Cogitur exilio ; positoque puerpera foetu
 Fœmina dives opum ventris cum pondere matrem
 Exiit ; atque Boum mugitus inter alendam
 Rus aliquò sobolem dominâ procul urbe relegat ;
 Quæque cani sugenda dabit , negat ubera Nato.
 Gibbere , distortis fœdum vel cruribus , annos
 Post aliquot , puerum recipit , quem plurima passum
 Non oculo novit , non pectoris indice motu.

Susceptam ruri contrâ pia Villica prolem
 Usquè domi fovet ; & teneris impendit alumnis
 Quos natura sinus implevit lacte tumentes.
 Quò se cumque ferat , gremio puer oscula circum
 Pendet ; iterque levat gratissima sarcina : matris
 Inter opus , tellure jacet sine fletibus infans ;
 Et tenero jam tum Soles assuescit in ævo.

Rustica- Naturam sequitur genitrix studiosa magistram :
norum Amissos videt ut fœtus genus omne Volucrum
puero- Desleat ; ut raptò Vitulo queribunda per altos
rum e- Vacca parens saltus erret ; mugitibus auras
ducatio. Impleat , & stabulum jam Solè cadente revisens
 Grandibus ora riget lacrymis , nec lymphida cûret
 Flumina , nec pinguem , Vituli memor unius , herbam ,
 Audit & absentem quantis balatibus Agnum
 Mœsta requirat Ovis , quàm gaudeat ubera proli
 Vespere plena ferens : Agnos miratur ut inter
 Mille , colore pares habituque & voce , tenellam
 Agnoscit sobolem matèr , sobolesque parentem.
 Villica rurè videns hæc passim exempla , putaret
 Esse nefas in amore Feris si Fœmina cedat.

Rusticus Agrestes puer informatur ad usus :
 Vix pedes ire potest , & jam tractare ligones
 Incipit , & patrio assurgit robustus honori.
 Nondum operas puer exercet , sed testis in agro
 Assiduus versatur ; amat discitque videndo
 Difficilem ruris culturam ; jamque patrissans
 Suffinet absentis partes genitoris , & ore
 (Brachia si nequeant) opus imperiosus adurget.

Interèa , varia pro tempestate solique
 Ingenio , proprias Natum Pater edocet artes ;
 Multa monens pluviæ imprimis frugumque datorem
 Ut precibus votisque Deum veneretur ; & aris
 Afferat occulto puram sine crimine mentem ;
 Imperitet terris , sed pareat usque potenti
 Terrarum domino , tempestatesque serenas
 Oret , & adversas contra præmuniat agros :
 Festa piè celebret ; quod lex vetat , omne dolosa
 Cesset opus sine fraude domi rurique ; laborum
 Ipse quoque immunis Bos prata per herbida festus
 Ambulet , & posito vires confirmet aratro.

Vicinos

Vicinos amet Agricolas , & ne quid eorum
In pecora & segetes committat ; ut arva vicissim
Illius & pecudes servant , furesque repellant.
Invideat nulli ; sed quas miratur opimas
Alterius segetes tentet superare colendo.
Ambiguas vitet lites , quæ civica bella
Victori victoque parem dant sæpe ruinam.
Officiis quantum poterit bonus adjuvet omnes ;
Sed sibi nec multos neque nullos quærat amicos.
Non in incitiis quantum in tellure reponat :
Hanc colat inprimis ; hinc spes certissima : vastos
Laudet agros , amet exiguum. Fœcundior , inquit ,
Est brevis culti ruris , quàm millia fundi
Jugera , quæ rerum pauper nec vomere possis
Assiduo versare , sino nec spargere pingui :
Pugnat enim , sterileque citans cum prævalet herbas ,
Allidit dominum tellus ; nisi rustica cogant
Arma reluctantem vigili parere Colono.

Parce peregrinos cultus tentare , novasque
Explorare vias : imitare quod approbat usus.
Pone modum votis ; nec opum te dira cupido
Pauperiesve domant : obstat virtutibus auri
Sacra fames , scelerique animos inclinat egestas ;
Atque ubi res est arcta , suis vel pauper amicis ,
Vel sibi paupertas oneri est : hanc inter opesque
Sic medium insistes iter , ut nec Pagus habenti
Invideat , neque te rursum misereat egentem.

Conductis segetes operis oleæque legantur ;
Nec plures alio famulos , quàm rure colendo
Exercere potes. Ne partibus aspera factis
Consurgant odia , & bellum servile ; quietos
Elige , nec plures illa de gente ministros ,
Quæ patriæ telluris amans popularibus unis
Jungitur , ac misero , reliquis inimica , tumultu

52 PRÆDII RUSTICI LIBER II.

Atque novis sudore madet sub vestibus : ambo ,
 Numine teste , sacro conjungunt fœdere dextras
 Sole nigras , quanquam purgatas furfure multo ,
 Tympanaque & cytharas inter , clamorosa juvenus
 Deducunt , sponsum pueri , nuptamque puellæ.
 Tum prisco de more jubent utrumque sedere
 Ulmo sub patula , mediis quæ publica pagis
 Umbra viret : magnâ spectantum astante coronâ
 Junior hinc virgo cerealia grana refundit
 Conjugis in caput , & tacito suffusa rubere ,
 Votum pro thalamis , & fertilitatis honore
 Persolvit , dulcesque refert in corbe placentas.
 Inde juvena procax ausit garrire virorum
 Sorte super ; vocem nisi protinus ære soluto
 Comprimat , atque merum vir connubiale rependat.

Interea structis fumant convivium mensis ,
 Laura quidem , nullo tamen exornata macello :
 Hædus enim Vervexque , fames quo prima domatur ,
 De gregibus venere suis ; pullosque tenellos ,
 Gallinas Anatesque diu fervavit in illam
 Parca Colona diem : mensis nec poma secundis
 Castaneæque nuces defunt , nec copia lactis.
 Quas epulas non vina modò , sed pectine duro
 Pulsa chelis , fracti calices , risusque soluti ,
 Carminaque & varii ductâ pro conjuge cantus
 Exhilarant : mensas choreæ . Inde . . .
 . . . sequuntur ;
 . . . vitenda tenent spectacula pagum ;
 Quorum finitimos rumor diffusus in agros
 Non aliis vacuas sermionibus occupat aures :
 Gaudet enim faustam non invida crescere prolem ,
 Et patribus similes sperat vicinia natos.

Miscet Heri scissas animis discordibus ædes.

Servitia exemplis moderare ; magisque silente n
Te famuli metuant , rabadâ quàm voce tonantem ;
Crudelemque domus non detestata , severum
Formidet dominum , sed amet magis æqua iubentem.

A famulis ut amere , tuo quasi sanguine natos
Dilige ; nec dulci fraudâ mercede : fideles
Ut facias , confide : manus ad furta rapaces
Cautior invitat custos. Herus omnia norit ,
Multaque dissimulet ; sanos exerceat , ægros
Sollicitè foveat servos : placet omnibus , uni
Quidquid opis datur invalido ; stimulusque laboris
Optimus est amor in dominos studiumque placendi.

Sic puerum instituit pater ; & vergentibus annis
In senium , valeat quanquam , nec segnis inerique
Mens sit ad imperium , nec dextra laboribus impar ,
Dat tamen agrestum nato moderamina rerum :
Ut quem cura manet rurisque domûsque regendæ ,
Consiliis usus patriis , formetur ad artes ,
Quas alii discunt peccando multa ; quietis
Non ut amans , vitæ genitor se tradat inerti.
Filius exemplis opulentus & arte paternâ ,
Ruris in imperium succedit ; & ubere tellus
Messe ferax , dominum non sentit abesse priorem.

*Rustica-
na puel-
la.* Grandior & plenis jam filia nubilis annis
Exercet rigidos unâ cum matre labores ;
Nec pudet & rastros , durumque movere bidentem,
Purpureâ non veste nitet , non crinibus emptis ,
Nec raris Arabum donis , aut divite cultu ;
Fœmineoque licet studio formosa videri
Rure velit , faciem nullâ juvat arte ; suasque
Prata die festo quærit per florea gemmas ,
Ad vitreum crines ornans & tempora rivum,
Simplicitas capiti pro turribus insidet , ori

Pro fūco pudor ingenuus ; ſocialque laborat
Vincere , non formā , ſed robore corporis : illā
Quæritas , & ditem reperit ſibi dote maritum.

*Ejus
nuptiæ.*

Dulcis enim cū jam primos Hymenæus amorēs
Sollicitat , vincloque parat ſociare jugali ;
Cū Procus innuptæ , pueroque puella viciffim
Par ætate placet ; capient ut tempora fandī
Opportuna , legunt in eadem vite racemos ,
Flaventesque ſecant uno ſimul æquore meſſes.
Aggreditur primos , operum dux ſcœmina , ſulcos ;
Atque Proco placitura ſuo , præcurrit anhelos
Agricolæ ! illam tacitā dulcedine lætus
Spectat amans , gaudetque ſequi non poſſe metentem.
Sæpe nec ingratīs ultro remoratur amicam
Quæſtibus , increpitans ſpicas tellure relictas ;
Ut vultus oculosque retro convertat in ipſum.
Meſſores reliqui ſomno , ſed dulcibus ambo
Colloquiis fractas reparant poſt prandia vires :
Jamque animo inſtituunt , quā lege feracibus agris
Imperitent , placidoſque regant in pace penates.

Cū jam norus amor patribus , dignique videntur
Conjuge vir conjuxque viro ; deſponſa parentes
Continuō certis firmant connubia pactis.
Tum vel amicitia juncti vel ſanguine totis
Undique concurrunt pagis , & agreſtia ſecum
Dona ferunt , tædæque parant celebrare jugales.

Expectata dies ubi jam proceſſit ; & albā
Cunctantes manet impatiens in veſte ſacerdos :
Ante fores , ipſoque domūs in limine , ſponſi
Procumbunt in genua : parens utriuſque madentes
Procedit ſiccans oculos ; & amore paterno
Præmia digna , manum tollens cum voce , precatur.
Templa petunt , vittā ſponſus bicolore galerum
Ornatus , virgo vultus dejecta moſteſtos ,

E ij

52 PRÆDII RUSTICI LIBER II.

Atque novis sudore mader sub vestibus : ambo ,
 Numine teste , sacro conjungunt fœdere dextras
 Sole nigras , quanquam purgatas fursure multo ,
 Tympanaque & cytharas inter , clamorosa juvenus
 Deducunt , sponsum pueri , nuptamque puellæ.
 Tum prisco de more jubent utrumque sedere
 Ulmo sub patula , mediis quæ publica pagis
 Umbra viret : magnâ spectantium affante coronâ
 Junior hinc virgo cerealia grana refundit
 Conjugis in caput , & tacito suffusa rubore ,
 Vorum pro thalamis , & fertilitaris honore
 Persolvit , dulcesque refert in corbe placentas.
 Inde juvena procax ausit garrire virorum
 Sorte super ; vocem nisi protinus ære soluto
 Comprimat , atque merum vir connubiale rependat.

Interea structis fumant convivia mensis ,
 Lautæ quidem , nullo tamen exornata macello :
 Hædus enim Vervexque , fames quo prima domatur ,
 De gregibus venere suis ; pullosque tenellos ,
 Gallinas Anatesque diu fervavit in illam
 Parca Colona diem : mensis nec poma secundis
 Castaneæque nuces desunt , nec copia lactis.
 Quas epulas non vina modò , sed pectine duro
 Pulsa chelis , fracti calices , risusque soluti ,
 Carminaque & varii ductâ pro conjuge cantus
 Exhilarant : mensas choreæ . ludium sequuntur ;

 Quorum finitimos rumor diffusus in agros
 Non aliis vacuas sermonibus occupat aures :
 Gaudet enim faustam non invida crescere prolem ,
 Et patribus similes sperat vicinia natos.

PRÆDII RUSTICI

LIBER III.

Pecora majora.

ON satis est terris fortes quæsisse mo-
vendis

Agricolas , opus est pecudum quæ vo-
mere scindant ,

Et pingui macros faturent lætamine
campos.

Qui longas amat ire vias , aut horrida Martis
Castra sequi , tenerâ facilem cervice domari
Fingat Equum ; doceatque pedes & mollia crura
Composito glomerare gradu , spumosaque frænis
Ora regens , plano vel in æquore cursibus acrem
Calce citet , pressis vel in orbem flectat habenis ,
Aut molli placidum jubeat procedere gressu.

Equus.

Est alios nobis Bos instituendus ad usus ,
Difficiles aret impulso qui vomere terras ,
tuctanti vel plaustra trahat stridentia collo.
Elige qui magnâ moveant se mole Juvencos ,
cornua queis procera , caput deforme , resimæ
lares & patulæ , compacta torosaque cervix ,

Bos.

E iiij

Bovem Intentare minas , rigidumque impingere calcem.
domitu- Mitia colla gravi postquam submisit aratro ,
ra. Nullos deinde negat placidus tolerare labores ;

Terribilisque (suas rorit si Bellua vires)
 Vel pueri pavet ad stimulum vocemque minantis.

Ergo ubi (1) pellito jam supposuere Juvenci
 Colla jugo , sint qui retinacula lorea retro
 Contineant : præeat domitor , stimuloque fatigans ,
 Æquali doceat junctos incedere passu.

Pondera prætentet leviora , solumque subactum
 Vel sterilem facili sulco moderator arenam
 Exaret ; ignaros operum ne fortè Juvencos
 Terreat , aut molles quasset labor improbus artus.

Indocilis cùm Taurus agrum deformat arando ,
 Confunditque vagos sinuoso limite sulcos ;
 Jam domito validoque Bovi conjungitur asper ;
 Quem procurentem retrahit vetus , urget inertem ;
 Et conferre pedes jubet ac parere Bubulco :
 Fumosis tumidas licèt efflans naribus iras ,
 Profiliat tentetque jugum dirumpere Taurus.

At si fortè malor , quod vi non præstitit , astu
 Tentet , & in mediis jaceat cerebrofior agris ;
 Supposito non igne latus , nec tergora plagis
 Ure ; sed indomitum vinclis constringe Juvencum ;
 Ut nec stare queat neque vesci : namque periculo
 Cautior ipse suo nusquam dein sponte jacebit
 Inter opus , stomacho monitore fameque magistrâ.

Hac etiam ignaros operum domat arte Bubulcus :
 Conjungit tres una Boves ad aratra : duorum
 Arbitrio medius , veteranos inter , agrestem
 Molitur patiens operam , paucisque docetur
 Verberibus jussos ultro durare labores.

Ad juga coge pares annis & robore Tauros ;

(1) Jugum pelle tegitur , ne mollia Visulorum
 colla ladat.

Viribus ut juncti fulcent æqualibus arva.
 Conficit invalidum fortis; vel, ut ipsa Ferarum
 Ingenia in vitium labuntur prona, valentem
 Cogit ad ignavos pigrior desistere mores.

Sublimes ut eant speciosius inter arandum
 Altâ fronte Boves, neque tanto pingua nisu
 Rura secent, loro septemplíce jungat Arator;
 Cervicique jugum non cornibus illiget: ipso
 Plus etenim collo possunt & pectore Tauri
 Quàm capite & cornu: toto sic pondere, totâ
 Mole lacertosi nituntur ad intima terræ
 Viscera, nec tensâ graviter cervice laborant.
 Attritos autem manus officiosa Bubulci,
 Propellens hinc inde jugum, refrigeret armos;
 Ne damnosa tepens invadant ulcera collum.

Supremo quos sole Boves disjuncti arator
 Fontibus & saturis abigat præsepibus, artus
 Dum fluido sudore madent: fumantia fœno
 Colla fricet, costasque manu detergat amicâ.

Unanimes faciunt operum consortia Tauros;
 Est & amicitiz sua vis, animalia dulci
 Fœdere quæ longo vitæ conjungit ab usu.
 Nonne vides socios per pingua prata Juvencos
 Carpere communes herbas, ad flumina pastos
 In æmulum, mediis unâ decumbere campis,
 Et lento sub dente cibos revocare terendos.

*Mutua
 Borum a-
 micitia*

Magnanimo quanvis armatam in prælia frontem
 Præbucrit Natura Bovi; sylvisque vagantes
 Aut stabulo clausæ pecudes in pace sub iisdem
 Vix habitent tectis, & Ovi quoque debile cornu
 Pruriat in pugnam; convivæ nulla Juvenci
 Bella movent: animis agitant concordibus ævum,
 Oscula quin etiam jungunt, fessumque soluti
 Cum posuere latus formoso in gramine, molles

Blanditias adhibent ; & amicam ferre vicissim
 Novit opem grandi dens officiosus hiatu ;
 Alter ut alterius prurigne liberet armos.

Stridula contentis unà cervicibus ambo
 Plaustra trahunt , totâque simul nituntur opum vi :
 Officio certare putes , & utrumque sodali
 Velle suo gravium solatia ferre laborum.

Jejuno si fortè Bovem Lupus ore laceffens
 Terga fero laceret morfu ; mugitibus alter
 Excitus , auxilio jam non piger advolat , hostem
 Fronte petit , vacuoque jubet decedere ventre.

Hos ubi dissociat mors immatura , Juvencus
 Qui superest tristes amisso compare questus
 Ingeminans , lacrymis fraternalis funus obortis
 Prosequitur , gemituque replens circumvagus auras ;
 Contristat magis Agricolam nova damna timentem ;
 Ne dolor hunc etiam absumat , qui nescius herbæ
 Dat gemitus tristes , & fletu pascitur uno.

*Bos
 senior.*

Solve senescentem Taurum , qui liber aratri
 Pascua læta petens , postquam te juvit arandis
 Vivus agris , ipsâ profit quoque morte , macello
 Venditus , & vitæ finem fortitus iniquum :
 Namque gravi consors operum qui vomere tecum
 Exercebat agros robustus & integer ævi ,
 Debuerat fatis senior melioribus uti.

Emeritus Bos prata terit ; permissaque secum
 Otia miratus , lætis pinguescit in herbis ,
 Nescius heu ! letho quàm tristi debita cervix ;
 Cui gravis impendit frangendo clava cerebro.

Non aliter rebus felix qui sæpe secundis
 Intumuit , gaudens animis exultat avaras
 Inter opes ; & fortunæ malè credulus , altas
 Spes animo versat , dum Mors jam proxima dextram
 Extulit armatam crudeli falce ; beatum

Ut caput & vanas uno spes abscidat ictu.

ASINUS.

Arva colunt & Asellus iners, & Mula biformis:

At neque difficiles veniunt ad aratra, sed ultro

Accipiunt cervice jugum, versantque solutas

Vomeribus terras, & plaustra gementia ducunt,

Parcior est Asini victus facilisque: laborum

Atque famis patiens, foliis herbâque palustri

Vescitur, objecto ramorum fasce, rubisque

Et paleis etiam gliscit; neque novit inertes,

Qui majora solent armenta invadere morbos,

Non operum tamen ulla quies: nam quidquid in urbem

Vel sub tecta ferant, miserandæ sortis Asellus

Semper adest, omnem qui sessile præstet in usum

Tergus & immiti duratas verbere costas.

Mancipiis autem natus licet ille vehendis,

Gestitat & Dominas, queis nondum prisca parentum

Simplicitas odio est: stricto non ora capistro,

Sed levibus flectunt virgis; Asinusque superbus

Auratis phaleris atque ipso pondere, cœptum

Urget iter, lentas nec jam movet indecor aures.

Sæpe sus tamen oblitus, petulantior abdit

Inter genua caput; simul & sinuosa retorquens

Membra procax, dorsum movet in sublime, sedili

Excitans equitem, cœno quem mergit in alto;

Accitamque rudens vocat ad ludibria plebem.

Interdum mediâ sessorem detinet urbe;

Et luteos rodit caules frondemque salignam,

Irrequieta parum curans hortamina vocis,

Infixtasque sibi nodofo robore plagas.

Mula Ruthenensis, mixtum genus, atque biformis

MULA.

Progenies, ab utroque refert nonnulla parente:

Nam patiens operum est, & victu parca, pedumque

Mobiliusque viget, dorso nec ferre recusat

Pondera, nec gravibus collum submittere plaustris.

MULA. Jugera plura colent grandes , par nobile , Mulæ ,
 Quàm juga terna Boum ; pinguis nisi gleba requiras
 Acre ministerium , natosque ad fortia Tauros :
 Nescia difficili nam cedere Mula labori
 Rumpitur , arentes nequeat si frangere glebas.

Illa viatorem dorso phalerata quieto
 Accipit , & placidos alacris per acerba viarum
 Tendit inoffenso pede gressus. Utile pulchro
 Antefereus , veterisque tenax Hispania moris ,
 Nunc etiam Mulâ vehitur ; pugnandaque Mar tis
 Ardentes quos nutrit Equos ad prælia servat ,
 Non curans quàm turpe caput , quàm longior auris ,
 Sed quàm pes agilis , passus quàm mollior , unâ
 Quàm pingues paleæ Mulæ culmisque nitecant.

O ! ubi Francigenûm veneranda modestia Patrum ,
 Quos ætate graves ad sacrum Mula Senatum
 Ipsa gravis senio portabat ; & inter eundum
 Tempora inempta dabant facilesque Clientibus aures ;
 Atque ministeriis ut pluribus aptior , idem
 Servus erat portæ custos , & Agafo , Coquusque ;
 Per varias sic Mula vices & ephippia gestans
 Clitellæque suas , domino quod sessile tergum
 Præbuerat , dabat & ligno segetique vehendæ ,
 Nunc humilis patiens operæ , nunc læta per urbem
 Confidente simul cum conjuge ferre maritum.

Non opibus , quas luxus iners populatur , inani
 Sed fastu superamus Avos ; nec habetur ad usum
 Sed magis ad pompam , famulantum turba ; gerendia
 Quos satius foret aut bellis impendere vires ,
 Aut patrio duros assuescere rure labores ,
 Infamare suam quàm longa per otia vitam ,
 Et dominis afferre magis quàm demere curas ,

Non satis est quòd plus stabulis impenditur auri ,
 Quàm mensis tribuatur ; Herum quòd currus ovantem
 Auratus

Auratus vehit ; & Natis ornatior ipsis
 Circumstat rhedas utrinque satelles ; Equorum
 Officiis servus successit ; & immemor ortus
 Vir hominem collo gerit ; humanâque per urbem
 Non pudor est cervice vehi , tantumque Deorum
 Editæ in effigiem Naturæ intendere probrum.

Sed quid ego hanc animis hominum detergere labem BOUM
 Aggredior ; pecorum morbos , usumque medendi MORBI.
 Utiliore sequar curâ : Bove discat ab uno
 Rusticus armentis medeatur ut omnibus : ægras
 Nam neque fas pecudes , neque casus ire per omnes.

Sæpe cibos fastidit iners , & pingua Taurus Crudi-
 Prata tenens , lætam nec edit nec ruminat herbam , tas.
 Se neque deterget linguâ ; sed inertia ponens
 Membra solo , caput huc tristis convertit & illuc ,
 Circumagit caudam , cælum mugitibus implet ,
 Atque laboranti crebros è gutture ructus
 Eluctatur agens : oculos stupor urget inertes :
 Grandibus ora madent lachrymis ; medicasque reposcunt
 Viscera cæca manus longum miscentiâ murmur.

Tantos efficiunt vel pabula cruda dolores ,
 Vel qui tortilibus fimus altè induruit extis.
 Villicus arva dolens inarata quiescere , Taurum
 Et miserans ægrum , valido medicamine tentet
 Incoctas superare dapes , uterumque tonantem
 Torminibus cæcis herbâ mollire salubri.
 Compescunt uteri sonitus , sævosque dolores
 Sæpe levant vetus austero dilutus Iacho
 Caseus , & Gallæ contritaque poma Cupressi.

Febris & ipsa Boum vastos desævire in artus : Febris.
 Signa dabunt utriusque oculi compressior orbis ,
 Manantes lacrymæ , satias morosa ciborum ,
 Dejectum caput , & vix pectore ductus ab alto
 Spiritus : emissio si sanguine febris anhela

F.

Perstat adhuc ; cætos caules , oleumque , garumque
Incoquite , & mixtos in guttura fundite succos ,
Pampineâque cibi fastidia vincite fronde.

Accessu facilis medicos stet ut æger ad hauustus ;
Nec dextram ingrâtâ Bos calce repellat amicam ,
Commoda transversis fabricatur machina tignis ;
Quâ veluti caveâ clausus , validisque capistris
Altè substrictâ Quadrupes cervice , medentum
Arbitrio succos nolens absorbet amâros.

*Claudi-
catio.*

Claudicat interdum Taurus ; nec vulneris ulla
Signa patent : si crura manu palpère , doloris
Impatiens docet ipse locum , quo sanguis inhærens
Putruit effusus venis : sævire salubri
Nil dubita ferro , vomicamque aperire latentem.
Ulcus ubi tenet ima pedum , rescinditur unguis
Ad vivum ; & scalpro sanies stupâque bibaci
Detrahitur : tum pes vario medicamine fatus
Induitur soleas ; incinctaque sparteâ circum
Fascia lethali plagam defendit ab imbre.

Scabies. Oceanus scabiem mordacibus eluit undis :
Si medias habites alto procul æquore terras ;
Auxilio veniant , vel aquas imitata marinas
Lympha gravis sale , vel pelli defricta rigenti
Allia , vel pingui dilutum sulphur amurcâ.

Coriago. Pestis inest corio major , cùm forte tepenti
Bos sudore madens gelidâ refrixit ab aurâ ;
Hæreat eminulis ut jam cutis arida costis.
Decoque florentes Lauros , & Sole sub ipso
Terga fovens , superadde fraces facemque Lyxi.

*Tumo-
res.*

Solvantur venæ , quoties luctatus iniquis
Taurus agris , sibi contuderit vel colla vel armos.
Si media intumuit cervix ; neque sanguis utraq;
Missus ab apricula quid profuit ; illine sebum
Mixcinum , liquidamque picem , bubulamque medullam.

Hauſta cruentatis ubi faucibus hæſit Hirudo ;
 Nec manibus potes infeſtam detrudere peſtem :
 Grandior inferitur diductis fiſtula malis :
 Suppoſito Cimex ita deinde peruritur igne ,
 Ut tubus acceptos intus tranſmittat odores :
 Nidor enim pronâ ſtantis cervice Juvenci
 Liberat obſeſſas fauces ; & ab illius ore
 Sponte cadit , quanquam non plena cruoris , Hirudo.

*Hirudo
 hauſta.*

Sæpe venenatum premit heu ! Bos inſcius Anguem ,
 Quem prato recubans alta non vidit in herba.
 Mole laceſſitus ſerpens in tergora morſum
 Imprimi , & totos labem molitur in artus.
 Lethiferum ſi fata dabunt cognoscere vulnus ,
 Rutam adhibe : membris agit atrum Ruta venenum :
 Quam tu ne Medicos ne crede Machaonas artem
 Induxiſſe : comas , ſtirpes , & vana loquuntur
 Nomina plantarum ; vires uſumque medendi
 Utiliùs Natura docet genus omne Ferarum.

*Viperi-
 nus mor-
 ſus.*

*(Ubi de
 Ruta
 aliarum
 que her-
 barum
 vi.*

Muſtelâ didicit quondam monſtrante Colonus
 Tabificos quid Ruta valet Serpentis ad ictus.
 Illa reluſtantem cùm fortè laceſſeret Anguem ,
 Inſectis quoties membris lethale venenum
 Hauſerat , ad Rutam fugiens , tactuque ſalubri
 Occultè medicans , non ſegnior ibat in hoſtem.
 Ruſticus excelſo rem demiratus ab agro ;
 Avulſis , quæ ſola fuit , radicibus herbam
 Abſtulit : exanimis cadit heu ! Muſtela veneno]
 Turgida : nam toto Rutam dum quæritat agro ,
 Intima corda ſubit jam non medicabile virus.

Pœoniis ſi nota foret vis inſitâ plantis ,
 Quos metuat caſus vitæ mortalis egeſtas !
 Ingenio noſtrum eſt uſuque parare magiſtro
 Quod docuit Natura Feras ratione carentes.
 His ducibus Medicina ſuas jaſtantior artes

Edidicit : longo peregrina Ciconia rostro
 Prima salutiferos herbarum in viscera succos
 Indidit : Hippotamus junco sibi primus acuto
 Incidit nimio salientem sanguine venam ;
 Abstergensque cibi fastidia gramine , vires
 Extudit herbarum Canis , & medicaminis usum ,

*Et de lapide à serpenti-
 bus dicto .)* Est lapis Eoo nuper delatus ab orbe
 Subniger & levior , Serpentum nomine dictus ,
 Quem si tecum habeas , securâ innoxius Angues
 Jam poteris tractare manu. Serpentis ad ictum

Applicitus lapis in sese trahit omne venenum ,
 Quod revomit vel aquâ mersus vel lacte repenti.
 Quin & mortiferam lapis idem fugit ab altis
 Vulneribus tabem ; plagæque tenaciùs hæret ,
 Ebrius exhaustâ fanie dum labitur ultro.

Pestis. Lethiferæ quid dira loquar contagia pestis ;
 Quæ desolatos Tauris cultoribus agros
 Præcipiti viduant casu : per florea passim
 Arva , per herbosos saltus moriuntur , & tauras
 Latius inficiunt : stabulis quos vespere clausit
 Villicus incolumes , exactâ nocte Juvencos
 Ad saturnum præsepe videt suprema gementes ;
 Nec semel incurvo subigunt dum vomere terram ,
 Alter humi cadit inter opus ; sociusque laborum
 Comparis exitium dum flet crudele , trahitque
 Extremos ad agri fines exangue cadaver ,
 Concidit ipse super lethi comes , udaeque fletu
 Claudat in æternam morientia lumina noctem.

Tristior infixum tellure Bubulcus aratrum
 Tollit ; & imponens onus illætabile collo ,
 Nuntius it geminæ mortis , luctuque penates
 Nec vanis implet vicina mapalia curis.
 Ergo ubi sæva lues incessit ; sola remotos
 In saltus procul & montes armenta relegans ,

Conserva quæ sana vigent , & corpora fatis
 Ægra suis permitte , viam nec quære medendi ;
 Christiadis quanquam , divo rerum auspice Rocho
 Nil desperandum : vivus qui profuit olim ,
 Et pestem patriis orando depulit oris ;
 Nobis usquè bonus , precibusque potentior idem
 Mortiferam cælo labem compescet ab alto :
 Jamque patrocinii vim dudum experta Tolosa
 Monspeliumque suo posuere altaria civi.

Depulit hic nuper nostris à finibus ortam
 Massiliæ pestem ; quæ nos formidine mortis
 Cinxit utrinque furens : hominum proh ! millia letho
 Quanta dedit ! tanti sint hæc solatia luctûs ,
 Exemplis quòd dira lues illustribus auxit
 Antiquum fidei puræ decus ; atque recentis
 Hæreseos fraudes , & (religionis amictu
 Quæ tegitur) faciem populis ostendit apertam.

(Ubi de
 peste
 Massi-
 lienfi.)

Vidit , & in summis urbs desolata periclis
 Horruit absimiles dictis factisque magistros ,
 Splendida jactantes rigidæ mendacia sectæ ,
 Indecori victos pestis formidine , vitam
 Ignavâ quæsisse fugâ , latuisse vel intra
 Testa domûs ; donec sacer auri corde timorem
 Solvit amor , viduosque lares intrare coëgit ,
 Pestiferis fortes hæredia foeta venenis
 Accipere , atque animam generosam impendere lucro.

Interea veteres ritus atque aurea quondam
 Tempora Christiadam qui nescivere (Catonum
 Ut nova turba canit) qui dogmata laxa sequuntur ,
 Culcitralisque jugum Christi mollire laborant ,
 Devovère animas populis : utrinque frequenti
 Agmine Massiliam properant , quò sola vocabat
 Religio pietasque viros & nobile funus.
 Præcípites mora nulla tenet : quod carcere rupto

F iij

Sons fugiens timuisset , (1) iter per flumina quærunt ;
 Nec dubitant (via quæ sibi visa brevissima) vastos
 Aranis inexpertis nando perrumpere fluctus ,
 Et duplici fortes animas committere fato.

Monspelim , petit unde genus mortale salutem ,
 Massiliæ transmisit opem : venere Medentum
 (2) Tres numero tantum , at Medicinæ totius instar.
 Incumbunt alacres operi ; propriæque salutis
 Immemores , ægro quam civi ferre recusat
 Civis opem , natoque pater , certantibus ultro
 Dant studiis ; nec viva modò sed mortua tractant
 Membra manu , causasque luis scrutantur , & ipsa
 Certius auxilium vivis in morte requirunt.

Expertes sparsæ in vulgus formidinis , ægros
 Inter anhelantes pestem , minùs (3) ore disertò
 Quàm factis spernenda docent contagia morbi :
 Quo semel ex animis dempto terrore , cavetur
 Præcipiti ne plura fames det corpora letho ,
 Quàm luis absumat non immedicabile virus.

Quos minimè reris tantæ pietatis amantes ,
 Spretâ classe (4) Duces venere , necisque ministrant
 Inter bella manum vitæ admovère tuendæ ;
 Afflatam neque peste magis timuere , cruentam
 Quàm priùs horruerant media inter prælia mortem.

Ipsæ adeo , cum pestis erat teterrima , Matres
 Naturâ timidæ , fortes pietate , virili

(1) Duo Patres Capucini , è quorum ordine solo obierunt Massiliæ plusquam ducenti charitatis Martyres.

(2) D. Chicoyneau , in Monspeliensi Medicinæ Universitate Cancellarius , & in supremæ ejusdem urbis curia Senator. D. Didier , Medicinæ Professor. D. Vergni , Monspeliensis Medicus.

(3) Editus liber à D. Chicoyneau , quo Pestilentis contagii opinio refellitur.

(4) D. de Langeron. D. de Montaud. D. de Soissons.

Pectore non Sponsis solum Natifque , sed ægris
 Omnibus astantes , molles servilibus audent
 Officiis dextras adhibere , nec ulcera visu
 Horrida fomento metuunt curare salubri.

Fecerat hos animos vitæ qui (1) præsul & auri
 Prodigus , assiduus animas & corpora curis
 Sustinuit , mortem visus calcare metumque ,
 Intrepido vadens per strata cadavera passus.

Fluxerat unde lues , hinc & generosa per urbes
 Finitimas latè manant exempla ; sacrosque
 Gallia (2) Pontifices stupuit pietatis avitæ
 Æmula pro populis opponere pectora letho ,
 Atque alios quantum meritis & honore Ministros
 Exuperant , tantum contemptu vincere mortis.

Hos inter fuit auditâ qui cladè suorum ,
 Magna sibi velut obtigerant hæredia , longam
 Carpit Equo cursore viam ; dulcemque tuendo
 Pro grege non metuens Pastor bonus edere vitam ;
 Quò properant alii , dominæ fugit urbis azilum.

Nomina clara virum , vos ô ! subducite letho ,
 Heroum meritis vestro qui carmine laudes
 In longum majore tubâ demittitis ævum :
 Nos operis cœpti memores armenta sequamur.

Ruricolas satis est , ubi pingua pascua defunt ,
 Nosse Boves : pecorum nutrix Arvernia Vacca
 Educat , & lacti curas impendit habendo.
 Vacca suis hyemat stabulis : nix undique circum.

VACCÆ
 quæ a-
 luntur
 in Ar-
 vernis
 monti-
 bus.

(1) *Henricus-Franciscus Xaverius de Belsunce* ,
Episcopus Massiliensis.

(2) *Carolus-Gaspar-Guillelmus de Ventimille du*
Luc, Archiepiscopus Aquensis. Jacobus de Forbin de
Janfon, Archiepiscopus Arelatensis Ludovicus
de Latour du Pin Montrauban, Episcopus Telonen-
sis... Josephus-Ignatius de Foresta de Colongue, E-
piscopus Aptensis. D. Davejan, Episcopus Alexensis,

Occulit albentes agros ; armenta que longi
 Carceris apposito sustentant rædia fœno :
 Sed liquidæ simul ac altis è montibus aurâ
 Jam tepidâ fluxere nives ; longoque soluta
 Frigore nascenti tellus se vestit herbâ ;
 Tunc veluti cùm signa tubæ cecinere , relictis
 Urbibus armigeræ coëunt in bella cohortes ;
 Haud secus hybernæ stabulis grex corniger unâ
 Funditur , & sese montes hortatur in altos ,
 Assuetasque vias nullo custode capeffit.

Herbosos superant montes , & gramine pingui
 Luxuriant armenta , dies errantia toros :
 At serâ jam nocte Lupos , qui montibus illis
 Insidias Vitulis meditantur , ut agmine factò
 Propulsent pavide victos terrore vel armis ;
 Gramineis quasi castra toris metantur in orbem :
 In medio Vitulos statuunt , junctisque recumbunt
 Tergoribus circum ; quæ propugnacula molis
 Corporeæ subita erectis ad prælia vallant
 Cornibus , & placidos ducunt in cæspite somnos
 Securæ sobolis matres , gremioque parentum ,
 Cui timidum latus applicuit , confisa juvenus.

Exorto jam Sole Lupum Bos si qua vagantem
 Viderit , horrendis implet mugitibus auras ,
 Auxiliumque vocat : subeuntes undique Vaccæ
 Terrificam reddunt vocem ; nec gramina libant ,
 Antè recompositis quàm fur procul exulet oris.

Grex autem viridi quanquam lasciviat herbâ ;
 Pastori tamen , ut primum lux alma refulsit ,
 Plena refert junctis quæ mulgeat ubera palmis :
 Lac sale compensat Pastor , quo munere Vaccas
 Invitet notis iterum succedere tectis ,
 Et pressis ultro dare lacteâ flumina mammis.

Ergo manè greges subeant magalia circum :

Mulgendam propius quam vult accedere Vaccam
 Evocat , & proprio compellat nomine Pastor.
 Paret , & appositis obvertit tergora mulctris :
 Ne latices premat , & Vituli memor , ubera mater
 Contineat ; primus nato permittitur haustus.

Interea mulsæ repetunt dum pascua matres ;
 Pastores nivæ liquefacta coagula mulctæ
 Injiciunt , manibusque premunt lac molle , serumque
 Pingue jubent sudare gravi sub pondere saxi.

Bucera visuri montes armenta per altos
 Si quando domini veniant ex urbe , calores
 Ut nimios vitent , & liberiore fruuntur
 Aëre ; quàm gaudent lentos in gramine molli
 Ferre gradus , lactis massas numerare coacti
 Et nitidum pecus ac pecoris spectare magistros ;
 Sive per herbosum grex liber obambulat agrum ;
 Sive solo decumbit iners , & ruminat herbas :
 Pinguia tondentes carpunt seu pascua Vaccæ ;
 Plenaque pascentum Vituli circum ubera matrum
 Vel ludunt , herbam timido vel dente laceffunt :
 Ubera seu pecoris custos lactantia siccant ;
 Nudatis vel mulctra premit concreta lacertis :
 Sive die festo socii de montibus adsunt.
 Contiguus , largoque hilarant convivium Baccho.

Ipsi adeo dulci foveant ut viscera potu ,
 Lacte merum Domini mutant ; medicosque liquores
 Hausturi , fontes spernunt quos terra salubri
 Affecit succo , & (1) Vaccâ meiente , capaces
 Manè scyphos implent , multum ridente Bubulco
 Pocula lactenti non invidiosa Juvenco.

Mox ubi jam primis horrens Aquilonibus annus
 Deciduis hyemi nivibus præludit aquosæ ,

(1) *Urina Vaccæ (quæ aqua mille florum dicitur)
 habetur inter remedia laboranti stomacho utilia.*

70 PRÆDII RUSTICI LIBER III.

Cogitat herboſo grex cedere monte , dieſque
 Paſcitur & noctes , avidoque viatica morſu
 Providet ; & quanquam reditum non urgeat , ultro
 Deſcendit tamen , & jam frigidiſſima relinquit
 Culmina , ut in ſtabulis Hyemem traducat apricis.

Sic ubi ſol noſtris decedere cœpit ab oris ,
 Quas hilari cantu recreaverat hoſpitā Progne ,
 Jam Brumâ pulſante , domos fugitiva relinquit ,
 Et mites alio quærit ſub ſidere terras.

Sic lætam quæ manè diem Philomela ſalutat ,
 Nocte ſilet ; triſtes lugubri voce per umbras
 Dum funeſta canit mortalibus omina Bubo.

Sic domus argento ridet quæ divite , denſis
 Fervet amicorum gregibus : ſi nubila ſurgunt
 Tempora , diffugiunt re dilabente ſodales ;
 Alterniſque virûm gaudens inſiſtere rectis ,
 In quœcumque pedem tulerit Fortuna penates ;
 Inſtabiles illuc ſecum tranſmutat amicos.

PRÆDII RUSTICI

LIBER IV.

Pecora minora.

A M pecoris cultus sequitur memoran- OVES.
dus ovilli,

Quo nihil utilius terris hominumque
tuendis

Corporibus Natura dedit : cerealia
pingui

Namque fimo juvat arva Bidens ; & mollibus Agnis
Sustinet humanos , quos vellere contegit , artus :
Atque ego crediderim tibi , blanda pecunia , nomen
Lanigerum fecisse pecus , pastoria postquam
Vita Remum fratremque tulit ; pecorumque magistros
Ad tantas evexit opes , ut mœnia Romæ
Et populis legem dederint moresque subactis.

Non alias studio pecudes majore fovebunt
Agricolæ : neque enim stolidam tenet ulla Bidentem
Cura sus : Deus hanc unâ munivit opum vi ,
Qui reliquis dedit arma Feris : generosus in hostem
Cornua Bôs obvertit ; Equus se calce tuerur ,
Ungue Leo , morsu Tygris , Vulpecula fraude.

F v 2

Exerit ore Canis strictos in prælia dentes ;
Imbellisque sibi pede consulit alite Cervus.

Debilis & simplex Ovis , indefensaque , forti
Non animo non septa pedum levitate , Luporum
Nec cursu cavet insidias , nec dente repellit :
Vix celeraret iter jam tempestate subortâ ,
Cum clamore ruens nisi Pastor fuisse morantem
Admoneat pluviis sese subducere nimbis.

Hanc autem Natura licet magis omnibus unam
Vestierit , tamen invalidam penetrabile frigus
Interimet , stabulum tepidos nisi vergat ad Austros ;
Et siccam pecori Filicem paleasque cubanti
Opilio substernat ; ubi cum matribus Agni
Purius & teneros deponant molliter artus.
Nam jove sub nudo sylvis quæ vixit in altis ,
Ventorum patiens Hyemisque , domestica nostros
Ad mores deflexit Ovis : quod plura saluti
Cavimus , ægra magis tentarunt corpora morbi.

ÆN. I. Quare agite & primis Agnum curemus ab annis :
Haussit ubi lucem matris delapsus ab alvo ,
Erigitur : pressis custos Agnina papillis
Ora rigat , primumque inspirat lactis amorem ,
Distentis alimenta docens educere mammis :
Sed prius exiguum mulget lac Pastor , humique
Projicit expressum manibus : nam lacteus humor
Enixâ qui matre recens emittitur , Agnos
Tristibus affligat morbis in limine vitæ.

Dein cum prole parens includitur ; illa novellum
Ut foveat partum , condiscat & ille parentem
Nosse suam : tum post biduum vernantia fœtis
Hordea permittant Ovibus , stabuloque tenellos
Contineant Agnos ; quanquam sine fine gementes
Balatu matrem repetant , & ovilia rumpant.

Cum teneros ætas firmaverit auctior artus ,

Florida

Florida jam grandis matrem per prata sequatur
 Agnus , & in mollem dentes exerceat herbam.
 Post ubi maternos tempus saturavit amores ,
 Absentemque Parens sobolem sobolesque Parentem
 Non feret impatiens , repetant sua pascua Matres ;
 Atque tener puero grex compellente nocentem
 Luxuriam segetis prima depascat in herba :
 Vel Natum pater agrestes informet ad artes ;
 Et sibi si qua domi sit filia parva , decoros
 Agnorum formosa greges farragine pascat ,
 Nec saturos claudat stabulis : in gramine molli
 Lascivam sinat exultim colludere prolem ,
 Linea dum tereti devolver stamina fuso.

Ne tamen hanc animis assuesce puellula vitam :
 Virginibus licuit quondam , cùm secla fluebant
 Aurea ; nec Satyros nemorum per opaca latentes
 Altera nec norant , Ovium quàm furta , puellæ.

Vespere clauduntur pastis cum matribus Agni ,
 Ubra queis illæ referunt potanda , diurni
 Supplementa cibi : depulsi lacte , gregales
 Inter Oves , unâ campis pascuntur ; & iisdem
 Sub testis cælove simul stabulantur aperto.

Sed non longa manet concordia ; quique per urbes
 Exitio solet esse viris , pécus inter ovillum
 Crudelis quoque regnat amor : vix cornibus Agno
 Frons tumet , insanis cùm jam ferus ignibus ardet.
 Sævaque rivalet inter se prælia tentant ;
 Villicus effrænos ferro nisi rumpat amores.

Cui patris officium nomenque relinquitur , ampli
 Procerique habitûs Aries , Villosus & ipsâ
 Candidior nive , nec linguam nec tergora nigris
 Inrerpuncta notis habeat ; suscepta paternas
 Ne referat fusco maculas in vellere proles.
 Plurima cervicis , caput , alvum , oculosque vel ipsos

A 1126.

Lana tegat. Rostro sint cornua prona : cruentant
 Rivales erecta mares ; Ariesque superbus
 Cum semel armatam sibi frontem intelligit , acri
 Percitus invidiâ rixas æternaque miscet
 Prælia : pugnaces hac comprimet arte Magister.
 Exiguam clavis tabulam transfigat acutis ,
 Rixosique proci media inter cornua , verso
 In frontem mucrone , liget : galeatus in hostem
 Irruit , atque pedes Aries sublimis in imos
 Cervicem ferit impactâ cervice , sed ictu
 Saucius ipse suo , fatalibus abstinet armis.
 Tu gregibus cornu mutilum præpone regendis :
 Ille colet pacem , sociosque quietus inermi
 Fronte mares feret. Uxores adjuuge marito
 Nec vetulas , Agnasque meras : senioribus instat
 Proxima mors , fallerque tuam spem sæpe juvenus.

*Impen-
 dentis
 pluvia
 signa.*

Pastor Oves procul à stabulis ne ducat alendas ,
 Strymonias si quando Grues atque improba Cornix
 Aërea de nube vocant clangoribus imbrem ;
 Deductisque graves olfactant naribus auras
 Erectâ cervice Boves ; nec cum acrius hæret
 Musca cuti ; cellasque super volat Ardea nubes
 Effugiens pluviam quos imminente vapores
 Afflat humus : suspecta etiam sint nubila cæli ;
 Cum levior vento frons colludente recurvos
 Voluitur in gyros ; sinuosaque flamma per auras
 Fertur ; & æquoreas gemino Taumantias ore
 Ducit aquas , pluvio quas imbre refundat in agros.

Inprimis ætate tonat cum nubibus æther ,
 Mortiferis spargens furtum Bufonibus imbrem ,
 Claude pecus stabulo : neque enim præsentius ullum
 Posset edax arido contingere dente venenum :
 Et tamen imprudens diras Ovis appetit escas.

PASCUA. At neque purpureo resorabis ovilia Vere ;

Antè pruinofam quàm Sol deterferit herbam :
 Post ubi torrentes accendet Sirius ignes ,
 Lanigerum bis pafce gregem ; cùm rofcida manè
 Dulciùs herba fapit , rurfumque virentia fero
 Gramina cùm gratos ducunt à Vefpere succos :
 Phœbus enim medio quoties furit igneus orbe ;
 Languidaque exuccum vix fuffinet herbula collum ;
 Umbriferâ tam valle pecus , pecorisque magifter
 Icarium vitent patulis fub Quercubus æftum.

Pæftoris pecorumque Canis comes adfit & ultor ,
 Pafcentes qui ferveſ Oves , fœcuraque noctu
 Excubitor fidus tueatur ovilia , fures
 Atque Lupos uno vocis terrore repellens.

Herboſos placidè cuſtos lentèque per agros
 Ducat Oves , ſtimulans pigras , properaſque cœrcens ,
 A grege deerrantes revocet , vel ſtridula fundens
 Sibila , vel notas rauco dans gutture voces
 Irato ſimilis : partu reſoluta recenti
 Si qua ſolo decumbat iners , cervicibus ægram
 Suppoſitis matrem ſubeat , mollemque repenti
 Admoneat gremio ſobolem , monſtretque Parenti.

Morborum ſciat & cauſas , uſumque mœdendi ,
 Et varios cœli mores , & pœſcua rura ,
 Quæ pretium lanæ faciunt , carnique ſaporem
 Conciliant : norit quâ tempeſtate reſectis
 Velleribus nudabit Oves , quo tempore paſtum
 Exiget , & fontes ſaturis præbebit amicos.

Pæſcendo ſi quem tenues cognoscere curas
 Non piger , occiduum ſtabulis egreſſus ad orbem
 Pellat manè greges & vefpere Solis ad ortum :
 Ardor enim nocet armentis , ſi prona vagantur
 Sint Ovium capita adverſo contraria Soli.

Eligat inprimis non pœſcua læta , Bidentee
 Quæ ſaturant , ſed amet læcis in collibus herbam ;

G ij

PRÆDII RUSTICI

Nobiliore pecus lanâ quæ vestit ovillum.
 Mollior est, dulcemque refert in carne saporem
 Gangeticus, Thyma qui carpit fragrantia, **Vervex**;
 Autumni ne prima timens sibi frigora Pastor,
 Imbelles prætexat Oves, nudoque recuset
 Sub jove frigidulas segnis traducere noctes:
 Raro namque fimo pecorisque tepore cubantis
 Lætior est, quàm si plenis satiata canistris
 Stercoris ingentes tellus absumat acervos.

Præmatura tamen nimio si frigore cælum
 Contristabit Hyems; pecus indormire rigent
 Non patiere solo, nec adustam segniter ipsa
 Sub nive rimari gelido pede graminis herbam;
 Sed Vicias aut vile dabis præsepibus Ervum,
 Effrondes fœnumque; gregem ne tentet ovillum
 Dira fames, scabiesque famis comes occupet artus;
 Hæc ubi lanigerum pecus attingit, arbore costas
 Impatiens deterget Ovis, vel scalpit aduncis
 Cornibus, aut morfu flexâ cervice cruentat;
 Unde curem latè fundit se pestis in omnem.

Post Hyemem cùm Sole nives periere, revisum
 Pascua læta greges: Aries præcedit, & illo
 Sub duce gramineis hilares spatiantur in agris,
 Ductoremque sequi gaudent; seu vespere Pastor
 Cogat Oves, rabidos medio seu Sole per æstus
 Compellat pecus in vales nemorumque latebras;
 Seu tenues pedibus rivos amnemque phaselo
 Trajicere; aut fossas opus est transmittere saltu.
 Usquæ adeo est gens illa sequax, ut sicubi torto
 Corpore dux Aries saltu micat altis, ibidem
 Subsiliant omnes plano vel in æquore matres.

VERVE- Semimares quoque læta petunt ductore sub uno
CES. Pascua Verveces; gregibus non ille regendis
 Præficitur quia nobilior, quia vellere dives,

Aut ætate gravis longoque scientior usu :
 Sed velati Dominos inter rerumque potentes
 Evexit ad summos favor inconsultus honores ;
 Unum præ reliquis Pastoris amica voluntas
 Non aliter jubet esse ducem : præit ille , viasque
 Tentat ; & ut pastum ducit potumque , necandos
 Sic agit ad Lanium quoque perfidus ; estque benignus
 Inter Oves proprii generis qui proditor , ultro
 Triste ministerium subeat mercede soluta :
 Nam reduci sperata solet dare munera Pastor
 Exiguam cererem , dulcis vel grana Cumini.

Hircus;

Per juga reptantes cursu prævertere Capras
 Muneris , Hirce , tui est ; sed vix tardante podagra
 Lenta moves properas inter vestigia matres.
 Dura voluptatum merces , quas Hædus ab annis
 Sectatur teneris : mento vix barbula pender ,
 Nataque ruperunt teneram vix cornua frontem ,
 Intima cum tacitæ gliscunt in viscera flammæ ;
 Atque hinc invalidum premit immatura senectus ;
 Quæ ligat & ætæris infestat membra venenis :
 Inde piger , morbosus , iners , & inutilis ævi
 Ingrato fœtore greges atque aëra circum
 Inficit , & tristem propero dat funere vitam.

Capra;

Non eadem loca pascuntur gracilesque Capellæ
 Lanigerique greges : nam saxa per aspera tutas
 Capra vias agit , & projectos pendula ramos
 Ac Cytisum simatur : Ovis campestris quærit
 Pascua ; nec gaudet juga per dumosa vagari.
 Terga secant rigidi vepres , floccosque revellunt ,
 Queis luteos sternit nidos operosa volucris.

Hircinâ quæ pelle greges Hispania vestit ,
 Mordacesque rubos crasso defendit amictu ,
 Et molles lanas habet ; atque ut prata quotannis
 Pellitarum Ovium bis terga feracia tondet.

G iij

Pascuo- Omnia morosus longo fastidit ab usu
rum va- Pabula grex ; nostrisque placent ut fercula mensis
rietas. Solerti variata manu , lætissima ficcis
 Pascua sic mutant pecudes , fruticumque virenti
 Fronde levant quæ pingue parit fastidia pratum.
 Inprimis ubi post imbres hyememque peractam
 Vere novo solet herbosos grex visere montes.
 Non mage balantes hac tempestate morantur
 Prata greges , dulcis comitum quam cœrus & urbis
 Deliciæ retinent pueros apud oppida , ruri
 Cùm jam poma refert Autumnus & etia Musis.

Ovrum Grex æstate novâ demi sibi vellera gaudet ,
TON- Hyberna sub veste calens : tellure jacentem
SURA. Transversosque pedes nodofo fune revinctam
 Pastor Ovem lætâ spoliât ; nec ovilia tristi
 Balatu resonant , uno sed forficis ictu.
 Vix querulo gemit ore Bidens , licet altius imâ
 Abs radice secans ferro , crudelia tonfor
 Vulnera det , queis nec dulci dignatur olivo ,
 Nec liquidâ pice , sed trito carbone mederi.
 Lanigeras tonsurus Oves solennia quondam
 Festa parans , veteres mensis adhibebat amicos ;
 Quæ dulces epulæ flava cum messe redibant ;
 Et grvida rursum descendens Bacchus ab Ulmo
 Læta redonabat festo convivio pago.

Afflictis Bellona furens nunc gaudia terris
 (**Ubi de** Blanda fugat : sed mox hilari Pax aurea vultur
Pace. Lætitiam & risus , & fertilitatis honorem
 Restituet : cælo Pax en delabitur alto ,
 Quam sequitur Pietas & pleno Copia cornu :
 Et jam Diva potens hominum componere lites
 Alta vagis Regum lustrat palatia pennis ,
 Nec frustra monet ut populorum parcere vitæ ,
 Pacatoque velint nunc demum vivere mundo.

Ergo fatigatas tristi non amplius aures
 Pulsabunt clangore tubæ, sed rustica passim
 Fistula Pastorum teneros cantabit amores :
 Libera securis decurrent æquora velis ,
 Solaque ventorum metuent fera prælia Nautæ ,
 Atque situ gladiis squalentibus , arma nitebunt
 Rustica ; & uberibus sua messibus arcta Colonus
 Horrea mutatis secum mirabitur annis.
 Florebunt iterum studiis atque artibus urbes ;
 Castalidumque choris honor & laus prisca redibunt.

Quamquam non fileant longa inter bella Camœnæ
 Auspice Bignonio , qui sacri regia Pindi
 Sceptra tenens , idem Phœbi Themidisque Sacerdos ,
 Clarus avis , propriâ major sed laude , Poëtas
 Ornat , & ingenuas curis amplectitur artes,
 Illius auxilio sese natura videndam
 Detegit in plantis ; oculis non invia nostris
 Sidera metimur , cæcas scrutamur æquarum
 Ventorumque vias , expressos marmore vultus
 Reddimus , ac veteri quem Græcia jactat Apellâ
 Nostra , vetustatem præter , nihil invidet ætas :
 Et patriæ novus usque lepos , nova gratia linguæ
 Accessit duce Bignonio ; nec latius arma
 Quàm sermonis opes toto diffudimus orbe.

*Et de
 D. de
 Bignon.)*

*LANTH-
 CIUM.*

Sed nos interea pecudes & rura sequamur :
 Purgandum canerem vellus calidisque trahendum
 Pectinibus ; nec pensa colis deducta silerem ,
 Quoque modo filum varios glomeratur in orbes ;
 Insertumque levi radio , digitisque remissum
 Mobilibus , plexo densat subtegmina tortus
 Forsitan & potis lanam medicarer ahenis ,
 Sidonio fulgere docens vel murice , fusco
 Vel flavere Croco , aut atris nigrescere succis ,
 Vel ferrugineo Violas pallere colore.

Lanificam sed non deerit qui molibus artem
 Carminibus celebret Vates ; & pectinis unci
 Vel Phrygiæ moderator acûs , imiteretur agrestes
 Delicias ruris , vel Regum prælia textu
 Artifici referat : nobis memoranda supersunt
 Multa Ovis super atque Ovium custode Molosso

Disper- In varios pecus omne greges disperge ; remotis
titi gre- Ut pascens hinc inde locis , & graminis herbam
ges. Latius absumat , nec Oves via longa fatiget ;

Nec pereant omnes , tractu si pestis in uno
 Scævierit , nondum terras grassata per omnes.
 Quæ fragili metuenda magis contagia Capræ ;
 Tu nisi , quem tabes invaserit horrida , claudas
 Intra septa gregem ; Cannæque palustris , & albæ
 Radices Spinæ tritas pluvialibus undis
 Immiscens , ægris potu medeare Capellis.

Ovis . Est ubi miscet agens pecora omnia Pastor , Ovesque
Suisque Cum Suibus junctas uno compellit Hibisco ;
contra- Dissimiles quanquam studia in contraria ferri
via stu- Spectet utrosque greges : sylvas & opaca sequuntur
dia. Rura Sues : nemus omne Bidens exosa , virentes
 Tondet agros , nec amat fluvialia littora , magnis
 Quæ scrobibus gestit fossor concidere Porcus.
 Ille volutabris fruitur cœnoque ; lutosam
 Vix summis hæc audet humum coningere plantis.
 Exertos alterna Sues in vulnera dentes
 Semper habent : Ovis ingenio nil mirius ; unâ
 Gramineis pascuntur agris , glomerantur in orbem
 Spissius , & medios ubi densior umbra per ætus
 Desuit , alterius caput altera subjicit alvo.
 Si cui per campos se fertile gramen cuncti
 Obtulerit , pingues aliis non invidet herbas ,
 Commode sola sibi ; pleno sed balitat ore ,
 Palantem meliora vocans ad pabula turbam.

Non rixæ non bella vigent ; vallesque per imas
 Si placet adverso committere vertice pugnam ,
 Fronte licet frontem quatiant , & rursus in ictum
 Pendentes , sublime caput jaculentur in hostem ;
 Latior excelsa custos è rupe frequentes
 Assaultus longamque videt sine sanguine pugnam .
 Quod si fortè graves procedant longius iræ ,
 Non opus est baculo rixam placare sequestri :
 De grege nam medium sese bellantibus offert ,
 Pugnam interposito dirimarqui corpore Vervæ .

In Sue naturam gula vincit edacior : ipsam
 Mater enim , stimulante fame , vorat impia prolem .
 Ast Ove nulla parens fortis studiosior : Agnum
 Blanda foveat , clausumque domi si deferat ; herbæ
 Tædet , & absentem balatibus usquè reposcit
 Progeniem , parili quæ rumpit ovilia questu .

Illæ mali patiens & nescia viribus uti ,
 Offensas ultura sitas ; oblita timorem ,
 Audet in adversos generosior ire Molossos ;
 Si quis in aprico ludentem gramine ludens
 Impetit , & vanâ formidine territat Agnum .

Quæ quis Matre satus (cum sit color omnibus unus ,
 Nec facies diversa) licet dignoscere Pastor
 Non valeat ; sobolem Mater , caramque vicissim
 Progenies mirâ novit pietate Parentem :
 Nam simul ac pastu reduces ad ovilia cogit
 Vesper Oves , læti plaudunt venientibus Agnæ
 Matribus ; & caudâ visi gestire trementi ,
 Balatu tenero dant accipiuntque salutem :
 Nec mora lactanti pendentes ubere , longam
 Compescuntque sitim desideriumque videndi .

Sus autem nisi Porcellos signare colore ,
 Atque alios aliis formis inscribere partus
 Et propriæ sobolem cures affigere matri ;

Exporrecta solo Catulis dabit ubera notis
 Ignotisque , suæ nullo discrimine prolis,
 Non ætiam benefacta movent ; altâque Subulcus
 Maturam baculo cum decutit Illice glandem ,
 Sus ingrata manus nunquam suspectat amicas.
 Pastor Ovi contrâ si cui blanditur ; euntem
 Fida comes, sequitur , vel (quod Canis invidet) hærentem
 Custodis caro lateri , requiescit in herba.

Ergo pecus variam & dispar ne Pastor eisdem
 Cogat agris , Porcoque greges inhonester ovillos.

Suum
pascua. Serigeros herbosa Sues vel in arva Subulcus
 Aur altos agat in lucos ; atque inter agendum
 Sæpe vocet cornu , sparsumque recolligat agmen.
 Sicubi Sus avido rimatus tubera rostro ,
 Sulcat humum , glebasque sagax scrutatur odoras ;
 I , propera , cave ne raris malus impleat atram
 Ingluviem dapibus , queis mensam ornabis herilem.

Morbi. Transversum si fortè gerens obstipa caput Sus
 Per medios subitâ vertigine concidar agros ,
 Sub cauda trepidam Pastor secet illico venam ,
 Corticulisque liget detractio sanguine vulnus :
 Dein trahat ad stabulum , cornuque patentia ternos
 Fundat in ora (1) gari cyathos , & pingua clausæ
 Nutrimenta Sui tepidis dissolvat in undis.

Vespere ne Scofras , Ovium de more , gregatim
 Claudat , haræ sed quamque suæ , mundoque cubili
 Namque volutabris feedissima bellua quanquam
 Gaudeat , atque ipsa spurcè versetur in esca ,
 Sordibus & stabulo tamen afficitur aquoso.

Struma Suum infestat fauces , Anginaque guttur ;
 Lepraque squamosos artus contaminat : ægrum
 Tussis anhele latus quatit ; & lactentior alvum
 Graminis herba citat : quibus auxiliat ere morbis :

(1) *Sammure.*

Nam fœdæ pecori medicas adhibere recusat
Musa manus ; & quos amor & custodia fida
Commendant , Canibus curas impendere gestit.

Sed non una Canum species : pars nata domorum
Excubiis , gressum & mensam sectatur herilem :
Venandi studiosa Feras pars alite cursu
Insequitur , vel nare sagax vestigat odorâ :
Obsequio faciles alii mandata capeffunt ,
Insistunt pedibus recti , plauduntque choreas
In numerum , jussos agili dant corpore saltus ,
Et vacuas urbana tenent per compita mentes.
Hic levis ad cursus , abdomine tardior alter ;
Ille rota verubus fixos versabit ab alta ,
Quos alius laxo Lepores venabitur agro.
Est quoque deliciis Matrum quæ nata Catella
Oscula vel pender circum , niellitaque lingit
Labra , vel in molli gremio sedet , unde procaci
Latratu dominâ furit iracundior ipsâ.

CANUM
VARIA
SPECIES.

Jamque Canes inter duris venatibus aptos
Pars jûga vestigat , pars militas æquore plano :
Ille Coturnici melior , Perdicibus alter :
Sylvestres alius Cervos in retia trudit ,
Provocat & Tauros mediâ bellator arenâ ,
Intrepido fidens animo , doctusque tenaci
Prendere, dente Feram quâ parte facillima vinci.

Canes
venatici.

Horridulus villis alter barbâque , natatu
Stagna levi secat ; & plumbo si fixit aquosam
Venator Fulicam , cælo quæ lapsa paludem
Verberet , & rubro fluitans vada sanguine tingat ;
Amne refert alto volucrem , Dominique reponens
Ante pedes , plausâ gaudet cervice , jubamque
Excudit , & latè rorem dispergit in auras.

Est humili qui radit humum depressior alvea,
Demissæ pendent aures ; sursumque reuertâ

Nare sagax rimatur agros , & odora Ferarum
 Ac volucrum presso sequitur vestigia rostro.
 Ille per arentes oculos huc acer & illuc
 Circuit ; atq; notos ubi naribus hausit odores ,
 Hæret , & inmotas volucres immobilis ipse
 Detinet , explicitos donec super æquore casset
 Viderit : in prædam tunc involat , atque minaci
 Latratu proturbat aves : sub retibus illæ
 Seriùs heu ! clausum nituntur in aëra pennis ,
 Venanturque manu , Catuli vel dente furentis
 Intereunt : Perdix , visu miserabile , dextrâ
 Dum capitur , vitam lacrymis exorat obortis.

Sæpe Lepus , stipulas inter quem somnus habebat ,
 Præcipiti Canis incurfu subitque pavore
 Evigilans , agilemque levi dans corpore saltum ,
 Induitur laqueis , & se rotat æquore toto ;
 Sed vinclis ligat usquæ novis revolubile corpus.

Arva per & saltus Canis alter præpete cursu
 Insequitur claris Lepores latratibus actos ;
 Et Domino prædam , quibus exturbavit , eandem
 Protinus ad salebras & vulnera certa reducit.
 Pes illi gracilis , longa internodia crurum ,
 Argutum caput , & levibus vis ignea plantis ;
 Demissumque brevi pectus se colligit alvo.

Rusticus impendens melioribus otia curis ,
 Venandi studium venatoresque relinquat
 Desidibus Catulos Dominis : sibi quæreret acrem ,
 Quo custode domi sint omnia tuta , Molossus :
 A rabidis pecus ille Lupis sub Sole tuetur ,
 Excubitorque vigil pernoctat ovilia circum ;
 Et fures , si qui plenis subrepere caulis
 Tentabunt , vel voce fugat , vel dente laceffit :
 Olli cauda brevis , breve rostrum , turpe vel ipsâ
 Mole caput , demissæ aures , hirsutaque villis

Pectora

*Canis
 villati-
 cus.*

Pectora, pes, humeri, collum, latus; omnia vasta;
 Quin etiam vasto procul intonat ore Molossus,
 Latratuque prius, tum visu terret, in ima
 Terga sedens, dentes rictu si quando trementi
 Nudar hians, clausoque minas obmurmurat ore.

Dat natura quidem, tamen arctior hos quoque mores
 Disciplina facit; vinctus si colla catenis
 Ante fores jacet, & larratu sævit inani,
 Supremo dum Solè domos & ovilia liber
 Circumeat, latèque metum cum voce profundat.
 Ingenium tamen esse decet nec mitius; ipsis
 Furibus ut parcat, neque sævum ut moribus ultro
 Appetat incautos, & amicum invadat & hostem.

Blanda venus Canibus non permittenda tenellis; **CATULUS**
 Pulchraque furtivo si fœmina cedat amorì,
 Materno primos clam Pastor ab ubere partus
 Amoveat: neque enim rectè tiruncula prolem
 Educat, & primis infans ubi mater ab annis
 Lactavit, vastos jam non excrescit in artus.

Amisissos quanvis repetat queribunda Catellos,
 Nil miserere: breves capit ætas illa dolores,
 Nec longum meminit raptos ex ubere fœtus,
 Dum liceat sibi cum paribus colludere, cursus
 Exercere vagos, atque indulgere procorum
 Blanditiis, alià faciant qui prole parentem.

Rursus ubi pariet, Catulos tibi felige binos
 Numero, vel delectum committere matri
 Si placeat, fasces curvum sinuabis in orbem:
 In medio statues Catulos; matremque vocabis;
 Admoto prius igne: parens hortamine vocis,
 Sed mage Natorum volat accersita querelis:
 Hos ut ab igne videt cinctos, auditque gementes
 Jam propior, casu tanto perterrita, flammam
 Ipsilic in medias; patuloque celerima rictu

CATULI. Nunc istum, mox deinde alium, totamque pericla
 Liberat instanti sobolem: quos illa priores
 Eripuit, seponere Canes; da cætera letho
 Corpora missa procul, vel humo mandata; cadavera
 Ne referat, gremioque parens gremebunda repenti
 Applicet, extinctum quærens revocare calorem,
 Depulso à Lacte cibus jam pasce Catellos,
 Grandia qui foveant generoso corpora succo.

Providus arcebis rabiem, si dente revellas
 Compressum modicè nervum, qui ductus ab altis
 Articulis spinæ caudam prorepat ad imam.

Dentibus innocuis ludens lasciviat unam
 Mordicus in matrem Catulus: sed viribus impar;
 Non homines non ore Feras invadat inermi;
 Multatus ne fuisse, Lupi vel dente, timorem
 Concipiat, quem dein plenis non exuet annis.
 Interea vigili latratu nuntiet, ætas
 Dum robusta sinat morfu prosternere furem.

Qui pecori Canis eligitur defensor ovillo,
 Acrior & longi sit corporis, atque coloris
 Unius albentisque: Lupum ne vespere Pastor
 Fuisse sequens, dubio præceps errore, Molossum
 Impetât. Ad cursum pariter rixamque paratus
 Sit pedibus velox, animisque valentibus audax:
 Rapto remque Lupum juga per nemorosa secutus,
 Excutiat prædâ; & lacerarum vulnere multo
 Furem abigat, saltus ululantem tristè per altos;
 Atque acie redeat ne saucius, hispida ferro
 Colla gerat, quâ parte Canes apprehendit inermes
 Interimitque Lupus. Cæco fur impete fertur,
 Pastorisque dolos & torquem oblitus aduncum
 Læditur, atque suo fauces jam sanguine tingit,
 Lanigeros quocumque greges hirtasque Capellas
 Pastor agit; lateri comes & defensor amicus.

Usque Molossus adest, & Hero famulatur, Ovesque
 Communi regit imperio, blanditur, amatque
 Blanditias Domini, sua gaudia ducit ab illo
 Tristitiaque: viri non est vir amantior alter;
 Et desertores fractis quæ rebus amicos
 Sors adversa fugat, nullis terroribus aufert
 Quem Domino Canis æternum devovit amorem.

*Amor
 Canem
 in Do-
 minos.*

Obstupuit quondam detrusi in vincla Sabini
 Roma Canem, nullis abigi de carcere plagis
 Qui potuit. Præceps alto de ponte Sabinus
 Mittitur in Tyberim manibus post terga revinctis;
 Pronus & ipse Canis saltu se jecit in amnem,
 Et dorso exanimum sustentans impare corpus,
 Maluit in mediis occumbere naufragus undis,
 Quàm Domino superesse suo: mirabile visu
 Prodigium mœrens populus spectabat, amorem
 Infractamque fidem Cane demiratus in uno.

Nec minùs ultorem Galli stupuere Molossum.
 Æternum facti monumentum Curia pictis
 Servat adhuc muris: nudos in imagine dentes
 Exerit, & lacero victor Canis insidet hosti.
 Illius ante oculos Dominus clam vulnere cæco
 Conciderat, multo fundens cum sanguine vitam:
 Visus deinde Cani mediâ Sicarius aulâ
 Vindictam stimulat, memoresque resuscitat iras.
 Ergo virum sine more feris latratibus urgens,
 Indicium ostendit sceleris; poenamque reposcens
 Irruit; & quanquam Sicarius iret in armis;
 Solaque protegeret pietas spectanda Molossus;
 Hostica vindicibus dens morfibus ilia rupit.

In Dominos peccasse Canem quoque poenitet: ædes
 Nuper enim cùm forma viri larvata subiret;
 Insurgit Canis ore ferox, & nescius ipsum
 Lædit Herum, qui detractò velamine tristes

H ij

Seriùs heu! retegìt vultus, & vulnera monstræ
 Ignoscenda; suis ignoscere. si quid amantes
 Delictis possent: lucem vitamque perosus
 Delituit, certusque mori Canis hōrsea Bacchæ
 Cæca petit, cupaque gemit sine fine sub alta.
 Indulgens veniam Dominus, compellat amicâ
 Voce Canem; sed acerbum acuit vox cognita luctum;
 Nec nisi per lacrymas & per tristes ululatus
 Respondens, dapibusque negans producere vitam,
 Jejunos mœrore dies absumit acerbis.

De anima, brutorum animalium. Ite modò, & quæ vana (1.) Sophi commenta loquuntur,
 Credite quòd tantos capiunt animalia sensus,
 Seque movent sine mente; suis ut machina nervis
 Ducitur huc illuc; ut acus magnetica miris
 Irrequieta modis partes se versat in omnes,
 Donec hyperboream tandem respexerit Arcton.
 Instruat insidias Canis, & per aperta secutus
 Arva Feram, spernat vestigia nota viarum,
 Et petat obliquo compendia tramite, furtis
 Aptas suis! Lepus ipse Canes post terga sequaces
 Ludat, & implicitos confundat odora per orbes
 Signa pedum, nullosque dolos in pectore verset!
 Expers consilii miras exerceat artes
 Simius, & fustis lateat formidine, culpæ
 Inscius ipse suæ! capiendis piscibus aptas
 (Magnæ mentis opus) (2.) Fiber alto in flumine moles
 Edificet! tantâ nidos Avis extruat arte!
 Venturæque hyemis memores æstate reponant
 In commune cibos Apis & Formica; nec ullum
 Ingenium divina regat molimina rerum!
 Hæc ut vera putes, si quis suadebit, eisdem
 Eripiet verbis humano è corpore mentem:
 Et ne plura sequar, sed ab uno exempla Catello
 (1.) Carthesius, Epist. 47. (2.) Castor

Indubitata petam ; fidas ad limina custos
 Excubias agit , & nutus observat heriles ;
 Ut quò jussa vocant velocior advolet : idem
 Nunc hilari congaudet Hero , nunc tristior ægro
 Assidet , & socias vindex assurgit in iras :
 Ponè subit comes assiduus , Dominique sepulchro
 Immoritur ; neque quid sit amor , quid gratia novit !

Hæc agitent secum vacuæ deliria mentes ,
 (1.) Quis licitum fuit ex uno vel simplice motu
 Materiæ in quadrum sectæ diffundere terras ,
 Et Maria & Cælum , & spectabile quidquid in orbe est :
 Qui potuere levi de pulvere fingere (2.) Solem ,
 Præliaque & nostros (3.) Stellis ascribere motus :
 Namque aliis alias concurrere , duraque Cælo
 Bella movere volunt , regnique extendere fines ,
 Aut subigi , alteriusque sequi per inania morem ;
 Incertæve loci propria sine sede vagari ;
 Qualis vicino jam turbine victus oberrat ,
 Dira suo casu portendens fata (4.) Cometes :
 Qualis & astrorum quæ decidit ordine (5.) Tellus
 Lumine cassâ suo , Phœbique absorpta rapacis
 Vortice , jam Cælo sequitur victoris ovantes
 Solis equos , tentatque in pristina jura redire :
 Nam si vera canunt , fatalibus abdita crustis
 Terra potest fracto reparare putamine lumen ,
 Nosque repentinis ardens involvere flammis.
 At contra (6.) Phæbo metunt , crescentibus olim
 Ne maculis piceo radios & lumen amictu.

(1.) *Carthesius , parte 4. princ. §. 2.*

(2.) *Idem , p. 3. princ. §. 54.*

(3.) *Ibidem. §. 119.*

(4.) *Ibidem.*

(5.) *Idem , p. 4. princ. §. 2.*

(6.) *Idem , p. 3. princ. §. 94.*

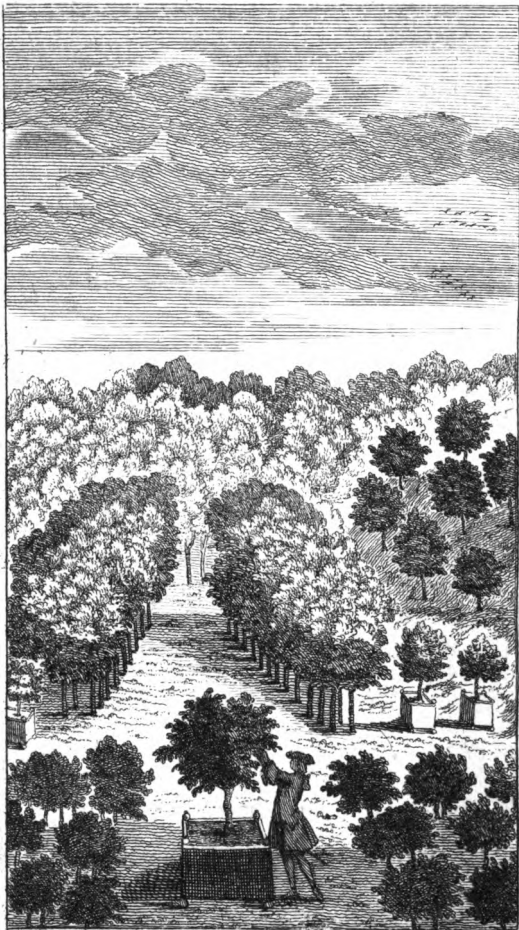
90 . PRÆDII RUSTICI LIB. IV.

Contegat , & mundum tenebris obnubilet atris.

Ludat & in brutis , Cœlo qui ludit in alto
 Carthesius , novus Astrorum fabricator , & orbis
 Egregius fictor. Tu , Rustice , vana Sophorum
 Somnia contemnens , animalibus utere , laudans
 Ingenium rerum solers cautumque futuri ;
 Nec pudeat facti memorem sociumque fidelem
 Ingratis Catulum famulis , Natoque rebelli
 Objectare Bovem ; pueri qui jussa facessit ,
 Debellare potens Urso , torvosque Leones.
 Incautæ memora tristissima fara Cicadæ ,
 Quæ matutino canit ebria rore , diesque
 Præterit æstivos & tempora messis ; inani
 Ut recreet sese strepitu : sapientior almas
 Dum sterili segetes Hyemi Formica recondit.
 His super Agricola carpes , qui gaudia vitæ
 Vana sequens , curas extendere nescit in annum ;
 Et quem dira fames , Brumâ redeunte , fatigat.

Vespere ad hybernos redeant tibi sæpius ignes
 Tristior atque gemens amisso compare Turtur ,
 Fida Columba viro , patrumque Ciconia nutrix ;
 Quæque diu rimata solum Gallina , repertis
 Abstinet ipsa cibis , pullos ut pascat edaces.
 At neque melliferæ durique laboris amantes
 Prætereantur Apes , rectis quæ dulce sub iisdem
 Unanimes agitant studiis concordibus ævum ;
 Nec sibi mella vehunt flores quæsitæ per omnes ,
 Communem referunt sed in horrea publica victum.

Cætera rus oculis quæ passim exempla reponit
 Prosequere ; & varias animantium edisserere curas :
 Gaudentes pueri circum narrantis ab ore
 Pendebunt , tacitumque bibent virtutis amorem.

PRÆDII RUSTICI

LIBER V.

Arbores.

UID moror Arboribus curas addi-
bere colendis ,
Pomorum genus omne solo deponere , montes
Quercubus & colles Oleâ vestire su-
pinos.

Cætera sufficiunt labor indefessus & aurum ;
Longa sed annorum series pomaria fructu
Nobilitat , celsâque pigros regit Ilice campos.

Quare age si nudo placet umbram accersere fundo ;
Pomaque fœcundis olim decerpere ramis
(Dulcis enim ex illa quam severis arbore fructus)
Insta operi , plantasque solo desige feraces :
Elice vel sterili natum de stipite pomum ,
Dives adoptivo pariet quod gerinine truncus.

Huc ades , ignaris mecum succurre Colonis ;
Quæque domi servas , studii monumenta paterni ,
Scripta super plantis in publica commoda profer
Lamonide : genitor nam cùm tuus alta teneret

LAMO-
NIUS.
*Princeps
Senatus
Parifini.*

Regna fori, sacrae Themidis legumque supremus
 Arbiter, ad curas animum demisit agrestes;
 Hyssopumque novus Salomon Cedrumque secutus;
 Arboribus morem imposuit populisque, labores
 Urbanos blando recreans moderamine ruris.
 Quippe viro requies operum fuit altera semper
 Cura novusque labor; vacuasque forensibus horas
 Litibus Autumno decorandos scriptor in agros
 Contulit; ut legum sua qui frænabat habentis
 Tempora, venturis impenderet otia seclis.
 Quae decreta tulit Pater optimus, illa Senatus
 (Judicii normam) sibi servet habenda, gravesque]
 Hac trutinâ causas & jus examinet anceps;
 Nosque Bavillæo quas idem rure serendis
 Arboribus leges dabat & præcepta, sequemur.

OLEA. Nostras interea quas prætermisit Olivas
 Hinc canere aggrediar: neque enim est quæ pallida
 quanquam

Blandius agricolis arbor spectetur avaris;
 Sive racemato faciat spem flore, nigrantes
 Prodigæ seu fortu curvaverit ubere ramos.

Qui tepidos exilis ager conversus ad Austros
 Nec sabulo macer est, glebâ nec pinguis opimâ;
 Ille ferax Olearum: illum concide cavatis
 Ante Hyemem scrobibus. Vicino è colle petitam
 Sponte suâ dabit ipsa parens in semina prolem;
 Quæ fruticat passim sub amica junior umbra;
 Et teneram radice suâ dotabit Olivam.

Parce senescenti matrum de corpore plantas
 Tollere: longævum vexat stirps cruta truncum.
 Enatos primo frutices corrodat in ortu
 Grex Ovium; soboli nisi fortè placebit habendæ
 Devovisse Oleam veterem; truncoque reciso
 Vivaci de stirpe novas educere virgas.

Eruat, & Brumæ sub frigora prima Colonus
 Radicata ferat truncis plantaria ramis :
 Sed caput antè loto velet muscoque virenti,
 Et vinculis constringat ; Hyems ne frigore venas
 Occupet, & totâ desæviat arbore pestis.

Gaudentem clivis Oleam ventoque feraci
 Ordinibus serito laxis ; ut utrinque patentes
 Explicet, & latè quondam protendat in orbem
 Grandis Oliva comas : nam quæ caput ardua Cælo
 Coniferum tollit, raris se fructibus arbor
 Induit, & solâ foliorum exuberat umbrâ.

Altior emineat truncus, ne pondere curvæ
 Grex avido possit frondes depascere morfu.
 Erecto viden' ut collo sublimis in imos
 Attollit se Capra pedes ; si fortè diebus
 Æstivis humiles inter stabulatur Olivas.
 Dilue fœda Bœum cœnosis stercola lymphis ;
 Quasque suos per se satis haud defendit amaror,
 Ingrati tutare comas aspergine roris.

Si nimis agitetur iners arbuſcula ventis,
 Vel flecti facilis dorſo decedat iniquo ;
 Quercus opem propè fixa dabit, rectamque docebit
 Acres stare Notos contra Boreamque furentem.
 Tempeſtivus ubi nimbis se fuderit imber ;
 Aut Oleas fodito circum, vel totus aratro
 Proſcindatur ager ; quibus arbor excita curis
 Tarda tamen veniet, ſed duratura per ævum.
 Nam veluti creſcit ſenſim, multoſque per annos
 Perſcitur, ſubito nec prodiſt ab impete mentis
 Plurimadurando vincat qui ſecula fœtus
 Ingenii ; ſic terra breves Ficusque Pyroſque
 Præcipitans, ubi vel Tiliæ vel in altera Quercus
 Cogitat aut Oleas tranſmittere ſecula, morarum
 Jam patiens, longo poſt tempore brachia fundit,

Prævalidis postquam truncus radicibus hæsit:

Lactea dum teneris adolescit frondibus arbor;
Et primis Oleæ incipiunt nigrescere baccis;
Duriorah! fragilesne rumpat pertica ramos:
Carpe manu quos à terra contingere fructus
Arboris hâc ætate potes: cùm deinde sonoros
Ferre flagellantum poterit jam fortior ictus;
Rusticus adversam feriens ne cædat Olivam;
Sed quatiat gravidos obliquo verberare ramos;
Excipiens baccam telis, quam vespere sero
Jactet in oppositos spatium per longius Euros;
Triticeas levibus segetes ut ventilat auris.

ARBO-
RUM
VARIE-
TAS.

Arbore jam nimium, reliquarum oblitus, in una
Demoror; & patriæ studio percussus Olivæ,
Non video quantam versu decurere sylvam.
Et quàm dissimiles habeam vel fingere ferro;
Fœcundare novo steriles vel germine plantas.
Halanti pars flore micat: pars utilis umbrâ
Luxuriat ramis: pars nobiliore gravefcens
Pondere, curvatur pomis. Juvat ire per omnes
Arboreos fœtus; quoniam fert omnia dives
Quæ colitur nobis placido sub sidere tellus.

NEMO-
RA.

Principiò nemoris quæ forma, modusque serendi
Expediam: neque enim Villis accedere major
Possit honos, densâ quàm nubilos arbore lucus.

Sylvarum studiosa, suos cum Gallia quondam
Vix aleret cives, patriâ migrare relicta
Atque peregrinos aliò deferre penates
Maluit, excisis victum quàm quærere sylvis.

Hæc ubi jam nemorum reverentia tanta, bipennes
Ut teneat? nostros ubi grandior ulla per agros
Quercus ad annosam, ferri secura, senectam
Durat? inaccessis nisi consita montibus, ipse
Se defensa loco tucatur: si qua supersunt

A Patribus nemora ad seros transmissa Nepotes,
 Illa nec æstivo frondent impervia Soli,
 Nobile nec Cælo caput abdunt, qualia quondam
 Vulgus adorabat truncis procera verendis:
 Sed veteri de stirpe, novo surgentia ramo,
 Et quatuor post lustra nigros visura caminos,
 Vix Lepori hospitium præbent, sylvestribus olim
 Quæ timidos latebris Damas Ursofque tegebant:
 Ecquis honos ruris, nemorum si gratia desit;
 Obsessusque domi mancas, cum Sirius ardens
 Debacchatur agris; viridique sub Illicis umbra
 Friguo possis nec tradere fessa sopori
 Membra, nec æstivos ramorum frigore Soles
 Frangere, nec taciti per amica silentia Luci,
 Multifonos Avium concentus inter, ad aptos
 Sponte suâ veniens numeros, contexere carmen.

Quare age & extendens ventura in sæcula curas,
 Sylvestres serito Quercus: si prior ætas
 In senium vergat; nec jam tibi vita superfit
 Quanta sat est, blandis tenebrosa recessibus olim
 Ut nemora aspicias; frutices gaudebis opacis
 Exultare comis, tenuesque assurgere in auras,
 Atque peregrinam lecto invitare virenti
 Lusciniam vernis mulcentem cantibus aures:
 Quæ si non apimum sylvæ nascentis imago
 Moverit; at dulces non obliviscere Natos,
 Nec tibi sed retro venturis consere seclis.

O! mihi Lojolidæ juvenes, in nostra receptæ
 Castra recens, o si veterem fas reddere lucum
 Fleribus avulsum dolui quem nuper amaris!
 Ipse labore manum tererem, nostramque levarem
 Tristitiam caris provisa sodalibus olim
 Gaudia. Præcipites Cæli quâ parte procellas
 Montur Boreas; domibus contermina nostris

NEMO- Vomere profcindens ter vel quater arva , fativam

RA. Obruerem glandem ; quæ nata cacumine molli
Cum primùm inciperet maternam findere terram ;
Jamque solo frondere , greges procul inde repellens ;
Confusas ultro paterer sylvescere plantas.

Junior effusis cùm dein arbuscula ramis
Lasciviret agro , nascentes fronde levarem
Ante gelu Quercus ; & semina pauca relinquens
Eruerem malè nata , tegens loca nuda coævus
Ilicibus , procera priùs quàm sylva comantes
Altiùs aëreas truncos efferret in auras.
Nam Proceres ut in urbe , tenent qui culmina rerum ;
Obscurant humilemque vetant assurgere plebem :
Sic nunquam se parva nigris in saltibus arbor
Tollit humo grandes inter , quæ vertice celsio
Astra petunt , umbræque premunt graviore minores ;
Ac demum spinis ima de stirpe recisis ,
Horridulum purgare nemus plantasque tenellas
Aggrederer formare , comas & brachia ferro
Dejiciens , primo labor opportunus in ævo :
Quercus enim per se ramos jam grandior imos
Exiit in sylvis ; & quæ spatiosa per agros
Funditur , ingentem passis dans frondibus umbram ;
Arboribus circum crescentibus , æmula Cælo
Fert sublime caput , Solemque affectat amicum :
Huc totas profundit opes , nec curat alendis
Vitales terræ succos impendere ramis.

Si placet arboribus primos ornare domorum
Introitus ; triplici tendant umbracula versu

Ulmus , Ulmus opaca , leves Tiliæ , vel tonsa Cupressus
Tilia , Parietis in morem , vel Carpinus ire per omnes
Cupressus , Obsequiosa modos , hortisque virentibus addens
Carpinus , Grande decus ; seu tonsa comas curvamine pulchro
Charme. Flectitur , & longos imitatur fornix arcus :

Seu

Seu labyrinthæ non observabile flexu
 Turbat iter ; quod si tenebris quis captus amœnis
 Ingreditur , vix se dubiarum ambage viarum
 Expediet ; sed per calles errabit eisdem ,
 Ambiguos referens sua per vestigia gressus.

MORUS.

Jucundam vicina domo quoque sufficit umbram
 Morus ; at illa comæ longum non servat honorem :
 Namque renascentes ubi misit in aëra frondes ,
 Dura puellarum manus instat , & arbore vernas
 Tollit opes , avidis dulcem Bombicibus escam.
 Triste quidem , sed non tamen irreparabile damnum ;
 Si reduci cum fronde decens quoque forma rediret ;
 Sed lacera sicci pendent ex arbore rami ,
 Quos properæ verno fragiles humore puellæ
 Decussere manu. Vos ô ! dein parcite summis
 Frondibus , & lævâ capita indetonsa tenentes ,
 Flexibiles ductâ virgas abradite dextrâ ;
 Ne præcisa comas scabrum caput horrida Morus
 Exerat , & turpi reprimens hastilia nodo ,
 Indecorem rarâ truncum vix contegat umbrâ.

Quod domibus quæro , toti decus addere regno
 Lege datâ voluit Princeps ; cum strata viarum
 Arboribus cingi positis hinc inde jubebat ;
 Grande viatori quondam solamen in æstu ,
 Nec modicum , ligno jam deficiente , caminis
 Auxilium : sed quid leges sine moribus ? arbor
 Consita si qua fuit , manibus positoris avari
 Vellitur , aut tacito perit interfecta veneno ;
 Triticeis nocuant olim ne messibus umbræ.
 Insta operi , Lodeix , si mulcta levissima , Pagi
 Vestigal minuens , legem firmaverit : annos
 Post : at quot fatis crescet melioribus arbor
 Ornatura vias ; & te si digna futuri
 Cura movet , totam nemorum , quæ pauca supersunt ,

*Via
 publica
 arbori-
 bus cin-
 genda.*

*Resti-
 tuenda
 nemora.*

Anteveni cladem : facilis labor ; arva novellis
 Ilicibus Pinuque recens vestita , tributi
 Libera sint , passimque novas mirabere sylvas.

ARBO-
 RES
 FLU-
 VIALES.

Fluminibus gaudent Salices & Populus alba :
 Lærior hinc amnis facies labentis in umbra ;
 Hinc pecori frondes , domibus tabulata , caminis
 Arida sufficiens alimenta , solumque tenebris
 Arboreis vinctum radicibus ; amnis adesos
 Illabens ne rodar aquis mordacibus agros.

Alnus ,
Aulne.

Sæpe tibi fluvius Salices tellure revulsas
 Auferet , & teneras secum trahet auctior Alnos ;
 Nil minus inceptos iterabis Vere labores ,
 Et nova gramineis figes plantaria ripis.
 Si semel hæsit humi radix firmata ; suoque
 Continuit , se lymphæ diu tranquillior alveo ;
 Indomitos & lenta Salix & vilior Alpæ
 Frænabunt cursus ; & inexsuperabile flumen
 Quod latè premit arva sonans , & gurgite moles
 Diruit oppositas , volvitque rotantia saxa ;
 Nequicquam litus feriet nemorale , suoque
 Defensos numero truncos : torrentibus ultra
 Perget aquis , immanè fremens ; testemque furentis
 Diluvii spumam limumque in fronde relinquet.

Salix.

Pratorum quippe glauca Salix non indecor oras
 Cinget , & epotis crescet ramosior undis ,
 Lentaque præbebit frænando vincula Baccho.
 Humenti figenda solo cuneatur , & (ortu
 Non morosa) citat ramos ; ac sæpe revulsus
 Exucco palus Salicum de falce , tenellis
 Detur ut agoribus custos tutorque , renatâ
 Fronde viret , plantamque gravi premit improbus umbrâ ;
 Atque ut cæca rapit mors optima quæque ; salignum ,
 Exinctis Tiliâ aut Ulmæ , mirabere palum
 Fundere vicino pallentes funere ramos.

Perpetuum Buxus servat quæ frondis honorem ,
Saxofos olim montes inculta tenebat :

Hortorum nunc crispa vias distinguit , & errat

Mille modis rubeos inter viridissima flores ;

Iussa vel in muri speciem confurgere , clausum

Ornat & hirsutis vallat pro sepibus hortum :

Dat thalamos eadem mollique sedilia fronde ;

Et teneros longo flectens curvamine ramos ,

Exhibet æstivis impervia Solibus antra ;

Tonsaque forficibus , rabidi nunc ora Leonis

Exprimit , aut arcu jaculantem tela Dianam :

Nunc turrata vires ; longi nunc torta Colubæ

Profilit in faciem : passas nunc explicat alas

Instar Avis , superas quæ visa tenere volatur

Velle plagas , hæret pedibus tellure refixis.

Ad quascumque voles magis ingeniosa figuras

TAXUS.
M.

Taxus in irriguis crescit formosior hortis :

Sive rotundatur ferro , terrisque jacentem

Orbiculata globum reddit : ductive per artem

Frondibus æthereos imitatur flexilis arcus ,

Vel Solis radios , gracilis vel cornua Lunæ :

Seu detonsus apex in acumen desinit , altæ

Pyramidis ritu ; seu gnavus in ora Ferarum

Aut Hominum ramos Olitor jubet ire sequaces.

Quid loquar aut Myrthes humiles , aut præmia Vatum

MYR-
THUS.

Pierias Lauros , aut flexile vimen (1) Acanthi ,

Hirsutamque comis Pinum tristesque Cupressos ;

Quid (2) Platanum & ripis lætam declivibus (3) Alnum ,

Vosque peregrino (4) Casæ quæ nuper ab orbe

CASSIA.

Venistis , murum dociles vestire , domorumque

Atria Vere novo scenâ decorare virenti ;

Teque susurranti quæ Popule contremis umbrâ ,

POPUL-
US.

(1) Branche urfine. (2) Plane ou Platane. (3) Aulne.

(4) Acacia.

Et te Abies quæ passa truces in montibus Austros;
Ad mare descendes alios visura tumultus.

ARBO- Invitant aliò pomis nos dulcibus horti.

RES Hic labor, hinc operum merces speranda Colonis :
FRUGI- Ergo novo jam Vere manus adhibere cavandis
FERÆ. Edicam scrobibus ; vitium telluris ut Ætas

Scrobes. Percoquat ; & salibus gravidet sola fertilis aër.
Scrobs autem cono similis fodiatur ; ut agri
Interiore sinu radix diffusa vagetur
Laxius ; & nimios humus extima respuat imbres.

Planta- Semina recta leges, nullis deformia nodis
rum de- Ulceribusque : tripes arbor tria brachia pandet ;
lectus. Ut mediam teneat se firmius, atque comantes
In patulum ramos spatiosior explicet orbem.
Venali ne crede nimis : nam sæpe per urbem
Vendibilis jactata, solo deponitur arbor
Jam prope sicca, diu nimium quia pabula tellus
Nulla dedit : spem sæpe tuam frustratur, agrestes
Ingratosque ferens mentito nomine fructus.

Semina- Semen agro dabis ipse tuo ; primamque parabis
rium. Arboribus segetem : si desint semina, mollis

Arbore detrahitur ramus, claususque lagenâ
Ad tepidos alitur Soles pluvialibus undis.
Si fontes bibat usque novos ; jam mense peracto
Truditur ex ima brevior radícula parte :
Robustis tum planta cibus nutritur ; humusque
Trita manu miscetur aquæ : mox cortice rupto,
Cum teneras meditatur hians arbuscula frondes,
Deponenda solo est, tractandaque molliter ; acri
Ne Brumâ torpescat iners, aut Sole sitive
Ardeat, inmodico vel palleat ebria potu.

Arborei porrò foetus non omnibus æquè
Proveniunt agris : neque enim nutritius idem
Humor ubique subest ; radice nec unus in omni

Contextus similesque viæ, queis pabula terræ
Omnia succedant. Hinc semina mutat Arator,
Et Milium sparsamque solo committit Avenam;
Triticæis alimenta regant ubi messibus agri:
Namque novas novus insinuat se succus in herbas.

*Arbores
substi-
tuendas*

Interiit quibus antè locis vetus arbor, eisdem
Altera vix oritur: vitalem sive superstes
Præripiat succum radix; seu tabida labe
Imbelli funesta ferat contagia plantæ.
Attamen ut paribus spatiis stent ordine longo
Arboræi trunci; vacuis ubi sedibus hæres
Restitui debet; vasto telluris hiato
Fossa diu pateat: tum stirpibus igne perustis
Purgatoque solo, terram de valle petitam
Erputribus pinguem foliis supplere memento.
Sic cum pestifero quis funere polluit ædes;
Omnia contactu fœdo temerata fenestris
Ejiciunt procul; & (diræ purgamina pestis)
Nuda salutiferis inodorant mœnia fumis.

Observare polos juvat, & quo cardine Cæli
Constiterant, eidem molles opponere plantas:
Fabula ne subeant ægrè; si respicit Arcton
Quæ steterat pars antè Notis obversa: minores
Nam Boreæ de parte latent sub cortice venæ
Parcius hinc succum Sol è radicibus imis
Evocat: ecce vides ut in Hicæ phylmus ovi
Circulus in faciem truncis inscribitur, Austros
Crassior ad tepidos, gelidamque exilis ad Arcton.
Hæc ratione plagas Cæli (cum fortè per altos
Devius errasti saltus) & quâ sit eundum
Invenies, plano ramum si demetis ictu:
Aspice quâ cortex propior sit parte medullæ;
Frigidus hinc oritur Boreas: contrarius Austers
B-regione venit. Si terga obverteris Axi,
1-111

Occiduo tibi dexter erit flans Caurus ab orbe ;

Lævus ab eoīs Eurūs , qui nascitur oris.

Arborum compescenda luxuria. Junior in frondes si se profuderit arbor ,
Radices oblita suas desigere terris ,
Falce recide comas ; ut stirpem succus ad imam.
Defluat , & primo truncum confirmet in ævo.

Frugiferis sic Vere greges immittimus arvis ;

Ut seges assurgat tonsâ generosior herbâ ,

Nec culmus gravidæ quondam succumbat aristæ.

Pinguior è media cùm proflit arbore ramus ,

Dulcia præripiens reliquis alimenta , fameque

Conficiens ; ferro tolles , succumque docebis.

Permutare vias & in omnes partibus æquis

Ire comas , virgæ nimis indulgere nec uni.

(Ubi de Hirudinibus ævariis.) Atque utinam novus è populo cùm civis ad amplas.
Sic emergit opes ; spectans ad publica vulgi
Commoda Rex , premat indecori quod in aëra fastu.

Altiùs erigitur caput ; & quas subtrahit unus
Divitias regni , populum diffundat in omnem ;

Nec ferat exitio reliquorum crescere vilem

Obscura de plebe virum , nostræque superbis.

Ædibus & luxu dapis insultare ruinæ.

INSITIO. In tenebris quanquam meliùs respondeat annis.

Insitio ; si quos tamen emendare placebit ,

Aut uno varios trunco confundere fructus ,

Non simplex modus est alienum immittere germen.

(1.) Fissus enim scalpro cortex aperitur acuto :

Non tamen (ut Vatum princeps monstrabat) in ipse.

Quà tunicas oculus rumpit , fit rimula nodo ;

Sed potiùs quà se nullum de cortice trudit

Germen , ubi nitidus locus est , & nulla cicatrix ;

Ex alia tener huc includitur arbore ramus.

(2.) Vel cæso in scuti faciem cum cortice , gemmam

(1.) *Ente emfente.* (2.) *L'ente en écussion.*

Felici natam tollit de stirpe Colonus ;
 Deque maritanda decorticat arbore , quantum
 Abstulit ex alia corii : tum fœdere miro
 Germen adoptivum spatiis æqualibus aprat.
 Commissura luto tegitur , constrictaque lento
 Vimine gemma , novis inolefcit sedibus hæres.

(1.) Arboribus demum superat cum mollibus humor ;
 Eligitur teres , & solidus , gemmæque frequenti
 Surculus : hunc acuunt ferro , cuneique figurant
 In speciem : ramis dein infelicibus arbor.
 Exuitur : vertex refecatur ; & antè subactis
 Quam mediâ cuneis via finditur arbore , truncum.
 (Ne nimium procedat hians scissura) tenaci
 Fune ligant ; rimæque ferox immittitur altè
 Surculus ; & Brumæ nimios immobilis imbres.
 Ut toleret ventosque , luto componitur unâ
 Mufcus , & intortis religatur fascia vinculis.
 Inclusos viridi mos est astringere ramos
 Vimine : nos juncos & mollia vincla probamus :
 Angit enim plantam , cum wimen inaruit æstu.

(2.) Vertice præterea cæso , cum plurimus humor
 Vere subest , hinc inde frequens sub cortice ramus.
 Inferitur ; truncumque novâ quasi prole coronat.

(3.) Fistula vel salvis educitur integra gemmis ;
 Arboris alterius nudatum cortice ramum
 Ut tegat , ingratos emendatura sapores.

Quæ Pariam decorat pomis & floribus urnam
 Citrus , ad agrestes truncos delata , feracem
 Hospitio ramum sic jungit , ut ille parenti
 Hæreat , & duplicem geminâ trahat arbore succum ;
 Deinde novo cum jam victu consueverit uti ;
 Tollitur avulsus matris velut ubere ramus.

Infusione nihil ruris cultura , vel usu

(1.) *Ente en poupée.* (2.) *Ente en couronne.* (3.)

Ente en flute

*Infusio-
nis utili-
tas.*

Uberius, visu vel pulchrius extudit: illā
 Scilicet arte feros cogunt mansuescere fructus:
 Nobilitata novis ita frondibus arbor ubique
 Provenit: & Cerasos, nec non gaudentia sicco
 Persica Mala solo pingues uligine campi
 Parturiunt; Cerasi rammum si truncus adoptat
 Humentis patiens terræ: sic hispida ponens
 Tela Pyrus, nova poma, novas miretur & umbras.
 Horridulos ita Castaneæ Nux ardua foetus
 Lævigat; & Prunus dat Cereæ poma, suumque
 Fraxineo nomen trunco: sic insita Malus
 Fœcundat Salices; & spinis natus alendis
 Flore micat, fructuque Rubus gravat ubere ramos;
 Ilignâ sic glande puit frondosior Ulmus:
 Sic Ceraso mutat Laurus phœbeæ corymbos;
 Atque superba novo ramorum fœdere Morus
 Flore Citri niveo candescit; & unde puellæ
 Bombices aluere suas, hinc aurea carpunt
 Mala sibi; niveoque siliis hinc flore coronant
 Unde novâ calathos implebant fronde capaces.

(Ubi de
 almo
 terra
 succo)

Sic unâ varii pendent ex arbore fructus;
 Ductus & ex iisdem radicibus, unus & idem
 Succus Amygdaleo foetu durefcit, aquosa
 Mollior in Pruno; niveis hinc floribus albet,
 Hinc Ceraso rubet, aut Moris nigrescit: acerbos
 Parturit, & dulces fructus; atque omnia rerum
 Transformat sese novus in miracula Proteus.
 Quin etiam varias subiens mutabilis herbas,
 Allia qui pariet graveolentia succus, Ocellos
 Vicinamque Rosam miro perfundet odore;
 Purgantesque ferens Malvas gelidamque Cicutam;
 Incutet morbos, morbisque medebitur idem.
 Multiforis ut quæ tubulis fluit, una figuras
 Mille refert, nunc in cyathos aqua concava, rectos

Nunc in aristarum fascies hirsuta , recurvas
 Tensa vel in mappas : eadem micat ardua Cælo ,
 Carbaseoque sinu tumet , aut radiantia Solis
 Lumina , cælestem vel mille coloribus Arcum
 Exhibet , aut pluvio dispergitur imbre : Draconis
 Nunc contorta modo , teli nunc missilis instar
 Ejaculata ; leves aspergine verberat auras.

Arbor adoptivos primo generosior ævo
 Accipiat ramos : ut enim sanabile vulnus
 Perfacili coit in membris puerilibus arte ;
 Sic levis in tenero fit cortice plaga ; diesque
 Post aliquot trunco coalescit in hospite ramus.

*Inseren-
di tem-
pus.*

Non quascumque voles plantas tamen excipit omnis
 Arbor ad arbitrium ; veteres nec vincere rerum
 Fas inimicitias , & conciliare Pyrosæ
 Quercubus , aut Vites Oleis Bacchumque Minervæ.

Natali fata trima loco mutabis , amicam
 Arboribus terram & loca commodiora requirens.
 Si quæ mutatis vel non comprehenderit arvis ,
 Aut enata parum faustè successerit arbor ;
 Insta aliis ; & quære magis cui commoda tellus
 Et Cælum faveant , quàm quæ vel divite fructu
 Nobilior foret , aut viridi speciosior umbrâ.
 Siccior & tepidis humus Austris prona saporem
 Commendat , molem præpinguis & humida tellus.
 Inde petes fructum qualem structura requirit
 Pyramidum , quæ non stomachum sed lumina pascunt ;
 Et quibus ut pictis gaudet conviva tabellis.

PLAN-
TARUM
SATIO.

Eligitur Pomis ager opportunus alendis ,
 Cui natura magis rîvus quàm ductilis æquum
 Sufficit humorem : loca nec montana recusant ,
 Nec graciles , modò lymphâ firmâ compescat , arenas.
 Attamen ut Pomi fœtum sola pinguis vulgò
 Degenerem pariunt , hebetantque saporis acumen ;

POMUS

Sic ubi sicca nimis tellus erit, arbore passim
 Immatura cadent, & vermibus obsita mala.
 Herbida conveniunt Pomis quoque prata ferendis;
 Pomus enim, si nata suis semel hæserit arvis,
 Agricola non curat opem; sine vomeris usu
 Parturiet fructus, quos mollior herba caducos
 Excipit innocuâ, vento quatiente, ruinâ.

Ficus. Ficus amat Soles, nec apertis creditur agris;
 Frigidior quâ sævit hyems regione; sed urnis
 Grandibus impositam, Brumâ redeunte, quotannis
 Securam sub tecta ferunt, Cæloque redonant;
 Mollis ubi Boream Zephrus procul egit ad Arctos;
 Nos autem Ficum mediis vel ponimus hortis,
 Aut humiles inter Vites, nudoque jubemus
 Sub Jove dura pati brumalis frigora Cauri:
 Quanquam confisos nimum deceperit atrox
 Nuper Hyems; & Ficus agro defecerit omnis;
 Insolitam secum stragem mirante Colono.

Incolumem gremio stirpem quæ terra tepenti
 Foverat, in partus ita festinavit, ut arvis
 Tristia vix superent tantæ vestigia cladis:
 Ficus enim subito ramos adolescit in altos,
 Sed brevis est quoque vita: rapit mors alite fato
 Præcipiti quidquid partu Natura creavit.

(*Ubi de novo-
rum ho-
minum
instabili
fortu-
na.*) Hunc Fortuna sequi morem consuevit: in altum
 Attollit subitis opibus, celerique rotatos
 Turbine Mortales ab honorum culmine summo
 Præcipitat; gremioque novum depromit alumnum
 Quem pariter monstret tenebrisque recondat avitis.
 Quò fuerat domus editior, graviore ruinâ
 Concidit; ut sylvis quam demiratus in altis
 Umbriferas Cedrum tollentem ad sidera frondes
 Viderat; ex aliis rediens mox orbe Viator,
 Circumfert oculos; & quæ nemo omne premebat;

Quæritat incassum Cedri caput : una supersunt
Arboribus circum laceris vestigia casus.

Ficulnos memor usque solo defigere ramos ;
Elige petrosum collem : loca saxea Ficum
Nobilitant. Quanquam Cæli plaga mitior ortura
Excipiat , primo tamen indulgere sub ævo
Proderit : idcirco vacua internodia cannæ
Divide ; quo capitis quasi tegmine frigoris arcens
Vim gelidam , mollis tueri cacumina plantæ.

Ut festina suos alienis mensibus arbor
Parturiat fœtus oleum Cepasque rubentes ,
Rugosumque Piper fluvialibus in eoque lymphis ;
Quo radix animosa suos medicamine fructus
Præcipitet : pullam contra remorabere Ficum ,
Nascentes primo grossos si decutis ortu :
Nam fœcunda novis se fructibus induit arbor ;
Quos improvise nonnunquam frigore Caurus
Occupat , & dulci prohibet mitescere succo.

Mollior est Citrus , & magnis obnoxia curis :
Hanc nisi struclilibus tectis & stramine multo
Defendas Hyemem contra ; vix frigus acutum
Durat , in apricis quanquam sit consita terris.
Imbellem capit urna capax ; & mobilis arbor
Æstivos medio , Soles nunc caprat in horto ,
Fornicibus nunc sub longis impune furentes
Audit tuta Notos : & cum riget , atque caducis
Nuda comis deforme caput fert Quercus in auras ;
Illæsum retinet Citrus aurea frondis honorem ,
Malaque floriferis hærent pendentia ramis.

Lignea quæ Citros gestabunt vasa , sub altis
Porticibus , serie longâ spatiisque viarum
Inter se paribus distent ; ut Vere fruaris
Perpetuo : te namque domi si quando tenebunt
Invia vel tellus , aut intractabile Cælum ;

CITRUS.

Frigoribus mediis spatiaberis inter odores
Veris , & Autumni pulcherrima dona , virenti
Poma simul niveosque legens ex arbore flores.

N u x. Despectura truces olim Nux grandior Euros
Apricis adolescat agris : ibi semina prima
Humidulas depone nuces , testamque minorem
Subjice ; radicem nascens ut latius arbor
Spargat , & insani quondam vim perferat Austri.

Terque quaterque solum primo Nux mutet in ævo :
Nam patriâ veluti procul à tellure juvenus
Crescit laude novâ : teneris sic arbor in annis
Nativo translata solo caput altius effert ,
Et ramos fœtu gravat uberiore comantes.

Laxius inter se distent ; ne tristibus umbris
Vexet , & alterius diverberet altera frondes ;
Depereatque tener per mutua vulnera fructus ;
Et quia per vacuum passis amplissima ramis
Funditur , & nocuâ segetes interficit umbrâ ;
Occupet extremos agrorum in margine fines ,
Non conjuncta viæ tamen , aut vicinior urbi ;
Præteriens matura petat ne poma viator ,
Et laceros mutes saxorum grandine ramos.

Quæ legitur , necdum fisso Nux cortice rimas
Egit hians , corium paleis permixta remittet.

**CASTA-
NEA.** Nativo patiere satam consistere fundo
Castaneam ; lutea vel cum tellure revelles ;
Ut scrobibus demissa , novum vix sentiat agrum.

**AMYG-
DALA.** Triticeas inter stet mollis Amygdala messes ,
Durus ubi gelidis Boreas non insonet alis ,
Exuratque novo properat quos Vere quotannis
Edere præcipites arbos improvida flores.

(*Ubi de* Omnis enim verno spes est in flore : tenellum
arborû Hinc solers Natura fovet , ramoque comanti
flori- Et duro calicis munimine vestit ; hiantem
bus.)

Dein

Dein modicè jubet explicitas evolvere frondes,
 Nec totos aperire sinus, sed discere sensim
 Frigora nocte pati, calidoque assuescere Soli.
 Interea fructum gremio flos mollis olenti
 Educat, & tenero ventos defendit alumno:
 Sunt etenim flores velut incunabula pomi,
 Præsidio cui sunt decorique; nec antè relictis
 Officii memores ramis labuntur; apertas
 Quàm cum ferre potest fructus jam firmior auras.
 Frons remanet, tremulis Soles ut temperet umbris.

Quantis & Cerasos & amicam Vineæ Ficum
 Accipiat sociasque Pyros & persica Mala;
 Frugiferis tamen arboribus propiora relinques
 Arva domo, gregis & populi secunda rapacis.

CERASOS.

Intactis Pyrus assurgit liberrima ramis,
 Frondentes vel tonsa comas, brevitate coactâ
 Deprimitur; vel per craterem prætensa, sequaci
 Fronde tegit murum, fruiurque calore reflexi
 Solis, & artificii decorat pomaria textu.

PYRUS.

Seu protensa Pyrus pictisque simillima flabris
 Hæreat ad muros; vincli seu libera tendens
 Brachia, crateri similem pandatur in orbem;
 Imperia in ramos memor exercere fluentes
 Rusticus, attonsis norit quæ gratia ramis;
 Quæ potior facies primo formanda sub ævo:
 Instar enim pueri, pravè cum fingitur arbor
 Junior, in pejus crescit: quod primula peccat
 Disciplina, sequens vix unquam corrigit ætas.

Pyri putatio.

Cum tumet & tunicas nova rumpit gemma, Putator
 Nil dubitat fructu quis submitendus habendo
 Ramus erit: nodo promberat ille frequenti,
 Alteriusque recens cæsi de vertice rami
 Solvitur in flores. Brevior crassusque, ferendo
 Par operi, succo plures alet ubere fœtus.

Arborum putatio.

K

Si Pyrus irriguis se pumila jactat in hortis :
 Provideant patulo crescens ne ramus ab orbe
 Exeat , aut muris arbor decedat , Acernas
 Jussa sequi crates : inprimis fertile lignum
 Et qui spem faciunt oculi serventur ; inersque
 Et sterilis ferro ramus tollatur adunco.
 Talis erit duro nitidus qui stipite sursum
 Profilit , & media caput altius arbore tollit :
 Ne tamen hanc penitus , radix cui prodiga succos
 Pleniùs immittit , pressâ rescindite falce ;
 Sed mediam tantùm ferro succidite virgam :
 Nam sterili pro fronde , caput decisa , feraces
 Progenerat ramos nodis ex omnibus ortos.

Non placet attonsa transversus in arbore ramus ,
 Ni parat in fructum gravidis erumpere gemmis :
 Fructus enim decet inprimis : sed copia florum
 Largior Agricola ne spe deludat inani.
 Majores , moritura brevi cùm déficit , arbor
 Jactat opes. Tu dona bonus suprema recusans ,
 Excutes digito flores : quâ fortè remotâ
 Luxurje , succo revirescet paupere truncus.
 Ad priscum sic sæpe decus laudemque paternam
 Emergit fastu domus inclinata reciso.

Infirmis falcem arboribus suppone nivolum
 Ante gelu ; strictimque puta , nec plura relinque
 Germina , quàm trunci vires patiuntur & ætas.
 Vere novo validas contrâ succoque nitentes
 (Ne dubio properent flores educere Cælo)
 Attondere juvat , ferroque infringere vires.

Icariz cùm Sol rapidos ad Virginis astrum
 Flectet Equos , rursus folii tollenda virentis
 Luxuries ; succos ut fructibus ardor alendis
 Server , & in sterilem non fundat prodiga frondem.
 Altera contineat , manus amputet altera ramos ,

Et pronam ad Solem media internodia plagam
Obliquâ falce accipiant : nam plana cicatrix
Rore tumens , gemmas inimico interficit imbre ;

Incauto tua carnifices pomaria ferro
Ne lacerent servi , falcem tractare peritâ
Disces ipse manu ; respondebitque labori
Non ingrata tuo pomis felicibus arbor.

Namque meam propter Bliteram , quâ mitior ire
Incipit , & dudum juga per salebrosa volutus
Præcipites & adhuc pavidas horrore locorum

(Ubi de
Autho-
ris pa-
tre.)

(1.) Obris aquas remoratus , agris horatur amtemis

Felicique frui Cælo ; vir ruris amator
Si quis erat , memini quas impendebat alendis
Arboribus curas ; quàm fausto fœdere ramos
Insereret , Citros ut falce putaret , odoras
Me puero gaudente comas atollere terrâ ,
Et plenis portare domum juveniliter ulnis.

Necdum animo effluxit quàm dulcia poma vicissim
Arva darent , Oleis ut grandibus æmula Citrus
Surgeret , & ramis pendentia mala decoris
Candidulos inter fulgerent aurea flores.

Ille meus pater est , quem mors sævissima dudum
Abstulit : at nostrum non illa extinxit amorem ;
Et patrios provocans mores exempla que , Nato
Quæ præstare meminisse magis quàm dicere versu ;
Non alio ne Regem equidem de sanguine malim
Esse satum , tam est pietas atque aurea vitæ
Simplicitas , & nuda fides , lucroque pudendo
Pectus inaccessum , & rigidi mens conscia recti.

Ut juvat inprimis sub pectore volvere tritas
Usque fores inopum turnis ! ita Pagus amicam
Pauperibus mentem norat , moresque benignos

(1.) Orbis , Orb. Fluvius ab altis montibus
desuens Bliteramque urbem alluens.

[K ij]

Et promptas ad dona manus ; ut quisquis egentes
Viderat , aut ferâ peregrinos nocte petentes
Hospitium , fundata velut sibi recta , paternas
Monstraret miseris peregrè vel euntibus ædes.

Salve care parens , & qui prodesse docebas
Moribus agrorum studium ; quod ruris amore
Nunc uno tenear , procùl ambitione remotâ ,
Gaude si quid adhuc mea curas : plenus amicis
Quæ dederas monitis , fructus non quæro laborum
Quàm mihi quos ruris fert inculcata voluptas.
Si qua fuit quondam te vivo fama , placebat
Illa mihi , quia te pronis recreabat in annis :
Jam me nulla movet quæ te non gloria tangit ;
Natalis nec jam capior dulcedine Cæli ;
Teque absente placet tantùm mihi Patria , nomen
Quod colit illa tuum , quod me veniente , tuarum
Non oblita mihi laudum præconia Pagus
Usque canit , mecumque dolet , mecumque parentem
Luget & ille suum , defensoremque requirit.

PRÆDII RUSTICI

LIBER VI.

ARBORUM MORBI,

Eorumque causa & remedia.

UNC age plantarum morbos artem-
que medendi

Exequar, humana repetens ab imagine
causas

Atque mali communis opem: mortali-
bus ægris

ARBO-
RIS HO-
MINIS-
QUESI-
MILES
SUNT.

Arboribusque pares fert vita simillima casus.

Non dispar utrisque habitus: radicibus arbor

Insistit veluti pedibus; pro corpore truncus

Eminet, & longos fundit quasi brachia ramos.

Arboreas terræ succus pro sanguine venas

Irrigat; & frondes, vitæ fons, manat in omnes.

Spernque metumque facit plantarum infautia, primo

Luxurians & flore nitens juveni liter ævo,

Sed vix stare potens crebrisque agitata procellis.

Lactentem quanquam teneris informet ab annis,

Ætati tamen indulget; ramosque Colonus

Non reprimat, donec rigidos imponere mores

K iij

Status.

Vita.

*Varie
tates.*

Et luxum auferâ compescere falce monebunt;
 Impetus, & trunci vigor inconsultus adulti.
 Arctior effrænos tum disciplina coërcet,
 Imperiumque pati ramos jubet, atque figuram
 Induere, & curvum vel in orbem crescere tonsis
 Frondibus, aut viridem muris prætereundæ scenam.

Indocilis posito demum fervore juventæ,
 Subsequitur solers & idonea fructibus ætas:
 Arboribus sua nec deest importuna senectus,
 Fronde caput nudans, & arans in cortice rugas.

Eadem morborum signa. Pallentum notat ora virum, macilentaque membra;
 Longior attenuat morbus: sic arida truncos
 Occupat invalidos macies; aliumque colorem.
 Ægra trahit ramis pallens languentibus arbor.

Eadem causa. Humanos eadem morborum causa per artus
 Sævit & arboreas frondes, quas paupere succo
 Vix alit, aut nimia tellus ingurgitat escæ.

Ac veluti calet indomitæ cum febris ab æstu,
 Nec capitur venis, mortalia corpora sanguis
 Afficit; & laxis morbi grassantur habenis:
 Haud aliter nimio revolvibilis impete succus
 Arboreas rumpit venas, residensque latenti
 Tabe putrem vitiat truncum: caput arboris aret,
 Brachia deficiunt, coma defluit; almaque radix
 Præclusis alimenta viis jam nulla ministrat.

IDEM. Succus enim tennes subit abs radice meatus,
SUCCI. Pervaditque comas; & vertice lapsus ab alto
CIRCUITUS QUI Circuit, ac latè plantam defertur in omnem;
SANGUI- Sanguis ut humanos circumvagus irrigat artus.

NIS. Nonne vides stricto compressis vimine ramis.

*Hujus circumscriptionis argu-
 menta.* Desuper ut refluo cortex humore tumescit;
 Ut pluvius frondes si tantum asperferit imber;
 Continuo vires arbos animosa resumit;
 Emoriturque trahens ramo quod sæpius uni

Morsibus inspirant animalia dira-venenum.

Si-facili placet exemplo cognoscere fucci.

Circuitum reducis , teneram cum stirpibus herbam.

Velle solo : merfæ stirpis pars altera vitam

Ducat aquis , extra cyathum pars pendeat : omnes

Unus alet fatis paribus revolubilis humor.

Præterea si fortè (solum mordentibus undis)

Radices arbor nudas ostenderit ; unam

Intercide ; novâ stirpem mirabere cæsam

Fronde virere ; licèt non altera pabula tellus

Sufficiat , quàm quæ ramis transmittit ab altis.

Succosas ubi cœpit Hyems constringere venas ;

Deficiente cibo labuntur ab arbore frondes ,

Hybernoque silent torpentes frigore rami :

Lignea dum tepidum Ver spiramenta relaxet ;

Atque viâ plantas se liberiore per omnes

Largior effundat succus , quem terra solutis

Collegit nivibus plantisque impendit alendis.

Hinc nova vernantis facies telluris : in herbam

Prosilat alma Ceres : viget arbor ; & ubere victu

Brumalem solata famem , se fronde videnti

Induit , & ramis crescens pubescit opacis.

Quâ ratione subit radicem succus , & altas

Invadit frondes ; ac rursus ab arbore summa

Ad stirpem refluit , (Naturæ arcana) docebo.

Qui Cælum tenet omne , soli quoque permeat æther

Viscera densa ; suo fluidos premit ille liquores

Pondere ; quos sursum , si quæ vacat aëre crasso

Semita , per tenues cogit consurgere venas.

Ut digitos inter mustum prorumpit hiantes ,

Maturas pedibus calcat cùm Vinitor uvas ;

Nec secus ac pannum consurgens unda bibacem

Imbuit , extremo quanvis hunc margine tantum

Configerit ; montes eadem quo more per altos

*Ejusdem
circui-
tionis
physica
causa.*

Nititur, & vivo juga saxea fonte recludit;
 Aut velut in tubulos, circum stagnantibus undis,
 Ascendit liquor; æreo sic pondere venas
 Succus in arboreas protruditur: intima terræ
 Qui calor occultis meat intra viscera flammis;
 Spiramenta foli laxat, succosque tumentes
 (Quæ data porta) jubet ligni succedere venis.

Non tamen hæc alimenta caput sublime virentis
 Ilicis attingent; almo nisi mixta liquori
 Latius humorem fermenta calentia pellant;
 Venaque clusilibus valvis munita regressum
 Impediat; ramos ut terræ succus in altos
 Profiliens alat & truncum frondesque; novumque
 Eluctatus iter, stirpem referatur ad imam:
 Auctior unde vias iterum decurrat eandem;
 Atque (perenne foli munus) nova pabula plantis
 Afferat, absumpti reparans dispendia succi.

Ille autem modus ac vitæ divina supellex
 Humanos oculo produnt se teste per artus,
 Arboreis qualem visum est affingere venis:
 Namque sui semper Natura simillima, textu
 Simpliciore quidem sed non diversa secuto,
 Plantarum vitam pecudumque virumque tuetur.

AQUA. Quis medicas adhibere manus jam nesciat ægris
Quantū conferat Arboribus: neque enim languent, si commoda tellus
ad nu- Sufficiat succum, cui sit via libera ramis;
trimen- Nec subeunt alimenta, nisi fecundior almam
tum Diluat imber humum: siccis hinc frondibus aret
planta- Quæ nullos bibit orta recens arbuscula rivos:
rum. Grandis enim sibi quærit aquas tellure latentes,
 Altius immissis agro radicibus arbor.

Hinc procul extremis Americæ in finibus, orant
 Equoream propter, medius Sol imminet urbi
 Quam dixerò Limam: Phœbo propiore calentes

LIMA;
In Ame-
rica ar-
bores ri-
gantis
arbitrio
fructus
pariunt.

Temperat aura dies , quæ frigida manè propinque
Spirat ab Oceano : cùm Vespere lassâ quievit ,
Succedit variatque vices adversa , nivosos
Quæ montes gelidosque madens præterfluit amnes.

Perpetuo cives ibi Vere fruuntur ; & annus
Labitur usquæ sūt similis : silet arbor , amico
Fonte. carens , flores eadem fructusque rigantis
Agricolæ parit arbitrio ; totumque per annum
Nullus ab innubi licèt æthere decadat imber ,
Non arent tamen arva siti : sed hiantibus haustam
Ut puteis lympham multo sudore per hortos
Spargimus ; in rivis ita per sata pingua ducunt
Flumen ; & arboreos vel aquarum copia fœtus
Quo placet agricolis maturat mense ; vel anni
Tempus ad extremum lymphæ penuria differt.

Irriguis ergo Pyrus altera floret in hortis ,
Altera curvatur fructu ; maturaque nullo
Tempore deficiunt sitientes poma Colonos ;
Dumque solum movet , aut sarmenta fluentia cædit
Vinitor , hinc dulces in eisdem sepius uvas
Colligit , hinc vitis captat florentis odorem.

Felices nimium populi , queis prodiga tellus
Fundit opes ad vota suas ; queis contigit Æstas
Æmula Veris , Hyems sine frigore , nubibus ær
Usquæ carens , nulloque solum fœcundius imbre.

Fertilibus gens dives agris aurique metallo ,
Ditior ingeniis hominum est animique benignâ
Indole ; si cuncti rectè discuntur ab (1) uno
Linguarum morumque sciens , interprete nullo ,
Europæ varias gentes qui nuper obibat ,
Hospes ubique novus , nulla peregrinus in urbe.

(1) Don Joseph Pardo de Figueroa , nobilissimus
Lima civis , & Prætoriarum cohortum in Mexico
Dux Præfectusque , vir omni doctrinâ ornatissimus.

- HUMOR** Largior irriguo qui succus ab imbre redundat ;
Arborū Officit arboribus ; venisque effusus , inertī
abun- Corruptit carie truncos , aut gibbere fœdat.
dans e- Plenior ipsa sibi nonnunquam subvenit arbor ;
xudat. Exudans nocuos dirupto cortice succos :
Hinc Vere magis ; largum quia Vere repentibus agris
Myr- Evocat humorem radix : hinc Myrrha , sacrisque
rha. Thura Deūm quæsitā foci , sudataque ligno
Thus. Felices Arabum ditant Opobalsama sylvas.
Opobal- Hinc Chia Lentisci lacrymas habet insula ; saltus
sama. Hinc Calabri rorem stillant , quem frigidus aër
Mastice. Congelat : è Cælo lapsum plebs credula iactat ;
Manna Æthereamque vocat *Mannam* , memor illius escæ
Calab- Quā Deus errantem loca per deserta tot annos
brica. Abramidum pavit cælesti munere gentem.
Pix. Uberior venis ut Pix decurrat apertis ,
 Rusticus heu ! ferro Pinum denudat : hyemisque
 Frigida jam nullo defensum cortice succum
 Consolidat ; claudensque vias , queis spiritus ipsi
 Ducitur arboribus , cum respiramine vitam
 (Ubi de
 respira-
 tione
 planta-
 rum.) Eripit : arbor enim (res non ignota) Ferarum
 Instar & Alituum , Piscisque latentis in imo
 Gurgite , vitales & reddit & accipit auras.
 Ars eli-
 ciendi
 succos Tutius est Australe latus recludere ferro ,
 ab ar-
 boribus. Atque terebratis humorem educere truncis.
 Nam velut humanum , detracto sanguine , corpus
 Sæpe valet ; nocuum sic iusto latior arbor
 Exonerat faecum , sterili nec jam amplius umbrā
 Luxuriat ; fructu sed curvos ubere ramos
 Deprimat , & dulci commendat poma sapore.
 Quare age ne dubita fabrilem adhibere cavandis
 Arboribus terebram : per iter declive canalem
 Insertum ut subeat liquor ; obliquabis adactum
 Altius in truncos vulgus ; quā parte repentes

Uberiùs stillans arbor spectabit ad Austros.

Inde fluet medicas humor quæsitus ad artes ;
 Ulmeus expugnat febres , Sambuceus albo
 Languorem Hydropis de corpore pellit aquosum ,
 Fraxineus laterum mollit capitique dolorem ,
 Atque oculos hebetes acuit , surdisque medetur
 Auribus , & membris abigit lethale venenum.

Est quoque Fraxineo sua vis & gratia ligno
 Sive fluens sanguis citiorve moranda sit alvus.
 Livida Fraxineæ curant quoque vulnera frondes ,
 Et prohibent mordax ne membra per integra Cancer
 Latius emanet ; nec in intima viscera gliscat
 Mortifero virus fundit quod Vipera dente.

Anguibus usque adeo est arbor inimica , sub umbra
 Illius ut metuant convolvere corpus ; & orbe
 In medio positus serpens , ac frondibus illinc
 Clausus Fraxineis , hinc prunâ ardente , per ignem
 Semicremo fugiens celeres det corpore tortus.

Sanguineum Quercus succo stringente fluorem
 Compescit : stomachum Tiliæ solantur onustum ;
 Marcentemque cibus : Prunus sylvatica pellem
 Squamososque gravi prurigine liberat artus.

Nec Betulla fluet membris minùs utilis ægris ;
 Seu stomacho diros calor erupturus in ignes
 Incubat ; infestus renes seu Calculus urit.

Humidulos etiam studiosior Anglia flores
 Pungit acu , & succum jubet exudare salubrem ,
 Mzonios qualem non exprimit ignis ad usus :
 Jamque Papavereo stillant quæ vertice guttæ
 Ante alias promptum spargunt per membra soporem ;

Humor ab arboribus (quoties nociturus abundat)
 Detrahitur cuneis pingui sub cortice fixis :
 Sed dubiâ veluti dapæ cautius abstinet æger ,
 Noxia quàm revomit medicas alimenta per artes ;

*Arboræi
 succi
 usus in
 Medi-
 cina.*

Sic nimiam, cæsis aliquot radicibus, escam
Subtrahere, & plantis velut os occludere præstat;
Quàm nocuos ruptis succos extrudere venis.

*Rese-
canda
radicu-
la Arbo-
ris suc-
cosioris.*

Arbor ubi virides pandens lætissima ramos,
Pauperiem fructûs miserâ compensat inanis
Uberrate comæ, stirpis rescindere fibras
Proderit, & vegetas trunco subducere vires.
Ut cum luxus iners & dira pecunia sanctos
Fregerunt mores; vitamque licentiùs actam
Ad frugem revocare Deus dignatur; opimas
Queis alitur vitium, qua passim densa malorum
Pullulat abs radice seges, succidere primùm
Instar opes, animum dein ad meliora referre,
Non illaudatos tum demum extundere fructus.

*ARBOR
LAN-
GUENS
RECRE-
ATUR.*

Nunc inopi contrâ victu cum pallida languet
Arbor, & exuccas nudato vertice frondes
Exiit ante diem; morbi radicibus imis
Semen inest, crassoque tumet stirps obsita limo;
Qui venas replet & succi commercia tollit:

*Stercore
colum-
bino.*

Sparge columbinum stercus, quod cæca relaxans
Spiramenta, vias aperit; succumque redonans
Arboribus, frondis revocat viridantis honorem.

Vino.

Sed nulla est hausto potior medicina Lyæo;
Arbor enim lymphæ potrix, moribunda refurgit;
Vitigeno mutet si flumina cruda liquore.
Ante alias, ubi languet iners & pallida, vinum
Si biberit Platanus, vires animosa resumit,
Epotumque merum viridante remunerat umbrâ.

Amurcâ

Parcus opum pretiosa nimis qui vina fovendis
Arboribus negat orta; suo quam pondere pressus
Dives olivarum cumulus desudat, amurcam

*Optima
planta-
rum me-
dicina.*

Stirpibus affundet; vel quo præsentius ægris
Auxilium nequeat dare plantis, rure domique
Sordida quæque legi jubeat salæ plena feraci,

Qualis

Qualia sunt soleæ veteres , & quidquid Equorum
 Curator resecat summis ex unguibus , ossa
 Trita minutatim , plumaas spoliūque ferarum ,
 Atque columbinum sterces , cineresque marini
 Roris ; & in grandes hæc ingerat omnia cupas ;
 Ac demersa diu pluviali maceret unda.

Ægra salutifero potu recreabitur arbor ;
 Aliū assurgunt herbæ ; meliusque nitent
 Purpurei flores : caput in deforme tumentes
 Vix Olitor Cepas agnoscat , & Allia , quæque
 Cætera nitratis continget oluscula lymphis.
 In nitro vis omnis humi est ; nullaque gravatur
 Fertilitate , sales si quos absorbet , amica
 Restituas ope : quæ ruris mihi summa colendi est.

Interdum variis Natura coloribus ultro
 Ludit in arboribus , mixtum candore ruborem
 Fructibus appingens : faciles imitabere lusus ;
 Multicolor verno si tempore succus aquarum
 Irriguos tingat latices quos ebibet arbor :
 Pomaque dulciculum referent mellita saporem ,
 Indideris si mella cavo fragrantia trunco :
 Hunc adeo in geminas aude dissindere partes :
 Quæ mediâ penitus latet arbore , tolle medullam ;
 Atque salutaressuccos & dulcia supplens
 Mella , fimo tinctum bubulo circumline vulnus ,
 Mollibus incingens vinclis tegumenta ; recentem
 Ne plagam Boreas vel Sol æstivus acerbent.
 Quos ultro fert nata recens arbuscula ludos
 Non patitur veteris trunci mærofa senectus.

Ludit & in Tiliis ars ingeniosa colentum :
 Arbor enim primo docilem se præstat in ævo ;
 Et testudineum teneram si flectis in orbem ,
 Curvatumque solo caput obruis ; ire deorsum ,
 Atque vicem stirpis fungi mirabere ramos :

De
 emen-
 dando
 pomorū
 colore
 & sapo-
 re.

Ludunt
 in Ar-
 boribus
 Agri-
 colæ.

L

Hæc nova cum radix genitalibus hæserit arvis ;
 Eruitur vetus ; inverso consistere trunco
 Jussa , supos effert arbor pro vertice nudos
 In sublime pedes : rami tellure sub ima
 Mutatis serpunt vicibus , stirpique rependunt
 Aëriæ primis alimenta recepta sub annis.
 Stirps autem virides nova per miracula frondes
 Parturit , & flores , & quam corroserat ante
 Vermis edax , jam nunc Apis ambit murmure blando ;

Ludit in humanis fortuna. Quæ summos Fortuna levis transmutat honores ,
 Rebus in humanis ita sæpe jocatur ; humique
 Prostermit capita alta virum ; subitisque vicissim
 Divitiis humili natos de plebe supremum
 Evehit ad decus : elato sed vertice quanquam
 Sidera contingant , & obumbrent omnia luxu ;
 Quæ primæ remanent stirpis vestigia , linguas
 Mordaces acunt ; & non sua comicus actor
 Ornamenta gerens risus mover ; atramen umbram
 Illius ac tegmen captant ; & plebis opertum
 Exuviis , cultu reverentur supplice truncum.

VARII
 CASUS
 QUIBUS
 AFFLI-
 GUN-
 TUR AR-
 BORES.

Quid varios , quibus est arbor obnoxia , casus
 Enumerem : tristi nunc grandine vapulat , acri
 Nunc perit uita gelu , villo nunc tabet edaci,
 Durior abruptis lapidosæ grandinis ictus
 Dissipat humorem venis ; & hiantibus arbor
 Livida vulneribus , sædo mox tubere passim
Grando. Prominet horridior , neque fetus educat ullos ;
 Saucia frondator ni tollat ligna , novisque
 Nudatum jubeat truncum revirescere ramis.

Grando minus damnosa cadit , cum fortè recenti
 Imbre madens hebetem cortex jam flexilis ictum
 Emollit : tanti est violento posse furori
 Cedere , nec semper rigidas opponere vires.

Gelu,

Arboribus contra clades suprema paratur ;

Cum pluvios gelidi vis frigoris excipit imbres.
 Arboreas aqua vincta gelu sub cortice fibras
 Dissecat ; innumeris quo more fatiscere rimis
 Cogit , & in varias solvi vas fictile partes.

Tanta potest vis esse Hyemis glacialis ; in imas
 Arboris ut penetret venas , alnumque liquorem
 Congelet : hinc nostros & Nux & Oliva per agros
 (1) Interiit ; Brumæque truci vix restitit Ilex.

Si placidum servarit Hyems moderata tenorem ;
 Læsa cadit nemorum coma : sed radicibus imis
 Defendens humus alma gelu , Borealibus ultro
 Frondis inane decus ventis permittit & umbras ;
 Quas mox restituet Zephyris Ver molle reductis.

Durior æstivo flagrat cum terra calore ,
 Arboribus justum non sufficit arida victum :
 Occupat hinc ramos macies infesta : caducis
 Inde comis , sylvas jures spoliassse Decembrem.

*Nimius
calor.*

Felices populi , medio quibus orbe perennes
 Sol cum nocte dies æquat ; semperque virenum
 Frons nemorum toto manet inviolabilis anno :
 Ille nisi decor assiduo vilescat ab usu ;
 Et placeat magis alternâ vice frondibus arbor
 Nunc spoliata suis , iterum nunc Vere renatis
 Læta comis , cum tempus eget frigentibus umbris.

Ægra vetustatis cariem si traxerit arbor ;
 Ulcus hians ventis aperi Phœboque medenti ,
 Largaque diducat truncum fissura patentem ;
 Ut penetrent intus Sol & perscrutabilis ær ,
 Qui putre consolident corpus ; ne pestis in altos
 Effundat totâ se latius arbore ramos.

Caries.

In teneris etiam plantis primordia vitæ
 Difficiles tentant morbi ; seu siccior æstas
 Incubuit , vel frigus iners , aut largior imber.

(1) *Hyeme sævissimâ anni 1709.*

L ij

*Fortuiti
casus
quos ha-
bent ju-
niores
arbores.*

Sæpe viatoris quassat manus improba truncum
 Imbellem ; stirpes fossor vel Talpa fatigat :
 Cinctaque ni tortis arbuscula sentibus horret ;
 Capra venenato dentes in cortice figit.

Pæmatura novis , casu damnosior omni ,
 Fertilitas nocet ipsa Pyris : quos hiare scollo.
 Aspicias in ramo flores , tot signa salutis
 Afflictæ , tot certa vides præslagia mortis.

Pallet ubi viridi frons cortice ; quæritur imâ
 Sub tellure mali labes ; nudataque radix
 Purgatur : sed cum cepit nigrescere cortex
 Aridus , invalide vix auxiliabere plantæ.

INFES- Mucor (si qua fides acuenti lumina vitro)
TAN- Fungorum genus est ; fixum quod in arbore ventas
TUR Occupat , & ramos inimicâ tæbe percosos
ARBO- Interimit : succum villo quoque Mûscus edaci
RES *Mucore.* Subduçes ; ferro nisi tollitur horrida labes ,
Musco. Cum maduit longo cortex purgabilis imbre.

Torulis arboreum velut arcto compede truncum
Hederâ. Implicat & frondes Hedera ambitiosa per altas
 Indecores pomis audet miscere Corymbos.
 Hanc , ubi regelo primâ se cortice fundit ,
 Tolle , præis secus quàm se circumaliget unco
 Arboribus summis ; alienoque adhære pinguis
 Emaciet , stridensque prægens necet improba ramos.

Erucis. Erucas que fila vomant ; vincloque tenaci
 Involvunt plenas , sobolis cunabula , frondes ;
 Et lethale comis aspergunt virus adeps ,
 Exime post isætera : labor haud opencosus : in unam
 Tum coeunt pigro serpentes frigore antena.

Formi- Formicas abiges , vini si fæces , vel acci
cis. Arboris obfæcit truncum contingis aceto.

Formi- Sæpe vel innatus vel ad interiora medullæ
hus. Verminis iners molitur iter , furit arbore totâ ;

Brachia ni ferro cædas infesta , priusquam
Tristia vicinos lædant contagia ramos.

Dum volucrum genus omne lares suspendit opaca
Fronde super ; Picus rostro prædura laceffens
Robora , securos mediâ cavat arbore nidos.
Insidias meditare , brevem cùm Picus in orbem
Finger opus ; resonisque dolens gemet ictibus Ilex.

*Picus in
arboris
trunco
nidum
cavat.*

Fur veteri quondam sylvâ cùm fortè lateret ,
Contemplatur ævem ; solidoque cubilia ligno
Fossa videns , vir ad omne nefas celer , altius actò
Obstruit angustos aditus & limina ferro ;
Suspensam foribus gaudens lugere volucrem ,
Et sobolis tristes audire & reddere questus.

O natura potens & rerum provida ! Picus
Per nemus omne volans operosam viribus herbam
Attulit , & nidos ferro referavit abactò.
Obstupet atque suæ latro non immemor artis ,
Gramine (quo pullos genitrix à morte reduxit)
Utitur ut portis clavos ad furta reflexos
Excutiat , tacitoque feras à poste revellat.

Arboribus nova sæpe tuis innascitur arbor ,
Naturæ non artis opus ; seu fertile semen
Fronde sedens Volucris laxâ profuderit alvo ;
Molliculus trunco patitur quod in hospite cortex
Radices agere , atque alieno vivere succo.
Sic croceos passim muris erumpere flores
Proceraque humiles in turre virescere plantas
Aspicimus , semen genitale ferentibus auris.

*Arbor
Arboris
innasci-
tur.*

Arboræ vitio venæ seu ductilis humor
Degeneres ramos & prodigiale virentes
Parturit , utiliter peccans : hinc namque Colonis
Edificiis truncis peregrinum includere germen.

Ipsa suis Viscum ramis ita seminat Ilex ;
Dissimili qui fronde viret, Nil Gallia majus

Viscus;

L iiij *

*Ubi de
veteris
Gallie
supersti-
tione.*

Nil habuit quondam Quercu sacratius illa;
Divinum partu tulerat quæ divite Viscum:
Et quanquam nemore ex alto qui fausta tollissent
Ligna domum, nec dira sibi gregibusque timerent
Toxica, nec gravidis inimicos messibus Austros;
Germina sacra tamen ritu demessa paterno
Per Druidas templis in publica jura locabant.
Ergo novo surgente die, crescentia postquam
Cornua jam sexto Phœbe reparaverat ortu;
Nobilitas cum plebe, viri cum matribus ibant
Quò sua per Lucos, per & invia saxa vocabat
Religio; sacrum refecabat ab arbore ramum
Aurea falx: neque enim ferro violare licebat:
Candenti præcinctus erat quâ veste Sacerdos
Excipiens Viscum, populo plaudente, sub ipsâ
Grandia Taurorum mactabat corpora Quercu,
Ausus & humano cultros fœdare cruore.

*Et de
Gallie
Chri-
stiane.
pietate.*

Patre Deus! neque dira luant commissâ parentum
Secula servasti quos in meliora Nepotès.
Numina variâ colens, legumque oblita iuravit
Gallia stantis potuit succumbere culpis;
Non alia est ritus quæ gens exuta profanos,
Servierit cælo melius: non sceptrâ suosque
Fortius est tutata lares, quàm Numinis aras.

Nostris Pontificum romana potentia donis
Regna suæ ditionis habens, dat jura per urbes
Ausonidum, solâ quas religione tenebat:
Divini cui cura gregis commissâ Sacerdos
Maximus, imperii summos ut haberet honores;
Pastorale pedum scepro mutavimus aured.

Quid loquar emensum pelagus, veteresque triumphos;
Gallia iuratis olim cum tota sub armis
Ibat; & augustæ Regum quoque prodiga vitæ,
Victrices Solimæ a crucès per regna ferebat.

Gallorum non ille animis excessit avitæ
 Religionis amor : Christo trans æquora Magnus
 Militat extremas Lodoix Orientis ad oras ;
 Vastaque sulcarunt jam sæpius æquora naves ,
 Militibus fortæ , Jesu qui signa secuti ,
 Emenso terræ revolubilibus orbe (salutis
 Pignora sacra) Cruces , non gallica Lilia portent ;
 Templâ Deo statuunt , non propugnacula Regi ;
 Et victos Christo populos caelestibus ornent
 Divitiis ; nec opes referant , quæ cætera cogunt
 Navigia extremos Sinarum accedere fines.

Muneris & Lodoice tui est , quod nulla supersunt
 Hæreseos monumenta ; novos quod Gallia ritus
 Dediticet : nostras quod rursus Erinis in oras
 Ausa subire , nigro caput idæa recondidit Orco.
 Post longam Regum seriem , post secula patres
 Crediderant cultus aboleri posse prophanos ;
 Et laudum sibi visa seges satis ampla , vel unam
 Restituisse Deo & priscis altaribus urbem.
 Jussit , & imperio Lodoici , tota nefandis
 Templâ sacris addicta ruunt ; totidemque diebus
 Exquantur humi , quot desudaverat annos
 Hæresis usa dolis , ferroque armata rebeli ;
 Ut populos olim patriis averteret - is.

Una fides animis , cultus concordibus idem
 Insidet ; & veterum tibi Gallia nullatimorum
 Causa subest : quondam exitium quæ pene supremum
 Intulit armatis in mutua funera Gallis ,
 Hæresis emoriens supremos ecce furores
 Efflat ; & ex altis fumantia tecta Gebennis ,
 Templaque sacrilegis data flammis , corpora diris
 Cæsa modis , uno plutes in funere mortes ,
 Barbaraque & sævis olim vix nota Tyrannis
 Supplicia ostentans , consolaturque dolorem

*De Ludo-
 vico
 magno
 religio-
 nis Chri-
 stiane
 propa-
 gatore.*

*Et
 Hæresis
 extinctore.*

118 PRÆDII RUSTICI LIBER VI.

Ipsa suum; jamque oblitis facit impia Gallis
Utile, sed veterum documentum triste dolorum.

Perge? novus labor ecce manet te maxime Regum;
Da populis stabilem fortunam: Gallia solam
Se timet, & scissos studia in contraria cives.
Effera, quæ tantum valuit suadere malorum,
Hæresis una potest veteres renovare tumultus:
Illa voluptatis quondam spirabat apertas
Blandior illecebras; mutato nomine larvam
Induit ecce novam, vultus mentita seniles,
Austerosque foris habitus: non invia telis
Est tamen illa tuis: veteres quanquam advocet artes;
Et se mira recens Proteus transformet in ora;
Sævaque nunc Tigris fiat, vel amica luto Sus;
Nunc vario sese tortu plicet; atque severis
Sæpius è manibus tibi lubricus excidat Anguis.

PRÆDII RUSTICI LIBER VII.

ANNI RUSTICI PARS PRIMA.

Ver & Æstas.

ANNUS agricolis ordo breviorque
laborum

Summa mihi tradenda, prius quam
singula versu

Persequar : in temues ruris descendere curas

Stipages, hanc mecum saltem cognoscite partem,

Qui colitis pingues speris venalibus agros.

Id solitum vobis nunc incusare querelis

Sidera, nunc scirem falsis incessere terram

Opprobriis; quod cesset inire, lassataque raras

Jam pariat segetes: atqui nec sidera Cæli

Mutavere vires; neque post tot secula mater

Alma virum senio tellus effreta quievit:

Sed cultu viget, æternam sortita juventam;

Et curis hominum jugique exercita ferro.

Primævas reparat vires ; nec inertior annis
Dedidicit veterem , nostro sed crimine , laudem.

VITA Quæ manibus sulcare suis gens prisca solebat ,
RUSTI- Nos avidi fructûs , imprudentesque laborum ,
CE COM- Horrida furaci permittimus arva colono ;
MENDA- Nec pudor est Dominum servos audire docentes ,
TIO. Usque novos tentare modos , artemque colendi
Non nisi per grandes peccando discere sumptus.

Ingenium miserè torquemus , ut æquoris æstum
Astrorumque vias studio speculemur inani.
Qua sine deficerent viduæ cum civibus urbes ,
Frugiferæ cultura jacet telluris ; & unum
Scire pudet , tacito sequimur quod ruris amore ;
Et quo regna solent armis opibusque vigere.
Alter enim cultus census nec certior agro ,
Militiæ potior neque disciplina , perito
Miles ab Agricola sit strenuus atque laboris
Et famis ac brumæ patiens : agrestibus olim
Roma viris orbem domuit : duo fulmina belli
Scipiadæ coluere solum , glebasque ruebant
Quâ versæ cecidere manu Carthaginis arces.

Non alia est sceleris magis expers vita , beato
Quàm quæ rure piis agitur longæva Colonis ,
Ambitione procul , miserâque cupidine lucri.
Hinc hominum patrem , mundi Deus author , agrestes
Edidit inter opes : retro labentibus annis
Aurea si qua dedit mortali sæcula genti ,
Agricolis fluxere viris ; atque illius ævi
Si qua relicta manent vestigia , rure supersunt ;
Floret ubi sacra religio , cultusque supremi
Numinis ; unanimes ubi cernitur inter amicos
Nuda fides , hostes inter placabilis ira.
Hic tenui victu studioque laboris aluntur
Justitia & pietas : irritant oppida luxum ,

Luxus avaritiam : scelus hæc prorumpit in omne.

Quare agite antiquum patrii revocemus amorem
Ruris ; & agricolas artem doceamus alumnam
Virtutis , fidei comitem , morumque magistram.

Mobilibus sunt qui numeris inflectere vocem
Plaudere qui pedibus choreas , qui cædis amantes
Formantesque manus in mutua funera , promptam
Heu ! nimium ferro monstrent accersere mortem.

Ruris ut ipsa suo quoque disciplina magistro
Gaudeat ; & campis sua sint præcepta colendis ;
Quæ veniunt properanda novo jam Vere , quid Æstas
Autumnusque monent , quos rure domique labores
Agricolis permittit Hyems ignava , docebo ;
Annua per varias partitus tempora curas.

Æterno postquam soboles æquæva parenti
Induit humanos artus , promissaque terris
Auxilia , & rectum mortali corpore Numen
Attulit ; ex illo nobis revolubilis annus
Incipit , effundens primum quâ luce cruorem
Ingenitas homini Deus abluit hostia laves.
Inde resurgentis numerant primordia mundi ;
Et novus à Christo seclorum nascitur ordo.

Naturam sequar ipse ducem ; Cælumque recludens
Torpentesque sinus terræ , reserabit & annum
Purpureis mihi Ver manibus ; viridemque juventam
Antè canam , tristis memorem quàm tarda senectæ
Tempora : nam quatuor divisus partibus annus
Humanæ perfecta refert imitamina vitæ.

Vere renidentem credas juvenescere mundum ;
Germina vitali turgent lactentia succo :
Nata recens , ac mollis adhuc , & roboris experta
Auder humo vix stare seges ; ridensque agris
Blandior arridet Zephyrus ; pennæque jocanti
Mulcet odoratos flores , quævis picta decentes

ANNA
INI-
TIUM.

Quatuor
anni
partes.

Terra sinus, jam tum messi præludit opimæ.

Fortior & plenis adolescit viribus annus;
Cum gravis exacto jam Vere reducitur ~~Ætas~~.

Maturus fructu dein uberiore decorum
Attollit caput Autumnus; Brumæque nivalis
Denique canities & frigora pigra sequuntur.

Ergo ubi jam propior gelidas ablegat in Arctos
Sol Hyemem, & nudis frondes Ver mitè redonat
Arboribus, viridique refert sua gramina terræ;
Atque suos avibus cantus, sua gaudia mundo;
Rusticus hyberno jam non piget igne, ligones
Expedit; & terræ florentis imagine gaudens,
Arva colit, cultuque novos superaddit honores.

En tumet, & gravidas laxato cortice gemmas
Palmes agit: teneras evolvens Vincæ frondes
Nascentem jam tum monstrat tibi Vinitor uvam;
Sollicitatque tuas præsentī munere curas;
Ut sepem repares; alimenta que pingui ferro
Elicias, fossiens circum, natosque revellens
Abs radice rubos & iniqui graminis herbam;
Quam nisi fumosis siccam procū ignibus uras
Radices iterum terris aget, atque per omnem
Latius effundet sese vivacior agrum.

*Aranda
tellus.* Intermissa Boves redeant ad aratra, novales
Profubigant, dum mollis ager, facilisque moveri;
Non pluviis tamen udus aquis; ne crassa revellant
Terga soli; quas dein glebas nec vomer aratri,
Nec pluviz Zephirique putri tellure solvent.

Difficiles cum jam primis à mensibus anni
Sulcat Arator agros; hominumque Boumque labores
Sæpius explora: tunc demum intellige crudi
Nil superesse soli, cum scissa per æquora campi
Inferitur sine vi transversis pertica sulcis.

Hyberno dum pigra gelu silet herba; soluti

Prata

Prata terant impune Boves : sed Vere renascens
 Gramen ubi flores intermicat ; udaeque verno
 Prata colore rubent ; procul hinc herbosa secundum
 Flumina pascatur , gravior pede Taurus inert
 Nec calcet spes ipse suas cum mollibus herbis.
 At neque ferta legat , floresque Puella per omnes
 Errex , & instabilis nunc hos nunc demetat illos ,
 Nunc omnes effundat humi ; Violaſque perosa
 Quas habet in manibus , cupidō molles Hyacinthos
 Ungue petat , teneraſque vago pede proterat herbaſ.

Unus erit verno qui tempore prata Colonuſ
 Ambulet , ut Juncos ima de ſtirpe revellar ,
 Ac lapides , & ſi qua jacent obnoxia falci ,
 Amoveat ; nudaeque ruens telluris acervos ,
 Aequet humum dorſo quam deformavit iniquo ,
 Effodiens hinc inde cavos ſibi Talpa penates.

Ipfā etiam ſenio (niſi viſ humana reſiſtat)
 Degenerant quae prata , ſimo recreate ; ſitumque
 Et veterem campi maciem ſuperate colendo.
 Atque ubi nil profunt ſterili lætamina fundo ;
 Jam neque rīvus aquis juvat auxiliariſ herbam ;
 Invalidiſ juncos inter quae ſtirpibuſ ægrē
 Proſilit , & rarā brevis interlucet ariſtā ;
 Prata lacertoſi ſubigant ignava juvenci :
 Altius aut palam nitens pede Ruſticuſ arviſ
 Imprimat , & verſiſ Cælo radicibuſ , herbam
 Extirpet penituſ. Mutato ſemine terra
 Triticeaſ alet ingenti cum ſœnore meſſeſ ,
 Atque iterum viridi ſe lætior induet herbā.

Arenti quos prata bibant æſtate , parabiſ
 Ante diem rivoſ ; & decreſcentibuſ alveiſ
 Arboreæ frondiſ tenuēſ imitabere ductuſ.
 Aſpiciſ ut vena ſuat è maiore canaleſ
 In minimos , frondemque liquor prorepat in omneſ :
 M

Editiore loco sic grandior alveus amnem
 Accipit, ac rivis hinc inde minoribus undam
 Dissipat, & latè sitientes irrigat herbas.
 Sparge fimum, sublimis ubi se campus ad Austros
 Erigit: hinc imber pluvius rivique cadentes
 Acclivis alimenta ferent pinguiſſima terris.

SARI-
 TURA
 SEGE-
 TYM.

Te quoque Verè manent tua cura, tuique labores
 Villica: jam levibus seges edita fluctuat Euris:
 Sed steriles unà Lappæ crevere; tenellam
 Jam Cererem Lolium infelix & Avena fatigant.
 Fœmineam tecum rape matutina cohortem;
 Herboſam ferro ſegetem rimare; nec agro,
 Quos legis, hinc illinc temerè diſperge maniplos:
 Cultori ſed dona ſuo quæ terra remittit
 Fer ſtabulis; duroſque Boum miſerata labores,
 Fac niteant herbis ſegetes Taurique revulſis.

BOM-
 BICES.

Altera ſollicitis impendet cura Puellis;
 Morus ubi paritura novam Bombicibus eſcam
 Evolvit tunicis folium; tepidoque monebit
 Ova ſovere ſinu, tenuesque excludere fœtus,
 Cunctaque lanivomæ proviſa reponere genti.

Ergo viſta ſitu renovant tabulata; fenestras
 Occludunt Austros contra; menſiſque paratis
 In teſtudineos, ſpatiis æqualibus, arcus
 Inſectuant ſarmenta; quibus dein ordine pulchro
 Serica fornicibus ſuſpendat ſtamina Bombix.
 Tum procul inſeſtos curant avertere Mures;
 Ne penetrare domum thalamiſque adrepere poſſint.

Maturant hæc cuncta, brevem dum luminis uſum
 Accipit, & primos tenui dans corpore motus,
 Opportuna, cibi parcus, facit ora Vermis.
 Nam menſas cum dein latè diſfuſus in omnes
 Crevit, & arboræſas properat depaſcere frondes;
 Vix operi & gregibus ſatis eſt domus omnis alendis;

Proceras spoliens Moros, provisaque fervent
 Sub tectis alimenta, nigram cum densior aër
 Cogitur in nubem, pluviosque recolligit imbres.
 Sedula Bombicum custos operumque magistra
 Frondea quæ saturis dispensas pabula mensis,
 Thysbæam ne carpe comam, si fortè madebit;
 Vel matutinis pallefcet adusta pruinis:
 Sed siccam viridemque aliâ procul arbore frondenti
 Dum repetas; Suis exiguas de tergo partes
 Ure foco; pinguique leva jejunia fumo,
 Occultè medicans, & nubila tecta vaporans.

Projice si qua jacent defuncta cadavera; diramque
 Amevepi, thalamos mutans & stramina, cladem.
 Arrosam quoties frondem dejectaque mittes
 Purgamenta solo; viridem superinjice Morum:
 Si quis enim folium Vermis latet inter adefum;
 Emergit stimulante fame; Morumque recentem
 Occupat; & mensis cum fronde reponitur altis.
 Atque ubi jam brevior locus est, populumque frequentem
 Vix capit; in varias hinc illinc tota cohortes
 Gens habitet: primum qui devicere soporem
 Bombices aliis thalamis, aliisque recumbant
 Quos iterum premit alta quies: quos ultimus urget
 Somnus, ad extremas epulas operumque laborem
 Invitans resides inter sarmenta locabis;
 Queis saturi adrepant & fila sequacia ducant.

Cætera dum vires reparant animalia, noctem
 Somniferam Bombix oculis non accipit unus.
 Vita brevis quater ignavum per membra soporem
 Irrigat: erectâ placidus cervice quiescit,
 Immotusque manet, donec lux tertia longum
 Excutiat tandem pigro de corpore somnum;
 Evigiletque famem: vacui jejunia ventris
 Sedat ubi Bombix, tabulata per omnia lenis

BOM- Fit strepitus ; qualem audimus , cùm nube soluta
PICKS, Depluit , & surdè strepit altum murmure tectum.

Jam satur , & vitæ Bombix pertæsus inertis ,
 Cogitat exequias , & quod struat ore sepulchrum
 Lanivomo : plexos croceâ dans corpore tortus ,
 Opportunam operi farmenta per ardua sedem
 Occupat ; & crassum ramis intexere filum
 Incipit , egregii fundamina prima laboris.

Tranquillos sine nube dies orate Puellæ :
 Nam tenebris si fortè minax horrescit Olympus ;
 Et vasto quatitur tonitru , quo mœnia mundi
 Diffuissè putes ; Bombix perterritus altas
 Continuo sedes atque interrupta relinquens
 Stamina , sub foliis latitat , nec fila retextit
 Amplius , ignavâ moriens formidine lethi.
 Ignoscenda quidem Tineæ formido ; virorum
 Si stupeant simili bombicina corda pavore.

Ergo serenato dum lux micat aurea Cælo ,
 Pendulus alta super Bombix tabulata laborem
 Insistit ; mediusque brevi se carcere claudit ,
 Ditis opes uteri fundens , ovique figuram
 Sedulus effingens opifex ; & stamine quanquàm
 Ipse suo tegitur ; tamen , ut cùm vitrea Piscis
 Stagna secat , mediisque natans apparet in undis ;
 Atria sic primum Bombix per virgea filum
 Intus ubi regit ore , potes spectare viarum
 Circuitus quos mille legit , quosque orbibus orbes
 Impiger agglomerat ; nebulâ dum clausus opacâ
 Denset opus , quod dein tranquilla per otia complet ;
 Dives inexhausto mittens è pectore vellus.
 Quos oculis jam non licet observare labores ,
 Arrectâ vigiles explorent aure Puellæ ;
 Et cùm facta quies operum est , intusque siletur ;
 Proximus avulso ramis flaventibus undâ

Folliculos fervente doment, vel Sole perurant;
Carceris antè sui capiant quàm tædia Vermem.

Namque terebrato Bombix erumpit ab ovo,
Impatiens reddi luci, cupidusque videndi
Adnatas humeris alas, adjectaque fronti
Cornua, & in volucrem versæ miracula formæ:
Sed non tanta novis tamen est fiducia pennis;
Ausit inexpertas ut tollere corpus in auras:
Obstupet ipse sui memor, & stridentibus alis
Papilio fremit attonitus, nec pabula curat.
Jejunus stat pulla super velamina, mortem
Opperiens; vel, sola sui solatia lethi,
Consortem thalami petit; & ne perdita secum
Intereat prorsus generis spes tota, supremis
Admittit venerem curis; partuque soluta
Fœmina perpetuam reparat post funera gentem;
Ovaque venturum servanda relinquit in annum.

Fumosis currente rotâ quæ duxit ahenis,
Aurea sole procul dum fila recondit, opesque
Villica miratur fortunatosque labores;
Gaudet & ipse novo quoque vellere Rusticus, aurâ
Jam tepidâ lanam tondens, Oviumque quotannis
Munera diripiens, & terga feracia nudans.

Interea terras iterum molitur aratro;
Falciferas herbosa manus dum prata reposcant,
Cum foenum Zephyris jam lenè moventibus undans
Fluctuat, & gravidis nova semina dissipat agris.

Mollior herba licet grandem micet inter Avenam,
Flosque retens niveo mixtum candore ruborem
Explicit; immitis secatur omnia Messor; & uno
Procumbunt & flos tener, & rude gramen ab ictu:
Sic morimur fœdique Senes, Puërique decori:
Nobile plebeiumque caput sic subjacet atræ,
Quâ vitas hominum Mors demetit impia, fœlei.

M iiij

LANÆ
TONSU-
RA.AGRO-
RUM
ITERA-
TIO.FOENI-
SECIUM.

Fœnifecâ in cumulos prostratam congerit herbam ;
 Confundens nitidos vili cum gramine flores :

(*Ubi de
 morte
 Delphi-
 ni Ducis
 Burgun-
 diæ.*)

Sic ubi Mors pede proruerit Regesque superbos ;
 Agricolasque humiles ; & Principis atque Coloni
 Indistincta jacent communibus ossa sepulchris.
 Hei mihi cur Regum memini Mortisque ! cruentum
 En redit in vulnus nondum bene sana cicatrix ;
 Nec nisi flere juvat , quoties funesta recurant
 Tempora , quæ tantos Galtis fecere dolores.

Funereo plenas luctu grassata per urbes ,
 Majus adorsâ nefas , sacram prorepsit in Aula
 Impia Mors ; & dum peragit sol annuus orbem ,
 Delphini periere duo ; senisque diebus
 Interiit tenera Sponsus cum Coniuge ; Natus
 Defunctum spatio sequitur propiore Parentem ;
 Atque uno Coniux & Vir jacuere feretro.

Afflictas jam dira fames & flebile bellum
 Morborumque cohors viduarant civibus urbes !
 Publica fata dolens Princeps Burgundius ultro
 Se nova divinum quæ flecteret hostia numen ,
 Devovet. Audisti Deus ! at si lenior esse
 Funere debueras , populo quid obire volentâ
 Parcere , nec tantam numero pensare ruinam !

Irarum satis est : armatam in vulnere dextram
 Siste ; novoque , Deus , ne funere, funus acerba ;
 Et totam penitus nisi mens excindere gentem ,
 Uni quod superest capiti , quæ vita salusque .
 Publica jam dudum pendent , placatior uni
 Parce Deus ! tuque , ô Lodoix , qui magnus in armis ;
 Major in adversis Numen nunc rebus adoras ,
 Macte animis , & quam partitur Gallia tecum ,
 Tristitiam fortis compesce ; tuoque dolentes
 Ne Populos mœrore grava : solatia nobis
 Si qua licet sperare , tuum est adhibere ; Nepotiss

Germen adhuc de stirpe manet, spes altera Regni:

Solvitur in lacrymas puer orbus utroque parente,

Adrepsitque tuis genibus suspiria ducens.

Non intellectum satis heu! tu comprime luctum;

Amplexare fovens gremio; nec amica, sereno

Si potes ore, nega blando Pater oscula Nato.

Resstat & ille tibi patrias formandus ad artes

Imperii: notos iterumque iterumque labores

Aggredere; & magnas animo spes concipe: *Natus*

Namque tuus si tantus erat, si major eisdem

Exemplis monitisque Nepos excultus: avitæ

Quantus erit Pronepos virtutis tertius hæres.

Sint satis hæc; ô Musa! graves è corde dolores

Si nequeas, fletus oculis absterge, tuosque

Fœnificas & prata sequens operosa, labores

Parva per ingentes solatia quære dolorum.

Post aliquot soles, furcæ quod sæpe bicorni

Versatum, jam nec viride est, nec Sole perustum

Siccatumque nimis, sub testâ reponite fœnum:

Lanigeras neque enim pecudes, operumque solutos

Dura fames adiget Tauros contingere morsu

Gramina, quæ longis exucca caloribus arent:

Quæ verò nondum satis insolata recondes

Imprudens, subitis pariunt incendia flammis:

Hos stabulis ignes, hæc tanta pericula testis

Villicus amoveat, nudoque sub æthere fœnum

Coniferos struat in cumulos; ut ad intima metæ

Non penetret, sed per latera inclinata relabens

Imber humi cadat, & perslabilis avolet humor.

Amnis ubi ruit exundans, & pabula lymphis

Spurcat arenosis; inimicam dentibus escam

Rejicies; nisi quod pluvius peccaverit Auster

Emendet, fœnumque novo detergeat imbre.

Sub iuga coge Boves iterum; pratoque relicto,

FœNUM

II.

- AGRO-
RUM
TERTIA-
TIO.** Transversis campum sulcis inverte, priusquam
Respuat, æstivo dein tempore durus, aratrum
Ingredere & rursum Vites; primoque sub ævo
**VINEA-
RUM
PAMPI-
NATIO.** Mollibus exturba digitis, quæ plurima circum
Stirpis in exitium crescunt, matremque fatigant
Germina: sic Viti nullo clementius ictu
Consulitur; luxusque & inanis tollitur umbra.
Tunc etiam memor arboreos invisere fœtus,
Quæ ramos vitiosa gravant, interlege poma.
- SEGES
à rubi-
gine
tuenda.** Lactenti cum fruge tumet, rubigine messis
Læsa perit, tenui si fortè supervenit imбри
Flammigero Sol axe furens; seges uda priusquam
Excutiatur rorem, vento perflata salubri,
Agricolæ longum bini protendite funem;
Frugiferumque cito campum decurrite passu;
Atque flagellantes spicas, Austrumque silentem
Verbere supplentes, inimicam avertite pestem.
- MESSIS.** Dein ubi maturis tellus albescet aristis;
Dulcior Agricolas toto labor orbe manebit.
Nascitur alma seges Cælo sub utroque; suusque
Ut calor Ægypto, Thracibus sic frigora profunt:
Ubere ditat enim fœtu vis utraque terram;
Et quæ delicias vitæ mortalis in omnes
Partitur natura plagas, dedit omnibus agris
Triticeas, alimenta virum communia, fruges.
Flavis ergo seges cum fluctuat aurea campis,
Demissumque caput gravidis inclinat aristis;
Accingunt operi sese matresque virique.
Ac velut in magnis patriæ gentisque periclis,
Dira tubæ cum bella canunt, ruit omnis in hostem
Miles; & armatis viduantur Civibus Urbes:
Sic ubi procera pendens ex arbore, rauco
Messores arguta vocat stridore Cicada;
Falcibus armantur; camposque resecta per omnes

Procumbit seges; & primo nascentis ab ortu
 Solis ad occasum requies vix ulla laborum est.
 Temperat æstivos prædæ spes blanda calores;
 Et medio licet orbe furens messemque virosque
 Torreat, ac membris sudorem abstergat, & idem
 Eliciat Phœbus; non umbram & mollia captant
 Frigora Messores, etiam cum fessa diurno
 Membra fopore levant: nudo sub Sole recumbunt;
 Nec satis est radiis illos solaribus uri:
 Ignibus adjiciunt ignes; & odora legentes
 Allia, delicias mensæ, Cerealia tetro
 Munera contingunt succo, frictuque venenant.

Post epulas, placido sternentes corpora somno
 Messe super, vigilis reparant dispendia noctis:
 Non immunis enim est duri nox ipsa laboris:
 Colligitur seges, inque graves religata maniplos
 Devehitur curru; noctis dum frigus aristas
 Contrahit; in Tauros neque Sol exasperat æstrum.

Hordea prima cadant, quæ semen hiantibus ultro
 Folliculis, etiam venti sine flatibus ullis
 Projiciunt: fluidæ pariter cædantur Avenæ:
 Ordine tum nullo spicas vel pectine summas
 Tollite, vel ferro messos prosternite culmos;
 Atque dies operi noctesque insistite; flavam
 Excutiat cæco ventus ne turbine messem,
 Alituum vel grex passis diverberet alis.

Durius heu! patriis nuper quid contigit arvis:
 Nam segetes, & quidquid opum nutribat opimo
 Terra sinu, grando immanis populavit; & anni
 Totius immensos nox abstulit labores.
 Tristes reliquias, frumenta jacentia terris,
 Horrentes plagis Oleas, horrentia passim
 Excussis arbutta comis, viduata racemis
 Et multos Vineta malum fletura per annos

(Ubi de
 grandine.)

Et vidi, & dolui miserans; solatia mecum
 Blanda fovens, tristem quod, me referente, ruinam
 Accipere, & tantæ possis succurrere cladi,
 Lamonide juris custos, quem fecit amicum
 Musa mihi, miserisque patrem natura creavit.

Tristè quidem, nostræ sed, ut auguror, horrida grande
 Szviit utiliter laudi, te præside rerum:

Si quid enim de me sentire superbius ausim,
 Stabit apud memores benefacti gratia Cives,
 Qualis Virgilio fuit olim, qualis Homero
 Debita, qui patrios servarunt carmine fines.
 Non ego me tantis possum conferre Poëtis:
 Fautores utriusque potes sed vincere pronis
 In Musas animis quos jam virtutibus æquas.
 Te Mæcenati Proavis meritisque potenti
 Æqualem faciunt Vatum tutela, favorque
 Regis, & imperii rebus mens nata gerendis.
 Neve fores (1.) alii absimilis, fecere rebelles;
 Quos non consilio tantum, sed fortibus ausis,
 Felici sed Marte domas. Hinc Hæresis odit
 Te fidei & Regni columen; dudumque per altos
 Exulans montes, nil proficientibus armis,
 Posse negat revocare suos, te sospite, cultus.

Quare age; quique meam tollens ad sidera Musam,
 Virgilium dicis tibi rura dedisse; vicissim
 Rura suum servata canant habuisse Maronem:
 Tu nisi Mæcenas fueris patriæque mihiq;
 Non ego Virgilius posthac ero: nobile nomen
 Quo dederas animo, jam nunc defende; tuoque
 Judicio; nostræque fidem bonus adstrue famæ.

PAGA-
 MALIA.

Fertilis æstivo postquam satis area pulsu
 Insonuit; duroque Ceres extrita flagello,
 Et Zephyris purgata fuit; dum Sole tepenti
 (1.) *Alexander Homeri fautor,*

Læta per apricos coquitur Vindemia colles ;
 Cessandique moras humus intractabilis æstu
 Agricolis indulget ; amat tunc otia pagus ,
 Et celebrat sibi quæ redeunt solennia festa ,
 Christiparæ sacros anno referente triumphos ,
 Felicemque diem , quo dulci morte solutam
 Æthereâ plaudens Matrem Deus excipit aulâ ;
 Sanguinis ut memòr illa sui , mortalibus ægris
 Adsit , & humanis faciat commercia votis .
 Hanc olim tuus ô Lodoix , felicibus armis
 Justiçiâque pater celebris , sed stirpe relicta
 Clarior , edixit lucem servare , tuenda
 Christiparæ dans sceptra ; pii nec inania Regis
 Vota docent , quæ matre Dei geris auspice bella ,
 Quosque triumphorum fructus extendis in ævum ,
 Hæreticas abigens , cladum mala semina , pestes .

Ergo dies ubi festus adest , splendentia primum
 Templâ gravent opibus Pagi ; pictisque recentes
 Accumulent aris flores . Vos illa , Puellæ ,
 Cura manet : niteant vestris altaria donis .
 Tuque juventutis Princeps , qui publica ruris
 Gaudia , qui choreas moderaris ; sacra Sacerdos
 Dum peraget , cave ne lituum clangore moreris
 Effusam circum vicos & compita plebem .
 Liba ferens , sanctas cyrharis comitantibus ædes
 Matutinus adi ; & donis precibusque memento
 Sacra vovere Deo festæ primordia lucis .
 Cælituum voces inter , qui carmen amavit
 Pastorale Deus , tuguri sub tegmine nascens ,
 Agrestes cælo non dedignatur ab alto
 Et cantus , & juncta rudi pia carmina nervo .

Plurimus intercæ vicinis hœspes ab oris
 Confluit : apponunt epulis Porcumque bimestrem ;
 Et Leporem , & Pullos , & pingui jure natansum

Par Anatum ; nec abest pressi bona copia lactis :
 Et quanvis hilarent multo convivia Baccho ;
 Quò strepitus tamen , & fidibus sociata canoris
 Tympana plausa vocant , mensis juvat ire relictis,
 Et posito cratere leves agitare choreas.

Chorea. Ordine nunc longo manibus per mutua nexis
 Circumeunt vicum ; mediâ nunc sistere gaudent
 In platea , populoque cavis spectante fenestris ,
 Ad numeros & verba pedes agitare manusque ,
 Et malè compositos torto dare corpore motus.
 Nunc virides inter sinuosis flexibus Ulmos
 Currere , nunc manibus laxis , & fune soluto
 Se fugere , & binos sibi dein occurrere , terga
 Nunc dare , nunc subito vultus obvertere saltu,
 Sæpe , monente lyrâ , juvenum manus omnis , ovari
 Spectandas populo , levat in sublimè Puellas.
 Sæpe sedent lassi ; sua mox velut otia damnent ,
 Exiliunt , iterumque solum pede vindice pulsant ;
 Atque iterum redeunt ad vina ; novisque vicissim
Convivia. Instaurant animos epulis , & corpora curant :
 Jamque coronarum faustis cratera salutant
 Cantibus ; & speratâ laudant Amaryllide Bacchum,
 Inque scyphos rerum curas & tædia mergunt.

Spectacula. Agrestes præter choreas cantusque tubarum ,
 Sunt quæ multa tenent avidam spectacula plebem.
 Hinc merces inhiant Pueri cupidæque Puellæ ;
 Ante sacras vafer explicuit quas venditor ædes,
 Fascinat hinc oculos subtilibus Histrion nugis ;
 Et fieri quæ posse neges , per mille novarum
 Expedit ambages vocum : plebs inscîa rerum
 Prodigium stupet , & magicas immurmurat artes.
 Mutatâ dein fraude Polum trans vitra micantem ,
 Aut ipsæ telluris opes , pelagive tumultus
 Exhibet ; & Reges idem Regumque superbos

Objicit

Objicit aurata stantes in veste Ministros.
Nunc aciem & rutilas eadem post vitra cohortes

Explicat; ærias longo nunc ordine Quercus
Ponit; & horribiles Urso, sævosque Leones,
Errantesque lupos sylvis frondentibus addit.

Hinc plastro super & post lintea tensa, cachinnos
Gens Pygmæa movet, pede quæ non altior uno
Emergens, & visa loqui, rixatur; & hostem
Fuste sequens, sese ex oculis mirantibus aufert.

Inde Boëmarum vaga gens atque horrida cultu
Fata virum manibus relegens inscripta, Colono
Spem facit, & dubios Augur fortunat amores.

Ramosis alii plaustris per compita vecti
Ruris delicias & Paganalia versu
Concelebrant. Alii cornu patuloque Ferarum
Horrificant rictu faciem; quos rusticus infans
Quærat, & inventos fugiat, matrique reporter
Ora virum medio quæ viderit horrida vico.

Exoritur novus en strepitus: vicina Juventus
Rustica rivalem vocat in certamina Pagum;
Sive trocho, pictis senos seu ludere chartis,
Sive pilâ, rapidoque juvat contendere cursu.
Et sua proponit trabeatus præmia Consul.
Concurrunt in Equis juvenes: stat pensilis alta
Annulus ex Ulmo; cursu quem si quis equestri
Abstulit, inseruitque hastæ; victoris honores
Consul adornatum vittis dat ferre galcrum.

Hinc epulis dulcique datur lux cætera vino;
Sed non longa manet pax inter pocula: Vitis
Rixarumque sator linguas in jurgia Liber
Solvit, & agrestes nodosis fustibus armat
In fera bella manus; festivaque gaudia luctus
Occupat & misero contristat funere Pagum.

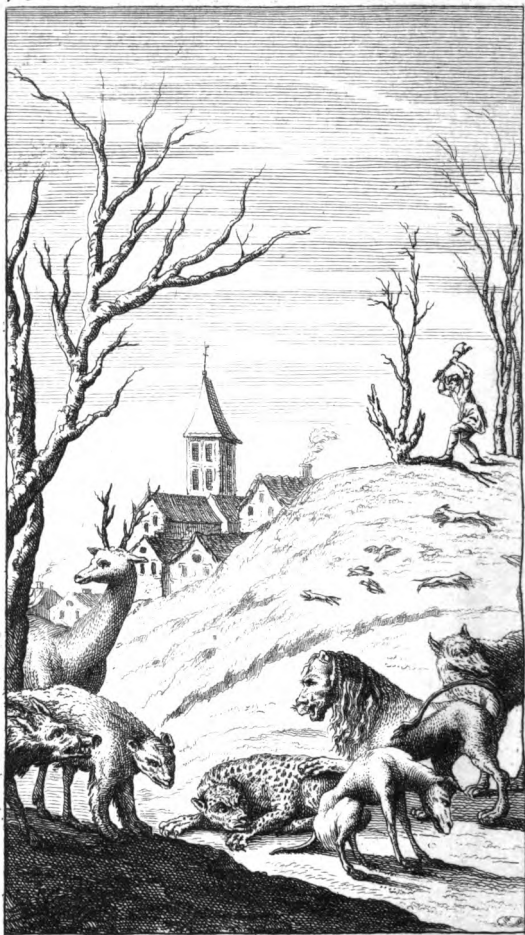
Quid seras memorem lunâ quas recte choreas

N

Instaurant , teneros quid amica per ostia cantus
Provectâ jam nocte ; suam cùm Phyllida clamat ,
Et furdas jacet ante fores , abiensque Menalcas
Denigrat ingratos memori fuligine postes.
Quid cytharas loquar atque tubam jam triste canentem ;
Cùm lux orta refert hominumque bouumque labores.

PRÆDII RUSTICI

LIBER VIII.

ANNI RUSTICI

PARS SECUNDA.

AUTUMNUS, HYEMS.

ALTERA pars anni superest agi-
tanda : recessit

Et procul æstivos trans æquora servi-
dus ignes

Ardenti vomit ore Canis : quo creve-
rat auctu

AU-
TUM-
NUS.

Decedens , medioque iterum stans Phœbus Olympo ,
Lance dies æquat justâ cum noctibus ; horas
Dans operi somnoque pares , blandisque calorem
Frigoribus miscens , lenes attemperat auras.
Pampineis pater Autumnus de collibus uvas
Ostentans & poma graves onerantia ramos ,
Nij

AV-
TUM-
NAIIS
RUSTI-
CATIO.

Urbibus hortatur cives migrare relictis.

Ite viri quò res , quò formosissimus annus ,
Dives opum quò vos tellus vocat , ite volentes ;

Inque sinu villæ positis requiescite curis.

Et vos Agricolaë , Domino veniente , Penates

Instruite ; & famulas jugi sit cura labore

Exercere manus ; ut rure domique nitecant

Omnia : curvatis passim pendentia ramis

Invitent hinc Poma manus ; hinc lumina flores

Confuso teneant variorum errore colorum.

Obstrepat , & læto sese ferat obvia plausu

Altilium numerosa cohors ; egressaque tectis

Densa Columbarum nubes obscurat Olympum ;

Nec tantas Herus inter opes desideret urbem.

Totos ille dies rus ambulat , omnia latè

Collustrans oculis , & pingua culta revisens.

Manè legit flores , sibi quos nox humida laxat

Explicuit tunicis : lento pomaria gressu

Circuit ; & varios trunco miratur in uno

Crescere suppositos foetus ; quos inscia fudit ;

Non invita tamen vel succi parcior arbor

Educat. Interea Phœbo nascente loquaces

Dulcè sonant passim volucres ; & cantibus aures

Oblectant , dum læta novus flos lumina pascit.

Frondiferis sese condit post prandia sylvis ,

Aut virides umbras nemorumque silentia leni

Permutat rivi strepitu ; somnosque suisurro

Invitante leves , placidæ dat membra quieti.

Vespere molle jugum pedibus conscendit ; & altâ

Rupe sedens , oculis sequitur mirantibus amnem ,

Culta per arva fluens , alius qui semper & idem ;

Præcipites volvit magno cum murmure fluctus.

Gramineum videt inde Boves depascere littus ;

Hinc ovium gaudere gregem Pastoris avenâ ,

Phyllidæ vel ripas cantu resonare docentem.

Hæc inter sylvis Avium se millia condunt :
Nidorum memores repetunt sua tecta Columbæ :
Perdices , quas sparsit agris Venator , acutâ
Voce parens vocat , & disiectum colligit agmen.

Aërias urbis turres & tecta domorum
Occiduo procul aspectat clarescere sole ;
Urbanosque , fruens securâ pace , tumultus
Cogitat ; & velut è specula , civilibus undis
Emersus portumque tenens , videri ire per altum
Mille rates , ferrique alias fallacibus Austris
In scopulos , alias gnavi ductoris egentes ,
Quò venti quò fata vocant , fluitare regentis
Arbitrio Pelagi , multas sine remige , velis
Vel laceris malisque , dari ludibria Pomæ ,
Tristibus hærentes aliquas in syrtebus , omnes
Debacchante quati fluctu , paucasque subire ,
Quò properant cunctæ , felicibus ostia ventis.

Hæc agitat secum , oblitus decedere nocti :
Quamvis non odium non cura domestica tectis
Absterrent : sere nam vespere lætior ædes
Ingreditur ; caraque sedens cum conjuge , narrat
Quas culto spes rure refert auditque vicissim
Commoda quanta domi , facilis quàm victus agrestes
Inter opes , pleno fundit quas copia cornu.
Irriguus parvis hortus dat oluscula mensis ,
Chors Anates Pullosque ; suis ab ovilibus herbæ
Inscius Agnus adest , ab hærâ Porcellus , ab agris
Et Lepus , & plumbo Perdix quæ constitit uno.

Formosus quoque grex puerum sua gaudia vuln
Explicat ; & quo poma loco matura rubescant ,
Pendeat aut ficus quâ mollior arbore , totis
Quærit agris : vacuas studio venatibus horas
Fallit ; & insidias Turdo molitus edaci ,

N hij

Gaudet & ipse suam mensis apponere prædam;

Ut juvat Autumni soles ita condere rure ,
Oppidaque & vanos animo contemnere fastus ,
Naturamque sequi , non famam & triste decori
Servitium , quod in urbe jubet tenuare voraci
Divitias luxu , turbâ famulante fragosos
Angustare lares , auro fulgere , suosque
Pascendis aliorum oculis absumere census.
Quod satis est vitæ poscenti pauca ministrat.
Terra virûm nutrix : non pulmentaria , raras
Non volucres frugi stomachus , non orbe petitura
Ex alio vinum sitis ambitiosa requirit.
Sed facili servos usu , sed frigore vestes ,
Et comitum læto mensi convivia cœtu ,
Non pompâ fastuque , sibi constantia parvo
Gaudia magna parant ; secumque habitare potentes ;
Non aliena vagi concursant limina , tempus
Ut pluvium , nimio vel adustum sole crepantes ,
Mutua se rerum vacuo sermone fatigent.

Non tamen obscurum subeunt ignava recessum

AV-
TUM-
NALE
FÆNI-
SECIUM.

Tædia ; sed solidos operosa per otia soles
Condit Herus. Fœnum jubet autumnale secari ;
Et purgata novis religari dolia vinclis.
Festa fragore tonant resono ; nec durius aures
Obtundunt reducis prænuntia murmura Bacchi.

ULTIMA
AGRO-
RUM
MOLI-
TIO.

Instantis memor interea sementis Arator
Arva parat , faciliſque exercet vomere terram.
Si prius ingruerit ruptis è nubibus imber :
Durius infractis ne vix humus cruta glebis
Lassæ anhelantes vano sudore Juvencos ;
Quos ego maluerim pratis errare solutos ,
Arida durati quàm terga revellere campi.
Messis enim quanquam sub iniquo pondere glebæ
Nascitur , & varios circum dat acumine tortus ,

Vix tamen æthereas iter eluctatur in auras.

Stercora purgatis ab ovilibus antè Colonus
Egerat, exiles iteret quàm vomere colles.
Vertat agros, inaretque fimum; nec dissipet uno
Plus quàm sole potest altis abscondere fulcis:
Siccior in tenues vanescit inobrutus auras.

STER-
CORA-
TIO.

Arva Juvat vetus & satur imbre, recentior (herbas
Qui generat) pratis fimum injicietur aquosis.
Sæpe nec Immodicè saturet sola macra Colonus;
Et lassæ vires reparet non opprimat agri.
Larga vel in crudos abeunt lætamina succos;
Arva vel exurunt; alimenta que pinguis tellus
Concipient, fuso virides citat impete fetus;
Luxuriansque seges fallacibus enitet herbis;
Nec genibus se deinde suis sustentat; humique
Prona jacens, cassis mendax spem fallit aristas.

Arva putri non posse fimo saturare, Coloni
Desidis est: Pagi sordes, cœnosaque Villæ
Purgamenta, comas nemorum, frondemque caducam;
Et paleas, & quidquid aquis spumantibus amnis
Invehit ad ripas torrentior, omnia fossis
Ingerite; & totum veterascere jussa per annum,
Autumno redeunte, pigris affundite campis.
Florentes inarate Fabas pro stercore; siccos
Vel cineres, sterilemque, fimi vice pinguis, arenam
Fundite, si fuerit gravior cretosaque terra:
Rarior at contrà sabuloque simillima, densam
Accipiat cretam; quas emendata per artes
Auxilium sibi dona feret per mutua tellus.
Ast ope vix aliâ magis exultabit, aperto
Sub Jove pernoctans quàm si pecus incubet agris;
Mollior hybernis parcat dum flatibus Eurus.

Quas matura refert dulces vindemia curas
Prætereo; nec Bacche sequar te Vite cadentem,

VINDE-
MIA.

Et gravibus vectum plaustris , nudisque fluentem
 Sub pedibus , missumque cadis , intusque furentem ;
 Quanquàm animus læto velit indulgere labori.
 Nam primâ seu luce petant vineta cohortes
 Fœminæ ; curvâ tollant seu falce racemos ;
 Plenove exonerent calathos ; aut Vite sub ipsa
 Instaurant epulas inopes ; nec gaudia cessant ,
 Effusique joci ; quibus agmen agreste Bubulcum
 Impetit , & Dominos petulans lascivit in ipsos.
 Vitifero ne carpat iter sub colle viator ;
 Argutos quicumque sales & jurgia linguae
 Oderit ; & turbæ metuet jocus esse procaci.

Non minor est strepitusque domi plaususque , Lyæo
 Adventante : mero sordens , mustoque fluentes
 Nuda pedes , surasque altè succincta juvenus
 Cursitat ; & plaustris venientibus obvia , fausto
 Cum clamore trahit dulces ad præla racemos ;
 Insiliensque super , gaudet manare rubentes
 sub pedibus fluctus ; versisque in pocula palmis ,
 Prælibat latices blandos ; mentumque Lyæo
 Humentesque sinus patulosque irrorat hiarus.

SEMEN-
 TIS.

Hæc aliàs : cælo interea dum vectus aperto
 Aëra purpureo vestit sol lumine ; necdum
 Humidus in terras effundit Aquarius urnam ;
 Solenni semente solum gravidemus ; arandis
 Succedens iterum campis , levioꝛe Bubulcus
 Vomere sciadat humum ; neque sulcis obruat altis
 Semina , vix almas dein eruptura sub auras.
 Cratibus æquet agros , glebasque infringat inertes ;
 Atque ubi perpetuis madet imbribus humida tellus ,
 Rusticus aurito liras attollat aratro ;
 Ut pluvios sulcus derivet aquarius imbres ,
 Nec seges intereat stagnantibus ebria lymphis.

Festinata nimis sementis sæpe Colonus

Decipit : at votis nunquam respondet avaris
 Senior : anniculum sement quod pondere præstat
 Robustumque niret ; siccio tepetatur ab agro :
 Semina degenerant humentibus optima terris.

Prima solo farrago putri mandetur ; ut Agnæ
 Herbescat teneris maturior : Hordea siccis
 Collibus , & pingui jaciantur Adorea campo.
 Nocturno quod rore madens committitur arvis
 Emicat in molles semen velocius auras.

Singula quot modios spargas in jugera , campi
 Vis habitusque docent ; quod enim jejuna recusat ,
 Accipiet satiata fimo requietaque tellus.

Quin etiam vasto semen qui dissipat agro ;
 Pro varia tellure , manus nunc laxat : & idem
 Parcius effundit presso nunc semina pugno ;
 Nec plus credit humi quam reddere possit , & ipsis
 Nil etiam supra vires bonus imperat agris ;

Et Milium aut Vicias hic obruit , unde Juvenco
 Triceam plaustro segetem vexere gementi.

Namque aliis velut à studiis ad Apollinis artem
 Musa vocat ; veteresque levat nova cura labores ;

Sic viget in partus mutato semine terra :
 Omnis enim plantas non truditur humor in omnes ;
 Et sua robustæ ducunt hinc pabula melle ,
 Aret ubi , succo jam deficiente , Legumen.

Hoc odium est , & amor tacitus , quo dicitur herbam
 Herba sequi , versis retro vel cedere fibris.

Inde Rosæ gaudent propioribus Allia ; Rutham
 Ficus amat ; diversa trahunt quia pabula terris ;

Atque eadem contrà vicinam Rutha Cicutam
 Emaciat , Rorique nocet Salienta marino ;

Comshunem rapiat quod edacior altera succum ;
 Herbam non aliis interficit herba venenis.

Omnia post imbres gravidis felicius arvis

(Ubi de
 seminis
 muta-
 tione.

Et de
 mutuo
 planta-
 rum o-
 dio.)

SEMENTIS. Semina nascuntur : sude tamen æthere nubes
 Si steterint ; nec curet humi sitientis amicum
 In gremium læto descendere Jupiter imbre ;
 Nil dubita siccis committere semina campis.
 Prædabunda quidem Volucris , nigroque ruentes
 Agmine Formicæ levibus malè condita terris
 Grana legent : sed & illa levis jactura ; pigrumque
 Major Aratorem labes , damnumque manebunt ,
 Humida si pluviis , aut horrida frigore , serum
 Accipiat semen tellus ; primumque sub ortum
 Palleat , & glacie seges infestetur iniquâ.

Versatis properate viri dare semina terris :
 Nam quod inoccatum est agris sitientibus , imbre
 Cum putruit modico , viridem confurgit in herbam ;
 Quæ tereti molles ubi rupit acumine terras ;
 Hæret , & hyberni contra vim frigoris , imam
 Consolidat stirpem ; dum mollior aura silentes
 Evocet , & quasi vaginis emergere culmos
 Cogat ; & insidias contra , volucrumque rapinam ,
 Vallet aristarum tutas munimine fruges.

*Medi-
cata se-
mina.*

Si quo fortè placet contingere semina succo ;
 Atque salutaris segetes urgere venenis ;
 Expertas ultro tradam non invidus artes.
 Nuper enim cum dira fames invaderet urbes ;
 Jamque (nefas) vitæ mallent præsentibus uti
 Auxiliis , fidæ quàm credere semina terræ ,
 Venturumque adeò curas extendere in annum !
 Cautior ipse locos adii , quibus arte recenti
 Conficitur pyrius castrorum pulvis in usus ;
 Et nitrum sal inde tuli : satiataque pingui
 Flumina deinde fimo tetrus haurire cloacis
 Non puduit , crassoque humore resolvere nitrum ,
 Turgidaque infuso medicari semina potu.
 Inde solo mittens , iterumque iterumque Colonum

Admonui solito sereret ne more , manumque
Sic premeret spargens , ut quod dare sueverat uni ,
Quatuor auderet partiri in jugera semen.

Mussitet ille licet , tacitoque obmurmuret ore ,
Objiciens secum : parcè qui seminat , idem
Parcius & metet : ancipiti formidine pressus
Obsequitur tamen ; & non intellecta facessens
Jussa , per ingentes spargit rarissima campos
Semina : nec fallax lusit spem messis inanem ;
Latius in plures sed ab uno germinare culmos
Luxurians , textit sulcos ita densa feraces ,
Villicus inventæ diffusus ut artis , opimas
Dein segetes inhians , demiraretur egenis
Quantum rebus adest doctæ solertia mentis.

Pòst ubi disjuncti Tauros , semente peractâ ,
Cessatura dñu suspendat aratra Bubulcus ;
Et resides (hyberna gregi ne pascuadesint)
Injussò patiatur agros revirescere foetu.

Interea tu dum terræ , tibi terra vicissim
Dat requiem , non pigra domi tamen otia duces :
Evictos senio lucos invade securi :
Depositisque comis ubi Vineæ terruit ægros
Nuda Senes , fluxæque tulit non irrita vitæ
Omina ; tunc ferro sarmenta fluentia cædes ;
Dum tepidi fulgent soles , tenetur iniquâ
Ne glacie ventisque , recens à vulnere Vitis.

*Peraçto
semente
cadun-
tur lig-
na. Pu-
santur
Vites.*

Prima quoque Autumnæ sub frigora contere fœtus
Arboreos ; seu glande satas educere sylvas ,
Seu longo mavis Ulmos deponere tractu ,
Vel scrobibus mandare Pyros , Hyemique rigenti
Credere felices alieno germine Pomos.
Tunc & Oliverum juvat instituisse , priusquam
Sæviat hyberno Boreas bacchatus ab Arcto.

*Serun-
tur Ar-
bores.*

Sed neque plena tamen piger ad præsepia Taurus

Stabit ; in herboſo vel gramine feſtus oberrans
 Triſte jugi dedifcet onus ; ſed in oppida vinum
 Triticeaſque vehet ſegetes , dum nubila pendent ;
 Roboreiſ necdum tellus mader invia plauſtris.

*Vehun-
tur in
urbem
frumen-
ta vini
& Vil-
licus in
hyemem
provi-
det re-
bus ne-
ceſſariis*

Ruſticus interea pluviâ hyememque nivalem
 Antevenit : plano cavar altius æquore foſſas :
 Invalidos ad plauſtra Boves ducenda macello
 Deſtinat , & pingui curat laxare ſaginâ.
 Vendit Oves ſenio fractas , gregibuſque futuras
 Præſidio Salices & glaucam tondet Olivam.
 Ac veluti cuſtos urbis (cùm proximus armis
 Intonat infeſtiſ Mayors) urbana reponit
 Ruris opes ſub teſta ; fame ne victus inerti
 Cedat , & integris admittat mœnibus hoſtem.

Non aliter cùm triſtis hyem̄ Aquilonibus atris
 Mugiet , & niveiſ teget arva rigentia floccis.
 Villicus ignavæ nil curat frigora Brumæ ,
 Obſeſſumque ſolum nivibus : bonâ copia triti
 Faris adest : ſua ſunt ſaturis ſpœnilia Tauris ,
 Atque ſuæ gregibus palæ , frondeſque Salicti :
 Cædua ſunt & ligna foco , promptique labores ,
 Queiſ hyeme ad largum ſervos exerceat ignem.

*Ciba-
riis pro-
videt
Villica.*

Provida conſuluit parcis quoque Villica menſis :
 Preſſix enim calathis paſſos de Vite racemos ;
 Mollit & dulci ſaturata Cydonia melle ;
 Muſtaque decoxit lentis ſpumantia flammis ;
 Condiit & virides Oleas , & ſalgama vaſis
 Indita ſicilibus ; neque preſſi copia lactis
 Nec teretes napi nec poma fragrantia deſunt ;
 Caſtaneæque nuceſ , tumidoque cucurbita ventre :
 Et jam flavus Anas , adipi jam pinguior Anſer
 Innatat ipſe ſuo , clauſiſque reconditur ollis ,
 Antè levi fale conſperſus : jam , maxima menſæ
 Gaudia , fumofiſ hærent immania muris

Terga

Terga suum, sicciq; pedes, & viscera tritis
Farta cibus; longo quæ tota volumine, fumus
Explorat suspensa focus; ut ad ultima Brumæ
Frigora, & ad seros durent sincera calores.

Illas inter opes ventos impune furentes
Accipiunt, Boreaque famem stimulante, Coloni
Divitiis totâ partis æstate fruuntur;
Parvaque curantes hilari convivia Baccho,
Stramineo lætos agitant sub regmine soles;
Sit licet hyberni facies tristissima Cæli.

HYEMS.

Horret enim canis tellus hirsuta capillis:
Prataque & indecores vextis glacialibus horri
Tristè rigent; sylvis Aquilo pallentibus instat
Acrior; & capitis postquam decussit honorem
Arboribus, gelido calvas exhibilat ore.

Stant clausi tectis homines: deserta Colonis
Terra silet, sylvisque latent sine voce Volucres;
Ipseque Sol alibi blandâ regione moratus,
Tardiùs exoritur: mox pallida nubis amictu
Ora tegit, vel si puro nitet aëre tristes
Obliquis terras oculis transversa tuetur,
Et currum gyro brevior fugacior urget.

Solvitur in pluvias Cælum: stagnantia latè
Rura natant; pigrisque seges latet obruta lymphis;
Aut nivibus quas sparsit Hyems. Color unus & una
Telluris facies: montana cacumina vestit,
Et lapsa pro fronde tegit nix pendula sylvas.
Pondere tecta labant; terrâque latente Viator
Errat; & in foveam lapsus, nive naufragus altâ
Mergitur, aut planum credens decurrere campum,
Flumina vincta gelu pedibus proculcat Equinis.

Indignentur onus montes; Austrumque morantem
Auxilio juga cana vocent; nive pinguior almâ
Luxuriat, spicisq; seges gravioribus horret;

*Nix a-
gros fœ-
cundat.*

Algida quò fœtis nix longiùs incubat agris ;
Desuper & plures durans assurgit in ulnas.

Orta Ceres niveo seu defendatur amictu
Duram hyemem contra , nivium seu pondere pressa ;
Nec potis æthereas assurgere messis in auras ,
Altiùs immisâ tendat radice repentis
In gremium terræ , quo pingua pabula ducat ;
Latius & frusicet ; Zephirisque vocantibus olim
Pluribus in frugem crescat seges herbida culmis.

Sive sales secum nix advehit æthere toto
Collectos ; quos deinde , Noto resoluta madenti ,
Pinguibus immiscet glebis ; & stercoris instar ,
Cruda coquit salibus mixtis alimenta ; viasque
Laxat ; ut uberior stirpes se succus in imas
Insinuans , totam revolubilis irriget herbam.

HYBER-
NI LA-
BORES
AURIS.

Interea pigro dum frigore segnis ad ignem
Civis in urbe riget , generoso exercita ferro
Rura fatigantes , operum sudore calecant
Agricolæ : si terra gelu durata ligones
Abdicat , annosas sylvis evertere Quercus
Frigora nulla vetant , saxosæque viscera montis
Eruere , & plaustris lapides vestire gementi ,
Horrentesque rubos totis excindere campis.
Tunc & lenta Salix , & cædua Sylva bipedant
Dejicitur : truncos & brachia cæsa Juvenci
Contentâ cervice trahunt ; glaciemque terentes
Sub pedibus , calidas evolvunt naribus auras ,
Fumososque Boves fumosus & ipse Bubulcus
Ponè sequens , crasso frigus defendit amictu ,
Rugosoque manus alternas admovet ori ,
Vivificum captans animâ spirante teporem,
Olli rore madet cum vestibis horrida barba ,
Et coma concretis incanuit hirta pruinis ;
Baucæque vox mento vix eluctata trementi

Jam non terrificat junctos ad plaustra Juvencos.

Pastor Oves curat stabulis; pecorisque misertus
Tædia longa sui (blandâ si fortè serenat
Hybernum Sol luce Polum) recludit ovile;
Grex ut in aprico spatiatum colle, latentem
Sub nive rimetur pedibus frigentibus herbam;
Pascua nec clausus querulâ dein voce reposeat,
Cum semel horrentes glacie conspexerit agros,
Et rigidas tremulis perceperit artubus auras.

Agricolam si quando domi tenet imber; adactis
Robora vel findit cuneis; vel aratra, jugumque,
Et stivas ferro dolat; obtusosque ligones
Et rastris ineude novans, agrestia Veri
Arma laborifero jam tum provisâ reponit:
Nec vacuas operum noctes traducit, inertis
Tempora longa trahens somno: sed vimine corbes
Conficit, aut virgis crates; Virique caducæ
Exacuit vallos: ipsas quoque Palladis artes
Exercere viros, nocturnaue carpere pensa
Non pudet, & crassum fuso devolvere linum:
Thestylis in faciem quanquam permulta jocetur;
Accingique virum lateri sua rideat arma;
Mutatisque ministeriis velit ipsa vicissim
Et Tauros regere, & currus agitare jugales.

Fert alias glacialis hyems tibi Villicæ curas:
Stringenti coit unda gelu; gravibusque rigentes
Stridula plaustra rotis subcant impune lacunas.
Algidus ignavo stat frigore rivus; & amnis
Ad pelagus tectas volvit sine murmure lymphas.

Ergo nives glaciemque, quibus ferventia quondam
Pocula restinguant, terris occlude sub altis.
Quique novas Hyemi fruges Æstate recondis,
Æstivis Brumæ pœnas servire jubeto
Deliciis; ut Sole sitim referente, gelata

O ij

DOMES-
TICUS
LABOR
PLUVIO
TEMPO-
RE.

VESPER-
TINI LA-
BORES.

GLACIES
ÆSTATI
REPO-
NENDA.

Restituat tepidis aqua frigis amabile lymphis.

Sed ne depereat primis labor irritus Austris ;
 Antè locum cape , qui conos imitetur ; & imbrem
 Derivet pluvium ; ne , si penetraverit intus ,
 In fluidos glaciem doceat tabescere rivos.
 Altius effodies terras ; & saxea circum
 Mœnia molitus , camerato fornice Solem
 Defendes ; positâque super tellure , cavatum
 Obscæabis iter latus ad boreale ; nec uno
 Limine contentus , solido tres robore portas
 Constitues ; ut cùm nivibus loca plena coactis
 Matutinus adis , rupem cæsurus aquosam ,
 Non subeat tecum madidis Notus igneus alis.

Hæc ubi facta ; gelu terras dum Bruma rigentes
 Asperat , & ventis frænat borealibus undas ;
 Ad fluvios & stagna manus adhibeto : bipennem
 Ingemina : ferro glacies sonet icta ; noveque
 Tegmine nudentur fluctus ; uncoque natantes
 Hinc illinc depressa trabens ad littora crustas ,
 Stridentes onera currus ; & grandia lymphæ
 Fragmina duratæ repetitis ictibus , ipsas
 Ante fores , nivis in morem seuuare memento ;
 Pulvereamque iterum glaciem quaterere iatus ; in unam
 Ut coëat massam ventis adstricta Boreis.

Mitis ubi decedit Hyems ; si frigore nondum
 Constitit unda ; nives spatiosa per arva volutas
 Impiger agglomera ; fossilque immitte paratis ,
 Proculcans gravibus soleis , & robore tundens ;
 In solidam donec jubeas coalescere molem.
 Proderit egelido puros è fonte liquores
 Injicere , & lymphis gravioribus aëra sursum
 Trudere : si quid enim latitaverit aëris inter
 Algida congestæ glaciæ fragmina , ventos
 Audiet æstivæ ; & iniquis proditor Austris

Se foetum adjungens adiutoremque malorum ;
Vertet in obscaenam nivibus loca foeta cloacam.

Munera qui duræ legitis glacialia Brumæ ,
Quærite quæ nullo sint turbida flumina cœno ,
Vel puras à sorde nives ; ut deinde Colonis
Fracta securiferis glacies in vitrea torno
Pocula fingatur ; quibus ignifer ipse Lyncus
Algeat infusus cyathis ; unoque bibantur
Et calices ipsi vinumque meracius haustu.

Hæc sunt quæ gelidi per inertia frigora passim
Exercant opera Agricolæ : tu dives aristis
Sera sub extremos , Arverniam , demetis æstus ;
Et lectas raptim segetes sub tecta reponis ,
Instanti sementē : gelu cum deinde rigentes
Stringit Hyems terras ; eadem intra tecta flagellis
Excutis , & nitidas tua mittis in horrea fruges ;
Extricasque Nuces resoluta cortice fractas ;
Pumiceoque terens saxo , præloque madenti
Subjiciens , oleum ferventibus elicis undis.

Nos tepidas fortiti Hyemes Australis ad oram
Oceani , prolem colimus felicitis Olivæ ;
Segnia per totam neque novimus otia Brumam.
Ubete nam dives foetu cum Palladis arbor
Brachia jam curvat nigros induta colores ;
Longa fatiscentes excussis pertica baccis
Exonerat ramos ; tensæque sub arbore telæ
Extipiunt Oleas , baculo pulsante , caducas.

Quamquam hyberna dies nox urgeat , atque labores
Præcipitet , non antè tamen stringentur Olivæ ,
Quàm gelidum Phoebus deterferit arbore rorem ;
Nocturnoque rigens à frigore ramus , amicis
Lentescat Phœbi radiis ; nec fissilis ictu
Diffiliat , frangi patiens , sed cedere plagis
Nescius ; egelidæ nisi molliat aura diei.

Olij

*Hyberni
labores
in re-
gionibus
frigidis.*

*In tepi-
dioribus
Olivæ
T A S.*

Frigora dum patitur glacialia rure Colonus ;
 Excutiens ramos Oleæ ; ne tecta focumque
 Villica segnis amet , grandi sed & ipsa gelatas
 Corbe manus armata , legat quas pertica longè
 Dissipat , & sparsas hinc illinc jactat Olivæ.

*Olei con-
 fectura.*

A foliis sero purgantur vespere baccae ,
 Delataeque domum tritæque molaribus , ultro
 Exudant , quem virgineum dixere , liquorem.
 Nec mora pressandis Oleis gens horrida cultu
 Prosilis : undanti pars ligna ministrat aheno ,
 Pars cophinis Baccas , calidam pars ingerit undam &
 Pars fumosa refert plenos sub præla canistros ,
 Quos struit in muri faciem : dein impete facto
 Conjunctas adhibent ad torcularia vires ;
 Et manibus primùm , laterum dein pulsibus instant
 Unà omnes ; querulis dum congemat ictibus arbor
 Utraque , transversum quæ sustinet ardua prælum.

Aureus interea liquor effluit undique rivis ,
 Quem conchâ levis excipiet capulator ahena ;
 Torquendæ dum nigra cohors operata Minervæ
 Pauperibus vires epulis recreabit , & ipsa
 Caulibus è cupa non parcum insperget Olivum.
 Non satis est , pressisse semel : bis terque quaterque
 Instaurant opus , & pinguem de facie liquorem
 Eliciunt iterum atque iterum , laticesque reponunt
 Usquè novos : oleo quæ subjacet unda natanti ,
 Haud procul hinc in labra fluit , prunisque tepescit
 Appositis , ut & ipsa quies atque ignis aquosos
 Expediant nexus , Oleumque tepore resolvant.

Palladius quem tangit honos , olearia tergas
 Vasa manu ; testasque bibax exsiccet olentes
 Spongia : ne fundo quæ fax subsederit imo
 Nativum inficiat veteri rancore saporem.

Sed quæ vana cano vobis præcepta Coloni !

(Ubi de
Hyeme
rigidissi-
ma anni
1709 &
de olea-
rum in-
teritu.)

Heu patriæ telluris opes ! heu grandia Divûm
Munera ! felices Oleæ , dum vita manebat ,
Quæ vestris inimica lues decussit honorem
Frondebis ? & truncos post secula victa verendos
Jam senio , pãncis mors abstulit atra diebus ?
O Blitera ! ô Divûm sedes ! quis squalor amœnis
Arboribus quondam vestitos obsidet agros ?
Stant equidem campis Oleæ ; sed morte recentî
Horrent indecores ; nostrumque ut visa dolorem
Acriùs extimulent , stant fixa cadavera terris ,
Quo periere situ : stat iners sine cornice truncus :
Defluxere comæ capiti ; nudataque Cælo
Brachia tolluntur , non plaestura Tonantem ;
Qui desolatos videt immiserabilis agros :
Nec movet hunc , functâ quæ subter matre renascens :
Progenies imbellis adhuc , casuque parentis
Tristior emergit , tantæ spes sera ruinæ.

Audiat hæc , dictisquæ fidem ne sera recuset
Posteritas ; & si qua premant adversa Nepotes ,
Hac discant à clade suos compescere luctus.

Festa dies aderat prisco sanctissima ritur ,
Quæ Christi cunas & inops præsepe quotannis
Nobilitat Regum donis , & supplice cultu :
Nos affusi aris , sacro dum thuræ litamus ;
Atque Deo genitore satum , matrisque prementem
Ubera , dum Christum colimus , meliora precantes ;
Forsitan heu ! animis non utiliora superbis ;
Sarmaticis Aquilo nobis inVectus ab oris ,
Sithonias secum glacies , & acuta Getarum
Frigora conVectans , glacialibus evolat alis ;
Et cælum terrasque gelu confringit inertes.
Intremuere viri ; totasque ardentibus Ulmos
Advolvere focis ; positoque labore , suâ se
Quisque domo sepelit , largo vix igne trementes

Frigore defendens multis sub pellibus artus.
 Palluit ægra seges, sulcisque rigentibus acri
 Decubuit moritura gelu; sylvasque per altas
 Insonuit magno Quercus discissa fragore.
 Dissiluisse jugis, & quæ durissima sensu
 Hac caruere tenus, frigus penetrabile saxa
 Per medias sensere nives; sensere sub altis
 Gurgitibus Boream fluvii; frænique moræque
 Impatiens Rhodanus gelidis consistere ripis
 Jussus, & ignoto sua jungere littora ponte,
 Substinuit tergo ferratos pervius orbes.
 Ipsum etiam in cellis sub opaco fornice Bacchum
 Aspera vincit hyems; & stantia vina securi
 Cæduntur; neque jam liquido sitientia potu
 Ora rigant; sed dente, cibos imitata, teruntur.

Torpentes aër Avibus non æquior alas
 Illigat; & rigida, timidissima turba, columbas
 Hospitium querulo gemitu petiere; cibique
 Et famis immemores, posita formidine, nostris
 Accessere focus: quæ mox exempla securæ
 Perdices Turdique, fidem violataque jura
 Ingemuere, manu capti: subit ipse penates
 Oblita feritate Lupus; nemorumque relictis
 Hospitiis, fugere vagi per compita Cervi.
 Communes habuere casas pecudesque virique;
 Nec potuere tamen sævum defendere frigus.
 Lanigeræ non vellus Ovi, non seta Capellis
 Profuit, aut forti pellis durissima Tauro.

In stabulis periire greges; periire Ferarum
 Per sylvas armenta; vagæ periire Volucres:
 Quos & opum vesana fames decedere testis
 Impulit, & rigido sese committere Cælo,
 Occubuere viri, aut pedibus vixere minores:
 Auxillam neque enim præsentius horrida passis

Frigora , quàm ferro sævire salubriter ; imos
Cædendo , quos acre gelu nodaverat , artus.

Perstitit hæc Hyemis solidum vis improba mensura,
Intermissa virûm commercia ; rure labores
Cessarunt & jura foro : sacra ipsa quierunt :
Nam neque fas illis vinum libare diebus.
Non miror potuisse morâ durefcere dios
In glaciem latices , licet additus ignis ad aras ;
Si tepido de fonte , cavis qui flumina palmis
Hauferat , admovit labris sitientibus amnem
Frigore concretum ; projectaque lympha per auras
Insonuit terris , lapidosæ grandinis ictu.

Diffugère nives tandem ; vinclisque solutis
Deseruere toros fluvii ; dorsoque rigenti
Portarunt gelidas , onus intractabile , moles.
Fluctuat , & pontes ruit insula vitrea , secum
Obvia quæque trahens , pelagoque licentior errans ;
Fert ratibus Nautisque novos infracta timores.

Aspera ponit Hyems ; & cùm jam Thracius ultra
Nil habuit Boreas , gelidâ quod perderet aurâ ,
Vastatis excessit agris ; ventosque tepentes
Africus inducens , terrasque domosque reclusit.
Sed velut ancipitis cùm nox certamina Martis
Solvit ; & affulget terris lux postera ; cladis
Nescius ipse suæ , mersum Dux sanguine campum
Lustrat Equo ; cæsasque acies , & morte premissos ;
Quos metuit reperire , viros & funera quærit.
Sic timuere pedes tectis efferre Coloni ,
Et segetes spectare suas , Oleasque caducis
Nudatas solis : trepidi formidine pigros
Increpuere Notos ; dubiæ qui certa ruinæ
Signa ferant , miseris solatia tristitia rebus.

Quis dolor heu ! luctusque fuit ! quæ cura futuri ?
Extremo jam Vere , fides cùm certa malorum :

Cum neque vastatis seges ulla repullulat agris;
 Alta nec in sylvis Quercus revirescit; ademptas
 Nec reparant Oleæ frondes; nec Vineæ trudit
 Germina; nec flores Nux induit ulla renatos.
 Horret adusta seges glacie; pallorque rigentes
 Qui deformat agros, idem notat ora colentum.

Numine Mortales discant in vindice patrem
 Placari facilem. Rigidæ vis horrida Brumæ
 Quæ popularat agros, eadem genitabile terris
 Indiderat robur: nova semina rursus abactam
 Post hyemem quanvis alieno tempore sulcis
 Obruta sint, tamen Agricola non irrita fallunt
 Vota pii: seges æstivo properata calore
 Pene simul crescit, floret, fœtuque gravatur.

Non Oleæ non Vitis erat reparabile damnum:
 Utraque perstat humi siccis demortua ramis.
 Quid steriles dubitatis adhuc excidere truncos:
 Hic labor, hæc maneat lacrymosos cura Colonos;
 Quas Hyeme uberibus spoliabant fructibus, illas
 Nunc ferro totis Oleas evertere campis.

VITIS Aprico defensa loco, si Vineæ tantis
PROPA- Indejecta malis steterit; vastoque supersit
60. Ex obitu vivax hinc illinc truncus; ab uno
 Stipite ducantur, scrobibus demersa, vacantes
 Ad palos sarmenta: parens alimenta tenellæ
 Pingua transmittet soboli; totumque per annum
 Hanc adeo gravidæque novas propaginis uvas
 Nutriet: exacto quo tempore, summa flagelli
 Curvatura levi refecetur falce; suâque
 Paulatim radice trahant plantaria succum;
 Materno dum bima sinu tollantur; & almâ
 Vire cadens palmes penitus tellure prematur.

Extremæ sub finem Hyemis, cum juncta piorum
 Agmina Christiadam fletu precibusque minaces

EXTRE-
MA
hyemis
labores.

Numinis expugnant iras ; animumque dolore ,
Et sceleris socium poenâ quoque vindice corpus
Excruciant , levibusque cibis jejunia pascunt ;
Tempus erit duras Tauris aperire Novales ;
Effodere , & spinâ Vites sepire rigenti ,
Vel luteos humili muros componere formâ ,
Et procûl infestas gemmis arcere Capellas.
Tunc etiam longis , anni spes altera , fulcis
Obruitur Milium , calidâ quod pulte Colonos
Sustineat : tenui Lentes , & edacia pingui
Cannaba dantur humo : tunc opportuna Fabarum
Et Ciceris satio : tunc & juvat Hordea terris ,
Arboreasque iterum scrobibus deponere plantas.

Festinate viri : neque enim cessare Colonos
Naturæ novus in partum finit impetus : agros
Assiduâ versate manu : date semina terris :
Fronde levare nemus ; vanumque recidite luxum ;
Et teneris jam tum ramis imponite morem.
Nam neque relligio , nec quadraginta dierum
(Ritibus addixit pietas quos publica sacris)
Jura vetant terræ curas adhibere colendæ.

FESTI
PASCA-
LIS
CELE-
BRATIO.

Nos inopi tunc longa domant jejunia victu.
Hæc quoque sit vobis poenæ pars magna , labores
Sustinuisse graves. At ubi celebranda recurrent
Paschata ; terrenas ultro deponite curas ,
Cælorum memores : animus , pars optima nostrî ,
Hanc saltem longi partem sibi vindicet anni.
Ut segetem gravis herba premit ; virgultaque tonsas
Deformant malenata Pyros ; ut agrestia longus
Inquinat arma situs : pejora sequentibus intat
Sic animis purganda lucis , atque insita rectis
Moribus improbitas , redivivaque semina labis
Illius , unde seges nova pullulat usque malorum.
Si pietas , si sensus inest ; abstergere fletu

Ne pigeat maculas, fuso quas sanguine Christus
 Abluit; & flammis non devoveamus Avernīs,
 Quam superis animam moriens Deus asserit oris.

Sacros ergo dies pius aras ante, silenti
 Curarum strepitu, sub pectore Rusticus alto
 Præteritæ noxas vitæ labelque revolvens,
 Excutiat sese, scelerumque redarguat intus;
 Exoneretque gravi confessam pondere mentem;
 Auribus & tutis ultro, quæcumque remordent;
 Deponat peccata, dolens, & crimen acerbans
 Ipse suum: dextrâ quatiat tum pectus iniquum;
 Suppliciter tristis; veniamque exoret amaris
 Cum lacrymis; atque hanc dederit si rite Sacerdos;
 Nil dubitet sacris purum se sistere mensis,
 Præsentemque Deum velci sub imagine panis
 Excipiat Christum, non immemor hospite tanto
 Muneribusque frui, & divinæ Numinis auræ
 Explicitos aperire sinus, nec parcere votis.

Has epulas celebrate viri quâ luce, Ferarum
 Antiqua pro cæde, litans se victima Christus
 Instituit sacras morti jam proximus escas.
 Hæc in honore dies: ritus servate vetustos
 Agricolarum; precibusque sacram producite noctem;
 Numen adorantes templis tunc omnibus astans.

Quò vos sæpe vocant leviora negotia, festam
 Suadeat & pietas natis comitantibus urbem
 Visere: Rhedarum strepitu non illa sonoro
 Fervet, at effusæ plebis Procerumque silenti
 Agmine; nec capiunt rutilis ardentia flammis
 Tempa viros: pia proh! quantum laudaret Agrestis
 Oppida, si toto non cerneret amplius anno.

Postera lux, diro Christi cum funere, luctum
 Tristitiamque refert: nigros induta colores
 Tempa silent, nullus sacris honor additur aris,

Nec

Nec facibus pinguique calent altaria thure :
 Jamque movent pavidas tenebroſa ſilentia mentes ,
 Cùm ſubitò Crucis oſtentans venerabile lignum
 Et pullâ lugubrè canens in veſte Sacerdos
 Prodit , & oſtenſâ morientis imagine Chriſti :
 En , ait , inſonti noſtras qui ſanguine culpas
 Eluit , expendens pœnas & debita nobis
 Supplicia : en duræ quondam Crux hospita mortis ,
 Nunc ſpes certa virûm : ſacro procumbite ligno ,
 Quo mundi ſterilis empta ſalus. Hæc pauca profatus ,
 Deposita Cruce , ſummiſſis prior ipſe Sacerdos
 Procumbit genibus , ſacroque dat oſcula ligno.
 Poplite tum ſequitur flexo plebs tota , manuſque
 Transfixosque pedes clavis , & pectus apertum ,
 Sacraque profuſo ſtetu rigat ora , ſuiſque
 Obſcit hanc vitiis mortem , nec obire viciffim
 Abnegat , antè novo maleſanam crimine mentem
 Quàm ſceleret , tantoſque Dei fruſtretur amores.
 Promiſſam ſervate fidem ; nullique , redemptam
 Hoc pretio , poſthac animam ſubmittite culpæ.
 Non habitanda diu tellus : æterna beatos
 Regna manent ; longoque manus à ſole rubentes
 Sceptra regent ; & quos nunc importuna fatigat
 Pauperies , major votis à morte ſequetur
 Copia , cùm luteas Cælo mutabitis ædes.
 Chriſtus enim , rediens ad vitæ munia , clauſas
 Per noſtrum ſcelus , ecce fores perumpit Olympi ,
 Et ſecum eductas , tenebroſo victor ab Orco ,
 Æthereis animas , noſtrum genus , invehit oris.
 Nos quoque Cælituum felicibus inferet olim
 Conciliis ; vitam interea tueamur egentem ,
 Sperantes meliora : vocant en mollia rurſum
 Arva manus : palo ſuſpenſa reſumite fortes
 Arma viri , meritisque Deo perſolvere grates ,
 P

Qui nostrum bonus exilium solatur agrorum
Muneribus, curas addens operumque labores,
Tristitia ne vacuæ capiant nos tædia vitæ

PRÆDII RUSTICI

LIBER IX.

Olus.

URPUREIS alii redolentes flori-
bus hortos

Principibus cecinere viris; ego rusti-
ca tractans

Prædia, divino quondam meditata
Maroni,

Tenuia difficili complectar Oluscula versu.

Lamoniana suos flectens per tempora flores,
Jam tulit hortorum primos Rapinus honores:
Tu quem Lamonius Regi populisque reliquit
Nominis hæredem meritique, virentibus hortis
Adde novum decus, atq; (1) Apii cum (2) Bacchare tortis
Frondebis, agrestem capiti patiare coronam.
Si spectas inollemque Rosam & sacrata Parenti
Lilia, (3) Lactucas & humi nascentia (4) Fraga

(1) *Perfil.* (2) *Gans-notre-dame*, herbe odori-
ferente que les anciens mettoient dans leurs couronnes.
(3) *Laituë.* (4) *Fraise.*

P ij

Despicias : at inest oleri sua cuique voluptas ;
 Et placet ipsa sibi rerum Natura creatrix ,
 Seu picto formosa novos in flore colores
 Miscuit , hortenses seu prouulit utilis herbas.

HORTI
POSITIO. Delicias & ruris opes qui præparat hortum ,
 Arva domo vicina colat : sit commodus ær ,
 Pinguis humus , facilisque : fimo telluris iniquæ
 Corrigitur vitium , sed inemendabile Cælum est.
 Prona per areolas aqua derivabitur omnes ;
 Nec Boreas affliget olus , si colle sub alto
 Molliter ad tepidos ager inclinabitur Austros.
 Nuda sit arboribus tellus : vernantibus herbis
 Una laborantis non officit umbra Coloni.

Maturas æstiva procul terat area fruges ;
 Infestas oleri paleas ne ventus in hortum
 Deferat , & moto conspergat pulvere plantas.
 Ne pigra vicinis fœdas imitata paludes
 Torpeat unda locis ; inimica nitentibus herbis
 Stagna calefcenti generant animalia limo.

AQUA. Si vestigales amnis devexerit undas ;
 Sequæ , loci mirâ captus dulcedine , plures
 Dividat in rivos , totoque perambulet horto ;
 Solve memor Superis tanto pro munere grates.
 At si nec medio fons obstrepat ullus in horto ,
 Nec procul hinc aliis venit advena rivus ab oris ;

FUTRUS. Quod superest Olitor terræ cava viscera ferro
 Tentet , & uberibus circumpluet undique guttis ;
 Ac Mulo versante rotas per mutua nexas ,
 Non labor est imo latices educere fundo.

Ne gravior fossorum animas extorqueat ær ;
 Accendant pingues opera inter iniqua lucernas ,
 Et vitæ metuant , cum pestifer halitus ignem
 Protinus extinguit : directas undique circum
 Ad latera obijciant tabulas ; quas lignea vectis

Sustineat transversa ; solo conclusa ruenti
 Corpora ne tristi donentur viva sepulchro.
 Qui fodiunt puteos siccissima tempora quærant :
 Cùm madet imbre solum , fallacibus omnia lymphis
 Rura natant : dubios Æstas probat arida fontes :
 Si maneant , inopem neque Sirius hauserit undam ,
 Nil tardes inuro puteum vestire perennem ;
 Mordaci sensum tellus exesa liquore
 Ne labet , & subitam faciat mollita ruinam.

HORTI
 SEPI-
 MENTUM.

Quid mage conveniat vel circumducere murum ,
 Claudere struclilibus , vivis vel sepibus hortos
 Tecum mente agita : sepes armenta , rapacem
 Et populum , sed non hyemes avertit iniquas ,
 Nec radice parum propioribus officit herbis.
 Utilior contrà paries , seu quòd minùs agri
 Occupet , & teneris defendat frigora plantis ;
 Sive quòd in plures duret reparabilis annos.

His ubi provisum fuerit , tum vertere terram
 Præcipio , multoque rudem describere campum
 Tramite , quà rivum sulcos partitus in omnes
 Ducat , & areolas dextrâ lævâque Colonus
 Accessu faciles ferro rimetur , & herbâ
 Purget Olus , gravibus neque calcet semina plantis.

ARBE
 INFORMANDÆ.

Grandia si virides quis in oppida transferat hortos ,
 Tonfilibus distincta Pyris extrema viarum
 Ornet , & hinc illinc longo serat ordine flores ;
 Indecores ne se (1) Porri , (2) Caulesque videntum
 Protinus objiciant oculis. Tu seria rerum
 Semper ama , modicasque vias prætende (3) Thymoque
 Et gratis Baccho (4) Cinaris , & (5) Rose-marino.
 Humentes quoque mollis amat (6) Satureia ripas ,

Et
 cingenda ar-
 busculis.

Herbif-
 que odor-
 ris.

(1) Porreau. (2) Chou. (3) Thym. (4) Artichau. (5)
 Romarin. (6) Sarriette, plante odorifèrente, bordure.

P iij

(1) Serpillumque solo repens, (2) Apiumque Pelasgæ
Quondam frontis honos, & crassis (3) Salvia ramis.

Et Non tamen omnigenis inimicus floribus, illos
floribus. Ejicies, quorum facilis cultura, nec usus

Nullus erit, quales Violæ, nigrumque Papaver;

Et Rosa supposito-quæ & calet igne, caduci

Solamen tibi floris aquam stillabit odoram.

Liliaque, & (4) Calthas, & hiantem flore decoro

Narcissum, (5) Clytienque seres; festisque diebus

Serta parans, donis Superos placabis inemptis.

In tenues hominum curas descendere gaudent

Cælicolæ, tantumque boni pietate Coloni,

Quantum operâ, quantum largis viget imbribus herba.

Mopsus enim & Coridon hortis cum pinguibus oliæ

Contiguas habuere domos: magis iste lacertis,

Ille Deo confusus, humum sudoribus iisdem

Nec fructu coluere pari: seu venditor urbem

Mopsus adit, ferro docilem seu cultor agellum

Sollicitat, plenis respondent omnia voris.

At Coridon inopes vix colligit unde Penates

Sustineat, miseramque trahat cum conjugæ vitam.

Æstus erat, festusque dies; amboque sub umbra

Gramineis sedere toris. O Mopse beatos

Miror, ait Coridon, uni tibi surgere soles?

Semina diversis en ut communia fatis

Consurgant? atqui non ingeniosius alter

Excolit, aut lymphis juvat uberioribus herbas.

Mopsus ad hæc. Alia, ô Coridon, sed cognita paucis

Te quoque cura latet Superos in vota vocandi:

Insontes cum voce manus fer ad astra, priusquam

Admoveas operi, fortunatasque videbis

Intus ali, & succo meliore tumescere plantas.

(1) Serpolet (2) Persil. (3) Sauge. (4) Soucy.
(5) Tournesol ou Heliotrope.

Obsequitur monitis Coridon ; nec vana precandis
 Relligio : redeunt animæ languentibus herbis ,
 Fœcundosque sinus laxans , se messe coronat
 Uberiorem pias humus emendata per artes.

Rusticus ancipites hyberna per otia marras ;
 Ferratamque parietem , durosque ligones ,
 Capreolosque , quibus glebas exerceat armis.
 Tum quoque vicino quærat sibi semina rure ,
 Et varios Oleris generatim edificere cultus
 Non pigeat : neque enim plantis ager omnibus unus ,
 Non eadem cultura placet , tempusque ferendi.

INSTRU-
 MENTUM
 OLITORIUM.

Pars amat æstivos soles , pars frigus , & Euri
 Aspernata minas , illæscæ frondis honorem
 Per medias hyemes servat ; pars condita terris
 Non sursum prodire pigris radicibus audet ,
 Torpentes non antè comas evolvere Cælo ,
 Quàm reducem audierit Progenem, Zephirosque vocantes ;

VARIA
 OLERUM
 CULTURA.

Sæpe sua pubens Olus ab radice revulsum
 Mutatis adolescit agris ; & mater eodem
 Sæpe sinu tellus quo parturit , educat herbas.
 Sunt aliæ semel excisis quæ frondibus arent ,
 Demersæque comâ stat truncus inutilis agro.
 Sunt quibus usquè redit nova frons, mukæque Colopum
 Messe beant. Molli nunc figit oluscula terræ
 Intactis Olitor foliis ; nunc fronde resectâ ,
 Succus ut uberior stirpem cogatur ad imam ,
 Mandat agris. Plantas unâ ratione nec omnes
 Evocat in semen , generique immittit habendo.

Præterea genus haud unum (1) Betæque rubenti ;
 (2) Candidulæque : suas mensis alit altera frondes ,
 Altera radicem ; genitalibus utraque sulcis
 Danda , coronatæ cum vertice (3) Punica malus

VARIA
 SPECIES
 Betæ.

(1) *Bete-rave*. (2) *Poirée*. (3) *Grenadier*.

Prodiit, & roseo procul emicat ignea flore.

**Lactu-
ca.** Nectibi (1) Lactucæ faciem nascentur in unam.
(2) Altera quæ Cochleas foliis imitatur, aquosam
Fert hyemem: (3) medium per se caput altera plexis
Frondebis involvet, solidumque tumebit in orbem
(4) Dentatas crispata comas; hæc Vere tepenti
Nascitur; æstivos tolerat (5) Romana calores.

Sunt etiam (6) Napi teretes, (7) Raphanique, sativus
Et rudis (8) Asparagus, capitatum & sectile (9) Porrum,
**Cucur-
bita.** (10) Longior & (11) patulo visenda Cucurbita ventre.
Longa super cameras reptat, vel ab arbore fructum
Demittit, docilem pueri quem cortice presso
Funiculis cogunt in quaslibet ire figuras.
Nunc Solis radios fingunt, tortosque Dracones;
Nunc super inscriptum gaudent concreescere nomen:
Dein humeris vacuas aptant, nudique per undam.

Flumen inexpertis audent pulsare lacertis.
Scandit in arboreos ventrosa Cucurbita truncos;
Sed tu multiplici per gramina repere flexu
Coge, fatiscences rumpat ne pondere ramos.
(12) Terra quæ brevior, medioque coercita nodo
Exoritur, Baccho dabit opportuna lagenam,
Quam lateri accingas operumque viæque ministram.

**Spina-
chii.** Ipsa adeo geminum referunt (13) Spinachia sexum:
Quem dixere marem, generosior unus acutum
Profilit in semen; tristi propè pallet amictu
Foemina, quæ steriles effert sine semine frondes.

**Brassi-
ca.** Quid memorem quantâ jactet se (14) Brassica laude,
(15) Sive volubilibus redit in se frondibus, orbisque

(1) *Laituë.* (2) *La coquille*, Laituë. (3) *Laituë pom-
mée.* (4) *La Crepe blonde*, Laituë. (5) *Laituë Romaine.* (6) *Navet.* (7) *Rave* ou *Raisfort.* (8) *Asperge.* (9)
Porreau. (10) *Courge longue.* (11) *Citrouille.* (12)
Calebasse. (13) *Epinard.* (14) *Chou.* (15) *Chou pommé.*

Orbibus agglomerans, capitis sub mole laborat;

(1) Tornato similes ebori seu candida flores

Ediderit (2) seu coniferas imitata Cupressos

Seque suas plicat in frondes, & acumen in album

Definit, ac tenui venit haud ingloria mensæ;

(3) Sive hyeme in mediâ, cum cætera frigore torpent,

Læta viret; Boreamque truce, Caurosque malignos

Despiciens, vacuis ultro dominatur in hortis.

Ut variae species oleris, sic plura serendi

Tempora sunt: putribus mandantur pleraque sulcis

Cum pluviis tellus madet autumnalibus, & cum

Sithonias Hyemes reducis fugat aura Favoni.

Tunc eadem est anni facies, & sæpe subortæ

Autumno Violæ falluntur imagine Veris.

Tempestiva autem satio, seu frigore terram

Fermentarit hyems; seu coxerit acrior Æstas.

Utraque vis solvit glebas, & inutile gramen

Enecat: infani quanquam post frigora Cauri

Vere fatas annus elementior excipit herbas.

Brûma tamen licet usque comas affligat adustas;

Securam patitur stirpem coalescere terris,

Et messëm Cælo dein maturare calenti.

Quare age deciduas cum nuda ex arbore frondes

Frigidulis volitare vides ludibria ventis,

Insta operi; longos plano duc æquore sulcos,

(4) Alliaque in plures spicas divisa, refoſſo

Conde solo; fatuumque (5) Blitum (6) Cretasque marinas,

Et (7) Cinaram, Cinaræque rubras interfere (8) Betas.

Optima tunc etiam satio (9) Menthæque virenti,

Et (10) Cunilæ, & (11) Fragis nemorum gaudentibus umbrâ.

(1) Chou-fleur. (2) Chou-frisé. (3) Chou vert. (4) Ail.
(5) Blette. (6) Crête-marine. (7) Artichau. (8) Bête-
rave. (9) Baume, herbe odoriférente, fourniture de sa-
ladc. (10) Sarriete, plante odoriférente. (11) Fraîse.

OLE-
RUM
SATIO
AUTUM-
NALIS.

OLE-
RUM
SATIO
AUTUM-
NALIS.

(1) Idæisque Rubis, (2) Inulæque, (3) Crocoque rubentia,
(4) Fungus, & (5) Anisum, gratoque (6) Lavendula
succo

Et (7) Sedum minus, & medicos (8) Hyssopus in usus;
Et (9) Siser, atque (10) Rumex, & inertī grata palato
(11) Intyba, & (12) Atriplices, & (13) Pastinaca ferantur,
Atque (14) Cicer telluris edax, dulcisque (15) Locusta,
Et foliis asper (16) Raphanus, (17) Condryllaque crure
Lactea, quæque hilares faciunt (18) Nasturtia mentes,
(19) Napusque & minimo quæ semine nata (20) Sinapis
Arboris in faciem ramis frondescit opacis.

Vos quoque jejunæ quondam solatia mensæ,
Cæsa minutatim & cerealibus abdita crustis,
Ante hyemem molles (21) Spinachia pandite frondes
Et teneris aude (22) Lactecula surgere fibris:
Te stipulis, cum frigus erit, te stercore multo
Immites hyemis contra tutabimur auras.
(23) Erucas etiam, rectoque (24) Dracontia caule,
Atque (25) Bipinellas, (26) Oximque, brevemque
(27) Melissam,

Quas oleo, & veteri; cum Bruma remittet, aceto
Perfundas, tunc tempus erit committere sulcis.

Nosse juvat quas siccus ager, quas humidus herbas

(1) Framboise. (2) Aunée. (3) Safran. (4) Champi-
gnon. (5) Anis. (6) Lavande, bordure. (7) Tripe-
Madame, fourniture de salade. (8) Hyssope. (9) Chervy,
racine potagere. (10) Espece de patience. (11) Chicorée
blanche. (12) Bonne dame ou Arroche, petite plante
annuelle dont on se sert en potage & en farce. (13) Panais
racine potagere. (14) Pois chiche. (15) Mache ou Dou-
cete. (16) Rave. (17) Espece de chicorée sauvage.
(18) Cresson Alenois ou Nasturce, fourniture de salade
(19) Navet. (20) Moutarde. (21) Epinars. (22)
Petite Laitue. (23) Roquette. (24) Estragon, fourni-
ture de salade. (25) Pimprenelle. (26) Alleluia, four-
niture de salade. (27) Melisse, fourniture de salade.

OLERI
CUIQUE
LOCA
OPPOR-
TUNIS-
SIMA.

Respuat, ut toto nullus vacet angulus horto.
Quæ steriles fundo tellus imitatur arenas,
Lactucæ, Cicerique favet: Spinachia longam
Non passura sitim, Caulesque, & olentia latè
Allia felicitis gaudent uligine terræ.
Sunt quibus & profint umbræ; murosque vel ipsos
Occupat effusis (1) Anguina Cucurbita ramis.
Et testudineo prope murum Vineæ dorso
Flectitur, arcendos circumstita Solis ad æstus.

Nudus erit tepidos paries conversus ad Austros;
Optima feminibus statio; si mollior altâ
Instruitur (2) pulvinus humo, qui Vere reducto
Sufficiat pangenda novis plantaria sulcis:
Murus enim franget Boream, Solisque reflexi
Quæsitus favor argentes solabitur herbas.

Quantum Oleri prodest ager opportunus alendo
Vidit & obstupuit nostræ qui primus ab orbe
Cantaber australes Americæ semen ad oras
Transfulerat: (3) Raphanus tener egregiique saporis
Corporis humani molem superabat; & Indus
Grandior arboreo poterat vix carpere summas
Caule Fabas: onus uva viri pendeat ab Ulmo;
Nec tumidum cervix (4) Peponem nervosa tulisset.

Longa nivalis Hyems & inertibus otia terris
Et pigro facit Agricola: filet herbula primis
Frigoribus contracta; gelu vel terra rigenti
Clauditur, aut longo madet intractabilis imbre,
Jam neque fundit opes; Olitor nisi frigora flammis
Vicerit occultis, multo vel stercore molles
Evocet (5) Asparagus; & quas natura negabit,
Præcoce Lactucas emergere jusserit ortu.

OLERA
PROPE-
RATA.

Hunc olim prior induxit Quintinius usum.

(1) *Courge longue.* (2) *Couche ou petite planche dans un jardin.* (3) *Rave ou Raifort.* (4) *Melon.* (5) *Asperges*

Quippe Hyemes inter medias felicibus armis
Oppida cùm Galli quaterent inimica, nec anni
Tempestat esset non fertilis ulla triumphis :

Ille suâ ne non Brumam quoque vinceret arte,

(*Ubi de* Nullo Hyemis Verisque satas discrimine plantas
Versa- Versalix riguis educere cœpit in hortis :
liis.)

Nam quid humus Regi non deferat, excita tantâ
Principis aspectu, posito qui pondere rerum
Quos oculos aperit populis orbique legendo,
In tenues amat interdum demittere plantas.

Si, loca jam toties mihi decantata, beatos
Versalix colles videam; non ipsa tenebunt
Augustæ me tecta domûs, non lympha per altos
Obsequiosa fluens montes, non totius orbis
Dives opum variarum hortus, non denique nostrum;
Quamquam non pigeat tantos Olus inter honores
Aspicere: at molles lætis cùm perleget herbas
Luminibus Lodoix; ero Principe totus in uno,
Quem procùl attonitus stupet Orbis, & ultima retro
Venturi post secula velint vidisse Nepotes.

IRRI- Cùm venti posuere truces, & Oluscula læni
GANDI Jam Zephyrus fovet afflatu, non Sole cadenti
TEMPUS. Non oriente, recens haustos diffunde liquores;
Humor inexpertam ne frigidus occupet herbam,
Cùm medium Cæli Titan conscenderit orbem,
Tunc bibet isriguos tellus lætissima rivos.
Dein anno mutante vices, tu tempora muta:
Namque superfusus plantas à Sole calentes
Ureret imber aquis: æstivo tempore pronos
Hesperio Phœbus seu mergat in æquoque currus,
Eois redeat seu matutinus ab undis,
Eductas puteis querulâ compage rotarum
Tempus erit toto lymphas dispergere campo,

Vere novo lacte viridem cùm messis in herbam

Tollitur

Tollitur ; & Zephris hircens Rosa mollibus auras
 Implet odore novo ; floresque induta recentes
 Ipsa suis arbos inhiat pulcherrima ramis ;
 Venturæ recreat segetis spes una Colenos :
 Ast Olitor jam nunc operum mercede diurnâ
 Dives erit : breve (1) Chærophilon , & (2) Amaracus
 umbrâ

VERNA
 HORTI
 FACIES.

Lætior in messem crescunt ; & olentia Fragis
 Arva rubent , uvisque (3) Ribes arbuscula crispis.
 Jamque caput plexis involvere (4) Brassica ramis
 Cogitat , & tardi surgunt (5) Buglosa saporis.
 Occultas per saxa vias alimentaue (6) Cappar
 Inveniens , scabris tegit obsita rudera baccis.
 Cæsa semel (7) Lappathi brevis herba virentibus usque
 Luxuriat rediviva comis : crispantur olentis
 Flexibiles (8) Apii frondes , & acumine mollem
 (9) Cepula findit humum , tonsisque repullulat (10) Oxis
 Frondibus , & dulces spargit (11) Melilotus odores.
 (12) Fœniculum , (13) Raphanusque tener , mordaxque
 (14) Sinapi ,
 Lætaque nascuntur (15) Puleïa , quæque domorum
 (16) Ocima sublimes decorant palpanda fenestras.
 Eruitur (17) Staphilinus humo , (18) Sisaronq ; brevesq ;
 (19) Buniades , & quæ fruticat spatiosior (20) Hirci
 Barbula , & hyberno gaudentia frigore (21) Rapa.
 Sylvescunt (22) Cinaræ , pomoque virente superbas
 Mille modis variant cœnas ; torpensque palatum

(1) Cerfeuil , fourniture de salade. (2) Marjolaine ,
 bordure. (3) Groseille piquante. (4) Chou pommé.
 (5) Buglose. (6) Capre. (7) Patience , espece de fort
 grande Oseille. (8) Persil (9) Ciboule , espece de pe-
 tit Oignon. (10) Alleluia. (11) Melilot. (12) Fenouil.
 (13) Rave. (14) Moutarde. (15) Pouliot , bordure.
 (16) Basilic. (17) Carote. (18) Cheruy. (19) Navet.
 (20) Scorsonere ou Salsifis. (21) Rave. (22) Artichau.

Q

Exacuunt dulci (1) Cicer (2) Asparagusque sapores
 (*Ubi de* Quas epulas tantum lectos & ab arbore fructus
prisca Prisca Patrum norat virtus arque aurea frugis
frugali- Simplicitas : hinc illa virum felicior ætas
sate.) Usque valens tenui superabat secula victu.
 Nunc spatio vitam finit brevior ciborum
 Implacata fames : neque enim in convivia tantum
 Jam veniunt agris animalia nata colendis :
 Itur & in medias , pretium faciente periclo,
 Oceani syrtes : educitur æquore Piscis :
 Nec medium tutis Ales secatur aëra pennis ;
 Totus & est jam pene gulæ contractior orbis.

VERNA Dum viget hyberno tellus animosior imbre ;
 OLERUM Ne sterili vernas in alendo gramine vires
 SATIO. Infumat ; properemus humo dare semina (3) Tymbræ
 Atque (4) Apii , (5) Betæque rubræ , (6) Pisique virentis :
 Tunc quoque (7) Cervinum cornu , (8) Coriandra ,
 (9) Blitumque

(10) Et Seris , & dulci (11) Borrago flore seruntur ,
 Et coctu (12) Faba difficilis , vilisque (13) Fasellus ;
 Aureaque (14) Andragne , atque humilis (15) Saliunca ,
 suumque
 A longo quæ nomen habet (16) Lactuca cucullo ;
 Mutatumque solo , radicibus ante recisis
 Detonsaque comâ captoribus utile (17) Porrum
 Pangitur , & (18) Cepe lacrymas facturâ secanti.
 Vos etiam (19) Lupuli , brevibusque ; (20) Cicerbita ramis ;
 Et primâ (21) Pepo difficilis cum pubet in herbâ ,

(1) Pois. (2) Asperges. (3) Sarriette, bordure. (4) Persil. (5) Bête-rave. (6) Pois-vert. (7) Corne de cerf. (8) Coriandre. (9) Blette. (10) Chicorée blanche. (11) Bourrache. (12) Fève. (13) Haricot. (14) Pourpié. (15) Lavande, bordure. (16) Laitue capucine. (17) Porreau. (18) Oignon. (19) Houblon. (20) Espece de Chicorée sauvage (21) Melon

Teque (1) palustre Apium, te semen olentis (2) Anethi
Accipient sulci, (3) Crithmumque, & amica Lyzo
(4) Hormina, quæque manus inodorat (5) Ruta legentes.

Quid jubeat, quid Luna vetet, plebs nescia rerum
Inspiciat, Lunasque mieras, atque arbitra ruris
Astra crepet; tu Sole tuos metire labores.
Si qua fides oculo, plantas Sol adjuvat unus;
Et quod in humanas possunt vaga sidera mentes,
In teneras id juris habent non ampliùs herbas.

LUNA-
RIIS
SUPERS-
TITIO.

Seminibus positis inimicam avertite Talpam;
Ne deformet agros, & iniquo dente sativum
Depopuletur olus. Longos telluris ætivos
Si quando aspicias sensim consurgere, gressus
Fer tacitos, crassamque togam super injice: summum
Talpæ solum sulcans, positis caput inscia pannis
Inferet, & meritis tenebris dabit eruta penas.

OLERA
INFES-
TANT
TALPÆ

Agricolæ, contra Mures aviumque minorum
Insidias & furta, solent defigere vepres,
Et teneras rigidis defendere sentibus herbas.
Non equidem per dura petit Mus vulnera prædam,
Occultum sed querit iter tellure sub ima;
Armataque rubis sepes, & inutile vallum
Trajicit, & teneras depascitur belluo frondes:
Sint tibi fallaces foribus sata propter apertis
Muscipulæ, quibus invitet succedere furem
Pendula nux: avido malefidam credulus escam
Ore petit, clausoque vorax se latro teneri
Carcere conspiciens, jam non semesa resumit
Frustra macis, sed non cessat captivus iniquas
Tollere vel pedibus, vel dente lacessere valvas

Mures.

Vidi ego qui Talpæ (6) Ricino maleolente fugaret,
Atque venenata (7) Cinaræ radice pararet

(1) *Hache.* (2) *Anet.* (3) *Crete-marine* ou *Fenoüil-*
marin. (4) *Ormin.* (5) *Rue.* (6) *Tique.* (7) *Artichan.*

Q ij

Muribus insidias. Si quando frondibus hærens

Campe. Infestabat olus Pulex, hirsutaque (1) *Campe*,
(2) *Marrubii* latices super injiciebat amaros:

Formica. Et *Formicarum* flammis abolere recessus
Sueverat, ut fumo durisque exterrita pœnis
Impigra gens ultro maletutis cederet agris,
Nil fruges hyemi lectas, nil horrea cusans.

(*Ubi de* Providere Dei nobis meliora: *Pyrenes*

Ciconia. Nuper enim celsos peregrina *Ciconia* montes
Dum superat, ferturque humili super arva volatu;
In casses sibi non positos cadit, atque relectis
Continuo pennis custos imponitur horto.
Oblatas captiva dapes fastidit; at Anguem
Inter-vidit olus, vacuumque immisit in alvum;
Quamvis ille diu luctatus, corporis imos
Implicuit nodos, & torta volumina rostro.
Quæsitura novam Volucris per oluscula prædam;
Herbarum genus omne sagax scrutatur, & hortum
Muribus, & *Campe* purgat, Talpisque; nec ipsos
Dedignatur edax, veteri quos evocat imber
Pariete, Limaces fractâ consumere conchâ.

OLUS
RUM
CULTURA.
Non satis est præcul infestas avertere pestes;
Assiduo nisi sollicites plantaria cultu:
Nam sine vi quæ sponte rubos & inutile gramen
Indulgens sibi terra creat; nisi victa labore
Continuo, nec Olus nec mupera blanda *Lyæi*
Nec segetes pariet. Sic nos ad inania fortes,
Deficimur nervis ad honesta; viâque pedestri
Qui passus vix mille, suum visurus amicum,
Conficeret; vaga post Leporis vestigia totos
Itque reditque dies, faciente cupidine vires.

Radat humum rastris Olitor, gramenque renascens
Eruat, & siccis riguis alat imbribus herbas.

(1) *Chenille.* (2) *Marrubium.*

At Peponem inprimis ab iniqua vindicet aura :

Mollis enim seu primævo juveniliter ortu
Luxuriet , seu jam cœpit grandescere , cultu
Indiget æterno. Sudoribus omnia vendunt
Dī superi , & magno stant optima quæque labore.

Veris ubi reducem Volucres cecinere teporem ,
Lacte novo vel aquâ medicatum fossula semen
Excipiat saturata fimo. Quâ parte nivalis
Flat Boreas , Olitor mixtâ cum stercore terrâ
Imbellem luteo præmuniat aggere plantam.
Si quid adhuc sævasque vices mutabilis auræ ,
Et reducem medio Brumam jam Vere timebit ,
Coniferi Peponem sinat intra concava vitri
Crescere ; dum ventos ferat , & jam fortior aurâ
Liberiore frui malit , nudusque relinqui.
Vitrea transmittunt tepidum specularia solem ,
Et sævas arcent hyemes ; at grandinis ictus
Non tolerant , nisi vimineis defensa cucullis.

Umi plura simul mandentur semina fossæ ;
Nam neque vis eadem cunctis est insita gravis.
Maternæ qui solus humi superaverit hæres ,
Si nimius succi Pepo caudice longior uno
Funditur , interdum molli caput ungue purator
Demetat , & primâ luxum compescat in herbâ.
Tum digitis terram terat ; & quæ pessima circum
Nascitur herba , manu tollat ferroque bicorni ;
Nec super effundat largos aspergine rores :
Languentem vitiant lymphæ contagia frondem.

Irriguos Peponi fas est inducere fontes ,
Donec in oblongum tumidus grandescere ventrem
Incipiat : dein & sitis , æstivique calores
Dant pretium : tamen exuccam miserabere plantam ;
Si coquat arentes infana Canicula glebas.
Sed cavē ne fluidum Pepo cortice combibat imbrem :

Q ii]

PEPO. Tegula subjicitur , Solem quæ sicca reflexum
Augeat , & terræ nocuis afflatibus obstat.

Duxit ubi croceos pellis rugosa colores ,
Jamque relicturus plantam dirumpere collum
Nititur ipse Pepo ; cultrum suppone , priusquam
Marceat , & terris putrescat inutile pondus.
Hunc legito qui mole gravis , cute durus , & auro
Concolor est , gustuque refert & odore Lyzum.
Non alia est (1) Cucumis cultura : (2) Cucurbita Cæli
Difficilis patiens minus est obnoxia curæ.

Cætera quæ passim nascuntur oluscula , versu
Quid memorem : si pinguis ager , si plurima lymphæ
Copia ; non tempus non disciplina ferendi
Quæritur ulla : sibi tellus nil indiga nostræ
Sufficit , ut largâ diet mercede Colonom.

(3) Fraga tamen , (4) Cinaramque juvat purgare ;
revulsâ

Pyole , suam circum fruticat quæ plurima matrem.

LACTU. In teretem (5) Lactuca comas quæ circinat orbem ,

CA. Candidior sit operta solo ; prodire nec ausit

APIUM. In mensas (6) Apium majus , nisi Rusticus altâ
Vestierit terrâ jussas albescere frondes.

ENDI- Candeicit pariter crispas (7) Endivia molli
VIA. Vincta comas junco , & genitalibus obruta sulcis.

Mollior & (8) Raphanus terris innascitur , imbres

RAPHAN- Si biberit salso (asper salugine gustus
NOS. Corrigitur) durus contrâ si caudice nudo
Tellurem super emergat , folioque frequenti
Luxuriet , vel fortè sitim sit passus iniquam.

CAPPA- (9) Capparis exesit quæ se circumligat ipsa
RIS. Parietibus , veteri plantis de stirpe revulsis

(1) Concombre. (2) Citroüille. (3) Fraïse (4)
Artichau. (5) Laituë pommée. (6) Celeri. (7) Chi-
corée blanche. (8) Rave ou Raïfort. (9) Caprier

Conferitur ; quanquam viridis cum bacca tepentes
Oscitat ad soles , foetam det semine glandem.

Debilior tellure (1) Cicer ne repar aquosâ ;
Ramosas appone fudes , quas sponte volutis
Claviculis veluti manibus comprehendit , humoque
Erigitur latè fruticans , albisque nitescit
Floribus , & folium partes diffundit in omnes.

(2) Allia si pedibus calcas , injuria laudem
Afferet , & capiti dabit incrementa tumentis.
Cum pallent , & humi flexâ cervice recumbunt ;
Vellere tempus erit : vinctis de more maniplis ,
Purgatoque solo , duros tractare ligones
Incipe , ut infestum tellus exhalet odorem ;
Qui teneras , si vera ferunt , interficit herbas.

Grandia quæ longo jam macrior Allia partu
Terra tulit , largo reparatas stercore vires
Colligat , antè novo quàm semine foeta , labores
Instituât primos. Id in hortis dulce colendis ,
Quod messem tellus alit irrequieta perennem ;
Agricolæque beant & spes & fructus avaros.

Et dubitamus adhuc tantis ditescere donis ,
Atque Oleri curas impendere. Buxea nobis
Sylvula , non hortus colitur : procûl utilis herba
Exulat , ut vani florum captentur odores ,
Et totum sterili rus absumatur in horto.

Atqui nil cedunt hortenses floribus herbæ.
Una dies florem nasci videt , una caducis
Effœtum languere comis : quæ manè rubentes
Explicuit frondes , lapso Rosa vespere flore
Tristibus horrefacta spinis : at oluscula durant
Semper , & in laticos rectè digesta , virenti
Nil Buxo cedunt , nil coniferæ Cyparisso.

Si rapidos Olitor Soles , si frigora Brumæ

(1) *Pois-chiche.* (2) *Ail.*

CICER.

ALLIA.

DE
HORTO
OLITORIO.

Mollit ; & arte juvans Naturam , præcoce partu
 Cogit humum natos alieno tempore fœtus
 Edere , quæsitæ mensis regalibus escas ;
 Ad quantas emerget opes ! quæ nominis ibit
 Fama sui ! quàm forte suâ contentus avitum
 Vertet agrum : neque enim longi spe pendulus anni
 Eventus pavet ancipites : ferit usquæ metitque ;
 Plenaque nil ad vota deest , si sedula conjux
 Obtigit , & duri proles studiosa laboris :
 Fortior ipse solum palâ , duroque ligone
 Sollicitat ; puerique suis pro viribus adsunt
 Assidui comites operum : pars frangit inertes
 Malleolis glebas , pars gramen inutile rastris
 Insequitur , spargitque simum , plantisque calores
 Æstivamque sitim properantibus excutit undis .

At calathis Olus exportans adit oppida conjux :
 Sera domum redit ære gravis , dapibusque diurnos
 Nec non urbano recreat rumore labores .
 Pauperibus mensis non assidet invida Cura ,
 Nec trepidus Pavor ambiguis circumvolat alis :
 Nam neque bella timent , nec jura forensia : vanos
 Non horrent strepitus : non irrequieta tumultus
 Excitat internos tacitæ mens conscia culpæ .
 Lite carent , neque nota domi vadimonia : nunquam
 Lictoris subiit facies invisæ Penates ;
 Et nisi spem fuerit seges ementita , dolorem
 Nullum corde premunt ; oritur neque tristior agris
 Ulla dies , nisi quam Soles fecere maligni .

Nil sibi cum Medicis , vanâque Machaonis arte ,
 Et tamen usquæ valent ; lecto nec phlegmeus Auster
 Languidulos affigit ; iners nec Bruma , nec Æstas
 Ulla nocet : nec membra ligant nodosa podagræ :
 Non stomacho gravis esca : febrem non lethifer afflat
 Autumnus ; neque deliciis præpetata senectus

D E
 OLIVÆ
 R E.

Infat, & extremam præcox denuntiat horam.

Ipse salutare herbas, quarum indiget usus,
Hortus habet, (1) Rutas; (2) Althæam, (3) Absinthia,
(4) Malvas, "

Et quæ concilient crispata (5) Papavera somnos.

Fert & opem medicis labor ipse potentior herbis.

Et ne fortè gravent opera indefessa Colonos,

Septima quæque dies ludos, & amica Lyzi

Dona refert; meritique loco & virtutis habetur

Suspensis refides cessare ligonibus agros.

Mutua qui festum vocat in convivia Pagum,

(6) Lactucas, (7) Cinarumque dapes apponit inemptas;

Nec Cyathis parcat: post prandia ducit in hortum

Convivas, & multa docet, discitque vicissim

Re super hortensi, longo sermone secutus

Herbarum casus varios, usumque medendi;

Pallida seu vitio telluris oluscula languent,

Infestis seu vermiculis obsessa tenentur.

Nec filet herbarum vires; seu pigrior alvus;

Seu fuerit citior, tussi seu fortè frequenti

Excutiat latus illabens pulmonibus humor,

Aut intermissis furit æstibus arida febris;

Indicat hortensis si quæ ferat herba salutem.

Tum majora crepans, ridet potuisse Deorum

Esse loco quondam Porrum Cepasque, suisque

Mortales coluisse satum sibi Numen in hortis.

Et veteris famosa refert mendacia famæ,

Pluribus enarrans, ut (8) Brassica nata (9) Licurgi

(1) Ruë. (2) Guimauve. (3) Absinthe. (4) Mau-
ve. (5) Pavot. (6) Laituë. (7) Artichau (8) Chou.
(9) Lycurgus Thraciæ Rex, Vites toto regno excidi
jussit; quod Thracas vino immoderate deditos ani-
madverteret. In furorem deinde actus crura sibi
succidit, Vites putans excidere: cum præ dolore fle-
ret largius, ab illius lacrymis natam fabulantur
Brassicam.

D E De lacrymis , Vites etiam nunc oderit almas :
OLITO- Vitis (1) ut ipsa retro tendentibus usquē flagellis.
A E. Diffugiat , ferrum velut in frondosa Licurgus
 Brachia rursus agat , veteresque resuscitet iras.

Ipsa (2) Meliphyllon humili de cæspite rufo
 Flore micans, Apis (inquit) erat, quam Flora latentem
 Nescia cūm premeret digitis , se vindice lædi
 Cuspидis indoluit punctu : neque lenta Volantem
 Poena secuta ream est : in odoras utraque crescit
 Ala comas , subitāque pedes radice tenentur ;
 Herbaque fit , quā non jucundior altera tristes
 Curat Apes, medicata vocans in tecta fugaces ,
 Et dulci fractas reparans spiramine vires.

Interea pueros Olitor famulumque sequentem ,
 Si quid displiceat , verbis castigat amaris ;
 Nec laudes reticet meritas : nam laude vel ipsos
 Agricolas stimules. Tunc si quis ab arbore fructus
 Dēcidit ante diem , legit ipse , domumque reponat.
 Si qua solo jacet herba , gravi si pondere ramus
 Flectitur ; è terra relevat , furcāque bicorni
 Sustinet , inque dies opera instituenda sequentes
 Designat , licito apponētis etiam otia lucro.

Felices hominum curas , quas inter iniquo
 Non scelери non invidiæ locus : unus & hortus
 Et desiderii est terminus ; una Færarum
 Furta timent : vicinus amans virtutis & æqui
 Incustoditum formidine liberat agrum.

At neque tranquillos amor insatiabilis auri
 Sollicitat : lucrantur opes , partisque fruuntur ;
 Sola relinquentes pueris hæredia , rastris ,
 Jugera pauca , domum luteam , cultumque supremi
 Numinis , & sanctos mores , studiumque laboris.

(1) *Vites, à Caulibus Brassicis, si propter sati sint ,
 ut à pestiferis & nocentibus res gere dicuntur , nec
 eos ulla ex parte contingere.* Cic. de natura Deorum.

(2) *Melisse.*

PRÆDII RUSTICI

LIBER X.

Vites.

UT IS ament alii succum : cultura.

Poëtam

Me juvat ; effossis seu Vinitor ordine
longo

Semina deponat scrobibus, cultuque
frequenti

Hortetur teneras fœtu turgescere plantas,
Sive laborantes Ulnos pendentibus uvis
Exoneret, condatque cadis spumantia vina.

Observata sequar Latii vestigia Vatis,
Pampineos peragrans colles ; atque unde Maroni
Jam prærepta fuit vindemia dives, eâdem
Neglectas sectabor inops in Vite labruscas.

Felici meditatus agros vestire Lyæo,
Antè rudis ferro tentes quàm viscera terræ,
Quære prius Viti faveat quæ commoda tellus,
Quo melior veniat sub sidere : Vitibus omne
Dat pretium Cælo tellus subjecta salubri.

OPPOR-
TUNA
VITE
PLAGA.

OPPOR- Qui populi septem patiuntur acuta Trionum
TUM A Frigora, baccharum redimant Halece liquorem,
VITI Pocula vel pressis imitentur vites pomis:
PLAGA.

Vitiferos neque enim sperent assurgere colles
 Quâ regione minas Aquilonis, & horrida Cauri
 Flamina vix Pinus rigidis assueta procellis
 Ferre potest, niviumque riget sub pondere tellus,
 At neque Phœbæo quæ semper aduritur igne
 Barbarâ gens, curas uvæ impendat inanes,
 Nec Bacchum steriles invitum accersat in agros.

Inter utramq; plagam, Scythicum quâ mundus ad axem
 Consurgit, melior jacet arcto limite tellus
 Frigoribus nec fœda, siti nec hiulca perenni,
 Sed Boreæ alternis vicibus Zephyrique tepentis
 Et pluviam, & leni mollita salubriter æstu:
 Hic Baccho locus, his ultro bonus imperat arvis;
 Nec regni ulterius curat protendere fines.

Non interjectas uno tamen ordine gentes
 Bacchus habet: belli studiis clarissima quondam;
 Marte meroque parem fecit sibi Græcia famam.
 Romanos rerum dominos Deus inde sequutus,
 Vina Falerna dedit: lapsâ tum mole potentis
 Imperii, musto sordentia plaustra per Alpes
 Egit, & optatis Gallorum constitit oris,
 Despiciens populos Boreæ de parte vocantes.
 Scilicet invictis quæ gens effloruit armis
 Visa placere Deo est. Tantum ne Gallia munus
 Sperne: later cæcis argenti copia venis,
 Ærisque, chalybisque latent, aurique metalla:
 Parcite sed Baccho loca commoda parcite cives
 Destruere, & testas, irritamenta malorum,
 Divitias ferro sub eisdem quærere terris,
 Quæis auro melior, vitæ solamen amaræ,
 Exeritur contra curas & tædia Vitæ,

Opportunus

AGER.
VITI
COM-
MODUS.

Opportunus ager, tepidos qui vergit ad Austros;
Et fabulo levis est: hic pessimus, unde furenti
Fruta sylva manu regnis excessit avitis,
Invisura focos: infamem strage recenti
Odit humum Bacchus, nec sponte hinc pabula carpens,
Tristior ingratum degit sine viribus ævum:
Vivit enim Truncos radix ultura recisos;
Et quanvis caput in tenues non efferat auras,
Interiora tamen dominatur, agrumque per omnem
Serpit, & immeritos ad se rapit improba succos,
Æquior est Cereris multos quæ terra per annos
Faruit imperio, & pingues nutrit aristas.
Nam spicis redimita Ceres, & Vite nitentem
Pampineâ Bacchus frontem præcinctus, amicis
Conspirant animis, ut vitæ gaudia mensis
Hæc segetes, alter lenis det pocula vini.

Optima jejuni colles, largissima campi
Vina dabunt; & in arbitrio est, vineta serentis,
Uberius cellis vinum meliusve reponat.

Pendenti male firmat humo vestigia Bacchus,
Ni paries humilis toto discrimina clivo
Crebra facit, limum retinens; ne defluus imber
Auferat, & vallem secum deducat ad imam.
Quin & vitiferis juga per, devexa theatris
Læta reperensso coquitur vindemia Sole,
Uyque vicinis Phœbum non invidet uvis.
Tales dum rapido Rhodanus petit æquora cursu
Miratur passim ripis assurgere colles,
Et fugiens nutu dextrâ lævâque salutat.

Tres facies, totidem vulgò sunt nomina Viti,
Prima Tolosanæ latè celeberrima campis
Colligit ingentes non longo in stipite vires;
Brachiaque huc illuc tendens, media ipsa tenet se,
Aspernata truncem Boream Cælique furores.

R

TRI-
PLEX
VITIS.
Arbus-
cula.

jugata. Altera quæ trunco gracilis caput altius effert ;
 Pondere victa suo jaceat delumbis , arundo
 Ni doceat stantem rabidos contemnere ventos.

Arbu- Tertia frondenti Vitis requiescit in Ulmo ,
siva.] Quam tenet amplexu ; ramosque effræna per omnes
 Serpit , & elatum caput inter nubila condens ,
 Ostentat curvos pretioso pondere ramos :
 Unde Gigantæa Vitem de stirpe creatam
 Græciaque & vani quondam cecinere Poetæ.

Meta- Jupiter Anguipedum postquam temeraria fratrum
morpho- Consilia & structos disjecit fulmine montes ;
sis. Phlegreæis resupinus agris per quinque jacebat
 Jugera centimanus Briareus : qui conscius ausi
 Supponens humeros nitentem ad sidera fratrem
 Juverat Enecladus , repetito fulminis ictu
 Stratus humi , nigro quoque tinxerat arva cruore.
 Terra suæ prolis sortem miserata , Tonantem
 Orat ut arborea sub imagine rursus alendam
 Accipiat gremio sobolem ; quæ reddita vitæ
 Serviat humano generi , nec rursus in altum
 Possit , humo defixa pedes , se tollere Cælum.
 Protinus Enceladi de corpore nascitur Ulmus :
 Figit agro plantas Briareus : rugosior artus
 Contegit elumbos cortex : quot brachia bellum
 Intulerant , totidem repunt sarmenta ; jugalem
 Queis veluti manibus stringens amplectitur Ulmum ;
 Erigiturque solo ; ramosaque brachia jactans ,
 Nunc quoque sidereas affectat Vineæ sedes ,
 Atque Gigantæo de sanguine nata , liquorem
 Sanguineum fundit ; motoque lacerare bello
 Si nequeat Superos , cyathis mortalia plenis
 Corpora sternit humi : quas foverat , addit inanes
 Spes animis , ipsosque docet contemnere Divos.
 Cum tonat , expertum media inter dolia fulmen.

Herret adhuc, mutatque metu pallente colorem.
 Qui tali potuere fatas ab origine plantas
 Fingere, quid mirum nova per mendacia Græcos
 A Superis duxisse fuz primordia gentis.

Vitibus una licet species, non unius omnes
 Vina dabunt pretii: melior de Vite pedata,
 Quò propiore solo fruitur, vindemia pendet:
 Caudice quæ brevior, terræ vicina, reflexi
 Auxilio Solis felicius excoquit uvas.

Quæ nubunt Ulmis, Baccho cellaria vincunt
 Ubere, sed tristi qui torqueat ora sapore:
 Arbor enim, Solem sub fronde latentibus uvis
 Eripit, & dulci prohibet mittere succo.
 Si tamen est Ulmo Vitis conjuncta maritæ;
 Ne muta patrios mores, habitumque locorum:
 Sunt & inexperti metuenda pericula cultus;
 Atque aliis aliam in faciem felicius arvis
 Nascuntur Vites: longo Burgundia tractu
 Sustinet elatas sudibus furcæque salignæ;
 Ne vitiet putres agri vapor humidus uvas.
 Allobrogum verò cæcis in vallibus, uva
 Vix fruitur viso nisi summa ex arbore Phœbo.

Itala gens (seris usus quia venit ab annis
 Non virio terræ) Vites socialibus Ulmis
 Jungit, & æquali geminas ætate maritat:
 Constra namquelocum fusis ubi stirpibus arbor
 Anticipat, succum nascenti præripit uvæ:
 Atque Ulmus, cum Vite, pari nisi pubeat ævo,
 Non tolerat sponsæ ramos & pondus iniquum.
 Si morbo gravis arbor obit, vel segnior annis,
 Connubio tu parce novo, furcæque bicorni
 Et fixo viduam solare pedamine Vitem.

Horto etiam Viris decori est, cum proxima tectis
 Nascitur, & scitè muros hinc inde per omnes

Rij

QUÆ
 VITIS
 OPTI-
 MUM
 VINUM
 FERAT.

VITIS
 PERGU-
 LANA.

Flectitur , atque jugo primis affuefcit ab annis :
 Tum latè intendunt contos , ramoque fequenti
 Vitem ad vincla vocant : mordacibus illa falignas
 Claviculis stringit crates , latèque virenti
 Palmitis obtentu muros , & limina veftit.
 Sæpe per irriguos Olitor non infcius hortos ,
 Dum flecti dociles virgæ , dum mollior ætas ,
 In teftudineum farmenta fequacia dorfum
 Ire jubet , contra æftivos umbracula Soles.

VITIGI-
 NEI
 SUR-
 CULI
 DELEC-
 TUS.

In quaecumque velis faciem fe tollere Vites ;
 Optima quæ culto figas plantaria colle
 Eligito : fi quid vitii delectus habebit ;
 Arte dehinc nullâ generis reparabile damnum eft.
 Non habet empta fidem Vitis , fallitque Coloni
 Spes avidas , alio fibi quæ transmittitur orbe :
 Nefcit enim peregrina novis affuefcere terris ,
 Amittitque fuam mutato fidere famam.

Cum rubet , ac torto mitis vindemia collo
 Extremis fruitur jam folibus ; elige Vitem
 Quæ peperit plures , modò fit fapor optimus , uvas.
 Inde petes farmenta tuos pangenda per agros :
 Atque ut noffe queas ; jam tum vel fumma flagella
 Demete , vel trunco rubeos infcribe colores.

VITIS
 SATIO.

Quæ verò potior fatio , quæ forma ferendi ,
 Omnia divino dudum vulgata Maroni ,
 Dicere nil opus eft : at quâ ratione recentem
 A teneris Vitem informes , doceasque labori
 Respondere tuo ; paucis hæc omnia Vates
 Perſtrinxit , rerum faftigia fumma fequens.
 Ac velut egregia pingendi quifquis in arte
 Nomen habet , primis habitumque ſtrumque figuris ;
 Et quaecumque operi ſeu vis ſeu gratia poſtquam
 Indidit ipſe , rudi permittit cætera dextræ.
 Sic majora movens animo , quæ multa parabat

Præterit, atque aliis Maro commemoranda relinquit. VITIS
CULTU-
RA.

Ergo rudes huc, Musa, manus: jam pullulat agris;

Jam nova primævo vestit se Vineæ ramo.

Eia agite Agricolaë, rastris duroque ligone

Prima juvate novi partûs conamina, terram

Verrite, & obliquas effossis altius agris:

Cogite radices meliorem accersere succum.

Plura simul primos crescant impune per annos

Germina; nec Vitis spes tota recumbat in uno

Palmite: post ternas hyemes manifesta vigoris

Signa parent: fluxas molli tunc denique frondes

Decuties digito: neque enim quos parturit, omnes

Educat, & succo foetus alit ubere Vitis.

Quæ ratio, quæ causa rei, quæ lege per omnes:

It succus ramos, & frondes explicat arbor:

Imò age nutricis quæ tanta potentia terras

Auget in immensos sylvestria semina truncos

Expediam, & causas (1) iterum tentabo latentes;

(Ubi de
planta-
rum nu-
tritu &
auctu.)

Tota recens nati sub cortice germinis arbor,

Ut perhibent, later in tenuem contracta figurant:

Ipsa adeo vinculis si vis humana solutis

Possit in exiles germen deducere fibras,

Continuò teneris ramos trahitur & uvæ

Involvi tunicis; atque ut puerilis membra

Explicat humano decurrens corpore sanguis,

Non aliter pinguis terræ nutritius humor

Paulatim insinuat sese radicibus imis,

Et Sole effusus tepidus, venasque per omnes

Diffusus, ramis animos vegetumque vigorem

Sufficit: at Phœbi cùm se vis blanda remittit,

Deceditque Hyemî; tam nec se porrigit ultra;

Nec tamen in florem, nec partus educat arbor:

(1) De plantarum nutritione earumque morbis
supra. lib. 6. pag. 114. & sequentibus.

Languet iners , cecidere comæ , sylvasque pet omnes
Horrent indecores nudato vertice trunci.

Quippe pigrum toto fundit se cortice frigus ;
Nec via per ramos nativo libera succo.

Mota autem tellus , & crebro exercita cultu
Arboreosque juvat frutices , & graminis herbam :

Molliti seu cæca soli spiramina laxet
Assidui labor Agricolaë , terræque solutâ

Uberior veniat nascentes humor in herbas :
Seu quæ terra diu tergo vim pertulit æstus ;
Versa manu , nova det fibris alimenta , supinas
Phirimus inprimis glebas si diluat imber.

VITIS Ergo vocet pluviam votis , durataque Fossor

PUTA- Assiduus discat renovare bidentibus arva ;

TIO. Atque putans Vitem duræ post frigora Brumæ ;
Provideat matrem ne germina plura fatigent.

Si quem digna manet Lenæi gloria , Lunam

Consulat ; agrestes moderatur Luna labores ,
Illius & vario pendet res rustica vultu.

Viribus exultans quæ Vitis inutile lignum
Et steriles fundit succoso caudice gemmas ,
Cæditur , amissos Phoebe cùm colligit ignes.

Informi contrâ macie confecta putatur ,
Cynthia cùm lucet juncto plenissima cornu.

Ancipiti mecum dubitat qui credere Lunæ ;
Et terram spectare , Poli quàm sidera , mavult ;
Effetas reparat Vites , breviora recidens

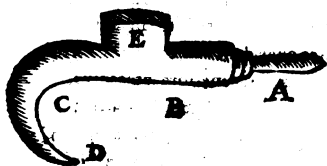
Sarmenti capita ; & pingui de Vite racemos
Elicit , in largum submittens brachia fructum.

Vitales æquis succos dispenset utrinque
Muneribus , neutrâ Vitis neque parte laboret ;
Sed quatuor pansum caput in duramina truncus
Explicit , unde novâ reparetur fronde quotannis.
Ne laceros hebes immiti falx vulnere ramos

Sauciet, & nisu penetrans majore moretur
 Delassetque manus, scabrâ rubigine nigram
 Cote novet; Viti nec Rusticus arma requirat
 Altera fingendæ. (a) Capulo vicina saligno
 Pars (b) acies cui recta, sinu falcata recurvo
 Flectitur; ut ductu frondator simplice Vitem
 Amputet obliquis eadem in vestigia plagis.
 A (c) flexu sinus in (d) rostrum procurrit aduncum;
 Si quid in angusto purgandum; putria truncis
 Si qua cavis adimenda: (e) minax in terga securis
 Prominet, ut cæsim feriat; ductimque putator
 Vincere si qua nequit duramina, defecet ictu.

Plaga solo sit prona, gravem ne combibat umbrem;
 Vel gelidam accipiat Cælo resupina pruina.
 Ni procul à gravidis media internodia gemmis
 Sedulus obliquâ rescindat falce Colonus
 Interimet super illacrymans nova germina Vitis.

Æthereas cùm palmes agens se lætus in auras,
 Occupat angustas inter duo brachia fauces
 Vinitor hunc ferro metat; & quodcumque feraci
 Profilit è trunco, pedibusque innascitur imis,
 Mollibus exturbet digitis, nisi vertice cæso
 Cogitat enacis Vitem reparare flagellis.
 Sed quoniam vel Sole, gelu vel adusta rigenti
 Latius emoritur; truncum succidere malim,
 Atque superjectis stirpem defendere glebis.
 Vineæ transmittit caules, palumque vacantem

A Capulus.
 B Culter seu
 recta acies.
 C Sinus seu
 flexus.
 D Rostrum.
 E Securis.

Contegit , & pingues fructu gravat ubere ramos.

Iliceas qui Vere sudas mediove retractat
 Vinitor Autumno ; sincera pedamina vertat ,
 Submoveat cariola , solo pendentia figat
 Altius ; & Vitem nodis ne strangulet arctis ;
 Sæpe locum mutet stringens ; Vinetaque purgans ;
 In tenues collecta liget farmenta maniplos.

VITIS Nec mora post Vitem Saturni falce puratam ,
POSSIO. Antè novas gravido trumat quàm cortice gemmas ;
 Possor adest , duroque opera ad majora lacertos
 Exerit. Umbroso Fagi sub tegmine vestis ,
 Doliolumque , & nigra Ceres , vilisque supellex
 Abjicitur ; fidus servat Canis omnia : primus
 It senior , glebasque movet : subit ordine longo
 Indistincta cohors , & passibus æquat euntem.
 Ille animos regit , atque interdum lumina flectens
 Admonet herbarum versas ostendere Cælo
 Radices , urgere operam , dum nubila pendente,
 Altius & ferro penetrare in viscera terræ.
 Fervet opus : mora nulla viris : alfisa bidenti
 Saxa sonant : levis in cumulos confurgit arena ;
 Nudaque , defossa circum tellure , Lyæi
 Crura patent , Phœbo melius fruitura calenti.

Testilis interea Cepas , & olentia latè
 Allia fert , Rapasque viris : discumbitur Ulmo
 Sub parula : facit herba toros ; nec lignea cessat
 Amphora perque manus , per & ora calentia ferri ,
 Purpureos fundens resupina in guttura fluctus,
 Cœna brevis : revocant fixi tellure ligones :
 Surgitur ; & vites quas dant sibi pocula , Viti
 Impendunt , ac vina ferat meliora precantur.

Sunt qui laxa regant inter Vineæ Juvencos ;
 Sumptibus ut parcant , & aratro parcius agrum ,
 Si non utilius , subigant : quæ vomer omisit ,

Prosequitur Fossor spatia interjecta bident.

Vitis ubi vernos sentit rediviva calores,
Continuò lachrymis oculos suffusa tumentes
Stillanti rigat imbre solum, noctesque diesque
Collacrymat. Fluidos in vascula cogite fletus
Agricolæ: morbos oculorum viteus humor
Sanat, & æstivo vultus fervore perustus
Restituit; potuque juvat quos calculus, hærens
Visceribus, miserè cruciat: si largiùs olim
Hausta nocent quæ vina dabit; præfaga futuri
Providet auxilium succo lacrymosa salubri,
Vulnus opemque ferens uno de stipite Vitis.

Arva licèt tepidis Zephyrus laxaverit auris,
Et læto Philomela novum Ver ore salutet;
Gaudiaque invitet facies pulcherrima mundi:
Parce tamen lachrymis imponere Vineæ finem;
Et longo metuens oculos corrumpere fletu,
Ne propera dubio gemmas committere Soli.
Hanc laudem imprudens sibi servet Amigdalus, ~~amæ~~
Nascenti primos, spem vanam, ostendere flores.
Ipse Aries quanvis aurato in vellere molles
Et Zephiros agat, & Veris præfagia portet;
Nulla tamen Zephироque fides Verique tepenti:
Namque ubi cessit Hyems glaciales pulsa sub Arctos,
Indignata fugam, retro vestigia torquet
Interdum; sævoque furens circum undique flatu,
Depopulatur opes, quas fuderat inscia tellus.

Cùm regnat Cælo Cancer; nascentis & uvæ
Floreæ lanugo divinum spirat odorem;
Arma manu rursus tractet, summumque ligone
Vinitor æquet agrum, nudis radicibus almam
Restituens terram, quam Fossor ademerat; imbrem
Ut pluvium & tepidos captaret Vineæ Soles.

Proderit tæ quæ multa virent injusta, nec ullam

REPAS-
TINA-
TIO.

PAMPI-
NATIO.

Germina spem faciunt, digitis rescindere : Viti
Majores dant plagæ animos; totumque reliqtæ
Partitur soboli radix uberrima succum.

At sitiens ubi torret agros Leo, tollite frondis
Luxuriem, quâ parte breves altissimus umbras
Efficet, & rubeis quâ matutinus ab undis
Aureus exoritur Titan : à Sole cadenti
Densior immites defendat pampinus uvas :
Nam vespertinum si senserit uva calorem,
Æstibus arefcet nimis; tollique racemi
Vina injucundum referent austera saporem.
Præterea gelidis Hyemem revocantibus auris,
Longa licet duos tardent sarmenta ligones,
Exercete viri terram; totumque per annum
Qui vineta manent tristes avertite casus.

VITI
NOCENT*Gelu,*

Sæpe ferox insurgit Hyems: & in intima gliscens
Membra gelu, Vites interficit: ut quid inanes
Vinitor effundis lacrymas! non fletibus istis
Tempus eget: vano Mulier terat otia questu;
Cura tibi melior, medicas ad vulnera Vitæ
Ferre manus, culpamque omnem compescere ferro.
Semineces imo Vites à caudice cædens,
Inferre fissilibus sarmenta feracia truncis.
Vitæ adoptivum gremio lætissima germen
Accipiet; tum post aliquot mirabitur annos
Et plures uvas, emendatumque saporem.

Grando

Sæpe sonans agris ruit aëre grandinis imber;
Lactentes nil tale timens cum Vineæ frondes
Explicuit: mollis repetito cæditur ictu
Pampinus, & longi melior spes concidit anni.
Tarda quidem, sed non præsentior ulla medendi
Ars erit, infensi quam si Jovis adjuvet iras
Vinitor, & ferro tollat quæ germina tantis
Indejecta malis steterint: melioribus orta

Pampinus auspiciis tibi mox emerget ab ipso
Vulnere, maternos tamen haud oblita dolores.

Tunc etiam cum læta novis jam Vinca ramis
Pubescit, plexa Erucæ sub fronde latentes
Ova fovent, turpique incessant semine Vitem:
Semefasque comas Limax cornutus inerti
Obducit spumâ: geminam pede contere pestem.

Erucæ;

Si teneræ Viti Formica illudit; avaræ
Gentis opes, parcasque domos, atque horrea verte:
Nec mora securo fodiens granaria campo,
Farris inexhaustos aliò convectat acervos.

Formica,

Capra venenatis nascentia morsibus urit
Germina, ni petulans pecus arceat horrida sepes.
Audent & timidi Lepores sub luce maligna
Molliculas Vitis furtim depascere frondes.
Sulphuream prætende facem, fumoque sequaci
Tetram averte luem; vel adactò in viscera plumbo
Auritam Bacchi regnis procul ejice gentem.

Capra;

Lepores;

Annosis instat quoque Viribus ægra senectus:
Hoc ubi; languet iners effæcto corpore Vitis,
Nudatumque comâ tollit caput, aspera rugis
Brachia fulcantur, nodoso tubere tota
Prominet, & raris onerat sarmenta racemis.
Fumoso det ligna foco quæ debita cellæ
Vina negat; propiorque novâ propagine palmes
Pressus humi, vacuis succedat sedibus hæres.

Senium;

VITIS
PROPA-
GATIO.

Cum jam purpureas varians trahit uva colores,
Musto dum tumeat maturior, imâ Lyzi
Instruitur domus; & vinaria vasa parantur.
Ille omnes labor unus habet: pars mundat olentis
Hospitii fordes, & torcularia tergit:
Obductas squalore lavat pars altera cupas:
Empta recens alii medicantur vasa, cavisque
Depromunt cellis jam dudum exercita vino.

VINDE-
MIE
APPA-
RATUS.

VINDE-
MIÆ
APPARATUS.

Dolia : frænando renovat pars vincula Baccho.

Molli pars stupâ rimas obducit hiantes ;

Tum puras infundit aquas , intusque catenâ

Fæcem agitat : putres verso cadus ore liquores

Evomit , & ventrem repetitâ aspergine purgat.

Instantem Bacchæo operi ne fœmina sponsum

Contempletur iners , uvis sed cuncta legendis

Condictam paret ante diem : de vimine textos

Expediat calathos , Vitemque perambulet omnem ;

Imbribus ut nullis corruptas prælegat uvas ;

Provida quas Hyemi servet mensisque secundis.

Interea duplicet pia vota , Deumque precetur

Sit tranquilla dies , sudumque per aëra purus

Sol eat , & madidis aliò Notus avolet alis.

Maturas pluvius quid sæviat Auster in uvas

Vidimus heu ! animis necdum dolor excidit ægris :

Nuper enim duces cùm jam matura sapores

Uva daret ; nigro concrevit in aëre nubes ,

Quæ trepido , magis atque magis densata , Colonos

Exanimat terrore : sinu quid devehat arro

Nescia plebs , Cælum gemitu , raucoque fatigat

Ære ; sed obscuros non æra sonantia nimbos ,

Non gemitus , non vota fugant : furit horrida nimbia

Tempesta : tonitru montes quatiuntur ; & aër

Non intermissis micat ignibus : omnia passim

Imbribus arva natant ; nec dira tonitrua , Cæli

Turbida nec facies , neque plaustris invia tellus

Venales tenuere animas. Pluvialibus uvæ

Pene putres miscentur aquis ; magnoque labore ,

Sed tenui legitur sordens vindemia quæstu.

Tristis erat vino facies , ingratus in ore

Tentantum sapor , & vires in pectore nullæ.

Si quis inest leno elicitur nunc spiritus igne ;

Stillatum sed & ipse vapor densatus in imbrem ,

Frigenisque

Frigentisque fluens sinuosa per ora lebetis ,
 Signa luis manifesta refert : nam nec sapit ori
 Nec stomacho calet , admotos nec suscipit ignes.

VINDE-
 MIA.

Ne properate tamen dubii formidine Cæli :
 Et vos in populum quibus est permissa potestas ,
 Invitis etiam date pocula læta , graveſque
 More Patrum pœnas indicite , ſi quis acerbos
 Præproperus legat ante diem de Vite racemos.
 Mox ubi tempus erit , notos det buccina cantus ,
 Imperet & toto Baccheos rure labores.

Ac veluti miles , cùm proximus imminet hoſtis ,
 Intentus belli ſigno parat arma , nec audet
 Injuſſas miſcere manus , & vellere ſigna ;
 Antè canat quàm rauca fero tuba murmure pugnam :
 Sic ubi jam matura vocat vindemia Cives ,
 Et Dionyſiacum cecinerunt cornua bellum ;
 Ferrum omnes dura ſubigunt in cote , virique
 Et matres armantur : eunt diverſa manipuli
 Per loca : ſtridentes ſubeunt , & agreſſia curruſ
 Arma vehunt : collo cava tinxinnabula jactans
 It Sonipes , latèque ſonantibus ilia vaſis
 Verberat , & reſono ferit aurea ſidera pulſu.

Urget amor prædæ : ſtructurum procedit apertis
 Agmen agris ; jamque apparent Baccheia longè
 Caſtra , racemiſeras quadro queis ordine Vites
 Explicuit , viridique Deus munimine ſepſit.
 Pampineis ſpecioſa virent tentoria velis ,
 Et matutinum ſudo bibit æthere rorem
 Uva ſuâ ſub fronde , mali ſecura futuri.

Ruſticus interea propior jam Vitibus inſtat ;
 Foſſarumque moras ſuperat , ferroque recurvo
 Pandit iter , ſepes & propugnacula rumpens
 Spinea : (1) Feciniam , Rhodias , Marcotides albas .

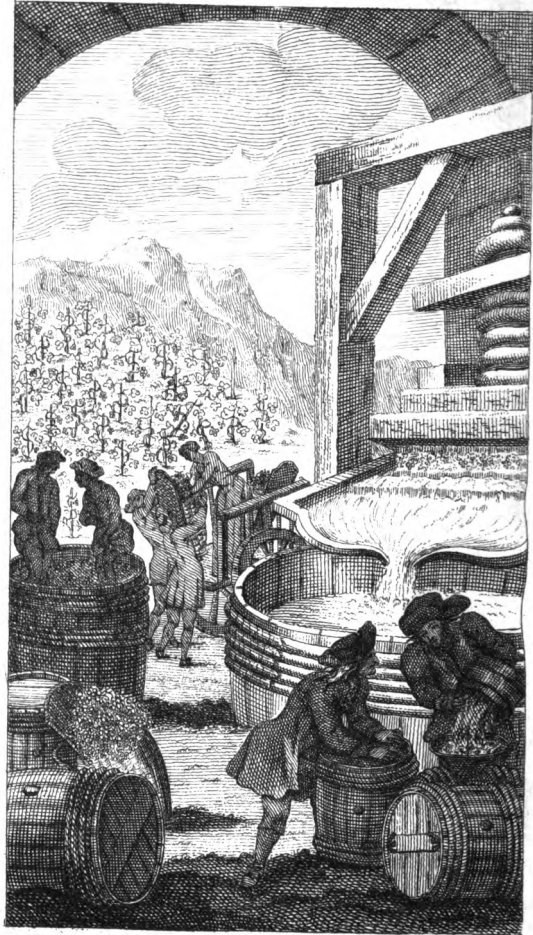
(1) *Varia uvarum ſpecies.*

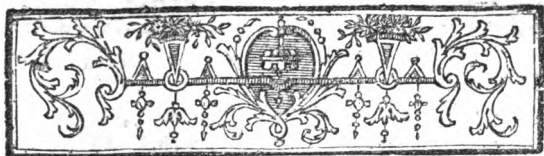
S

Cædit , & Argites , Pſythiamque brevemque Lagæon
 Altera comprehenſas manus attinet , altera curvo
 Colla ſupina ſecat ferro : non parcitur ulli ;
 Non omnes tamen una manet fortuna : calenti
 Demerguntur aquâ , queis grandior intumet alvus ;
 Atque ut longa levent olim jejunia , Soles
 Ad tepidos ſiccantur ; agris non pejor in ipſis
 Pars teritur ſub dente : domum pars fertur , & altâ
 Vel pendet trabe , ſiſtilibus vel conditur ollis.

Uda trahunt alias ad calcatoria : nudis
 Stæt pedibus , palisſque manus armata Juventus ;
 Inque Chorum ſuper inſiliunt , avidoque fluentem
 Jam potant animo laticem , merſiſque bibaces
 Delibant digitis , & in anaua pocula ſervant,

PRÆDII RUSTICI LIBER XI.

Vinum.

ACTENUS in sterili satis eluctatus
arena ,
Et fodere , & ferro lætas compescere
Vites

Edocui , falcem tractans , durosque
ligones.

Nunc cratere manum armatus , nunc fordida musto
Vasa gerens , cellas & subterranea Bacchi
Hospitia ingredior. Proh quanta silentia ! quantus
Horror inest ! lato pendet curvamine fornix
Luce carens , fumoque niger : stant ordine longo
Dolia , quæ Culicum globus obsidet ; atque bibaci ,
Guttula si qua meri costis dependeat , ore
Sugit , & in varios circumvolat ebrius orbes.

CELLA
VINA-
RIA.

(1) Bacche soporiferos qui languida membra per utres
Projectus , strepitu procul otia ducis , inertem
Excute quem proflas alto de pectore somnum :
Fare age dic iterum , quæ sensibus hauserat imis ,
Cum te sepõsita quondam de rupe docentem

(1) *Bacchi nomine vinum ipsum intelligitur.*

S ij

CELLA
VINA-
RIA.

Audiit Aoniæ contemptor Horatius undæ.

Tu quoq; (1) Phœbe pater, mecum per opaca locorum
Ingredere, ignotos aulax recludere fontes :
Non te Baccheis Pindi sacra culmina cellis,
Pieriosque mero latices mutasse pigebit.

Imâ parte domûs sub fornice lignea primum
Vasa, racemiferis & calcatoria plaustris
Obvia constitues. Uvis iligna premendis
Surgat utrinque arbos in spiram torta, gematque
Transversi valido nitens sub pondere præli.
Grandior accipiat calcatos cupa racemos,
Et per multifores manantia vina canales
In vacuas operâ facili defunde diotas.

Horrea sub terris lateant, quò Sirius ardor,
Infanz quò vis Hyemis, Cœlique tumultus
Non penetrent: nam si tonitru concussa tremiscunt
Dolia, pallentem Bacchus formidine vultum
Induet, & nullâ color emendabitur arte.

At neque fulmineos tormenta imitata fragores
Imperturbatus cellis Lenæus ab altis
Audiet, emoto neque plaustra sonantia vico:
Illius & vires franget novus hospes ab Ulmis
Descendens, ævoque ferox, qui murmure cæco
Perstrepat, impatiens vinclis arctoque teneri
Carcere: fumosus spureo vapor exit ab ore;
Spumaque Roboreas circumfluit albida costas.
Hunc aliis seponere locis, dum concoquat iram,
Et posito clausus diicet requiescere motu.

Horrea sint stabulo procul & torpentibus undis;
Nec putris Arvernos propè caseus afflet odores:
Neve cados suppone cadis: admittere possint
Intervalla manum, subitis quæ casibus adsit,

(1) Phœbus sumitur pro furere Poëtico, quem
vino excitari aiebat Horatius.

Inferat ut rimis stupam ; cùm plena Lyzo
Dolia laxatâ laterum compage dehiscunt :

Cæsareis , si vera fides , data meta triumphis ,

(1) Urbs claro quæ nomen habet de monte , sub ipsa
Digna mero meliore cavat cellaria rupe.

Non opus hîc gelidis restinguere pocula lymphis :

Ipsa suo stupidos exurdant frigore dentes

Vina recens deprompta cadis. Devota Lyzo

Explicat in cellis totos Germania luxus.

Est ubi Tænario fulgentia marmore Bacchi

Tecta micant , auroque nitet vestita supellex.

Læta præcûl pictus præbet spectacula fornix :

Hinc tremula Ebrietas , & Inertia mollis , edaces

Sub pedibus curas , Regumque negotia calcant :

Hinc furor in montes Bacchas agit ; inde bifformes

Centaursi Lapithis vacuo cratere minantur.

Hinc acino sprete pœnas dat (2) Anacreon uvæ.

Faucibus hærentem multo conamine pestem

Extrahere incassum tentat : Lenæus amor

Posthabitos passâ cyathos ulciscitur uvâ.

Parte aliâ flexâ in cubitum cervice recumbit

Ennius , & secum dicenda recogitat arma :

Stat scyphus ante oculos ; & turgida vena Lyzo

Carminibus fluit. Ipse adeo cratera rubentem

Democritus media retinens in morte , cadentis

Supremos animi quærit mollire labores.

At Bacchus positus medio sub fornice mensis

Affidet , ornatus frontem pendentibus uvis :

Olli venter obesus iners abdomine turget ;

Et micat os qualis vento rubet aurea Phœbe :

Hinc positi calices , hinc cantharus : ebria circum

Turba sedet , nudata sinus , similisque canenti :

(1) Cle. mont dans l'Auvergne. (2) Anacreon
Poëta Lyricus acino strangulatus interit.

S iij

CELLA -
RUM -
ORNA -
MENTA
IN GER -
MANIA.

Pars crinali Hederâ , vernis pars floribus uduur
 Implicuere caput : rubeis baccata remidet
 Frons papulis , oculi languent , it gutture flatus.
 Craffior , & læto color enitet igneus ore.

VANA loquor : cellis alias impendite curas
 VINUM Agricolaë : neque enim auratis meliora diotia.
 Vina fluunt : decora ipsa loci sint dolia leni
 Plena mero , non argento perfusa nec auro.

Gallici. Nolle iuvat quo nata solo , quos fordida tinxit
 Uva pedes ; aliis aliam dat Gallia terris.
 (1) Cociacis oritur Liber generosus in agris ,
 Firmus Burdigalæ , Bliteræ mirissimus , asper
 Luteriæ : (2) rupes ab Exmo dicta laporem
 Conciliat viresque facit : Campania mollem
 Educat , austerum Burgundia , (3) Belta severum.
 Lene merum (4) Ripis nomen quod ducit ab altis:
 Cruda coquit nimium pransis alimenta : Cadurci
 Vina probant succosa , quibus rabentia pallor
 Ora notat : si cui placeant (5) Velauna , (6) Neracuna
 Oderit , atque tuos amet idem , Arvernica , colles.

Græcum. Græcia floret adhuc , quanvis abstemia , Bacchi
 Muneribus ; si cura virum telluris avitam

Italicum. Excierit cultu laudem : creat Italia tellus
 Ut (7) molles animos , sic mollia vina , feroces

Hispanum Et Bacche & populis inspirat Iberia mores.

Germanicum. Robur utrisque facit Germania ; corpora bello ,
 Vinaque progenerat mensis generosa , senectiam

Quæ servata ferunt , laudemque ætate merentur.

VINUM *rubrum.* Altera vina rubent , albescunt altera : multus
 Inter rubra color distinguitur : optima sumo.

(1) Coucy. (2) Vin de l'Hermitage. (3) Baume.
 (4) Rivesaltes. (5) Le Velai. (6) Vin de Nerac.
 (7) Vinum molle dicitur quod suave est & nihil ha-
 bet asperi. Virg. Mollis animus aspero. & difficilia
 opponitur apud Ciceronem & Ovidium.

Quæ carbunculeos ignos imitantia, plenis
 Scintillant pateris, & lætam suaviter acri
 Afficiunt sensu linguam. Vehementia tristis
 Calculus, & querulæ inprimis odere pedagræ.
 Vitis, & placidæ sectantibus oria vitæ
 Mollia vina placent, stomachoque facillima vinei,
 Musca continuò tentant caput, aspera fraudem
 Dissimulant, & ubi linguam vinxere pedesque,
 Vix redit exactâ libertas nocte: palatum
 Tenuia delectant, sed habent mutabile semper
 Ingenium: via longa mari terrisque colorem,
 Fuscatur, & imminuit robur: vectura severo
 Dat vires pretiumque mero. Sic debile corpus
 Obruit, & validos labor idem roborat artus.
 Equoreos hinc per cursus, exercitus æstu,
 Ad sua nobilior peregrè redit horrea Bacchus.

Dulcia languentes morbo, generosa valentes
 Vina beant, violenta viros, mollissima matres:
 Candida non tolerant longos æstate calores;
 Erigoribus, positâ vix fæce, bibuntur: ab albis
 Optima sunt quæ vina fluunt. (1) Apiana racemis:
 Dulcis in ore sapor, vivaxque in pectore virtus,
 Non humus hanc omnis feliciter educat uvam
 Quæ genus & nomen servet: frigentibus agris
 Humentique solo, mellitum oblita saporem
 Exoritur: fævet huic regio Bliterensis, & orbis.
 Jam canit extremus quos (2) Frontimiana racemos
 Bræla domant: miti Baccho mitissimus ær
 Dulciaque arva placent: atqui Bliterensibus oris
 Cæli seu faciem spectes terræque, virûmque
 Ingenium, nihil est toto clementius orbe.
 Hinc vetus est vulgi dictum, si rursus Olympi
 Affectet superas humana superbia sedes,

*Albani.**Apiana.**(Ubi de
Blitera
Urbe.)*

(1) *Vin Muscat.* (2) *Muscat de Frontignan.*

Providisse Deos Bliteram, donisque vicissim
 Ornasse suis. Dat Jupiter aëra purum,
 Sol lætas sine nube dies; nascentibus ultro
 Terra parens toto se floribus induit anno.
 Non satis est Oleis campos vestisse Minervam,
 Jussit inexhaustos oleum quoque currere: (1) fontes
 Ipse suas animos hominum tormavit ad artes
 Delius; & si quid sapiunt mea carmina Vatem,
 Hanc mihi cara dedit cum sanguine Patria laudem.

Littore Neptunus medios ab utroque per agros
 Ad Blitesam sibi fecit iter, mirante Colono
 Ire novos campis fluctus, montesque per ipsos
 Eois gravidas opibus transnare carinas.
 Laudatum mihi nuper opus; nec gratia laudum
 Nulla fuit: visus sibi carmine clarior Alveus
 Respondet meritis; vestigalesque Poëtæ
 Sternit aquas, & vina vehens Apiana, tributâ
 Libera, divino gravidam mihi nectare navem
 Accelerat; quanquam Zephyrus spirantis ameno
 Capus odore meri positus fiat segnior alis.

VINA
 MEDI-
 GATA.

Quàm varios discant mentiri vina saporés
 Quis referat? sunt qui cupis uvamque, pyrumque
 Et pomum jubeant mixtos confundere succos.
 Sunt qui prævalidum faccis mollire Lysum
 Non dubitent: alii contrâ languentia calce
 Vina movent; viresque, & dulce saporis acumen
 Idzâ stimulant pice, mordacique Synapi.
 Ille cadis Arabum menses infundit odoras,
 Atque novum Casîa medicatur & Iride vinum.
 Pelliculis alius citreis, moroque rubenti
 Quem Baccho natura negat, facit arte colorem.
 Fagineis Matres vitris, acinisque racemi
 Austeros, didicere meri compescere gustus.

(1) *Gabianus fons in agro Bliterensi oleo stillat.*

Divitibus quicumque volet, fucata venenis
 Dolia corrumpat : tu purum à Vite Lyzum
 Semper ama : medicata placent , sincera ruentem
 Vina foveat stomachum , pallentes corpore morbos
 Et fraudes animis & edaces pectore curas ,
 Fœdaque vaniloquis abigunt mendacia linguis ,
 Et retegunt mentes dubia sub fronte latentes ;
 Illimi velut ora refert fons vitreus undâ.

Humanas scelerum labes ultricibus undis
 Eluerat quondam legum non irritus author ;
 Cujus adhuc monumenta manent insignia cladis :
 Monspelii nam saxa solo qui ducit ab alto ,
 Equoreis mixtam Conchis agnoscit arenam
 In lapidem riguisse : alvei regalis ad oras
 (Amnis ubi fluit effosso sub monte) patefcunt
 Hæc quoque cedentis retro vestigia ponti ,
 Signaque diluvii : neque enim Conchisque marinis
 Et fabulo , quod utriusque vides , superaddita tellus
 Huc aliunde vehi potuit. Cum naufragus olim
 Orbis aquâ latuit ; nostris defecit in agris
 (Qui tunc pontus erant) de montibus undique limus
 Debachchante mari raptus ; congestaque Gallis
 Terra plagis , humiles pelagum inclinavit ad Afros.

Omnia vastatis ergo cum cerneret arvis
 Desolata Deus ; nobis felicia vini
 Dona dedit ; tristes hominum quo munere fovit
 Reliquias , mundi solatus Vite ruinam.
 Illius edocuit cultus usumque Noëmus ;
 Quem superis malè grata Deis ascivit , Iacchi
 Nomine , posteritas. Primus de Vite recisas
 Fixit humo plantas ; sarmenta fluentia ferro
 Abscidit , & largo jussit pubescere foetu ,
 Calcatisque pedes hominum sordere racemis.
 Felices Asiae primum sata Vineæ colles.

VINI
 LAUS.

(Ubi de
 diluvio.

Et de
 Noëmo
 primo
 vitis
 cultore.

Vitis ex Vestit : Argolicos illinc propagine faustâ ,
Aſia in Mox Italos ditavit agros : Baccheia nondum
Graciâ Munera noſcebant Galli , cùm prima tulerunt
Italiâq; Bella per Auſonias , ſuperatis Alpihus , oras :
ac demû Qui primi venere , ſuos ſpe divite Cives
in Gal- Ut patriâ procul elicerent tellure , nec aurum
liam Nec reliquas telluris opes , ſed nobile vinum
propa- Devexere : ſcyphis , rauco non ære , vocarunt
gata. Magnanimos ad bella viros , non ſigna ferentes
 Altera , quàm calices : illâ mercede placebat
 Ire nives inter medias , & ſanguine fuſo
 (Præmia militiæ) generoſum quærere vinum :
 Tanta ſcyphis inerat vis & facundia plenis.

De mo- Infido tamen , ah ! nimium ne crede liquori ;
derato Vina repertori nocuere , ſuoque Noëmus
vini ſu. Exemplo docuit donis cæleſtibus uti
 Parcius , in cyathos ipſant neque mergere mentem,
 Africa gens capit immites dulcedine vini ,
 Quas neque fraude Feras potuit nec retibus ullis
 Fallere : non alias amor inſidioſus ad artes
 Vertitur , ut captos in vincula dueat amantes.
 Tu puer inprimis moderatiùs utere vino ;
 Neq; mala pallentum juvenilibus inferere nervis
 Semina morborum , quibus afflictabere quondam,
 Pocula miſta ſeni ſas eſt odiſſe , meroque
 Corporis effæti vires retinere fugaces :
 Affuſis ſed ament pueri frigentia lymphis
 Vina , nec adjectis irritent ignibus ignes.

DE Qui diras acies & Martia bella ſequuntur ,
EBRIE- Muſarum qui caſtra colunt , fallacia vina
TATÈ. Formident : nugas Vates effutit aniles
 Ebrius , et contrà parcè cùm potus ad arma
 Proſiluit diſcenda , ſacro ceu Numine plenus ,
 Nil mortale ſonat , gaudi ſermone ſed altos

Eloquitur sensus animi , secumque quietâ
 Pace fruens , ciet audentes in prælia dextas.
 Projicit & vitam fortis post sobria Miles.
 Pocula , confertosque ruit metuendus in hostes ;
 Atque idem nimio venas inflatus Iaccho ,
 Vix gladium manibus tenet : intra viscera pestis
 Indigesta fuit , fumosque obducit inertes.
 Fluctuat in varias sibi mens malè conscia partes :
 Stantque , labantque pedes : humeris languentia pendent
 Brachia ; deformique graves sub fronte tumescunt ,
 Et geminos oculi mirantur in aëre Soles.
 Vulgus ad hæc stupeat rerum portenta , latentes
 Musa doce causas , & si licet erue verum.

Quâ se vi moveat , quâ stet compagine corpus :
 Dissipet humanos ut se cibus omnis in artus ,
 Omnia jam vulgata : dapes à fæce solutas
 Sanguinis hospitium vehit in commune canali
 Lactea vena brevi : cor dein cum sanguine vitam
 Diffundit , totique facit commercia molli.
 Tum veluti lentis Bacchi dum Massicus humor
 Decoquitur flammis , lateri frigentis aheni
 Hæret , & in tenuem se colligit halitus imbrem :
 Non aliter toto fertur dum corpore sanguis ,
 Atque per anfractus & tenuia cola meando
 Perficitur ; levior cerebro pars hæret , & illine
 Mentis ad arbitrium nervos effusa per omnes ,
 Corporeos artus movet , & fidissima rerum
 Nuntia , supremam resilit quasi mentis ad arcem ;
 Ut vario doceat pulsu (quo molle cerebrum
 Concutitur) quæ res affecerit extera sensus.

Scilicet has animis æterno fœdere Numen
 Imposuit leges : aures & lumina , vitæ
 Sic dedit esse duces : at munera si quis Iacchi
 Transiliat ; nimius vino qui spiritus hausto

DE
EBRIE-
TATE.

Elicitur , nervos præceps irrumpit in omnes ;
Itque reditque frequens , turbataque foedera rerum
Miscet agens ; & dum nullis per membra recurrit
Imperii , cerebrum sine lege sine ordine pulsat ,
Fallacique vagam deludit imagine mentem :
Hinc animos post vina brevis dementia mutat ,
Atque incompósitos dant ebria corpora motus.

Ingeniis etiam tormentum lene Lyzus
Admover , & mores hominum recludit opertos :
Nam facili bilis quibus intumet acrior irâ ,
In furias & in arma ruunt : qui siccus inanes
Mente jocos agitat , tremulo quatit ilia risu
Ebrius , & lacrymis oculos humectat obortis.
Balbutit sine fine loquax , & inebriat aures.
Quippe suas sequitur leges Natura ; viasque
Quas solet ire , novo sanguis violentior auctu
Ingreditur nervos ; neque mens obistere contrâ
Jam valet : ut quando tumet imperiosius æquor ,
Remigis officium cessat ; nec vela magister
Arte regit : ventis discordibus acta phasellus ,
Ludibrium maris , incerto vaga fluctuat æstu.

Uda Rosis veteres Danaï per tempora nexis
Corycium vel dente Crocum Raphanumque terentes ;
Quæsierint riguos solamen inane per hortos ;
Tu si quando mades vino , numerumque lucernis
Accessisse vides , & tecta trementia volvi ;
(Dum stomacho Bacchi tacitus deferbeat ardor ,
Et membris mens sana tuis commercia vitæ
Libera restituat) si quid sapias , occulte cæcâ
Nocte probum , facili dans languida membra sopori.
Pœna tamen manet usquē : vigil flaccessere nervos ,
Et torpere gravi caput experire dolore.

(*Ubi de* Ut medeare malo , non est præsentius ullum
Caseto.) Auxilium , quàm si terris faba missa Sabæis

Intumuis

Intumuit nitidos sartagine cocta per ignes ,
 Tritaque mox validis intra mortaria pilis ,
 Diluitur lymphâ , faciliq; parabilis arte
 Vulcano coquitur ; donec vas pulvis ad imum
 Venerit , & posito mansueverit ollula motu.
 Fictilibus rufos pateris defunde liquores :
 Adde peregrina dulces ab arundine succos ;
 Ora sapore calix ne tristitia lædat amaro.

Divinos, alium latices adhibebis in usum ;
 Seu longas opus est studiis traducere noctes ;
 Sive graves capiti tenebras induxerit Auster ;
 Seu nocere dapes : illo medicamine Vates
 Ingenium emendet , lætusque infecta resumat
 Carmina ; nec fontes alios , quibus ora Poëtæ
 Proluerint , fluxisse solo malè credat Achivo.

Græcia felices Arabum dominata per oras ,
 Castalium nobis non invidiosa liquorem
 Huc dedit usque : lucri nunc dira cupido repressit
 Aonios fontes , quorum vice currere iussit
 Ingratos sine vi latices ; quæ pocula terris
 Barbariora suis America remittit , ademptas
 Occultis , ni fallor , opes ultura venenis ,

Cùm dederit fluidos ultro vindemia succos :
 Injectâ ne rursus aquâ turgere racemis
 Folliculos jubeas : lucrum non artibus illis
 Grande paras : malè potius obit malè munia servus,
 Antiquos imitare modos , præloque madentem
 Subde racemorum faciem : quæ vina supersunt ,
 Crassa quidem , duro sed non ingrata Colono
 Purpureis ibunt per torcularia rivis.

Non longum post tempus ubi diffusa laceissent
 Musta cados ; levibus stupis , & subere summum
 Os operi , si vincla tenent fortissima Bacchum ;
 In tennes levior ne spiritus avolet auras ,

T

VINUM
 TORTI-
 VUM.

OCCLU-
 DENDA
 DOLIA.

Depereatque mero robur. Cum vina quierunt
 (Ne spatium sit inane cadis) supplere recentem
 Non pudeat lympham ; fundum quæ trumat ad imum
 Quidquid inest facis , nimiosque attemperet æstus.

Robur & ambrosium dabit ætas una saporem.
 Ac veluti puer , in primis quasi musteus annis
 Nil sapit ; at veros ævi maturus honores
 Consequitur , calidus postquam deferbuit ardor :
 Sic nisi desierint bullire , vel aspera promes
 Vina cadis , dulcive rues præcordia mulso.

DOLII Hausurus rubeos latices , ubi dolia ferro
SPIRA- Quis terebrat , superis aperit spiracula costis ;
MEN- Circuitu quæ se facili circumfluus ær
TUM. Insinuet : nam cum solido plenissima Cælo
 Omnia claudantur : spatiis nisi prompta relictis

(*Ubi de* Aura subest ; stant vina cadis suspensa foræ :
vacuo.) Usque adeo natura locis ab inanibus horret ;
 Ut cecinere Sophi veteres ; ænigmata rerum
 Qui tacitis odiis & amoribus omnia solvunt.
 Sed quia transmissio corrumpitur aëre vinum ,
 Spiramenta cadi crasso salis obstrue grumo :
 Ut si quid labis Cælo collegerit , omnem
 Exuat aura , salis per acerbos torta meatus.

VINUM Perfidus an mixtâ Caupo jugulaverit undâ
AQUA Lene merum , si nosse velis ; lita prodet Olivo
MIXTUM Canna tenax hærentis aquæ , juncusque palustris
 Qui cyatho merfus lymphâ se proluit unâ ,
 Vivaque calx mixtis ignem quæ concipit undis.

VINI Vere novo cum terra sinus tepesacta renatas
TRANS- Arboribus frondes , animamque virentibus herbis
FUSIO. Suscitat ; excitâ turbatur facie Lyæus ,
 Mutatis nisi cura fuit transfundere testis.
 Hanc etiam cellis inimica Canicula pestem
 Afflat , ubi tepido tenebrosa volumina Cælo

Torquet ab australi spirans Notus humidus axe.

Continuò facies apparet lurida , tristis

YAPPA.

Fragrat odor , neque scintillans volat ignea sursum.

Flammula , sed pateris languet sine robore vinum.

Humida fæce gravem purgant vinacea Bacchum ;

Sed non longa salus : furit immedicabile morbi

Semen , & in tetros recidit mala vappa sapes.

Si medicas adhibere manus contemnis ; acere

Sponte fines , acidi nonnulla est gratia vini.

ACE-
TUM.

Quos curare nequit potuit prævertere morbos

Vinitor , ad Solem nudas , exudet ut humor

Noxius , ostendens uvas , colloque retorto

Maternâ pendere sinens de Vite racemos.

Æquoreis prodest cupas detergere lymphis ;

Defæcare merum faccis , accendere sulphur ,

Et suffire cados , & fundere vina , priusquam

Sulphureos Cælo spargant nova dolia fumos.

Tempestiva tamen nisi carpitur uva , medendo

Non tolles quos cruda feret vindemia morbos :

Hinc laudem sperate viri : cùm semina sulcis

Credere tempus erit , lætas vel in horrea fruges

Condere , rem totam liceat permittere servis :

Dulcia sed rauco spumant cùm musta fufurro ,

Tunc Domini vigiles rus & vinaria cella

Deposcunt oculos. Toto labor utilis anno

Paucorum minuat , si quæ sunt rure , dierum

Tædia : non aliâ rus tempestate voluptas

Purior exhilarat : nunquam vel ditior annus ,

Mitior aut Cæli tempestas : frigore Corpus

Nec riget ignavo , nec inertî solvitur æstu ;

Urbanisque gravem curis lætissima mentem

Exonerat ruris facies : non divite cultu

Villa nitet ; sed divitior Natura per agros

Explicuit passum , multo quod in urbibus emptum

VINDE-
MIAS
ADMINI-
STRARE
DEBET
PATER
FAMILI-
AS.

T ij

Ære, coloratis ars deterit æmula tectis.

*Ubi de Rure vides quæ picta placent, audisque canentes
Rustica- Quas urbanus hians Volucres in imagine muras
tione & Aspicit: ille rudi sylvarum imitamine pascis
amani- Lumina; tu nemorum gaudes viridantibus umbris;
tate Vel Cælum terrasque oculis emensus, & aurâ
Ruris. Liberiore fruens, soles aut frigora captas;
Fumosa nec in urbe latens, & totius orbis
Exul agis tristem, clausus quasi carcere, vitam.*

*Turba salutarum resonas non obsidet ædes:
Sed neque tranquillos subit anxia cura penates.
Nullus adest teneros recitet qui mollis amorem
Musicus; Alitum sed vocibus omnia late
Arva sonant, animis non insidiosa voluptas:
Nulla tibi festis pendent aula theatri;
Sed nemus in scenæ faciem cum monte virenti
Descendens, & rivus agens cum murmure lymphas,
Flumina sylvas vel decurrentia valles
Blandius oblectant oculos animumque vacantem.*

*Vos, animæ mundo natæ, quos juris & æqui
Publica cura tenet, vestri quæ furta licebant
Temporis, hæc vobis patrioque impendite fundo:
Cum primum rubet uva mero; mutare silenti
Rure Fori rixas, implacatosque tumultus;
Otia permittit Themis autumnalia vestræ
Quò liceat Viri cellisque imponere leges.*

*Præsidium CAUTE Fori, sacrique Senatûs
Laus & amor, quam specto libenter rure quotannis,
Pondere cum rerum posito, nec murice tinctâ
Veste nitens, oris sed maiestate verendus,
Baccheum moderaris opus; vinaria legum
Te neque tutorem pudet inter labra videri,
Palladis & plenum studiis Themidisque, Lyæi
Patris ad agrestes animum demittere curas.*

Deliciae populi, circumstat, sordida musto
 Sed formosa tamen soboles; patriæque docetur
 Invigilare rei, discat dum grandior olim
 Edictis vitæque magis defendere leges.

Tu quoque Musarum sequeris qui castra, relictis
 Dolia pro libris agita: quæ vina parabis
 Ingenium facient, & perditæ tempora (chartas
 Cum repetes urbemque) tibi cum scœnore reddent.
 Forsitan & ruris dulcedine captus, amabis
 Lene viri studium, quem fortunata colendis
 Sors addixit agris; & qui sibi cognitus uni,
 Obscuros numerat riguis in vallibus annos;
 Permittitque suis humana negotia fatis.

Purpureas musto madidus dum vinitor uvas
 Colligit, & validi sordentia plaustra Juvenci
 Contentæ cervice trahunt, strepituque resultant
 Fœmineo colles; hinc atque hinc lumina volvens
 Urget opus; curis vel fessus agrestibus altam
 Ingreditur sylvam, viridique recumbit in herba;
 Vel legit obnixus trunco; vel carmina condens,
 Miratur faciles secuta per otia Mulas.

Vespere si Turdus, si se ferat obvia Perdix,
 Occurratve Lepus canibus; quàm gaudet inemptas
 Ferre dapes, Leporisque dolos narrare; per orbes
 Implicitos seu signa pedum turbavit, anhelum
 In sua sive redux vestigia lustrat Amilcham.

Cætera quid referam nostro malè cognita seculo
 Gaudia, semotis uni sibi vivere curis,
 Dicere nil quod poeniteat dixisse, maligno
 Non carpi sermone, metu pallefcere nullo,
 Spes nullas agitare, graves nec volvere curas,
 Nec steriles hominum laudes, nec vana morari
 Præmia, secretos ruri sed degere Cælo
 Teste dies, atque ipsa inter spelæa Fœnarum

Et sapere , & pravos urbis dediscere mores.

O ! mihi si placido solari rure senectam !
 Si liceat blandas , doceo quas versibus , artes
 Exercere manu ! nec in urbe superba Potentum
 Regna pati , neque jactari civilibus undis !
 Quàm pia vivendi capiam præcepta , caducas
 Res hominum brevior legens in flore ; Deique
 Admiratus opes , reduci seu Vere per hortos
 Floribus in pictis rerum Natura creatrix
 Ludat amabiliter variorum errore colorum ;
 Seu viridi in luco , vel culta per arva , laborans
 Utilius , veni magnos de germine truncos
 Erigat ; aut uno plures de semine culmos :
 Expediens , flavos regat albis messibus agros.

Quid si Naturæ fas explorare sagaci
 Mente vias , alios & conciliare sutores
 Fructibus , aut alium dare floribus artis colorem ,
 Arboreos fetus vel maturare , vel autem
 Frigoribus Brumæ vernos transfundere flores !

Hæc ego quàm lætos opera inter agrestis condam
 Rure dies ! quod nondum auri sitis improba secum
 Et scelus & fraudes , inimicaque iurgia dant ;
 Alès ubi timet una dolos ; ubi turbida soli
 Bellâ movent toto discordes æthere venti ;
 Martia nec somnos abrumpunt æra ; nec alter
 Auditur gemitus quàm Turturis ; alter ad aures
 Nec strepitus venit , æquorei quàm sibilus Austri ,
 Somniferum vel aquæ murmur per saxa fluentis.

O ! nullo turbata metu pax hospita ruris !
 Quando dies erit illa , volans quæ liber ab urbe ,
 Carcere ut ex longo , puras sectabor agrorum
 Delicias ; & in obscuro tranquilla recessu ,
 Omnibus ignorus , nulli gravis , otia ducam ;
 Meque fruatur , nec fata timens , supremam nec optans.

PRÆDII
RUSTICI
LIBER XII.

Aves chortales.

REGI quæ ruris erant: stat Villa
salubri
Ædificata loco: suus est cerealibus
arvis
Cultor, & agrestium pecus auxiliare
laborum.

Arboreis jam Poma rubent pendente ramiis;
Emicat irriguis Olus hortis: florea rivos
Prata bibunt: nitet alma Ceres: socialibus nvis
Exultat gravis Ulmus. Habes jam Rustice plenis
Condita vîna cadis, missas & in horrea fruges.
Nunc ut inempta parem festis opsonia mensis;
Chortis Aves, & Apum cellas, ac lustra Ferarum;
Atque Columbarum turres, piscosæque versa
Stagna sequar. Mihi proh! volucrum proh! quanta Ferarum
Obvia fert se turba! sua de turre Columbar
Dulcia certatim lætis dant murmura rostris.
Binus Apum rutilis exercitus obstruere alio,

Bella ciens , iterumque cani sua prælia gaudens :
 Piscis ad extremas pinnis adremigat oras :
 Erigitur , tensasque Lepus mihi surrigit aures ;
 Plurimaque abjecto Fera libertatis amore
 Mitis adest , placitoque volens se carcere claudit.
 Se pictæ cervicis Anas , & garrulus Anser ,
 Tardâ mole movent : habitu Gallina modesto
 Progreditur : collum Gallus cristasque rubentes
 Erigit , & motis plaudit sibi lætior alis.

PAVUS. Sed primos opere in tanto sibi Pavus honores
 Postulat : en pictas ut in orbem gemmeas alas
 Explicat ; & caudæ longo quasi syrmate verrens
 Atria , Gallinæ inter Gallumque minorem ,
 Atque humiles inter Capos Anatumque cohortem
 Fluctivagam , cunctis mirantibus , altior unus
 Ingreditur ; plumisque tumens cristâque superbus ,
 Regia fastosæ jactat diademata frontis ;
 Seque amat inprimis , cum per vernantia caudam
 Prata rotat ; variosque trahens à Sole colores
 Enicat , & flores rutilo fulgore laceffit.

Condecoret Pavo stellantibus atria plumis ;
 Et vigiles agat excubias , suprema domorum
 Culmina nocte tenens ; pictæ det gemmea caudæ
 Ornamenta Ducum galeis ; det & aurea flabra ,
 Queis molles animant Zephiros æstate Puellæ ;
 Romulidumque fames licet ambitiosa decoras
 Quæsierit Volucres epulis ; tu pone superbæ
 Fræna gulæ : neque enim propter convivia Pavus
 Nascitur , at blando recreet qui lumina visu.

Huic , laudum cupido mage quàm dapis , hordea tantum
 Vel Milium dabis , aut Vicias , aut vile Cuminum :
 Odit enim campos avido pede nobilis Ales
 Scalpere , & indigno victum sibi quærere furto.
 Cætera nil cures : quid enim tibi proderit ædes

Ponere, vel matri certos affingere nidos.

Hospita Pavonem ramis fronderibus arbor
Excipit; atque alios avis ambitiosa penates
Non habitat, magnas veteri quam robore Quercus
Aut Platanos, quarum sub tegmine tuta quiescit;
Nil metuens; cæcâ nisi cum caligine terras
Nox operit: pavidè nam clûmitat, excita somno;
Atque per obscuras, quem non videt amplius umbras,
Amissum queritur plumæ fulgeminis honorem.

Pava suos sylvis nidos abscondit, & ultro
Incubat, ac mediis apparet rarior agris;
Ut modicam cererem properataque pabula raptim
Carpat; & ad caros redeat, sua gaudia, Natos.

PAVE
INCU-
BATUS.

Nequicquam rutilis se se fert obviis allis;
Et rotat in varios corpus revolubile gyros
Pavus amans; pennæque levis blanditur amico
Verbere: nil formâ, querulo nil murmure, blandit
Nil agit illecebris; & inexpugnabile pectus
Conjugis haud atio quam protis amore tenetur:
Illius indignans curas, viduasque maritus
Impatiens sic ire dies, flagrat exitus unâ
Jam rabio: non ore tamen, non vindicæ pennâ
Audet in oblitam thalami consurgere Pavam:
Obstat enim pis fœminæ revententis sexûs,
Ignibus ova suis inimica requirit, & atro
Funere semianimes, & vindictam munere vitæ
Donatos perimit factus; Natique reclusam
Ostendens lucem, lucis pater impius usum
Eripit: effræno tantum est in amore furoris.

Id metuens dulcem fraticosis fœmina partum
Abscondit latebris, & longâ ambage viarum,
Circuitu longo, nemorum per inhospita veros
Diffimulat calles; oculosque per omnia circum
Erigit, observans ne Pavus & ipse vicissim

Osculta timidos speculetur ab arbore gressus.

PAVO- Mox ubi Pullorum pars edita lucis in auras
NINI Prodiit ; exultans successu Pava , laborumque
FULLI. Impatiens , reliquis non ampliùs incubat ovis :
Nec magis ardet iners malenata poemata Vates
Edere , quàm Pullos Avis ambitiosa recentes
Gestiat è latebris in apertum educere Cælum.

Continuò nemorum cæcos scrutare recessus ;
Ovaeque si reperis , formosa Puella , teporem
Ne pudeat calidas intra supplere papillas ,
Maternasque vices pulchræ conferre Volucris :
Cæsareo sic ova sinu tepescata fovebat
Livia , regales gaudens excludere Pullos.

Nutricis partes etiam si fortè subire
Te pigeat ; Pavum reliquis adjunge novellum :
Accipiet , numeroque Parens lætabitur aucto.
Aspice maternam quàm dulcia gaudia mentem
Pertendant ; ut amar sobolis stipante catervâ
Prodire , & totâ plausum sibi querere villâ.
Tum digressa domo per florea prata , per agros
Agmen agit , seroque redux jam vespere , tutos
Sedula componit viridi super arbore Pullos ;
Quò fallax nequeat Vulpes adrepere noctu.
Debilibus si non valeant conscendere pennis ,
Ipsa Parens oneri succedit , & explicat alas ;
Attollitque humeris : ortâ jam luce volantes
Defiliunt ramis ; & turba si quis ab omni
Hæret iners , etiamque tremens , etiam incius aliis
Possit an invalidis se credere ; mater ab alto
Dejicit , & primos jubet exercere volatus.

Cristula cœpit ubi capiti succrescere , Pavus
(Ut pueri cùm gingivas aperire tumentes
Denticuli nituntur) humi jacet æger , opemque
Voce petit querulâ : manibus tu Villica blandis

Aecipies ; vincensque cibi fastidia ; pressum
Lac dabis ; & molli (neque enim fomenta dolorum
Altera) languentem victu solabere Pavum.

GALLI-
NÆ IN-
CUBA-
TUS.

Non furtim Gallina suos villatica Pullos
Sic pariet ; totâ gloiciens sed chorte dolebit ,
Et gemitu tristi nidis ablata reposcet
Ova , quibus Genitrix vitam transfundat ; & artus
Informes animet , blandoque calore resolvat.

Non tamen has nullo discrimine mater in artes
Eligitur ; suspecta tibi sit junior ætas :
Ingenium primo mutabile semper in ævo est ;
Nescit & ipsa diu Pullastra immobilis uno
Stare loco : solers , usuque exercita longo
Accipitur veterana : novem , vel plura Parenti
Subjicies , si plura sinu complectitur , ova.

Si quid te miseret glocitantum , mærgè salubri
Flumine : maternos vanis cum questibus ignes
Fluminis excuties ope frigidioris ; inani
Nec mærore feres desiderioque cubandi
Ovorum à partu matres cessare diurno.
Per rostrum quoque pluma joco trajectory , querentis
Gallinæ cohibet gemitus ; & prolis aventem
Divertunt aliò dolor aut injuria mentem.

Hybernus gelido Boreas cum spirat ab Axe ,
Irrita Gallinæ suppones ova cubanti :
Appositâ matri licet auxiliabere prunâ ;
Imbelles tamen intereunt à frigore Pulli.
Sed neque venturæ soboli felicior æstas :
Nam tonitru molles , operum primordia , fibras
Confundit , magno quatens aviaria motu ;
Et si fortè silent nubes , non parcat iniqui
Stella proterva Canis. Naturam imitare magistrâ ;
Et cum Vere novo popopacos pendula saltus
Tecta parant gravidæ Volucres , luteoque cubili

GALLI- Intexunt molli junctas cum vellere plumas ;
 N E IN- Tu p̄ocul à strēpitu nidos compone , recentī
 SUBA- Substratos paleā : largus jace pabula circūm ,
 TUS. Oblitasque sū matres hortare paratis
 Ut vitam dapibus tueantur , & otia longo
 Immiscere velint operi , nidoque relicto
 Incolumem Pullis animam servare fovendis.

Ova parens pedibus rostroque invertit acuto ;
 Ut partes fundat sese calor æquus in omnes :
 Ni faciat ; tu sæpe rubro signata colore
 Versabis memor ova : tuis cave Villica Natis
 Tale ministerium , & tenues injungere curas.
 Incautis puer imprudens , avidusque sciendi
 Omnia contrectat manibus , matrique cubanti
 Deformis Vetulæ magis ossa dextra placebit ,
 Quam pueri formosa manus. Gallina protervum ,
 Voce ferox oculoque , nisi deterreat , ipsos
 Affiliq̃ in vultus iratior , oraque rostro
 Figit , & ungue manus notat implacata cruentas.

PULLI Dum moror & nimio per singula versor amore ,
 SENE- Vitalem interea senserunt ova calorem :
 RATIO Solvitur , & spatiis ab inanibus humor in auras
 ET CON- Avolat ; inque dies magis ac magis insita rerum
 FORMA- Semina concrescunt , formas habitura morando :
 TIO. Ac primum varios genitabile germen in arcus
 Dividitur , vivumque rudi molimine foetum
 Ædificat : geminas albo jam turgida succo
 Bulla duplex oculorum acies meditatatur : utrumque
 Jam cerebrum emergit , mox unde medullula tractu
 Continuo toros sese diffundet in artus :
 Sanguinei jam rubra micant primordia cordis :
 Adjacet hinc illinc compages ossa quondam ,
 Nunc moles informis , iners , similisque carinæ ,
 Quam trabibus manus artificis contextis æcrnis.

Nil

Nil apparet adhuc Volucris ; mox omnia soles
 Post quatuor manifesta : pedes & mollia crura
 Profiliunt , numerisque duplex adnascitur ala.
 Prorumpunt oculi ; caro contegit ossa ; caputque
 Prodigiale tumet : cerebrum calvaria mollis
 Induit ; & longo facies producit ore.
 Jam rubet , & luteis differt arteria venis :
 Jam rami trunco plures oriuntur ab uno ,
 Et toti faciunt vitæ commercia moli.

Ordine tum duplici costas Natura carinæ
 Adjicit ; & ne quid spatio claudatur iniquo ,
 Tegminibus nullis opera imperfecta coarctat ,
 Corda micant adaperta : suos hinc pulmo recludit
 Folliculos , hinc cola jecur ; dapibusque coquendis
 Ardet inextinctis mediâ focus ignibus alvo :
 Nam croceum Pullus mollis bibit ore vitellum :
 Hinc alitur , rupto donec se carcere solvat.
 Longa cibum plexo defæcant ilia tortu ;
 Primaque lacteolum trudent in vascula succum ;
 Unde novos iterum vitæ purgatur in usus.

Hæc ubi jam confecta ; suis accommoda membris
 Pellis adest : stomacho cordis numerosa supellex
 Contegitur : cæco velans abdomine venter
 Intestina capit. Teneram dum pluma Volucrem
 Vestierit , gelidis nondum committitur auris ,
 Sed jacet in ventrem medioque liquamine Pullus
 Innatat ; huic caput & truncus flectuntur in arcum ,
 Atque fatiscences pendent cum cruribus alæ ;
 Claustraque jam rostro rupturus iniqua , putamen
 Aggreditur , fractoque emergit lætus ab ovo :
 Miratur lucem insolitam , linguâque solutâ
 Pipilat , & teneram cognoscit voce Parentem.
 Inque sinus refugit tepidos , alimenta que gustat.
 Mollia vel matris rostro confracta molari.

PULLI
 GALLI-
 NACEI.

Ah ! ne se nimis ingurgitet belluo granis ;
 Indigestus obest cibus ; & tu Villica molli
 Sæpe manu pressans , duram palpabis edacis
 Ingluviem Pulli : si plenior intumet escâ ,
 Frænabis per longa gulam jejunia ; donec
 Confectus cibus in totos se dissipet artus.

Ipsam autem caveæ clathris include Parentem ;
 Ne procul abscedat villâ , prolemque tenellam
 Longiùs herbosos agat errabunda per agros.
 Non feret impatiens arcto Gallina teneri
 Carcere : ludit enim circum , gremioque fovetur
 Progenies ; humerosque super lasciva Juvenus
 Assilit , & rostro maternas vellicat alas ;
 Bellaque si qua vigent , fratrum certamine gaudet ;
 Auxilii genitrix jam tum præfaga fœuri ,
 Regnandam accipiant Galli siquando cohortem.

GALLI-
 NÆ IN
 PULLOS
 AMOR.

Exacto dein mense Parens cum prole sequaci
 Libera vicinis circum spatiatur in agris ,
 Rimaturque dapes quas eruit ungue ; famisque
 Inmemor ipsa suæ , Natos partitur in omnes.

Interea vigiles , prolis studiosa tenellæ ,
 Circumfert oculos ; & ubi super evolat , alto
 Pullorum exitium meditatus ab æthere , Milvus :
 Continuo sparsum clamorosa recolligit agmen ;
 Inque suis excors , bellique ignara periclis ,
 Pro sobole assurgens animis , & prodiga vitæ
 Demissis ad humum pennis (quo tegmine Pulli
 Securi lateant) horrentibus hispida plumis
 Colla caputque ferox levat in sublime ; duellum
 Nec refugit , sed voce minax , interrita lentum
 Provocat & diris abigit clangoribus hostem.

Improvisa novo redeant si frigora Vere ;
 Villica flexibili calathos è vimine textos
 Mollioribus infarnat plumis ; quæis sedula mater

Progeniem foveat pennis amplexa rigentem.

At non ulla magis teneræ metuenda Volucr?

Pestis erit, quàm si fauces pituita rigentes

Obsidet, & linguam crustâ vestivit inertî.

Rumpe moras, Pullum maribus cape; molliter ægrum

Os aperi, facilemque sequi radicitus aude

Pelliculam summâ tractim divellere linguâ,

Mox ubi jam teneros nutrit Pullaster amores;

Bellaque discordes surgunt in mutua fratres,

Jurgia componens, ferro se Villicus ærmet,

Spemque maritalis thalami blandumque parentis

Nomen & officium tollat; mensesque faginet

Post aliquot grandem mutato nomine Capum:

Hunc arctis clausum spatii, & luce carentem

Molle super fœnum statues, dilutaque lymphis

Hordea profubigens, teretes formabis in offas,

Et largâ dabis usquè manu, dum mole laboret

Ipsè suâ; & flavum nitcat pinguedine dorsum.

Si qua suæ capiunt Gallinam tædia prolis;

Jam neque demissis riget amplius horrida pennis,

Nec sobolem crebris singultibus anxia mater

Compellat glaciens, neque circumducere gaudet:

Ad nova seminare formabis munia Capum,

Orbato qui matre greges nutritor adoptet.

Urticas adhibe, & plumis sub ventre revulsis

Punge cutem: tacitâ impatiens prurigne Capus

Admittit molli tectos lanugine Pullos,

Qui gremium de more tepens, & amica sub alis

Tecta petunt, plumisque fricant nascentibus alvum.

Pruritus stimulosque levi mitescere tactu

Sentit, & (ut Volucres quoque mutas inter amorem

Utilitas parit) officii non immemor, orbani

Accipit in prolem matris cum pectore curas,

Jamque suos gaudens per prata virentia Pullos

Vij

PITUITA
T A.

CAPUS.

CAPUS.
PULLO-
RUM
DUCTOR.

Ducit agens ; & qui dominari matribus ipsis
 Debuerat vir & custos, uxoriam spado
 Plumiger officia , & maternas excolit artes :
 Mollior & vocem gloriens effœminat ipsam ;
 Nec pudet immemorem generis , ridente Colono ;
 Galle tuam matres inter deducere prolem.

ANSE- Anser Anasque suos quanvis excludere Pullos
 RINIS Optarint, tales neutri committite curas :
 ET ANA- Equoreæ languent Volucres, nisi corpora lymphis
 TINIS Abluerint : & ubi pigras adiere paludes,
 OVIS Vitalem reduces inimico rore calorem
 INCU Extingunt ; ruptis exit nec Pullus ab ovis ;
 BAT Aft odor infestas latè qui polluit ædes-
 GALLI-
 NA.

Incubat, & nutrix Anates Gallina tenellos
 Pascit agris, donec turmæ piscina vaganti
 Obvia nativos fluviorum invitet amores :
 Protinus & gressu præceps humilique volatu
 Desiliens, strepitu læto sua regna salutat,
 Ingrediturque vadum. Passis exterrita pennis
 Clamat & alternas volitat Gallina per oras,
 Audaces depressa vocans ad littora Pullos.

Nil minùs æquoreis pergunt colludere lymphis ;
 Et mergi, & fluidos humeris infundere rores,
 Remigioque pedum, rostroque agitare procaci
 Flumen ; & exiguis caput objectare procellis.
 Diversum stupefacta genus tum denique nescit,
 Et tacitum sub corde premens Gallina dolorem ;
 Ad proprias ultro redit incommitata Volucres.

ANAS Illa licet socium jam non agat amplius ægmen ;
 ET AN- Arva tamen iam grandis Anas herbosa gregatim
 SER. Pascitur, & Cœlo Milvum si fortè volantem
 Suspiciat, casus habilis prævertit acerbos :
 Garrulitatis enim sibi conscius, ore lapillum
 Mordicè appendens celerat, tacitusque salutem

Amne petit, quodum fluctu suspensus oberrat,
 Per resonas læto clamore tumultuat undas;
 Ac Milvo veniente, caput demittit in amnem;
 Et procul extat aquis, hostem frustratus ab alto
 Delapsam, & madidis revolantem tardiùs alis.

Culta vagetur Anas per rura; sed Anser alatur
 Præfecto custode: fatos nam moribus agros
 Demolitur edax, & adurit stercore prata,
 Atque obluçtatus solidis Anserculus herbis,
 Abrumpit miserè collum, moriensque voraci
 Gramen in ore tenet nondum tellure revulsum.

Mutuus amnicolas constanti fœdere Pullos
 Jungit amor: simul herbiferis spatiantur in agris;
 Turmatimque lacus & dulcia balnea quærunt.

Non ea pullastros pax & concordia Gallos
 Colligat: æternas exercent unguibus iras;
 Atque ubi rivales inter majora moventur
 Pro gregis imperio, dulci pro conjuge bella;
 Nec dominum nec habere parem cristata Volucris
 Jam patitur; fixumque manet vel sanguine regnum
 Quærere, vel claro vitam committere fato;
 Non sylvas non antra petunt secreta, sed ipsas
 Inter chortis aves, quarum præsentia vires
 Extimulat, placet ancipiti contendere bello.

Colla rigent hirsuta jubis, palearia mento
 Dira rubent: pugnae præludia nulla, sed ambo
 Partibus adversis facto simul impete duris
 Pectora pectoribus quatiant, hostilia rostris
 Rostra petunt, strictosque repulsant unguibus ungues.
 Avulæ volitant plumæ: cruor irrigat artus;
 Necdum odiis, iræque datum satis, horrida necdum
 Bella cadunt, domitum victor dum straverit hostem,
 Ductaque pulset ovans plaudentibus ilia pennis,
 Et sublime caput circumferat, atque triumphum

V.iiij

GALLI-
 RUM
 FRA-
 TIA.

Occinat , & vacua solus jam regnet in aula.

GALLI Olli grande decus majestatemque verendam
GALLI- Conciliant & qui fronti supereminet altæ
NACEI Fastigatus apex , calcaria quæ simul armant
HABI- Exornantque pedes , & quæ per colla per armos
TUS. Aurea splendet latè juba , quæque rubentes
 Barba tegit fauces , & non dejecta , sed altum
 In caput , inque humeros erecta volumina caudæ ;

Acer & in Libycis Leo formidatus arenis
 Horret ad aspectum Galli ; nec sistere contra
 Ausit , ubi sævas se martius Ales in iras
 Et plausu laterum cantuque hortatur acuto.

Nil sibi sed pavidæ Volucrum timet omnia turbæ ;
 Et vigilem dubius si quis fragor impulit aurem ;
 Circumfert oculos , levat ardua colla , suoque
 Securas jubet auxilio consistere matres.

Ille suas etiam curas impendit alendis
 Conjugibus ; pedibusque solum rimatus aduncis ;
 Abstinet inventâ vir & pater optimus escâ ,
 Et teneræ victum soboli sponisique ministrat.

GALLUS Majores habitu Galli , quibus Indica nomen
INDICUS. Fecit humus , potuere novum dediscere Mundum
 Non patrios mores & libertatis amorem :
 Nam Dominos odere duces , odere Tyrannos ;
 Et si fortè jocos agitans in valle reducta
 Alituum custos , quasi Regni insignia , chartam
 Alliget ad Galli collum ; plebs excita circum
 Infremit , intentatque minas , & candida mordax
 Colla petit ; vanos rostro dum vindice fastus
 Auferat , & raptis per mutua vulnera clarus
 Exuviis , alto circumferat ore papyrum.

Inda sui nec amore viri Gallina nec ullis
 Tangitur illecebris ; cupidus licet ille placendi
 Uxorem , quæ gramen humi detondet , amanter

Circumeat, plumis visus sibi pulchrior hirtis;
 Contractoque tumens collo, rubeaque superbus
 Ingluvie, curvum pendente proboscide rostrum
 Contegat, & partes tumidus se verset in omnes;
 Dein ululans longis singultibus aëra rumpat.

Pava suum contrà sic diligit anxia Pavum,
 Coniuge defuncto moriatur ut ipsa; tuosque
 Phædra, tuos Sappho Graiis soror addita Musis,
 Atque tuos æquet Dido vel vincat amores.
 Hæc animam laqueo præclussit: in æquoris undas
 Se præceps saltu dedit altera: tertia mæstum
 Conscendit moritura rogum; strictoque recludens
 Ense latus, vitam morti non credidit uni.
 At Pavam necat unus amor, violentior igne,
 Durior & ferro, falsis & amarior undis.

Non ita lugubres amissio compare Cygni
 Fœmina dat fletus: canit exequialia primum
 Iusta viro; tum certa mori, per fluminis oras
 Errat; & ipsa sui cantatrix funeris, horam
 Provocat extremam, festivo carmine fluctus
 Attestata, comes quàm gaudeat ire marito.

Chortales inter volucres ne quærite Cygnum;
 Littoreas habitat ripas, loca sola; vagamque
 Piscatu tolerat circum pigra flumina vitam.

Mæandri tacito sed gaudeat ille recessu,
 Et liquidis tenerum modulis soletur amorem.

Tu mensas ornare cibus non cantibus aures
 Pascere sollicitus, Capis instabis alendis.

Æquoreus non deerit Anas, nec garrulus Anser,
 Quem largo sale continges: è ventre revulsam
 Ille toris plumam dabit, & Scriptoribus alas,
 Sæpe quibus pigram non altius alite Vates
 Surgit humo, cantuque novus strepit Anser inepto,
 Gallinas alat imprimis; hinc Villica laudem

CYGNUS.

PAVUM
 CHORTA-
 TALIVM
 UTILI-
 TAS.

DE Hinc & speret opes, lautisque opsonia mensis.
 ASCEN- Bis det larga dapes, primum cum manè cubili
 DIS Desiliere, prius quàm diffundantur in agros:
 ALTI- Deire ubi clamorosas revocat spes certa ciborum;
 XIBUS. Invitatque cadens placidos Sol vespere somnos:
 Nam cum Sole (breves spatiis fecti contrahit arctis
 Bruma dies, nova seu demit de noctibus Æstas)
 It cubitum Gallina. Suo cum lumine nuper
 Defectus, medio Titan latuisset Olympo;
 Deceptas memini venientis imagine noctis
 Chortis Aves intrasse domum; mox deinde cubili
 Decessisse, diem Phœbo referente; priusquam
 Intempestivo clausissent lumina somno.
 Obstupuere breves tenebras, & Sôlis oborti
 Præcipitem, Gallo non compellante, recursum.

Hordea vel Milium spargat, vilesque minutim
 Villica Lactucas truncet, Caulesque virentes;
 Pennatamque vocet noto clamore cohortem;
 Plumiger expansis exercitus affluit alis:
 Nec secus ac Domini cum Nimina prima potentis
 Obsedere greges inopum, sperataque prodit
 Sportula; circumstat cubitis plebs sordida pressis,
 Confusoque fores strepitu precibusque fatigat.
 Sic ubi vel cererem vel oluscula trunca refertis
 Villica fert calathis; circum genus omne Volantum
 Irruit; ardentique licent ut plura juventæ,
 Insiliunt gremio Pulli, dextramque morantem
 Sollicitant, plenis ut pabula larga canistris
 Expediat: jacet illa dapes; nec voce querentum
 Amplius, at legulo Volucrum strepit area rostro.
 Porritus æstivos defendat frondea Soles,
 Aligerumque gregem pluvio tueatur ab imbre.
 Hic cineres affunde, quibus se læta voluret
 Pulvereo Gallina solo: sit & obvia lympha,

Quam non prona vadis sed tenso ad sidera collo
 Haustibus absorbet crebris Gallina : foratis
 Alveolis hinc inde bibens caput inferat : alvi
 Proluvies liquidam ne fœda coinquinet undam.

Sint procul à Domini tectis aviaria ; Pulli
 Nec subeant imam audâ nisi pelle culinam,
 Membraque porcino vestiti pinguis lardo :
 Pullus enim mundosque fimo Gallina penates
 Sordidat : & Musis si dulcibus oria ruri
 Oblectabis , Anas & garrulus Anser acutis
 Usquè lacessitas rumpent clangoribus aures.

Contiguos furno nidos (tepor unde salubris
 Perveniat) compone tui prope tecta Coloni :
 Audiat ut vigilem Gallum , qui manè canorâ
 Voce diem citat , & somnos abruptit inertes.

Tutius est crasso paleata cubilia muro
 Indere , quàm calathos fixis suspendere clavis ;
 Præcipiti quos sæpe ruit Gallina volatu.

Matribus in sobolis spem parturientibus , Ova ;
 Putria sint licèt aut gypso conficta , relinques.
 Sedibus in mediis crates suspende , dolatis
 In quadrum baculis ; ne quos sopor altus habeat ;
 Lubrica decipiat titubantes pertica Pullos.

Ut thalamos iterum , si qui labuntur , in altos
 Consurgant , muro proclivis adhæreat asser
 Formatis asper gradibus : par scandula matres
 Adjuvet è pastu reduces , ut ad alma quietis
 Munera succedant domibus. Sed vespere sero
 Applicitas remove scalas ; ne vâfra subintret ,
 Et vertat placidos Vulpecula funere somnos :

Omnia tentat enim Fera pessima , sanguine siccas
 Ut fatiet fauces ; & gallinaria , tristi
 Cæde furens , miseræ funestet imagine cladis,
 Tu quoque nocte dolos ; & si nil retia profant

GALLI-
 NARIUM

A M O-
 VENDA
 VULPES.

Infandum proscribe caput ; raptisque Juventus
 Venandi studio properet collecta sub armis ,
 Exanimamque fereus læto cum murmure Vulpem ;
 Circumeat villas ; & adhuc à cæde rubentes
 Matribus ostentans fauces & crimina furis ,
 Accipiat meritas pacto cum munere laudes.

UBI DE Hæc ego Masseraco meditabar rure , quietâ
MASSE- Tarnis ubi , ripis jam decrefcentibus , undâ
RACA Lambere gaudet agros , & demiratus ab alto
VILLA. Gurgite nascentem Villam , camposque jacentes ;
 Hæret iners , nectitque moras , & prædia circum
 Lentis errat aquis , studiosus & ipse locorum
 Et placidi , quo nos quoque vix avellimur , otâ.

Annis ubi flexis redit in se pigrior undis ,
 Molliâ prætæ jacent ; adverso littoræ rupes
 Erigitur , ramis quam multa virentibus arbor
 Contegit in scenæ faciem : de culmine rupis
 Fons oritur , quem dura parens enixa , rigentes
 Præcipitem jactit in scopulos : dolet ille quod hortos
 Masseraci riguis nequeat decurrere lymphis ;
 Vicinumque petens magno cum murmure Tarnim ,
 Indecores queritur volvi sine nomine fluctus.

Ad strepitum labentis aquæ cùm sæpe solem
 Gramineis recubare toris ; Anatumque cohortem ,
 Pullorumque greges per florea præta viderem ;
 Novi quàm faciles veniant in carmina Musæ ,
 Tranquillus quas urbe procul strepituque recessus
 Invitat ; pariterque placent & dulcia rura ,
 Hospitis & facies jucundo blandior agro.

PRÆDII RUSTICI

LIBER XIII.

Columba.

UÆ juyet, & lætas faciat quæ cura
Columbas,

Quos præbere cibos, quæ præstet po-
nere tecta,

Quæ studia & mores, quæ sit clemen-
tia gentis,

Lamonide (tua jussa) canam. Dum tenuia conor,

Tu regni interea curas & pondera rerum

Indefessus obis ; tu sufficis omnibus unus,

Vifus & imperium majestatemque verendam

Atque animi magnos hausisse à principe sensus :

Tantus ad agrestes nugas descende, tuique

Vive diu similis : votorum hæc summa meorum :

Cætera Rex æqui justissimus arbiter ultro

Deferet, ac meritis summos æquabit honores.

Chaoniis primùm sedes ponenda Columbis,

Urbe domoque procul : Volucrum ne dulcia turbet

Otia vicinus fragor ; aut in septa domorum

Furtivo insinuans sese lapsu exiguus Mus

Nidorum populetur opes ; pastuque reversa

COLUM-
BARI
SITUS,

Incassum vacuis mater super incubet ovis.

Præterea sylvas, fluviosque odere propinquos
Idaliæ Volucres: aspectum sylva patentem
Eripit, & ramis prædo defensus opacis
Subsidet Accipiter, Cæloque frementibus Austris;
Importuna cient concussæ murmura frondes.

Obstrepat ingratum flumen, blandâque Columbas
Temperie propioris aquæ, studioque lavandi
Invitat dorso puras infundere lymphas:
Unde suum repetens mater post balnea nidum,
Incubat; atque sinus madefacta, tepentibus ovis
Vitalem tollit, quem foverat antè, calorem.

Quâ molli sensim tumet altior aggere tellus;
Unde patet latè liber prospectus in agros,
Seu Baccho vestitur humus, seu mæssibus albet:

COLUM-
BARI
STRUC-
TURA.

Illic pone larem, locus optimus ille Columbæ.
Marmoreis domus assurgat suffulta columnis:
Sin alios rarum marmor servetur in usus;
Impensæ parcus, communibus utere saxis,
Undique circumdans murum modò lubrica fallar
Lamina nitentes tecta ad sublimia Mures.

Ipsa autem spatiis domus haud elaudatur iniquis:
Angustos odit Volucris Cytheræa penates.
Lux nimia invalidos pullorum lædit ocellos;
Sufficiuntque duæ, justo tamen ore, fenestræ.
Ad medium conversa diem minor altera Solem
Excipit hybernum, medio patet altera tecto.
Neve subire domos Milvus queat, utraque clathro
Munitur, cribrum forulis imitante rotundis.

Multi adeo muros lapidum cinxere coronâ;
Quâ piger hyberno recreari Sole Columbus
Possit, & exleges aptare ex ordine plumas.

Parietibus niveam sublimibus illine calcem:
Qualis enim nitidis vulgò color insidet alis,

Talem

Talem pura suis Alcs lætatur inesse
Mœnibus ; hospitium seu candida mœnia monstrent ;
Seu magis alliciat candentis gratia tecti.

Attamen & curas , primumque impende laborem NIM.
Interiora domûs nidolque parare decentes.
Quot sibi nidorum formas novus extrudit usus
Quis numeret : lento textos de vimine clavis
Suspendunt alii calathos : fabrilis multi
Ligna adhibent ; truncis etiam , saxove cavato
Sæpe columbinos alii fodere penates.
Frigidiora ferunt nodosam saxa podagram ;
Lignaue vermiculos , molli importuna Columbo
Monstra , fovent : quod tu pestis genus omne cavebis,
Si teretes sicco fingas ex imbrice nidos.
Cocta focis levat æstivos argilla calores ,
Et teneris eadem defendit frigora Pullis ,
Nec lento lapidum in morem sudore madescit.

Stabit ubi perfecta domus , penetralibus hospes
Succedat , qui spe curas non fallat inani :
Namque Columbarum duplex genus ; altera major
Corpore , naturâ clementior , alba colore :

COLUM-
BARUM
VARIÆ
SPECIES.

Aligeros habet illa pedes , ocreataque tardè
Crura movens , imis verrit vestigia plumis ;
Collectisque redux à fonte cubilia fœdat
Sordibus , & teneros inimico flumine Pullos
Lædit : quodque magis miserebere , sedula mater
Dum caro fovet ova sinu , propiusque repenti
Admover ; offensas si quis fragor impulit aures ,
Sese præcipiti fert in sublime volatu
Inmemor , & geminos agit extra limina foetus.
Hæc metuens , pedibus quas Jupiter addidit alas
Tondere , & vanum poteris rescindere luxum ,

Huic non absimilem fert Cypria terra Columbam ,
Quæ circumpositis cristato vertice plumis

X

Altior ingreditur , Regumque insignia jactat.

Utraque fœturæ est habilis : nam seu furit agris
Sirius , aut Hyemis redit inclementia , nunquam
Cura cadit sobolis : vix nido abiire gemelli ,
Cum redit ovorum primus labor. Hanc ego cunctis
Anteferam , si parcat Heri curisque rei que ,
Et gentis de more cibum vestiget in arvis.

Altera mole minor , nec tam fœcunda , domorum
Alta petit , gaudetque locos habitare remotos.
Cum fruges tulit æstivas , vel semina rursum
Cepit humus ; toto volitans rimatur inemptas
Rure dapes , parvisque parat convivia furtis.

Non illi cicur ingenium , non candida vestis
Sed cineri color est affinis : nulla moratur
Pluma pedes : nec celsus Apex in vertice surgit.
Vere parit , pergitque novos educere fœtus ;
Algida frigus iners dum Bruma reducat : ab omni
Dein partu pigra cum sterili tellure quiescit.
Plumipedem hanc dicunt , Saxatilis ista vocatur ,
Quod turres & saxa habiter. Si fœdera secum
Ambæ ineant , iisdemque agitent sub mœnibus ævum ;
Densior & patribus meliore similissima parte
Mox tibi commisso surget de sanguine proles ,
Quæ parcat victu , & fœtus cum mensibus æquet.

ERG. Ergo age , quas in spem statuis submittere gentis
ELIGE , & ut populi selecta colonia ponat
FUNDAMENTA novi , captivam claude paratis
COLUMBÆdibus , & quanvis tristem ne carcere solvas
IMPRUDENS , donec primos oblita penates ,
ET JUSSIS habitet tectis , & amoribus expes
AUDEAT indulgere novis : tum libera toto
Rure volet , partis uno post mense reclusis,
NE tamen à domibus Cœlo invitante recedat
LONGIUS , atque suis sub noctem nesciat ædes

Oblita remeare viâ , mittatur in auras
 Cum fuerit subfusca dies , vel proximus Hesper.
 Excursus tunc illa breves propioribus agris
 Tentabit , neque se nigranti credere Cælo
 Ausa , novis discet paulatim assuefcere tectis.

Quas ne fortè domos mutatis transfuga signis
 Defereret Cyprius Volucris , nova castra sequutus ;
 Moris erat veterum foribus suspendere Murem
 Pennatum , cæsiq; caput deforme Juveni ,
 Nec non Balsameos , Storacisque incendere odores ,
 Ostentare Lupi caput , immundosque rapacis
 Ardeolæ cineres medicatis spargere testis.

COLUM-
 BARUM
 VICTUS

Consilio melior tu larga cibaria præbe ,
 Alliciatque tuas saturum præsepe Columbas.
 Cum trucibus fera sævit Hyems Aquilonibus , almam
 Unguibus incassum terram rostroque fatigant :
 Pasce libens , vanumque pius miserere laborem ,
 Et quæcumque die bis mensam appone vocaris ,
 Primùm ubi nona famem Cæli collegerit hora ;
 Blandaue turre super-miscentes murmura , victum
 Sollicito poscunt strepitu ; rursusque vocabis
 Ad coenam labente die , cum tecta Volucres
 Idaliæ , Cælo jam frigidiorè , revssunt.

Ast ubi Sol medius breviores fecerit umbras ;
 Parce subire domos , intempestiva daturus
 Prandia : nam thalamis , curent ut corpora , sese
 Componunt iterum , & mediâ quasi nocte siletur.

Si quæ fortè dapes magis arripere Columbo ;
 Ut Vicæ , & Milium , & pallentis grana Cumini ,
 Vere dabis : nam Vere cibus melioribus altrix
 Mater eget , sobolesque : Hyemi servantur Avenæ
 Et cribris excreta Ceres , glandesque minutæ.

Sunt mediâ gaudent qui pascere chorre Columbas ;
 Seu pecus aligerum placeat numerare ; cubantum

Seu matrum dulcem nolint turbare quietem.
 Si mos ille iuvet, certam doceantur ad horam
 Urgentem tolerare famem; dum sibila mittas
 Expectata diu, clamorave cymbala pulses;
 Aut allisa manus repetito verberare faxa
 Dent sonitum, totamque vocent ad pabula gentem.
 Paret, & auditu circumfluit undique signo,
 Quamque potest escam rapit impigra quæque Volucris.

Dum reliquæ pasci satagunt, si videris unam
 Fastidire cibos, tristemque insistere tectis;
 Sal appone: cibi primum sal reddit amorem.

PUR- Ni procul & sordes, & functa cadavera mittas;
GANDUM Incassum tua tecta gemes deserta Columbis:
COLUM- Namque placet mundæ Volucris mundissima Cedæ.
BARJUM. Sæpius ergo domos purga; nec stercoreis usum
 Sperne columbini: generosior inde Lyæus,
 Lætiior inde Ceres: languentibus inde medentur
 Pastores Ovibus: parcus tamen utere, Vitem
 Sive foves, seu stercus humo cum semine condis:
 Urit enim Vites finus igneus, urit Aristes

AVER- Quod superest, Milvum inprimis averte rapacem:
TENDUS Milvusedæ, quo non prædo crudelior alter,
MILVUS. Nec qui fallendi plures exerceat artes,
 Moliri infestas populo non cessat inermi.
 Nunc medio sese sublimis in ære librat,
 Pernicem meditans, & idonea tempora capiens:
 Obscurâ nunc fronte latens, super arbore prædam
 Aspectat longè venientem: sæpe per aurâs
 In varios volitat, quasi nil malè cogitet, orbem.
 Heu! malè tunc Volucris Cælo se credidit audax,
 Tectâ defensis remeavit pigrior alis.
 Despiciens vaser, ex alto per inane volantem,
 Imperit, & pedibus comprehensam eviscerat uncis.
 Quin etiam si quando dies ad pascua totam

Lætior invitet plebem , Cæloque feratur
 Grex densus ; medium ruit improvisus in agmen ,
 Attonitamque ferox fugat in contraria turbam.
 Pars laet umbroso saltu ; pars summa domorum
 Testa petit ; multæ dumos subiere , nec ipsos
 (Tantus amor vitæ , tantus timor hostis) apertos
 Defugère sinus hominum. Tu crimine tanto
 Offensus , cape saxa manu , cape spicula vindex ,
 Observanque ferum , plumbo transfige volantem :
 Armaque si desunt ; gestu , aut clamore minaci ,
 Infensus terre , & diram procul ejice pestem.

Annosas etiam Matres præsepibus arce :

Nam , placidum quanquam genus , exitiabilis urit
 Invidiæ livor steriles ætate Columbas :
 Et , si vera fides , insanos mente furores
 Concipiunt ; Juvenum nidos atque ova , benignæ
 Indolis immemores , populantur , & omnia vastant :
 Quod multi ut caveant , ubi vidit Cyprius ales
 Quartam hyemem (nec enim est plus quatuor utilis
 annos)

AMO-
 VENDÆ
 SENIO-
 RES
 COLUM-
 BÆ.

Dant & avos , proavosque neci , nec parcitur ulli ;
 Totaque mutatis cum civibus oppida mutant.
 Infanum ne tu præceps imitere furorem :
 Parce , nec insontes uno pro crimine multos
 Dede neci : tanto minor est injuria damno.

Atque Columbarum pateat quò certior ætas :

Unum , dum teneros retinent cunabula Pullos ,
 Unguem adime , atque alium pariter rescinde quotannis.
 Queis quatuor cecidere unguis , seclude ; tuique
 Non emptis dapibus faciant convivium Vernæ.

Nunc age qui mores , quæ sit natura Columbis
 Expediam , levium spectacula grandia rerum.

COLUM-
 BARUM
 MORÆS.

Nam solæ sylvis , hominum de more , relictis
 Vivam agitant simul ; atque ut habent communia cives

Oppida , sic illæ contortia tectâ frequentant,
 At nulli procures , nulli placuere Tyranni ,
 Qui reliquum vulgus dura sub lege tenerent.

Sed velut in prima nascentis origine mundi ,
 Cum scelerata truce nondum Discordia vultum
 Extulerat , neque Mars rastros mutarat in enses ,
 Nec scelus ediderat : Sæyx horrida ; quisque paternos
 Exercens agros , nullo livore feraces
 Alterius segetes , vicinaque rura videbat ;
 Haud secus unanimēs , in eadem turre Columbæ
 Innocuos sine lege dies sine crimine ducunt.

Omnibus una domus , quæ sola impervia rixis
 Permanet , unus inest amor omnibus , una voluntas,
 Et quæ sæpe fero populos discordiâ motu
 Exagitat , nunquam civilibus etia bellis
 Turbavit Cypriæ volucris : neq dulciâ pacis
 Vincula , plebis agens mentem in diversa , resolvit.

Nec modò pacatis penetralibus arma quiescunt
 Civica ; sed studium tot convictoribus unum est :
 Turmatim longinqua volant ad pascua : fontem
 Si sitit una , petunt omnes : si tectâ revisit ,
 Tectâ placent : tum si tristia pericla penates
 Arva petit rursus , Volucrum per inania nubes,
 Ponè subit , totoque volat densissima Cælo ,
 Quâ dux cumque viam monstrat : si seipior uno ,
 Vel tecti vel prolis amans , comes ire recusat ,
 Huic reliquæ nullâ nidos formidine credunt ,
 Non fraudem , non insidias , non furta timentes ;
 Annosas si cusa fuit removere Columbas ,
 Quas aliena voluit furialibus eva vel alis
 Dejicere in terram , vel iniquo frangere rostro.
 Sed neque corruptos etiam livore maligno
 Hos cadit in mores scelus exitiale : ministra
 Turpis avaritiæ cædique calumniâ damnat

Nil profecturas effictâ ætate Volucres.

Cùm gravibus spicis flavos redimita capillos
Diva potens frugum faciles quærentibus escas
Suppeditat, lætæ campis tunc omnibus errant :
Donec amor sobolis, noctis vel nuntius Hesper
Suaferit ire domum, dulcesque revifere Natos.
At cùm terra riget glacialibus ufta pruinis,
Conclufæ varios tunc intra fepta domorum
Exercent ludos, tempusque, & tædia fallunt.

Sæviriem fi fortè fuam, fi frigus & imbres
Intermittit Hyems, Cælumque feremat Apollo;
Tunc Avis aprico spatium Cypria tefto,
Ungue fricare caput, roftroque laceffere plumas
Gaudet, & inftabiles adverfo fole colores
Fingere : nam rubris paffim intermixta Pyropis
Nunc rofeo credas gellare monilia collo,
Nunc Carbunculeum videas ardere nitorem,
Moxque finu glauco virides mifcere Smaragdos.

Sæpe etiam fteriles, Cælo invitante, vagantur
Per campos, & humum vanis conatibus ungue
Scalpentem, tardam Cererem, fugefque morantes
Incæpitant : fi quas alia de Turri Columbas
Abduxere, novis inftucta cubilia cedunt
Hofpitibus; vitamque fub iifdem degere teftis
Invitant, fecumque cibus communibus uti.

HOSPI-
TALI-
TAS.

Quæ femel invafit per amœnos herbida campos
Pafcua non fociat Perdix; fylvasque per omnes
Defendunt fua regna Feræ; Cythereia contrâ
Gaudet avis remeare fuas comitator ædes.

Nulla tamen patrios nifi follicitata penates
Deferit; & claufa procul exportata canifiro,
Reddit inoblitis ultro fe libera nidis.

Utilis hinc bello Volucris; cùm proximus hoftis
Imminet, obfeffam pecdum premit arctius urbem.

Cursores parat aërios Præfectus, Avesque
 Idalias ferrure domum, conductaque mittit
 Ad loca detractas urbana è turre Columbas;
 Ut dubium per tuta regat commercia bellum.
 Obsessis tellure vils, it nuntia Cælo,
 Sub pennis nexas ultro citroque tabellas,
 Telorum socura ferens: quæ rure penates
 Urbanos remeat, spem civibus addit; ab urbe
 Missa, docet clausis quæ sit fiducia turmis.

SOBOLIS. Quid referam prolis studium: cum Fœmina partu
CURA. Jam propior, nido sese non continet; ovis
 Cuncta timens, gravidam sequitur Mas usquè Columbam,
 Oblitamque sui pennis & murmure blando
 Increpat, & tatos hortatur amare Penates.

Undecimq; matura die feliciter ova
 Mater ubi peperit; nunc Mas nunc Fœmina curis
 Incubat alternis; rupto dum carcere Pullus
 Exeat, & teneros lanugine vestiart artus.
 Mollis ut jaceant Nati, sibi yellere plumas
 Instat amans Pater: at falsos ut in ora saporis
 Inspuit, atque cibi primum inspiravit amorem;
 Nec mora nec requies, labor unus utrique Parenti
 Largas ferre dapes & edacem pascere prolem.

Lactea principio Pullis alimenta ministrant
 Quæ revomunt ipsi: mox indigesta, calenti
 Sed stomacho mollita, ferunt cerealìa grana.
 Sponte nisi fluat alba seges, plaudentibus alis
 Excutiunt gravidas, quæis horret campus, aristas.

Furta Columbarum minus ignoscenda videbam
 Nuper humo viridante sedens: namque ordine longo
 Grandia cum mollem rostro frumenta per herbam
 Formicæ veherent; hinc Mas hinc Fœmina tritas
 Obsedere vias; & onustis triste ferentes
 Auxiliùm, c. ererem tollunt ex ore; rapinam

Haud tamen infamant majori crimine : raptis
 Indulgent vitam spoliis. It rursus , & agrum
 Vestigans Formica , gerit non in sua prædam
 Horrea venturam : lapsæ nam turribus ætis

Ad nova continuo revolabant furta Columbæ.

Grandibus ut primùm , pennâ non impare , Pullis
 Aëriâs tentare vias , & quærere victum
 Vis ærasque sistant ; nidistum mater adultos
 Ejicit , atque novæ jubet incunabula proli
 Cedere : demigrant tristes , & fœdere pacto
 Conjugii inter se subeunt sacra vincla , novisque
 Prima novæ genti ponunt fundamina nidis.

FIDES
 CONJU-
 GIALIS.

Incorrupta sui conservant fœdera lecti ;
 Et nunquam , nisi conjugium Mors impia solvat ,
 Quam nidi sociam semel admiscere , relinquunt.
 Si superest , sponsæque videt vir tristitia fata ,
 Longa memor damni viduo suspiria nido
 Tristis agit , lacrymis sponsam gemituque requirens.

Post ubi connubii , mortisque excessit imago ,
 Innuptam tota quærit de gente Columbam ;
 Atque ut certa sui det amoris signa , volantem
 Assiduus sequitur : querulo tum gutture flammâs
 Explicat , & rostro petit oscula , datque vicissim.
 Tum levibus duram , simulatâ percitus irâ ,
 Increpitat pennis , & amico verberat ictu.
 Sæpe solum verrens alâ pendente rotatur ;
 Sæpe gemit , teneroque Procus blanditur amore.
 Queis tandem victa illecebris si Fœmina cedat ,
 Casta incunt pariter stabili connubia pacto.

Quos cecini , tales alia sub imagine mores
 Ingeniumque habuit , cum Cypria sceptrâ teneret :
 Nam Cypro fama est quondam regnasse Columbam.
 Pristera nomen erat : primam cognoscere formam
 Si juvat , atque omnes audire ab origine casus ,

META-
 MOR-
 PHOSIS.

Accipite; & tristem mecum miserescite sortem;

Formosæ sobolis mater formosior olim,
 Pristera spectabat placidos è littore fluctus:
 Mite fretum, sudusque dies, navesque paratæ
 Invitant pelago terras mutare silenti:
 Vicinumque solo metiri puppibus æquor.
 Jam decrescientes sylvas miratur & urbes
 Ire retro, subitâ cum tempestate minaces
 Insurgunt venti: demittere cornua rector
 Imperat & tutos appellere remige portus:
 Jussa sed impediunt ventusque potentior arte,
 Foemineusque pavor: refugi maris æstus in altum
 Abripit, & socias agit in contraria naves.

Puppe vehabatur Natis comitata duabus
 Pristera; quassatam post mille pericula pinum
 Excipit ignotis portus sine nomine terris.
 Ut Regina solum tetigit, vultuque sereno
 Spem simulans, nonnulla dedit solatia Natis,
 Ipsa oculos sensit propiore tumescere fletu.
 Ut secum gemat & lacrimis effundat habenas,
 Seposita fractos sub Quercu projicit artus,
 Multa movens animo quas vento accesserit oras,
 Quæ sibi spes vitæ, sponso quis mœror amanti.

In mediis fruticum tenebris tum fortè latebat
 Milvus, inhumanâ latro feritate timendus.
 Vidit, & ex facie mentem cognovit iniquam,
 Accessusque viri metuens fugit ipsa, fugamque
 Accelerent tristes hortatur Pristera Natas.
 Sed quid agant, pede nam melior jam proximus instat
 Milvus, & in tantis superest spes nulla periclis.
 Sollicitant votis Superos, vitæque pudorem
 Ut redimant, subitâ perimi vel morte precantur;
 Aut alio, si fas, in corpore ducere vitam,
 Alite mutari, pennisque revifere Cyprium.

Non vanæ cecidere preces , non irrita vota :
 Protinus in plumas crines , velamina , vittas
 Ire vident : os in rostrum producitur , alis
 Candescunt humeri , queis se per inania tollunt.

Milvus ut ereptam nova per miracula prædam
 Vidit inexpertis se ferre per aëra pennis ;
 O ! si Mercurius furum pater adjuvet , inquit ,
 Humanisque suas humeris accommodet alas !
 Adfuit interpres Divûm , virgæque potenti
 Tacta superfusus dat membra nigrescere plumis :
 Quæ manibus tentans divellere Milvus amictum ,
 Pro manibus pennas habet : eheu ! clamitat auiens ,
 Eheu quid volui misero mihi ! plura parabat
 Dicere , sed verbis jam deficientibus unco
 Imperfecta lipit rostro , quâ territus ipse
 Voce fugit , prædamque iterum per inane volantem
 Insequitur : nec quas rabidus conceperat iras
 Nunc cecidere : manet sub eodem nomine Milvus :
 Sanguinis idem amor est , eadem feritatis imago ;
 Nec volucrum satis est , hominum quoque sanguine
 gaudet.

Interea Cælo volat anxia Pristera , Natas
 Vestigans nequiequam oculis : jam tuta tenebant
 Saxa procul. Cyprum Mater cognovit , & ædes
 Non procul esse suas meminit : videt atria Regis ,
 Nec dubitat Sponsi , quanvis ignota , penates
 Intrare , & tangi manibus , nomenque suosque
 Dicere si possit casus. Pro voce quot artes ,
 Quot scit inire vias industria : si quis obortis
 Reginam absentem lacrimis gemituque requirit :
 Huc volat , & dulces tristi cum murmure miscens
 Blandicias , rostro prodit se pene loquenti.
 Quâ Natos videt ire suos , plaudentibus alis
 Insequitur , tangi patiens , caroque foveri

Læta sinu , & blandas iterans gemebunda querelas.
 Accipiunt pueri Volucrem ; fatumque Parentis
 Dum crudele dolent ; gemitus incognita mater
 Temperat , & lustris eadem est , & causa doloris.

Sponsum autem inprimis circumvolat ægra , marito
 Affidet ; & si trita manu det crustula Princeps ,
 Aut Volucris blandè palpaverit ; Ocula caris
 Dat manibus , gemitumque imo de pectore ducit.
 Nil gemitus , nil alta juvant suspiria ; nulli
 Noscitur , & tacitum cunctis inspirat amorem.
 Quanquam ignota , tamen Cyprii vitam egit in oris :
 Hinc habet à Cypro sibi nomen. Præstera Græcis
 Dicta fuit , veteres Latii dixere Columbam.

Illa dedit toti nomen cum sanguine genti ;
 Signaque regalis generis manifesta , Coronam
 Vertice gestat ovans , regaliter ambulat , altas
 Queis habitat prisco turres splendescere luxu
 Gaudet , & ingenti sociarum fervere turbâ :
 Et , quod foemineum vitium est , formosa videri
 Nunc quoque mutato vult corpore ; namque superbam
 Altiùs ire vides , & circumducere collum ,
 Atque recompositas sub lege reponere plumas.
 Munditiæ studiosa , lutum deterget ab alis ,
 Si quod inest : puras gradiens affectat ab omni
 Sorde vias ; & sola avium nec in arbore sedit ,
 Nec cæcum nemus ingreditur , non inmemor olim
 Sylvestres steterit quanti subisse latebras.

Servat adhuc mites animos & pacis amantes ,
 Et veterem non est oblita pudoris amorem :
 Nam neque concubitu Volucris castissima novit
 Indulgere vago : nubit sanctamque Marito
 Præstat Sponsa fidem , nec vincla jugalia solvit.

A P E S.

A D

EMINENTISSIMUM
CARDINALEM
DE FLEURI.

Inclite Romano fulges qui murice Præsul,
Nobilitasque tuis clarum virtutibus ostrum,
Si tibi fausta placent æqui moderamina Regni,
Sacra Fides, amor in Regem, reverentia legum,
Gens operum studiosa, sagax & strenua; nostras
Præsul amabis Apes, quas Conditor orbis in usus
Sed magis ad populi Regumque exempla creavit.

Aspice tranquillos ut certâ lege labores
Exercent, mitique dies sub Principe condunt:
Illius ut vitæ plebs excubat, ille saluti
Plebis; acerba vocent seu bella; domive regenda
Sint operæ, aut Hyemi primo jam Vere cavendum.
Felices illâ Gallos in imagine, rerum
Te duce, cognosces: nullis æraria Fucis
Expilanda patent: in publica commoda cedit
Quidquid opum confert populus, nec bella laceffit,
Nec metuit Gens Marte potens: qui flectit habenas
Imperii, docilem te Præceptore juventam
Sic coluit Princeps, ut quo vix tempore norunt

Y

Imperitare suis alii ; maturior annis
Arbiter Europæ sedeat ; belloque tumente
Suadeat armatos pacem componere Reges.

O ! si dum releges per florea rura vagantur
Agmen Apum , subeat mentem studiosa juvenis
Pervolvans libros , & mella Poëtica condens ;
Te nostri miserescet , Apes ut Vere recenti
Si videas blandâ subito spe messis opimæ
Destitui , floresque sibi quod aura Favoni
Mollior ediderat , Boreæ subeuntis acerbo
Flamine vel perdi penitus , clausosve teneri.
Grex miserandus Apum , quibus irreparabile messis
Tempus abit , strepitus & inania murmura miscet ;
Dum sibi Veris opes Sol luce recludat amica.

Hæc eadem nos fata premunt : scis , optime Præsul ,
Millia Bercherius selecta volumina dono
Quor dederit : nobis hæc interdicta librorum
Copia ; quos dudum clausos fatalibus arcis
Vis inimica tenet : Lodoïco Judice causam
Vicinus : huic tantum placidas fac commodet aures.

Ecce vides per acerba sequor vadimonia (1) versu
Quæ facili tuleram ditissima munera Vates.
Litibus implicitum Musis me redde ; nec ultra
Indigno patiare situ putrescere , rodi
Vel Tineis monumenta , tui (dum vita manebat)
Ultima quæ mittent in secula nomen amici ;
Nostraque sit tandem nobis donata , novemque
Decertata (nefas) jam Bibliotheca per annos ;
Teque favente meæ rursum sit debita Musæ.

(1) Vide in Opusculis Authoris Epistolam , quæ
lectâ Illustrissimus Dom. de la Berchère , Collegio
Tolosano suam dedit Bibliothecam , pro qua vi-
dicanda liti se molestissima obtulit Author.

PRÆDII RUSTICI LIBER XIV.

Apes.

ARTIFICES cano mellis Apes ;
ad Tibridis oras

Quas cecinit Vatum princeps : ignos-
cite Manes

Romulei , si quod calamis agresti-
bus olim

(1) *Mollius amuerant gaudentes rure Campane*
Carmen adhuc moveo : priscis incognita seclis
Eloquar ; & mirâ quantum dulcedine versûs
Virgilius , rerum tantum novitate placebo ,
Veridicæ magis historiarum quam carminis author.

Principio montes Apis & deserta locorum
Vel nemorum tacitas , uni sibi commoda , sylvas
Incoluit : dabat hospitium vitiosa vel Illex
Aut cava & infestis rupes impervia ventis.
Dulcibus hanc herbis & odore flore vocantes
Suavissimus antiquos ultro contemnere saltus ,
Urbanas & amare domos. Mel in oppida secum

APES
E
SYLVIS
IN PRI-
VATAS
DOMOS
ABDUC-
TÆ.

(1) *Horatius de Virgilio in Poetica*

Y ij

Et ceras, & dona tulit majora, laboris

Exemplum, purumque rei communis amorem.

A P U M Melliferæ tanten haud promptum est cognoscere gentis
I N G E - Ingenium, & certas in publica commoda leges :
N I U M Nesciri sese gaudent; lucemque perosæ
E T Flava tenebroso sub cortice mella reponunt ,
L A B O - Nec speculatores oculos arcana domorum
R E S Explorare sinunt ; sed in ora manusque volantes ,
Q U A Visendi cupidos abigunt ; monitosque tument
A R T E Vulnere deterrent , artes quin amplius ausint
CO G N O - Attentare suas : æqui tamen agnita magnam
V I T D . Ferret Apis (tanta est operum solertia) laudem ;
M A - Una nisi moveat generandi gloria mellis.
M A L D I .

Cætera qui norat rerum miracula, solers

(1) Naturæ scrutator, Apes ut disceret, ædes
 Effinxit vitreas ; & in interiora penatum
 Luminibus subiit tutis : secreta sub auras
 Quæ tulit, Ascrazo mens est comprehendere versu.

A P U M Non incerta laris, Volucrum de more vagantura ;
S E D E S Errat Apis, victum quærens sibi rure diurnum ;
E T Fortuitaque levem noctu super arbore somnum
R E S P U - Fessa labore trahens : homines imitatur, & urbis
B L I C A . Consumiles eadem colit intra mœnia sedes ;
 Privatæque rei studio ne publica damnum
 Res, ut in humana patiatur gente, reponit
 In commune eibos ; venturæ provida Brumæ ;
 Quos Æstate legit : populum coalescit in unum
 Quo neque justitiæ, nec amantior ordinis alter.

Totius huc spectant leges & foedera gentis
 Cerea divitiis vigeant ut regna ; novaque
 Auxilium sibi prole parent ; maneatque Nepotum

(1) *M. Maraldi. Hist. de l' Acad. Royale des Sciences. 16. Nov. 1712. sur les Abeilles. p. 299. & suiv.*

Ab hoc Authore accuratissimo excerpta sunt quæ prodigio similia de Apibus narrantur in hoc libro.

Immortale genus : studiis concordibus uni
Incumbunt operi ; sed non labor omnibus idem.
Exercetur agris animosa Juventa : domorum
Interiora Senes moderantur , & horrea complent
Exuviis florum , quas advexere Minores.

APUM
VARI
LABORES

Rure domique sagax agmen cum Sole diurnum
Æquat opus : molli reficit nox corpora somno.
At reſeis ubi veſta rotis Aurora laborum
Admonuit ; Vetulæ (ſomni quæ parcior ætas)
Evigilant , & ſigna canunt plaudentiſibus alis ;
Quo Juvenum rumpant pigram ſt ridore quietem.
Emicat , & reliquum pennâ vibrante Juventus
Excitiens ſomnum , ſe prædæ accingit agreſti.
Ac veluti quæ bella vocant , canor æris inertes
Extimulat turmas , & in horrida præſſa mittit ;
Non aliter ſtrepitu ſonitus imitante tubarum
Florigeros ſe turba rapax hortatur in agros.

Protinus erumpunt portis ; Caſiamque Thymumque
Omnibus ut circum populentur latiùs arvis ,
In diverſa volant , acri quò nare ſagaces
Invitant odor & certæ ſpes blanda rapinæ.

APR
MEL
EX
IMO
FLORUM
CALICE
HAU-
RIUNT.

Si cui fortè ſeges felix & copia florum
Dirior occurrit , reliquas per inane volantes
In partem vocat ; & numero recreante laborem ,
Acriùs incumbunt , ut ab omni flore legatur
Melleus effluxit calicem qui ſudor ad imum.

CERAM
E
FOLIS
RECI-
DUNT.

Nectareo cùm plena tumet veſicula ſucco ;
Quà flavos , velut utre , ferunt in teſta liquores ;
Floribus inſidunt iterum , ceramque recidunt ;
Quæ foliis , villi vel pulveris inſtar , adhæret.

Deciſam ſubigunt pedibus preſſantque comanti
Flore ſuper ; Cælo vel turbidiore quietum
Haud procul inde locum quærunr , ubi cerea poſſit
Materies , raptim flores collecta per omnes ,

Y iij

In tenues cœgi massas, loculisque reponi,
 Quos pedibus Natura dedit: cùm plura pilosis
 Cruribus amplecti nequeunt; in flore madenti
 Membra volutantes hamatis hispida villis,
 Quidquid inest ceræ rapiunt; tantoque gravatæ
 Pondere, cælestes carpunt non segnibus auras.
 Vere magis celeratur opus, dum roscida totis
 Mella comis sudant Quercus Tilizque; priusquam
 Nectaris radiis solaribus avolet humor.

EXAR-
 BORI-
 BUS.

GLUTEN
 REVEL-
 LUNT.

APUM
 FORMA.

VECTU-
 RA.

APUM
 SENIO-
 RUM
 LABORES
 DOMES-
 TICI.

Si neque mella dabunt sese neque cera; tenacem
 Eradunt Piccis viscum; quo munere rimas
 Obturare gelu contra, cerasque domorum
 Ad latera & summum possint suspendere tectum.
 Sunt Apibus veluti duo brachia proxima collo,
 Et digitata manus; quâ detondetur ab herbis
 Cerea lanugo, lentum de cortice gluten
 Vellitur, & struitur crates operosa favorum.

Collecto quæ melle gravis ceræque Penates
 Vimineos Apis ingreditur, redolentia primum
 Infert mella favis; dein cerea pectus prehendit
 Unguiculis; mediâque domo stat pendula, raptas
 Non ut jactet opes; gravidam sed ut agmine facto
 Expediant focis, seque in sua regna remittant.

Involitat numerosa cohors, ceramque revellit
 Ex humeris, operi cœpto quam protinus addit,

Molitura favos: neque enim dum junior ætas

Florea rura metis, Veteres ignava sequuntur

Otia: venturæ soboli cunabula ponunt:

Horreaque ædificant ita festinata, favorum

Ut nascente die si fundamenta locarint,

Vespere cellarum quatuor stent millia, quales

Dædalei manus Artificis vix æmula fingat,

Quæque suum sortitur opus: pars mœnia condit;

Pars molles subigit ceras; operumque labores

Pars imperfectos emendatura, revisit
 Alveolos, ceras aptans aut ungue revellens;
 Ne tenuis nimium paries vel crassior extet,
 Angulus aut abnormis: Apem comitantur euntem
 Per forulos veluti famulæ, quæ fragmina ceræ
 Exportant, introve ferunt, ut postulat usus.
 Sunt quibus incumbit structas solidare frequenti
 Verbere pennarum crates, uteroque polire.

Cerea non temerè surgit structura favorum:
 Oppida nulla viis melius descripta, labores
 Ut quodcumque vocant, Apis huc brevior feratur
 Circuitu; & liber multis sit transitus: unum
 Quippe iter insistant omnes, & in horrea prædam
 Una vehunt. Fervente liquor ne diffuat æstu,
 Obturant aditus. hyemique cibaria condunt,
 Mella relinquentes imis tamen obvia cellis
 Totius ad gentis victum, mensasque diurnas.

At neque munditiæ magnas per cura per urbes
 Privatasque domos: nil sordis in ædibus, alvi
 Proluvies nec fœda jacet; consumptaque morte
 (1) Si qua peribit Apis, multis subeuntibus ultro
 Triste ministerium, testis exangue cadaver
 Exportant; odor infestus ne polluat ædes.

Excubias vigilum fallens, impune penates
 Cum semel intrasset Limax cornutus, eosque
 Turparet fluidæ crasso lentore salivæ;
 Obstupere domi gerulum, stimulisque frequentes
 Invasere fero retrahentem corpus ab ictu;
 Seque suæ vallo testæ spumisque tegentem:
 Irrita jam cum tela forent; Apis advocat artes
 Ingeniosa suas; & ceræ prodiga totam
 Incrustat Cochleam, monstrum fatale recondens
 Hoc veluti tumulo, ne tetrum afflaret odorem.

(1) *Plin. Lib. 11. Cap. 18.*

MONDITIÆ
 STUDIUM
 IN AL-
 VEARI.

VIGI- Pestis acerba domos vix unquam invadit, Apesque
LUM Occupat incautas : neque enim, cum proximus hostis
JXCU- Imminet, ac diris urbem circumsonat armis ;
BIE. Fida magis tenet obsessas Custodia portas,
 Quàm quod Apum sibi commissis alvearibus agmen
 Excubat, horrificâ defendens cuspide limen,
 Vermis ubi vel Papilio temerarius audet
 Sese inferre domo, centum cadit ictibus ipsas
 Ante fores : monstrum magis exitiale, penates
 Stellio si subeat ; raucum Custodia murmur
 Edit, & auxilium magno stridore reposcit.
 Cessat ubique labor : turbatis agmina castris
 Circumsusa volant ; & in unum millia figunt
 Spicula ; præcipri dum Stellio territus iræ
 Cedat, & aufugiens solvat formidine cellas.

APES (1) Si qua domi consistat Apis vel fessa labore,
EGRE Vel morbo tentata ; volant & odora dolenti
CURAN- Mella ferunt comites : (2) sed desidiosa severis
TUR, Oria castigant pœnis ; & funere culpam
PIGRÆ (In vulgus mala ne serpent exempla) recidunt.
PUNI- Quid majora loquar tantæ miracula prœlis
UNTUR. Virgineum genus inter Apum : ter millia quinque
APUM Missa favis aliò migrare, novamque quotannis
FOETU- Coguntur sibi per sylvas inquirere sedem :
-EA. Et fieri quod posse neges, tot fœmina Natas
 Una parit : (3) Regem Veteres dixere ; sed acres
APUM Inter Amazonidum veluti Regina catervas
REGI- Imperium exercet, Scythicos dominata per agros ;
EA. Plebeias sic inter Apes dux fœmina regnat,
 Quam colit & miro vulgus dignatur honore.

(1) *Ægris cibos ministrant. Plin. L. 11. Cap. 18.*

(2) *Cessantium inertiam puniunt morte. Plin. Lib.*

11. Cap. 10.

(3) *D. Maraldi. p. 313.*

(1) Ut major foret imperii reverentia, membris
 Majorem Natura modum dedit: albida frontem
 Distinctam maculis decorant insignia Regni;
 Et micat in pennis color aureus: (2) unica toto
 De grege nulla gerit diro metuenda veneno
 Tela; laboriferam regat ut sine sanguine gentem;
 Nec terrore sibi, fido sed amore sodales
 Subjectas habeat: spes & fortuna penatum
 Illius ex vita pendent: opera omnia cessant
 Reginā languente: dolens plebs affidet ægræ;
 (3) Et si fata ferunt ut morbo concidat; uno
 Exequias luctu decorant, nec funera ducunt:
 Exanimum circa corpus glomerantur in orbem;
 Et tristes querulo gemitus dant murmure, donec
 Has quoque vel tollat mœror, causamve dolorum
 Auferat ex oculis manus officiosa cadaver.
 Ultima Reginæ post fata, juvencula Princeps
 Matris in imperium succedit læta; novoque
 Cincta satellitio, vacua dominatur in aula.

Majestate suâ tantum, reliisque Clientum
 Reginam armari voluit Natura; suasque
 Cum procul à tectis agit in certamina turmas;
 Bella regens, Ducis officium non Militis implet;
 Ne totam secum trahat in discrimina gentem.

Pertæsam si fortè domi Sol luce serenâ
 Aureus invitat Cœlo colludere; nunquam

(1) Regis forma duplo quàm cæteris major: celsior
 ingressus: in fronte macula quædam candicans.
 Plin. Lib. 11. Cap. 16.

(2) Rex vel nullum habet aculeum, vel usum
 ejus ei Natura negavit. Plin. 11. Cap. 17.

(3) Rege peste consumptō mœret plebs ignavo do-
 lore, non cibos convenit, non procedit, tristi tan-
 tùm murmure glomerantur circa corpus ejus, sub-
 trahitur itaque: aliàs spectantes exanimem, luc-
 rum non minuunt. Plin. Lib. 11. p. 18.

Y V *

Indefensa volat : lateri se multa (1) Satellés
 Agglomerat : non ad pompæ regális honores ;
 Promptior auxilio sed ut adsit ; humique jacentem
 Attollens dominam famularibus invehat alis.

Sat Comitum Regina licèt sit amore suarum
 Tuta dñm ; numerosa tamen Custodia circum
 Excubat , & vigiles agit ad Prætoria noctés.
 Illius & stipant latus , atque hinc inde frequentes
 Involitant , (2) quoties oculos per cerca Princeps
 Regna ferens , urget præsens recreatque labores.

FUCI. Othomanis autem veluti non una Tyrannis
 Conjugio stabili sociatur fœminâ ; plures
 Sic habet in venerem præceps Regina maritos ;
 Quos Fucos dixere : pecus spectabile mole
 Corporeâ , sed iners & in otia segnia natum
 Queis mala regnandî veniat ne fortè cupido ,
 Uxoriquè viros pudeat servire , quotannis
 Invadit furibunda mares plebs omnis inermes ;
 Hos & Amazônio ritû vel morte peremptos
 Sternit humi , trepidosvè suis procul ejicit alveis.

REGI- Explorans paritura toros Regina paratos ;
NÆ Inferit alveolis caput , ut quæ nixibus edet
APIS Unâ ova parens deponat singula nidis.
PARTUS. Circumffat stipata cohors , utroque dolentem
 Reginam mulcet pennis ; & murmure blandô
 Hortatur duros partûs tolerare labores.
 Illa retro gradiens averso corpore nidos
 Ingreditur : parientem abdit sexangula cera ;
 Turba ministra tamen pennas ad limina tensas
 Explicat , obducens fœtæ quasi vela Parenti :
 Virginibus tantum pudor atque modestia cordi est.

(1) *Fessum Regem humeris sublevant , portant-
 que. Plin. Lib. 11. Cap. 17.*

(2) *Rex intus opera circuit , similis exhortanti.
 Plin. Lib. 11. Cap. 17.*

Non intermisso Regina puerpera foetu
Ova decem vel plura parit, totidemque reponit
Alveolis; & Matronas imitata potentes,
Plebeis Apitus sobolem committit alendam.
Accipiunt illæ curam, quâ publica pendet
Res & generis honor: toti carissima Regno
Pignora maternis studiis & amore foventes,
Auxilium sibi grande parant operumque levamen.

Immutata dies quatuor stant ova: moveri
Partus in Erucæ faciem dein incipit, artus
Nascentes glomerans: quarto nutricula sole
Candidulum desert niveo pro lacte liquorem;
Mox docet Hyblæo gentis consuescere victu,
Mella diurna ferens. Octavo sole figuram
Parvula mutat Apis; pellemque exuta (tenellum
Quæ foveat, ac veluti puerilis fascia, corpus
Involvit) sit avis turpi de verme; pedesque
Exerit, atque humeris quatuor mox induit alas.

Naturam si frigus iners tardaverit, auras
Unâ omnes agitant pennis; quem dura negabunt
Tempora, supplentes motu fervente calorem.

Mollibus obturant nidorum limina ceris;
Invalidam ne tentet Apem penetrabilis ær;
Sed prius hanc nigro claudant quàm carcere, victum
Apponunt, bis sex alitur quibus illa diebus.

Consumpto tunc melle, fores Apis ungue lacescens,
Angustam molitur iter; portisque reclusis
Egrediens, lucem insolitam numerumque sororum
Ac strepitum, & mirâ suspensos arte labores
Obstupet attonitæ similis: mox fervere testis
Cuncta videns; ne sola domi stet pigra, sodales
Consequitur primâ nidum quâ luce reliquit,
Hortorum redit exuviis onerata, suaque
Continuò solers excellit in arte, magistrâ

APIS
NOVEL-
LA.

Et duce Naturâ ; dum nos imitabile quantum
 Vel docet exemplum , vel tardior erudit usus ,
 Rebus in humanis scimus ; longoque paratas
 Tempore , vix ævi spatium breve perficit artes.
 Interea nidos Apis una domestica mundat ;
 Restituenſque fores sexangula limina fingit.

APUM
 EXA-
 MEN.

Aucta novis cùm jam fervent examina turmis ;
 Plenaque vix tantam capiunt alvearia plebem :

Sedibus emigrat patriis , aliâque Juventus
 Sub Duce prima novo ponit fundamenta Regno :

Ævi flore nitens tectis Regina sub iisdem
 Crevit , & imperio jam sese intelligit ortam ;
 Regnandamque alibi meditatur cogere gentem.

Ergo multifonis civilia classica pennis
 Manè dies aliquot canit ; hortaturque sodales
 Ut vetus hospitium fugiant , sua signa securæ.
 Reginam circumſtat Apum plebs tota canentem :
 Hanc oculis , hanc aure bibunt , dulcedine bombæ
 Et rutilis capræ pennis blandâque juventâ.

Cereâ confuſo ſtrepitu ſtudiisſque faventum
 Tecta ſonant : illis nec florea rura diebus
 Pervolitant , nec mella legunt , urgentve labores
 Intra tecta ſuos : vitæ concordia plebem
 Nil antiqua movet ; privatis publica cedit
 Res ſtudiis ; trepidat domus interiore tumultu ;
 Et fremit ad portas incondita turba volantum,
 Ut cùm bella tument civilia ; foedere necdum
 Abrupto coeunt Cives & in arma feruntur ;
 Sed dubias gliſcens ſtudia in contraria mentes
 Sollicitat , tacitoſque ſerit Diſcordia motus.

Instaurat Regina ſonos ; iterumque ſodales
 Præcipitare fugam monet ; inclinataque vulgi
 Pectora ſi videat , tum denique ſigna revellens ,
 Egreditur prior , & vocat agmina ſida ſuarum.

Prima

Prima ruens portis Fucorum turba morantes
 Excitat, & rauco cogit velut ære catervas.
 Stat Regina domûs super ardua tecta, cohortem
 Expectans; magno quæ protinus agmine circum
 Involitat, stridentisque novâ se principe jactat.
 Amplexu gens tota fidem testatur; & arcti
 Fœderis in signum, pressum glomeratur in orbem.

Haud mora, cunctando ne frigeat ardor eundi,
 Dissipat amplexus Regina, jubetque penates
 Deserere: obscurant Cælum quæ multa sequuntur
 Millia, navales ultro fugientiâ cellas.

Non procul hinc viridi junctæ super arbore fidunt,
 Innectuntque pedes pedibus; tumidique racemi
 Agmina ineffigiem lento stat pensile ramo.
 Inde gravi vocat alarum stridore sedales,
 Incertas animi fatiusne relinquere nidos
 Et saturum præsepe, novis an fidere regnis.

Antiquis emissa favis non una Juventus
 Digreditur: Veteres aliquot migrantibus addunt
 Se comites, ut cuncta novo moderentur in alveo.
 Egregio plures Juvenum de flore vicissim
 Blanditiis Vetulæ retinent; ut olentia latè
 Rura metat, cerâque domos ac melle Juventus
 Instruat; agrestes ætas neque fessa labores
 Desuetos repetat, longæ vel condita Brumæ
 Ante diem victu consumat mella diurno.

Sæpe sibi non visa satis comitata, vel imbrem
 Præmetuens, redit ad patrios Regina penates,
 Delectus factura novos: plebs omnis euntem
 Subsequitur: Veteres noctem non ampliùs unam
 Hospitio indulgent; nisi longior ingruat imber.

Si piger incepti reduces; nec sponte relinquunt
 Orto Sole domos; vi protruduntur & armis.
 Si steterint illæ contra; paribusque resistent

Z

ARUM
 EXA-
 MEN.

Viribus; & veteres neque possint pellere turmas,
 Nec testis abigi; quos agmina neutra duello
 Evicere lares, simul utraque partibus æquis
 Auspiciisque colunt communibus: alta domorum
 Pars habitat, pars ima tenet; sed nulla laboris
 Nulla duas inter vitæ commercia gentes.

APUM Mox eadem bini velut intra mœnia longam
BELLA Non servant populi pacem; tectoque sub uno
CIVILIA. Vix consanguineos inter stat gratia fratres;
 Haud secus aligerum studia in contraria scindit
 Sese vulgus Apum, factis ubi partibus ædes
 Divisas habitant: privatæ publica rixæ
 Bella trahunt; sed ne cæcæ per opaca domorum
 Marte truces ineant pugnas; cùm prælia bomba
 Terribili cecinere, foras pars utraque latos
 Aëris in campos acies producit apertas.

Involitant hinc inde, mori vel vincere certæ,
 Et rabidas acuunt diris stridoribus iras.
 Agmen agunt binæ pennis fulgentibus auro
 Regina, mediisque volant in millibus: ingens
 Turba Duces cingit, neque misceat prælia, donec
 Ancipitis suprema vocent discrimina belli.
 Antevolat, Martemque ciens utrinque Juventus
 Effera prorumpit; mox agmina tota sequuntur:
 Immiscençur Apes Apibus; vibrataque figunt
 Spicula, & horrendum dant accipiuntque venenum;
 Lethifer inspirat fixæ quod cuspidis ictus.
 Mutua cognatæ passim per vulnera rumæ
 Civili pereunt acie: labuntur utrinque
 Corpora læsa, nivi ritu, quæ nube solutâ
 Decidit, hybernis Aquilonibus acta per auras.
 Necdum iras animosa phalanx & prælia ponit:
 Dum medio belli cum robore sæmina Princeps
 Considerit; grandî quæ stat victoriâ clade:

Agmina Reginam promptis fortissima telis
 Circumfusa tegunt ; & ad unam mille venit
 Funeribus : sed ubi semel occidit illa ; quiescunt
 Arma recompositis animis ; nec longius ira
 Procedit quàm Martis atrox furor : unus utrique
 Terminus est ; & si posita formidine victæ
 Indecorique fugâ sparsæ victricibus ausint
 Addere se comites , non exturbantur : eisdem
 Fas dapibus testisque simul communibus uti.

Exitium & tantas vulgò gens provida rerum
 Antevenit clades : nam dum virguncula nullo
 Septa satellitio servit Regina Parentis
 Imperio , necdum meditatur condere regnum
 Ipsa sibi , sociamque fugæ deducere turmam ;
 Hanc tacitâ nece clam tollunt ; gentisque ruinam
 Unius interitu redimunt ; quo more Tyrannos
 Barbaricos inter manet hæres unus in aula ;
 Divisi ne bella gerant civilia fratres.

Reginæ parcent juveni , numerosior arctis
 Cùm populus testis habitat ; rerumque suarum est
 Laxet ut angustas emissa Colonia sedes.
 Publica sed poscunt ubi commoda rursus inanes
 Mollihus impleri ceris ac melle penates ;
 Reginam perimunt juvenem : Duce namque peremptâ
 Natales vaga non fugiunt Examina cellas.

Melliferis ergo caveis exire Juventam
 Non patiuntur Apes ; quories pars maxima morbo
 Aut improvisis perit imbris : optima quanquam
 Augur Apis norit ventos & nubila Cæli ;
 Nec procùl excurrat pluviâ impendente , vel ædes
 Præpetibus repetat pennis ; inopina fugacem
 Sæpe tamen subito tempestas occupat imbre ,
 Ad terram miserè affligens ; ubi naufraga vitam
 Demersas inter segetes amittit in undis.

Z ij

APES
 CIVILI
 DISSIDIO
 OCCURRA
 RUNT
 JUNIO-
 REM
 REGI-
 NAM
 INTER-
 FICIE-
 TES.
Ex Plin.
Lib. 11.

*Ejusdē
 interitu
 migratū
 turum
 examen
 continēt.*

*Quories
 vel ma-
 gna con-
 tigit
 Apum
 clades.*

Fatalem mœret sortem domus anxia ; clauso
Cum raras ad tecta videt se reddere Cælo.

Felices quas fortè cavo vel robore Quercus
Excipit aut Platanus frondentibus hospita ramis.

Vel cum Sæpe migraturas Apiarius ipse dolosâ
Apiarius Fraude retentat Apes , spatiis majoribus ædes
Ampliar Amplificans : vacuas sedes stupet inscia turba ;
vis. Et subitum miratur opus ; Juvenumque catervâ
Stare jubet Duce sublata ; gaudetque capacis
Intra septa domûs posse horrea plura , novosque
Ædificare favos , queis larga cibaria condât ;
Cura laboriferam tangit quæ maxima gentem.

Aut cum Nec semel ambrosio cellas ubi melle replerunt ;
fera E sylvis erumpit Apum fera turba , domique
Apes Congestas populatur opes , atque omnia vastat.
Alvear Nam veluti gelido quondam fundebat ab Axe
spoliarunt. Barbara terra viros ; queis longior annuus agri
Cultus erat , facilesque sibi per furta , scelusque
Quærere malebant fruges & vivere rapto ;
Prædabunda cavis nemorum sic Quercubus adsunt
Agmina , quæ gentis proprios exosa labores ,
Non ceras non mella Hyemi provisâ reponunt ;
Horrea sed subitis vastant aliena rapinis ;
Et toto quem Vere cohors operosa coëgit ,
Unius expediunt victum per furta dici.

Effera gens & mole valens & viribus audax
Nil dubitat plenos Apibus tentare recessus ,
Expilare palam diffractis horrea ceris ,
Atque novum , si quæ mussât , scelus addere furto ;
Et raptis opibus dulcem quoque tollere vitam.
Mella vident impune rapi , cerasque recidi ,
Corruere & muros , defolarique penates ;
Nec cuiquam est animus furaci obistere turmæ.
Cogeret hæc miseræ facies tristissima cladis

Maturare fugam , nova quam Regina parabat :
 Illius at tantis mors luctibus additur ; unamque
 Interimunt Vetulæ , cellis ut tota novandis
 Permaneat , cerasque ferens ac mella Juventus ,
 Acrius incumbat , propior quò Bruma , labori.

FUCI
 INER-
 PES.

Interea vacuas flavo dum nectare cellas ,
 Implet Apis , non pigra sequi pudet otia Fucos :
 Tecta foveat ; vel si qua dies invitat amicâ
 Luce frui ; pecus ignavum spatiatur in horto ,
 Nil faciens operis , sed inania murmura miscens ;
 Et quanvis habeat validas ad pondera vires ,
 Nil tamen afflictis curat succurrere rebus ,
 Obvia vernantes neque sugere mella per agros :
 Molliter in teneris recubat sed floribus , escæ
 Immemor , ad saturum donec præsepe recurat ,
 Servatas Hyemi gaudens consumere fruges.

*Ab Api-
 bus in-
 teri-
 mur.*

Indignantur Apes ; sobolis sed amore creandæ
 Fervida gens iras in idonea tempora differt.
 Autumnò redeunte , tonans cum Jupiter imbres
 Comparat ; & sterilis monet annus parcere victu ,
 Unanimi tunc bella cient asperrima motu ,
 Et stabulis abigunt Fucos , aut (1) funere tollunt ;
 Non secus ac urbem propior cum territat hostis ;
 Obsidio ne longa famem ferat , oppida vulgi
 Fæce levant , mittuntque foras quod inutile bello est :
 Sic ubi pulsat Hyems jam proxima , frigore pigram
 Obsessura domi gentem ; præsepibus arcet ;
 Interimuntque Mares ; & quæ pia turba sororum
 Exequias celebrat , cæfos ad limina Fucos
 Projicit ; extremo seu non dignatur honore
 Funeris ignavum pecus , aut spectare peremptum
 Vindictæque frui post fata novissima gaudet.

Obscuris si fortè locis , turbante tumultu ,

(1) *Certum est Apibus Fucos interfici.* Plin. L. 11. C. 17.

Z iij

Delituere aliqui ; non horrida bella resumunt
 Pacaris jam rebus Apes : trepidantibus ultro
 Indulgent vitam Fucis ; sed ab ædibus illos
 Protinus exturbant , & junctis viribus unum
 Attollunt tres vel quatuor raptumque per auras
 Extra limen agunt : procul effugit ille, fameque
 Confectus moritur : tanti est , aliena secutum
 Pabula : frugifero non assuevisse labori.

FUCO-
 RUM
 REPA-
 RATIO.

Extinctos reparat Fucos Ver ova recludens ,
 Integra quæ nidis Hyemem mansere per omnem :
 Quanquam adeo exosum genus est , ut sæpe tenellam
 Progeniem & clausos intra cunabula Fucos
 Aggrediantur Apes , & acerbo funere mergant.
 Non errant in cæde truci : cunabula Fucos
 Majores majora foveant ; parituraque mater
 Ova suis æquo ponit discrimine nidis.
 Hos foribus subeunt fractis , formataque nondum
 Membra trahunt cellis , & humi morientia fundunt.

APUM
 CURA.

Altera pars superesset Apes curare ; sed inter
 Et Volucres , & nostra Feras in tecta receptas
 Utilis est Apis una , virum nil indiga curæ :
 Depopulatur enim florentia rura ; favosque
 Sponte replet : ceras direptaque mella labore
 Indefessa novo reparat ; rerumque suarum
 Ut status est , auctam pellit retinere Juventam.
 Emisiss nova tecta para ; Casiamque Thymumque
 Et flores prope castra ferens , occurre labori ;
 Ne faciat via longa moram lassæque vagantæ.
 Præterea solare faciem Brumæque nivalis
 Acre gelu. Vigili permittens cætera genti ,
 Et magis exemplo gaudens quàm melle potiri ,
 Pacificum pecus observa : miserabere sortem
 Degeneresque animos humanæ gentis , amica
 Demiratus Apes tectis in pace sub iisdem

Vivere concordēs , & nos in maruāptos
Commoda , flebilibus miserè contendere bellis.

Antiquæ mentem subeat pietatis imago ,
Cum sua Christiadæ sic in commune ferentes
Omnia ; condebant placidos sine crimine soles.

Et vèteris ne vana putes præconia famæ ,

(1) Nunc etiam Mare trans altum jacet angulus Orbis ,
Quem qui norit , Apum credat me nomine gentis
Illius ingenium & varios celebrasse labores.

DIGRES-
SIO DE
PARA-
GUENSI
POPULO.

Non certis armenta notis non limite signant
Arva ; sed in medium quærentes omnia , fruges
Horrea convectant in publica : nulla politos
Disciplina viros latet opportuna ruendis
Imperii rebus : terram pars scindit aratro ;
Pars niveos fœcunda greges ad pascua ducit :
Pars frumenta terit saxi , aut excoquit igne ;
Atque alii falces , alii fabrilia tractant
Arma ; domique suæ tinuit qui manè labanti ,
Solè cadente redux ab aratro , cuncta Colonus
Sarta videt , testisque nihil formidat apertis.

Consilio non jure Senes dominantur : ab annis
Una potestatem facit experientia rerum ;
Unaque lex est jûris amans sua cuique voluntas.
Non homines (proprium qui nil potiuntur , & usu
Cuncta tenent) auri fulgor capit : una per illos
In pretio est pietas ; alii nec pectora torquent
Invidiæ stimuli quàm quos movet æmula virtus.

Erudiant quāquam pueros exempla Parentum ,
Formandæ tamen haud defunt præcepta Juventæ :
Ia commune placet fingi communia gentis

(1) Le Paraguay ; Voyez la Relation du R. P. Florentin Capucin, insérée dans le treizième Recueil des Lettres édifiantes & curieuses, écrites des Missionnaires étrangers, où est rapporté tout ce qui suit.

Pignora ; ne patrum privatæ publicæ curæ
Totius incumbat spes & fiducia Regni.

Quos populi legere Duces rerumque magistros
Ille manet labor , ut Juvenum quam quisquis ad artem
Aptior est , primis hanc edoceatur ab annis.
Æqua pares inter sunt omnia ; nullaque primas
Obtinet , aut aliam gravat ars insignior artem :
Cuique decora sua est , si rectè facit : agris
Rustica vertendis , bello vel sumpta gerendo
Arma parem faciunt , si par industria , laudem.

Quamquam habitat pax alta locis ; nec bella laceſſat
Gens æqui justique tenax ; tentare nec ausint
Finitimi Populi terras , quas fama tuetur
Roboris invicti ; tamen arma Ducesque paratos
Semper habent , Martisque truces formantur in usus ;
Non belli studio , longæ sed pacis amore.

Hæc opertum requies , Sacris jam ritè peractis ,
Tympanaque & lituos festis audire diebus ,
Et Pedium turmas Equitumque videre sub armis
Innocuæ inter se pugnæ simulachra cientes.
Sic juvenes ensem pariter durumque ligonem
Assueti tractare manu , nec corpora castris
Fluxa ferunt , nec cæca rudes in prælia dextras.

Felicem ditione tenens Hispania gentem
Ad subitum novit bellum quàm prompta Juventus :
Nuper enim magno rerum discrimine jussi
Regis in auxilium socias adjungere vires ,
Nobile continuò juvenum coit agmen ad arma ;
Et totis acies veluti Cadmeïa terris
Exitit : egregias miratur Iberia turmas ;
Obstupuitque magis , medium cùm vidit in hostem
Fortiter ire viros , celeremque referre triumphum ,
Altera nec præter laudem sibi præmia velle.
Compositis redeunt armis ad aratra , Senumque

Imperio læti parent qui bella regebant.

Fortunata minus vetæ secula Romæ
Carminibus celebrant Vates. Hic fortis Arator
Castrâ sciens agrosque pari disponere curâ,
Vomere permutat Fasces plaustrumque Curuli:
Pauca relinquebat patrii quæ jugera fundi
Victrix Roma colit, Bellatorique Senatus
Villicat; & reduci, Victorum præmia, cultos
Reddit agros: quanto satius communibus arva
Publica Bobus arat pinguis novus incola terræ.

Omnibus unus enim vel servit Miles, agrestem
Rusticus aut operam confert; unque vicissim
Rure suum impendunt omnes & in urbe laborem.
Alterius sic messe fruens & sorte locorum,
Cui segetes perire suæ, nec ditior amplas
Inter opes, nec egens in paupertate, secundis
Non rebus tumet, adversis neque frangitur; æquam
Fortuna mentem servans in utraque, minusque
Damna dolens sibi cum toto communia Regno.

Nescia gens nostri vivit; nec ab hoste tuetur
Sed magis externis à Relligionibus oras:
Appositas struxere domos ad littora; portus
Ut peregrina suos intret si navis; amicæ
Hospitio excipiant, sed ad interiora venire
Regna vetent homines cupidos audire videndi.

(1) Inde Caledonias vulgavit fama per urbes
Læolidas dare jura viris, sceptrisque potiri,
Qualia fortè dolent dices Orientis ad oras
Sacrilegis crepta dolis sibi regna: verendam
Hæresis ausa Crucem pedibus calcare, patentes
Una subit Japonum portus: nil quippe profanis
Vana Deum simulachra timent hac hospite templis.

Non gentem imperio, sed Relligione tenemus:

(1) *Voyages de Correal.*

172 PRÆDII RUSTICI LIB. XIV.

Consiliis hominum parent , hanc vivere vitam
 Qui docuere ; Deum sanctè venerantur , amantque
 Christi dulce jugum , cui gens sanctissima subdi-
 Tum magis atque magis gaudet , cum cogitat olim
 Ut nemorum per opaca vagi vixere Parentes ,
 Relligio queis nulla fuit ; ritumque Ferarum
 Contiguas ut vivit adhuc gens impia sylvis ;
 Fausta sibi dum secula fluunt , regnantque per illos
 Alma fides , pax & pietas , & copia rerum.
 Semina nos colimus faustis quæ jecimus agris ;
 Atque per immensos Christo nova Regna labores
 Quærimus , hac operum solâ mercede , quod emptam
 Sanguine divino gentem cælestibus oris
 Asserere , & rigidæ placeat virtutis alumnos
 Reddere , quos homines fieri vix posse putares.
 Fortunata nimis gens , in commune beatos
 Si pergant agitare dies ; Apibusque magistris
 Commoda magna sibi pariant , dum publica quærunt.

PRÆDII RUSTICI

LIBER XV.

Stagna.

ERT animus mea stagnicolae ad
Prædia Pisces

Addere, quos olim teneris meditabar
in annis.

Accipe, Læmoni, paucis meliora lituris

Carmina, quæ nomen quondam fecere Poëtæ,
Queis sine nec Vires nec haberes fortè Columbas,
Nec quæcumque tibi maturior extulit ætas.

Quas ego (1) fabellas mutataque Numine Divûm
Corpora gaudebam puerili ludere versu,
Forſan & his animum poterit recreare Nepotum
Nobile par, fauſtis qui ſub penetralibus altæ
Semina mentis alunt, nondum exemplaria græca
Vel romana manu verſantes, teque tuosque
Sed propiùs mores, atque aurea dicta legentes,

(1) Huic Libro, quem primum omnium junior
ſcripſeram, multas intexui fabulas; Rapinum quem
merito laudari videbam ducem ſecutus. Nondum ab
hac anilitate omnino reſpueram cum paucos poſt
annos Columbas, Vires & Oſus in lucem edidi.

Dulce rudimentum virtutis, & optima quondam
Fratribus ingenuis ad avitam hortamina laudem.

Officia & regni partes implere secundas
Cursonium postquam docuisti, longiùs olim
Ut patriæ prois etiam post fata, colendam
Assumis Nati sobolem, longamque Nepotum
Dum seriem Lodoix orbi parat, ipse vicissim
Regibus æquævos gaudes formare Ministros,
Exemplis monitisque tuis qui pondera rerum
Sustineant, patriumque ferant in secula nomen.

Stagna gregi qui rure paras habitanda natanti,
Irriguis præcincta tibi seu montibus arva
Absorbent residues immenso gurgite lymphas,
Naturæ non artis opus: seu vallis in arctum
Sic coit, ut facili frænentur pariete rivi,
Utere fortunæ donis & sorte locorum.

Camporum qui plana colit, licet aggere multo
Vix bene contincat graviorum pondus aquarum,
Nil desperet: opum vis & labor omnia vincunt.

Flumineos ubi terra jacens imitabitur alveos,
Sit segeti quanvis ager ingeniosus alendæ,
Stagnet aquis; fulcentque rates quod vomer arabat
Æquor; & amnicolæ depascant humida Pisces
Gramina, quæ simæ tondebant antè Capellæ.

Pòst ubi squamigero lustrum non anplius unum
Servierint pecori, lymphis exhausta, vicesque
Stagna per alternas annorum quinque Colono
Reddita, majori parient cum scœnore fruges.
Triticeam sic vallis opum ditissima messem
Educat & Pisces; & in æquore fluctuat uno
Lympha segesque Notis undans; eademque vicissim
Regna tenent & flava Ceres & candida Nais.

Hospitium rivis alii, Piscique futurum,
Stagna parant mediis in collibus; unde virentes

Defiliens

Defiliens prono pede lymp̃ha perambulat hortos ,
 Arboribus vel clausa cavis tellure sub ima
 Clam fluit ; & subito tollens se ludicra jactu ,
 In pluvios recidit latè resonabilis imbres.

Sæpe manu factas aqua vincit pondere moles
 Eluctata viam ; & magno cum murmure secum
 Squamosam per culta trahit cerealia gentem.
 Undisonos rivo cum desertore secutus
 Transfuga Piscis agros , latè spatiat̃ur , & almas
 Nunc segetes nunc prata tenet ; nunc æquore merfas
 Carpit ruris opes , & liberiore vagari
 Flumine gessit ovans ; sed aquâ fugiente lutos̃s
 Immoritur sulcis , & vota miserrima damnat.

Qualis ubi raptus Juvenis popularibus undis
 In vetitum ruit , & fines perrumpit honesti ;
 Jamque per omne scelus fertur , quòcumque furentem
 Dulcibus illecebris trahit imperiosa voluptas.
 Illius at postquam , Torrentis more , fugaces
 Effluxere dies & gaudia vana ; relictus
 Jam sibi , nec cœno (primos quo polluit annos)
 Avelli potis , hæret iners ; mortemque sub ipsam
 Irrita vota facit vitæ melioris amore.

Piscis amat tacitos alta sub rupe recessus ,
 Queis lateat timidus , vel frigus amabile captet.
 Tu gentis studio indulgens , imitare cavatos
 Quos Natura sinus scopulis informat adefis.

Sed quia contortis latebrarum anfractibus , intrâ
 Torpet iners pigroque situ corrumpitur humor ;
 Arboribus circum positis umbracula Pisci
 Tendere maluerim , secum modò larga caducas
 Devehat unda comas nemorum ; ne tabida putri
 Subsidad cum fronde lues , & flumina fœdet.

Ergo peregrinos juga per declivia rivos
 Duc age ; stagnantes ut aquas nova lymp̃ha perenni

A 2

STAGNI
 AGGER
 DIRU-
 TUS.

STAGNI
 LATIBUN-
 LA.

UMBRA
 CULA.

Submoveat cursu. Ripis quæ labitur altis
 Equoreum ciet unda pecus, strepituque sonore
 Invitat lacubus sese subducere clausis.

Tu crates oppone fugæ, quibus altior amnis
 Effluat; & nisu quibus oblucentur inani
 Squamigeri cives; indignantesque teneri
 Præcipites oculis fluctus post claustra sequantur.

CASTEL-
 LORUM
 FOSSÆ
 PISCIBUS
 OPPOR-
 TUNÆ.

Nulla gregi statio magis opportuna natanti,
 Quàm quæ lymphæ fluat Villarum mœnia circum
 Defensura tuos atque ornatura penates.
 Piscis enim sinuosa vagos per flumina cursus
 Exercens, Hyemis soles nunc capiat amicos:
 Nunc iterum nigram tecti spatietur ad umbram;
 Dum calet, & fluvio violentior incubat Æstas;
 Te neque jejunæ capient oblivia gentis:
 Quippe sui Piscis meminisse jubebit, ab undis
 Rectior emergens, & hiantæ voracia pandens
 Ora fame: patulis cerealìa dona fenestris
 Mellitalæque puer, quibus abstinet ipse, placentas
 Projicit, & spectat gaudens hinc inde Natantes
 Una trahunt plures avido qui crustula morfu.
 Reliquias cœnæ mensis dat Verna remotis:
 Intestina Coquus Leporum, Piscesque vorandos
 Piscibus, & Patrum quoque projicit ilia Natis.

Tu quoque certa docens ad signa venire vocatos
 Triticeam sparges segetem, ludosque Natantum
 Bellaque despiciens; vel adactæ in viscera plumbo;
 Vel sub aqua missis nervo pulsante sagittis,
 Venandi studio, Solis securus & imbris,
 Indulgere domi poteris; seu flumina Piscis

FRA-
 QUEN-
 TANDA-
 PISCI-

Summa secet, sive in vacuum micat aëra saltu.
 Stagna parcs ubicumque, novos accersere cives
 Tempus erit; primos cum Vere cupidinis ignes
 Sensit amans, ipsaque calens quoque Piscis in unda

Mutatas vix sentit aquas; prægnansque tument
Fert utero secum numerosam Fœmina prolem.

Quare age vicinos lumentia lina per amnes
Tende, dolis instructa: rubros innecte colores,
Vitrea quos cupidus sequitur per flumina Piscis.
Præterea captâ velut Alite callidus Auceps
Uritur; ut plures vocet unitis ore Volucres,
Quas positis fallat laqueis, viscoque tenaci:
Retibus implicitus sua sic in vincula Piscis
Piscis agit: tantum possunt exempla, timorem
Ut minuant. Non sponte tamen studioque nocendi
Cives ille suos, nostrâ sed perfidus arte,
Decipit; & mutæ scelus excusabile gentis;
Agmen ab insidiis si non absterret amicum.
Unus homo est proprii generis qui proditor, ultro
Illaqueat, sibi quos similes Natura creavit.

Si qua jacet medio rupes in flumine, multus
Piscis inest: quod nosse potes cum gurgite ab imo
Tollitur in bullas efflata Natantibus aura.
Quos non fœxa dabant, imitaberis arte recessus,
Demergens cæcâ vinctas ex Illice frondes.
Piscis ubi dape pellectus consueverit uti
Ramorum hospitio; suspendes retia circum,
Illiceasque trahes alto de flumine virgas,
Humida squamigeros agitans ad lina Natantes.
Rursus aquis falces & frondea tecta repones;
Insidiisque novam structis sectabere prædam.

Captivos ad stagna ferunt quæ dolia Pisces
Accipiant superis lumen spirabile costis;
Et tibi si fluvius, si fons occurrat eunti,
Amnicolam bonus amne gregem solare recenti.

Omnia non omnis nullo discrimine Piscis
Stagna colit: nam lymphâ situ vel torpet inerti,
Vel graciles fundo tellus imitatur arenas;

A a ij

PISCES Egeriturque novo fluctu mutabilis humor.
QUI IN Si stagnis jacet unda pigris immota, palustrem
AQUIS Immittes (1) Album, & (2) Percam, timidofque (3)
TORPEN- Sarachos
TIEUS Qui totidem referunt, dorso variante, colores,
ALUN- Adverso quot sole trahit Thaumantias Iris.
TER.

Sequanicos addes (4) Epelanos, atque minorem
 (5) Chalcidem, & elingues, vulgi solatia, (6) Tincas;
 (7) Anguillasque capi faciles, cum flumine ab alto
 In mare descendunt: ut enim peregrina quotannis

Ubi de Anguill. Australes sequitur Progne trans æquora Soles;
 Sic ubi tristis Hyems Aquilonibus asperat undas;
 Frigoris impatiens fluvios Anguilla rigentes
 Deserit, & Pelagi tepidis hybernat in oris,
 Æstiosque redux gelido levat amne calores;
 Littoreas captans umbras & frigus aquarum.

Ergo locum fraudi capies, ubi saxea moles
 Fluminis angustat fauces; per iniqua viarum
 Influat ut Cereri violentior unda terendæ,
 Versandisque molis: medio quas aggere pandant
 Crescenti portas fluvio, coëuntibus arcum
 In spatium cannis sternes: declivis arundor
 Præcipites rimis effundet hiantibus undas,
 Vimineoque cadens ultro se carcere claudet
 Quæ sequitur pronos Anguilla volubilis amnes.
 Opportuna fugæ captabit tempora, tutum
 Cum dabit amnis iter brumali turbidus imbre.

Sed velut armigeras si quis devolvere turmas
 Nocte parat; tenebris quoque callidus utitur hostis;
 Ut ruat incautas inopino Marte cohortes.
 Retia Piscator sic indeprenta lutosi
 Fluminibus tendens, fugitivum intercipit agmen;
 Versutosque dolis vincit fallacibus astus.

(1) *Able, petit poisson.* (2) *Perche.* (3) *Sarache.* (4)
Epelan. (5) *Celerin.* (6) *Tanche.* (7) *Anguille.*

Tormenti quoque gaudet aquâ (1) Ballerus oberrans
 Littoribus, nec non Itali (2) Pigus incola Lari,
 (3) Alburnusque vorax, veterique simillima Trutæ
 (4) Umbla, minax rostro sed iners ad prælia Piscis:
 Nam licet armatas triplici dens ordine fauces
 Muniat; innumeras tamen irruit unus in Umblas
 (5) Lucius, & passim fluctus impune cruentat
 Cæde ferox: adeo est animus præstantior armis.

Ausonius etiam veniet peregrinus ab undis
 (6) Carpio; ramentis fulvi qui vescitur auri,
 Atque alio priscos in corpore servat amores:
 Exul enim Latiis olim Saturnus in oris
 Cum fugeret Jovis arma, ratem conscenderat, ultra
 Benacum facturus iter; pretiumque vehendi
 Solverat, atque dato scelus irritaverat auro.
 Jamque gubernator navis, cognomine Carpus,
 Omnia furaci quod carperet ungue, parabat
 Vincula Deo: mentem ex vultu præsensit iniquam;
 Ulturusque nefas puppi Saturnus ab alta
 Rectorem Nautasque maris dejecit in undas;
 Naufragaque in Pisces mutavit corpora, naves
 Qui sectantur adhuc, aurique cupidine flagrant;
 Seque adeo humanâ testantur origine cretos.

*Meta-
morpho-
sis.*

Dives aquæ si fortè lacus interfuit annis,
 Provenient melius maculoso tergore (7) Barbus,
 Et (8) Leuciscus, aquam scindens quo more per aras
 Excussum nervo jaculum volat; unde (9) Sagittæ
 Nomen habet: vivo gaudent quoque flumine (10) Mullus
 Perpetuisque tumet venter cui fertilis ovis

(1) *Bordeliere.* (2) *Pigo* ou *Carpe piquante.* (3) *Ablette.* (4) *Umble, Chevalier.* (5) *Brochet.* (6) *Car-
 pion*, espece de Saumon qu'on trouve dans le Lac de
 Garde. (7) *Barbeau.* (8) *Gardon* ou *Siège.* (9) se-
 conde espece de *Gardon*, qu'on appelle *Vandoise* ou
Dard. (10) *Surmulet*, espece de *barbeau.*

Aa iij

(1) Phoxinus, & rostro fodicat quæ (3) Barbota limus,
 (3) Lotaque seroso pendet cui barbula mento,
 Et (4) Squalus, & Ranæ rictu (5) Mustella supernè
 Turpis, in Anguillam quæ desinit, atque (6) Thymallus
 Fontis amans, referensque Thymi fragrantis odorem,
 Et graciles avidus qui (7) Gobio sorbet arenas,
 (8) Percaque duritiæ carnis gratoque sapore
 Equoreos referens (9) Mullos. (10) Capitoque minutis
 Fartus aculeolis, rictuque (11) Silurus hianti,
 Et quæ Truta foret, nisi rostro obtusior, (12) Umbra.

Utraque stagna volens habitat, mensesque per omnes
 Ubere (13) Cyprinus torrentia flumina partu
 Torpentesque lacus opulentat : Cypria nomen
 Quo Venus ipsa suum pro fertilitatis honore
 Imposuit: Carpam Galli vertèrè vocantes.
 Equoreos inter non cautior altera Pisces,
 Obsessas ubi sensit aquas, mediamque teneri ;
 Nunc scopulis latet exesis, nunc flumine summo
 Enatat, atque levi transmittit retia saltu ;
 Nunc sub aquis immota manens, vel mordicis herbam
 Ore tenet, mersumve luto caput inferit altè,
 Invitam ne fîna trahant ; & sæpe sub ipsis
 Cassibus effodiens, res observata, saluti
 Non tantum cavet ipsa suæ ; sed retia dorso
 Sustinet, & captum vulgus miserata, patentes
 Officiosa vias aperit, queis turba Natantum
 Diffugiat minor, & casses frustrretur inanes.
 Non alius qui durando tot secula vincat.

(1) *Phoxine* ou *Veron*. (2) *Barbote*. (3) *Lote*. (4)
Musnier, parce qu'il se tient près des moulins, ou
Vilain, parce qu'il se nourrit d'ordures. (5) *Lam-*
proie. (6) Espece de *Truite* dont la chair sent le Thim.
 (7) *Goujon* (8) *Perche*, poisson qui vit aussi dans
 l'eau dormante. (9) *Muge*, poisson de Mer (10)
Cabor. (11) *Silure*. (12) *Umbre*. (13) *Carge*.

LIBER XV.

Piscis erit : Cyprinus enim vetus incola fontis
 Bellaquei , vidit qui Gallica sceptrā tenentes
 Valesios , vitreis idem miratur ab undis
 Borbonios rerum dominos ; patribusque Nepotes
 Aspicit absimiles habitu : proh ! tempora quantum
 Obstupeat mutata magis , si gentis honores
 Noverit , & toto partos sciat Orbe triumphos.

Jamque licet senio squamis canentibus alben-
 Regia longævæ sulcant quæ flumina Carpæ ;
 Non sterilis , non fracta tamen , nec inertior ætas :
 Nam vetulæ ludis agitant juvenilibus undas ;
 Præsidioque loci tutæ , non gurgitis alti
 Ima tenent ; vastâ littus sed mole legentes ,
 E manibus carpunt escas , & cætera sese
 Bellaquei produnt inter miracula ruris ;
 Exultantque magis , Lodoix cum Magnus ad amnem
 Ambulat , & quales habuit florente juventâ ,
 Haud alias animi vires & corporis effert.
 Imperii non lustra putes ter quinque peracta ;
 Ni partos numeres terræque marique triumphos ,
 Vel grandes Atavo videas astare Nepotes.

Gloria divitibus quanquam non ultima mensis
 Accedat , ne quære tamen quos Lucius amnes
 Incolat : hunc Stagno si quis concluderit , idem
 Et Milvo placidas in eadem turre Columbas ,
 Gallinisque potest focias adjungere Vulpes ,
 Atque trucem stabulare Lupum cum mollibus Agnis.
 Scivit enim in Pisces dirus regnator aquarum ,
 Nec proprio parcat generi ; nisi fortè paludes
 Obscenās habitans , clamoris expleat atram
 Ingluviem Ranis ; cœno quas eruit alto
 Multa coaxantes nequicquam , obitumque sub ipsam
 Irrita jactantes patulo convicia rictu.
 Quin & cæruleis ubi garrulus Anser in undis

LUCIUS:
 Brochet.

Ludit, & instantis pluviae certissimus augur ;
 Mergit aquis retrahitque caput, fluidumque supinum
 Infundens humeris rorem, se proluit amne ;
 Lucius incautam rabido trahit ore Volucrem
 Improbus, & fluvii deducit ad ima vorandam :
 Audet & in Pueros, vitreis cum forte fluentis
 Mollia membra lavant, sceleratos stringere dentes.

TRUTA. Truta vagos amat obscuris in vallibus amnes ;
 Et pigris injecta vadis, oblita decorem
 Ipsa suum, partus & amorum nescia, vitam
 Tristis agit, tardumque refert in carne saporem.
 Tædia tanta levar, fessas errore viarum
 Qui Stagnis affundit aquas ; Trutæque vaganti
 Providet hospitium labentis ad ostia rivi,
 Et mollem meminit ripam vestire perenni
 Gramine, fulgenti sabulo conspergere fundum,
 Saxorumque morâ lympham irritare loquacem.
 Talibus auxiliis vix Truta carebit : aquarum
 Gaudet enim strepitu : nec, quæ inclaruit olim,
 (*Meta-* (Cum tacitos coleret virgo procul urbe recessus)
morpho- Dedidicit priscos, mutato corpore, mores.
sis.)

Purpureos inter flores Quercusque virentes
 Ibat, & ingenti labens cum murmure pronas
 Rivus agebat aquas, nemorisque silentia rauco
 Turbabat strepitu. Sub opacis frigora captans
 Illicibus, vitrei que sedens in margine rivi
 Truta verecundos gaudebat fingere vultus,
 Aureolosque levi crines innectere nodo.

Illa sibi dum sola placet, faciemque venenis
 Inficiens, maculis variat nigrantibus ora ;
 Haud procul hinc per densa latens fur lustra Ferarum
 Lucius è latebris oculos in virgine figit,
 Incertum est opibus captos an amore : decora
 Nam facies vestisque pari fulgore nitebant.

Proxima sensit ubi nemoris virgulta moveri,
 Pavit ad aspectus hominis perterrita virgo,
 Et toto fugiens hinc illinc littore, Divos
 Clamat, & in tantis duplicat pia vota periclis.

Præruptæ suberant rupi nitidissimus altæ
 Gurgis aquæ: cursu virgo conscendit anhele
 Saxosum moritura jugum; vitæque pudorem
 Servatum bene credit emi, si vertice pronò
 In medias se mittat aquas: pede fervidus instat
 Lucius; & tristi perituram funere Trutam
 Apprensâ dam veste tenet, communibus ambo
 Præcipites obeunt fati, vitamque resumunt
 Consimilem; Piscilque nova sub imagine servant,
 Lucius audaces animos & cædis amantes,
 Trutaque foemineos trepido sub corde pavores.
 Purpureis remanet guttis stellata: decorus
 Virgineo sedet præ pudor: stat gratia vultus;
 Quæque fuit socias inter pulcherrima Nymphas;
 Nunc inter reliquos est formosissima Pisces.

Cæde furens non unus erit qui stagna cruentes
 Lucius; amnicolas agitat Discordia fratres:
 Alter in alterius meditatatur fata perennes
 Insidias: premit imbellem qui viribus audax;
 Majoresque, virum de more, minoribus instant
 Terribiles; & quæ saltus infamat & urbes,
 Vis eadem Martisque furor dominantur in undis:
 Nec potuit bona Pax, terris ejecta, sub ipsis
 Fluminibus, placidos inter remanere Natantes.
 Mutua: sed quoniam Piscis per funera vitam
 Sustinet, alternæ nonnulla est gratia cædis.

Quid memorem clades alias, quibus effera Lutra
 Depopulatur aquas. Inter saliceta penates
 Edificat cæcos; & littore spectat ab alto
 Equorei pecoris ludos & prælia, tristi

MUTUA
 PISCUM
 CADES.

VARIE
 STAGNO-
 RUM
 PESTES.

Lutra.

Quæ dirimit nece bellantum : nam sævier hostes
 In medios celeri ruit improvisa natatu.
 Pauca fami , sed non odiis cæcoque furori
 Corpora sufficiunt : Pisces eviscerat ; atro
 Sanguine tinguntur fluctus ; semesaque passim
 Turbatis fluitant resupina cadavera lymphis,
 Exultans animis , & cædis imagine gaudens ,
 Lutra cavis laceros Pisces taboque fluentes
 Congerit , ac tetros inter pernoctat odores.

Fallaces alii pedicas & retia tendant ;
 Vel saturis Lutram invitent succedere nassis :
 Tu cape tela manu ; densisque abscondixus umbris :
 Dum tacito struet ipsa suas è litore fraudes ,
 Cæde fatigatas referet vel ab æquore fauces ;
 Sterne solo ; dulcesque tuis da Piscibus eicæ ,
 Vulnere confossam mittens in flumina Lutram.
 Ne faciat quoque cæsa metus ; huic detrahe pellem ,
 Quam Matrona potens muleo mercabitur ære.

Si nidum tenerosque Feras deprendere Pulbos
 Contigit ; absenti sobolem furabere matri ;
 Et dum mollis adhuc atas facilisque doceri ;
 Piscandi cicurem Lutram formabis ad artes ;
 Atque ubi transversio steterint suspensa fluento
 Lina ; cavernosos rimabitur illa recessus ,
 Ejectos specubus Pisces in retia trudens :
 Ut Canis excitos agit in venabula Cervos ,
 Et tacito sequitur Leporum vestigia rostri.

(Ubi de
 Prædio
 D. de
 Resse-
 guier.)

Hoc ego piscatu totum Autumnalia nuper
 Tempora sætebam , rerum ô suavissime , sessum
 A studiis & ab urbe , tuo qui rure , disertis
 Sed salibus recreas magis , ingenioque lepore :
 Namque suum à rivo nomen sortita , propinquo
 Villa licet mihi præ reliquis tua rideat agris ;
 Si tamen abfueris , jam me non floribus hortus ,

Aurigerâ non annis aquâ , non mollia verno
 Prata colore juvant , non rauco murmure inecum
 Visus & ipse queri nemora inter frondea rivus.
 Ipsa etiam studii hortatrix , eademque levamen ,
 Laureâ sylva vagam tua post vestigia mentem
 Vix revocare potest , & amicis reddere Musis.
 Sæpius ergo tuo cùm te veniente redibant
 Deliciæ ruri , placuit piscosa secundum
 Flumina , nunc timidos Lutrâ famulante Natantum
 Exagitare greges ; nunc ad vivaria , sumptu
 Quæ tibi regali Patres constructa pararunt ,
 Stare simul , docilemque vadis immittere Lutram ;
 Illius & pisces educere fauce tremantes.

Æquoreos etiam Mures , Fibrumque voracem ,
 Qui desolatas populantur cædibus undas ,
 Aggrediere dolo : subeuntem in flumina Fibrum
 Si quando præcul aspicias è littore , telum
 Necquicquam expedies pharetrâ , mortemque parabis :
 Gnarus enim fraudum , fur enatat usque sub amni ;
 Nec quibus ingreditur , ripis emergit ab iisdem.

Jam si Canna virens & juncea sylva palustres
 Obsedere lacus , medios ne cædite culmos ;
 Qui remanet vitiabit aquas putredine truncus ;
 Et nova vivaci seges abs radice resurget.
 Commoda vellendis adhibetur cymbula Cannis :
 Pellitis alii manibus capita alta tenebunt ;
 Atque alii remis lembum contoque saligno
 Adversum impellent , contentaque brachia ducent ;
 Donec arundineam moveant ad littora sylvam.

Piscosæ sed nulla magis metuenda paludi
 Pestis erit , quàm dira fames : cerealia lymphis
 Spargite dona viri : morbo sublata latenti
 Si qua peribit Ovis , si quis Bos inter arandum
 Conciderit , subitâ prostratus morte ; vorandum

Mures
Aquati-
ci.
Fiber
seu
Castor.

Arundi-
nes.
Junci.

Fames.
(ubi de
cibo
Piscum.

Mittite squamigeræ, convivia grandia, genti :
 Projicite & tritas Glandes; vilemque Fascium,
 Et Ficus longo corruptas imbre, suisque
 Poma sub arboribus passim quæ strata jacebunt :
 Piscis enim stimulante famæ crudasque (Ferarum
 More) vorat carnes, Ovis instar gramina tondet
 Et ritu Volucrum depascitur helluo fruges ;
 Nec jejuna suis à civibus abstinet ora.

Nequicquam (1) Cobites, (2) Cottusque & (3) Gobio
 cutum

Littus amant : Anguilla vorax vada tranat, & atram
 Pisciculis replet ingluviem. Cum turba Natantura
 Piscu- Cætera grandescat; nullis cur Phoxinus annis
 GULI. Et Cottus minor & Cobites ac Gobio crescant,
 Dicite Pierides nanæ primordia gentis.

Oceanq propior pigris ubi tardiùs undis
 Volvitur Eridanus; Juvenum manus inclyta quondam
 (Meta- Dum recreant animos ludo; placidumque per amnem
 morpho- Conjiunt lapides, qui summa per æquora crebro
 sis.) Subsiliant saltu, metuentes flumine mergi.
 His tum fortè locis alto sub gurgite Clio
 Naiades æquoreas dulci sermone tenebat,
 Deceptos narrans Ephires absentis amores,
 Turbari vitreas saxorum grandæne lymphas
 Audiit, & mediis Ægle caput extulit undis;
 Jussit & hinc pueros procul esse; minasque severas
 Intonuit, nisi paruerint: risere minantem,
 Saxaque mutato jaculantes impia ludo,
 Digna tuis refer hæc, aiunt, responsa querelis.

Exanimi perculsa metu se protinus Ægle
 Reddit aquis; totumque replens ululatibus amnem;
 Proh scelus! & nobis illuditur! ausaque sacrum
 Hoc caput & dictis saxisque lacerare, vivet

(1) *Loche*. (2) *Gabor*. (3) *Goujon*, petit poisson,
 Turba

Turba procax : est quod teneris ignoscitur annis ;
 Nulla sed in Divos ætas sine crimine peccat.
 Eia agite , & nostræ Monstrum quod serviat iræ ,
 Monstrum immane , ferox , vicino accersite Ponto.
 Dixit , & Oceano votis famulante Sororum ,
 Terribilis visu facies emergit ab undis.
 Prospexere simul ; simul intremuere , fugamque
 Tentarunt pueri ; sed iners fugientibus instat
 Membra ligans timor : exanimes sternuntur ; humique
 Prostratos claniat , seseque in flumina Monstrum
 Projicit ; ac tristi rorantes sanguine fauces ,
 Quassans turpe caput , fluvialibus abluit undis.
 Horrendam Nymphæ cladem gemitusque cadentum
 Audierant ; irasque placet satiare videndo.
 Fœmineo quid non possunt in corde juvenis ,
 Et decor , in pueris etiam post fata superstes ,
 Qualis inest flori , qui cùm succisus aratro est ,
 Pulcher adhuc , languente licet cervice , recumbit :

Credula res amor est : spectant hinc inde cruorem
 Effusum , ac Juvenes sparsim tellure jacentes ,
 Et dubitant metus an mors straverit : altera molli
 Tentat corda manu , digitisque recludit ocellos :
 Altera in extremis quærens num fortè labellis
 Halitus erret adhuc ; os molliter applicat ori ,
 Oscula prætexens pietate : sed irrita seram
 Cura requirit opem : nam quos in litore versant
 Impia mors animâ gelidos spoliaverat artus ;
 Jamque tenebrosas fauces inamabilis Orci
 Flebilis Umbra tenens , trucis implacata Charontis
 Pectora pene movet precibus fletuque deoro.

Tristia Naiades miseratæ fata jacentum ,
 Oravere Deos , ut vivus in ima rediret
 Ossa calor : nullis sed flectunt Numina votis ;
 Et precibus plus in pœnam valuisse dolentes ,

Frigida membra trahunt alto tumulanda sub amne.
 Post ubi cæruleos tetigere cadavera fluctus ;
 Fit puerum nova forma : brevi manus utraq; pinnâ
 Contrahitur : squamis riget aspera pellis : in unam
 Crura pedesque simul caudam falcantur ; & undas
 Jam secat adversas Fluvii novus incola , priscam
 Ingenio referens membrorum & mole juventam :
 Nam genus hoc nullâ crescunt ætate , perennes
 Exercent ludos , rixantur , amantque vicissim ;
 Et nequeunt prisco puerum de more , nec unâ
 Vivere , nec sociâ sese divellere turbâ.

PISCES Nocturno superest Pisces à fure tueri ,
A FU- Armatasque trabes imo demergere fundo ,
RIBUS Retia quæ teneant unco furacia morfu.
TUENDI. Damna ferunt graviora , malis qui mista venenis
CALX Pabula , vel vivamjaciunt in flumina calcem.
ET Hausit ubi pestem , violentior enatat undas
DAPES Piscis ; & in varios amnem secat ebrius orbes ,
VE- Æquora summa tenens ; cælestis ut aëris haustu
NATÆ Compescat furiale malum , quod viscera torret :
INJEC- Sed stomacho magis usquè furit teterrima labe ;
TÆ Et jam deficient vires animique natantem ;
PISCI- Jam trahit extremas ægris pulmonibus auras ;
BUS. Et fluitat resupinus aquis : dolet ipse malorum
 Author , & exigui vastata cupidine lucri
 Stagna videns , diras sceleris reus improbat artes.

PISCUM Ut pingues facilesque capi vivaria mensis
RECEP- Sufficiant Pisces ; angustum pariete ducto
TACU- Claude locum , pleno quâ defluit amnis ab alveo :
LUM, Murmur epim,labentis aquæ , vel odora Natantes
 Esca trahens , dulci coget succumbere fraudi.
 Vimineæ pendent iter irremediabile nassæ ;
 Captivumque gregem largo solabere victu ,
 Ut pinguem clauso ducas è carcere prædam.

STAGNA
EXHAU-
RIENDA.

Post aliquot menses , verno cum tempore longa
Christicolæ pascunt uno jejunia Pisce ;
Tempus erit stagnis emittere flumen apertis ,
Squamigerumque pecus plenis efferre canistris.
Laxatis infra portis erumpit aquæ vis ,
Per valles per saxa sonans , viresque ministrans
Fluminibus nullo mirantibus imbre tumentes
Ad pelagus solito ferri violentius undas.

Interea turbatur aquis : vagus undique Piscis
Curstat , & lymphâ jam deficiente , supremos
Consequitur fluctus : stagnis sed lapsus ab altis ,
Vimineos cadit in corbes ; vitamque relinquens
Cum fluvio , tenues animam diffundit in auras.

Ne pereat gens tota ; vagæ miserere Juventæ ;
Pisciculumque vadis hærentem tolle , futuræ
Spem sobolis ; vivumque novæ demitte paludi :
Enatat ; & rerum trepidus , latèque vacantes
Admiratus aquas , lacubus dominatur avitis.

Exhaustis remanet stagnis Anguilla , palustri
Mersa iusto caput & sinuosa volumina torquens :
Repentem per stagna manu comprende tenaci ;
Ne fluat ; & vacuam , cum jam cepisse putabis ,
Fortunæ similis , frustretur lubrica dextram.

Fertilibus dices scateant dum Piscibus undæ ,
Retia nulla trahes ; prima tibi messis in herba
Ne pereat : nassis poteris fallacibus uti ,
Littoreumque nigris accendere noctibus ignem :
Piscis enim novitate rei perculsus , ad oras
Proximus accedit rutilas ; avidusque sciendi
Dum stupet & flammam crepitantem concipit aure ;
Retibus incautum supera , vel fige tridenti.

Curarum vacuas aliis fas artibus horas
Fallere , piscosum quibus haud populaberis amnem.
Inprimis viridante sedens in margine ripæ ,

B b ij

PISCAS-
TUS IN
STAGNO
NONDUM
F R E -
QUENTI.

Fatalique vagos invitans munere Pisces ,
 Objicies dapibus tectum lethalibus hamum.

LINEA Gramineam nuper, memini, Puer annis ad oram
PISCA- Sederat, ingenti juvenum spectante catervâ.
TORIA.

Tortile procerâ pendebat arundine linum :
 Equoreæ objiciens genti eclata dolosis
 Æra cibis : tacito puer alta silentia nutu
 Imperat, infidum jaciens in flumina ferrum.
 Conspicius barbâ vitreas tum fortè per undas
 Grandior errabat Mullus : vidère volentem
 Nolentemque dapes morfu-contingere, pronò
 Nunc labi fluvio, caudâ nunc remige fluctus
 Ire per adversos ; & quò revocabat edacem
 Notus odor, flexis iterum se reddere gyris.
 Qualis ubi tædam pictis circumvolat alis
 Papilio, gaudens quo mox periturus ab igne est.

Interea presso Pueris vix spiritus ore
 Ducitur : alternâ fluitat spe mobile pectus
 Ambiguumque metu : prædâ lætantur opimâ ,
 Amissâque dolent ; & in uno pisce sub undis
 Defixis hærent oculis, ardentque tuendo.
 Imperiosa metum vincit gula : credulus escam
 Corripit, & fuso sorbens cum sanguine Barbus
 Sentit inesse dolos : sed quò magis ore venenum
 Expuere, & ferro tentat subducere fauces ,
 Altius æra manent læso defixa palato.
 Protinus cecidit piscator arundine Barbum
 Extrahit, & siccâ moriturum extendit arenâ.

Ille suum spectans fluvium, dat in ærâ saltus
 Terquè quaterque leves, animisque cadentibus uda
 Cum nequeat grave corpus humo jam tollere, pulsat
 Indignante solum caudâ ; mox illa ducens,
 Infestas animam moriens expirat in auras.

Nullus erat tanto spectantium ex agmine, Piscis

(*Meta-
morpho-
sis.*)

Qui barbam pinnaſque manu contingere nollet.

Hic tum fortè puer fabellam aggreſſus anilem
Barbus , ait , carnoſa dedit cui barbula nomen ,
Vir quondam letho propior feſſuſque ſenectâ ,
Jam propè centenos vitæ cõpleverat annos :
Frons erat antiquâ rugoſior Illice , pronum
In terram caput , ora cavo deformia riſtu ;
Excuffidentes , manus oſſea , fuſa comantis
Cæſaries barbæ mento demiffa jacebat ;
Nodoſuſque gradum baculus firmabat inertem.
Fluminibus teneros aſſueverat ille per annos ,
Humida lina trahens ; atque ut proveſtor ætas
Debilitat veteres , ſed non extinguit , amores ;
Seſtabatur aquas ; & quanvis obſitus ævo ,
Piſcibus inſidians gaudebat adunca doſoſis
Æra cibi tegere , ac puerilem ducere prædam.

Cum ſemel extremâ ſenior conſiſteret orâ ,
Percutiens baculo lambentem littora Piſcem ,
Nec titubata tenens lævi veſtigia ripâ ,
Pronus in undoſum miſerè devolvitur amnem.
Cum rapidis luſtatur aquis ; & flumina dudum
Inguſtata bibens , languentia brachia pluſis
Jaſtat aquis ; precibuſque magis quàm viribus uſus
Vota facit , nihil hæc quoque proſecturâ roganti.

Janſque ſerebatur lymphis exanguè cadaver ,
Cum ſenis interitum miſerans Regnator Olympi
Vive , ſed æquoreos Piſces ait inter , aquarum
Incola vive novus : neque enim quæ vita manebat
Eſt tanti , prius cures redivivus ut artus ;
Effectique brevem mavis tibi corporis uſum.

Dixit ; & in tenues panduntur brachia pinnaſ ;
Contractique pedes caudam junguntur in unam :
In ſquamam toga panniculis conſuta rigeſcit ;
Et propè qualis erat , ſpinæ manet ærida crates ;
Bb iiij

Barbaque pendet adhuc mento concreta senilis,
 Exciderant dentes : gingiva remansit inermis :
 Omnia quæ priscam referunt in Pisce senectata;
 Ipsaque maturos ævi provector ætas
 Nobilitat Barbos ; & quæis mortalia passim
 Cætera depereunt , sibi laus accedit ab annis.

Præbueram vanis pueri sermonibus aures ,
 Incipio quæis pauca super ; variasque secutus
 Piscatorum artes , & tristia fata Natantum ;
 Sors eadem , dixi , vos ô lectissima turba ,
 Infidæque manent similes : nam piscibus unis
 Extuderat quos prisca dolos industria ; pejor
 Fallendis adhibet jam nunc mortalibus ætas ;
 Virque virum capit , infidi vel muneris hantos
 Objiciens avidis nimium , vel retia tendens
 Indeprensa parum cautis , aut oppida miscens ,
 Turbidiora suis profint ut tempora rebus.
 Hac ætate capit vos infidiosa voluptas ,
 Melle linens sua dona , gravi quæ tristitia quondam
 Pectora torquebunt sensu. Vidistis ut escam
 Deliciasque breves vitæ mercatus ademptâ ,
 Interiit Piscis , dulci malè credulus hamo :
 Non aliter fraudem blandis inimica voluptas
 Occulit illecebris ; quibus inconsulta Juventus
 Si capitur , jam non magis hausta venena tenaci
 Egerit ex animo , captus quàm Piscis aduncum
 Sanguineis potuit divellere faucibus hamum ;
 Sed longo mœrore brevem dulcedinis usum
 Æternisque luct vix cognita gaudia pœnis.

PRÆDII RUSTICI LIBER XVI.

Vivarium.

AMONIUS , peragrata prius quàm
rura relinquam ,
Sylvestres agitare Feras jubet : ardua
quanquam ,
Jussa facientes , ponamus tenuia
primùm

LEPO-
RARIUM.

Claustra domosque tibi , Villæ Lepus hospes agrestis ;
Septa paraturi sylvas majora per altas
Et Capræ , & Damæ timido , Cervoque fugaci.

CUNICU-
LORUM
FECUN-
DITAS.

Seu parvas habitet laxasve Cuniculus ædes ;
Sive domi captivus agat ; seu liber apertis
Expatietur agris ; densam mirabere prolem ,
Natorumque greges ; quos indefessa laborum
Mater alit , partus anni cum mensibus æquans :
Pendet enim soboles Nutricis ab ubere , ventrem
Cum nova prægnantis rendit fortuna tumentem.

Captivum vasto Leporem juvat æquore cursus
Exercere vagos , & aprico ludere campo :
Indulge spatiis ; arcti ne tædia norint

Carceris ; & testem referant in carne saporem ;
 CUNICU- Vix poteris muro gentem cohibere fugacem ;
 LORUM Ni quantum æthereas paries assurgit in auras ,
 CLAUS- Obruta sint imis tantum fundamina terris.
 TRA. Fossor humum cavat ungue Lepus , muroque sub ipso
 Quærit iter ; tristi quo se subducere claustro
 Possit , & immensis errare licentius agris.
 Liberioris enim vitæ spes blanda Ferarum
 Sollicitat genus omne : famem pluviasque nivales
 Atque Hyemem nudo tolerare sub æthere malunt ,
 Arctius amissâ quàm libertate teneri ,
 Et saturis lare sub certo præsepibus uti.
 Sunt qui struclilibus ducunt pro mœnibus undam ;
 Et præcincta cavis vallant Leporaria fossis :
 Dant & aquis Pisces ; ludens ut pascat uterque
 Grex oculos , mensasque cibis exornet inemptis ;
 Littoreque ex uno jaciant & missile plumbum
 In Lepores & in æquoreos cava retia Pisces.
 Ferrea quæ Lepori subitam dat fistula mortem ;
 Terrificum pyrio cum pulvere foeta sonorem
 Edidit , auditum trepidat grex omnis ad ictum :
 Sed mox cum sonitu pavor evanescit in auras ;
 Strataque gaudentes ludunt per corpora , nostri
 Consimiles , quorum blandos mors dira sodales
 Ex oculis in busta rapit ; tristisque sepulchri
 Immemorem tamen exigimus per gaudia vitam.
 Si placet auritam nova claudat ut insula gentem ;
 Effodiens circum , colles imitare supinos ,
 Aggestâ in cumulum tellure : Cuniculus altâ
 Gaudet humo , tutos ubi ponat ab imbre penates.
 Serpit enim , Pullisque nocet , qui lubricus amnis
 Insinuat sese raræper inania terræ.
 Fossa autem ; spatii Lepores quæ continet arctis ,
 Bis denos sit lata pedes ; demissaque sensim

Hinc facilem det ripa viam redeuntibus ; illinc
 Alveus adversa sit inexsuperabilis orâ ;
 Ut cum se tacitum mittet fugitivus in annem ,
 Littoraque audaci petet ulteriora natatu ,
 Ungue Lepus fluidam , prærupto margine , terram
 Vellicet incassum ; pedibusque adrepere tentans ,
 Decidat ; & quoties nisu sublimis inani
 Erigitur , toties altis ruat obrutus undis ;
 Viribus ac tandem jam deficientibus , ultro
 Vertat iter , vanumque fugæ deponat amorem ;

CUNICU-
 LORUM
 VICTUS.

Vel molles Lepori Vicæ vel Avena serantur ;
 Plurimaque hinc illinc pomis labentibus arbor
 Sufficiat dulces epulas , Aquilæque ruentis
 Arceat insidias , & latè brachia tendens ,
 Temperet æstivos umbrosâ fronde calores.
 Præterea fœnum furfurque dabuntur , olusque
 Irriguis passim quod inutile vellitur hortis.
 Parce tamen , quanvis gratos , apponere Caules :
 Caulis enim noto Lepores infamat odore ;
 Quod faciunt & lenta Salix , & Populus alba :
 Et quæcumque viret ripis propioribus arbor.
 Conciliant dulcem contrâ argutumque saporem
 Nardus odora , Thymus , Serpillum & Canna palustris.

Captivum solare gregem ; nec parcius herbas
 Injice , ne tenuet macies ignobilis artus :
 Unus enim Lepores impastos inter , edendi
 Fervet amor : Veneris neque norunt præmia , blandam
 Nec sobolem curant educere : tristior illos
 Cura domat : terram fodiunt , avidoque latentes
 Herbarum stirpes corrodunt dente , nec ipsam
 In sobolem sævos horrent quoque vertere morsus :
 Seu furor est , pictasve magis ; lentâque puxetur
 Durius esse fame , quàm dente perire paterno.

Sed non una famas Catulorum sanguine patrem

CUNICULORUM MALES. Ora docet temerare : novos ut fœmina partus
 Cogitet , & teneros non aspernetur amores ;
 Mas necat ipse suam , stimulante libidine , prolem :
 Tantùm audent scelerum Veneris malefuada voluptas :

Non ignara mali , quoties ad pascua mater
 Progreditur ; nidos stipulis fœnoque relictos
 Occulit , & sparsam pedibus superaddit arenam.
 Tu cave ne referes aditus , quos illa (maritima
 Formidans) herbis & pulvere contegit alto.
 Si patuere fores ; stupet ipso in limine mater ;
 Accusansque virum , retro vestigia flectit ,
 Ne cæcos videat , spectacula tristia , Natos.

His occurre malis ; & quos tellure sub alta
CUNICULUS MAS ARMILLATUS. Excavat ungue Parens , saxi imitare penates.
 Angusti pateant aditus , quos vespere claudes ;
 Nocturnos ne vafra dolos meditetur inermem
 In populum Felis. Ne vir gregis ipse domorum
 Interiora furens subeat , prolisque cruore
 Tingat humum ; ferro sint hispida colla trifulco :
 Qualia torquatus vulgò gerit arma Molossus.
 Tristior ingreditur Lepus armillatus ; & arctis
 Insertans foribus caput , ad penetralia matrum
 Eluctatur iter ; domibusque exclusus , ab ipso
 Limine nequicquam blandos suspirat amores.

Dura gerit trito quæmas insignia collo ,
 Munc equidem instruant dominum pecorisque maritum ;
 Furtivo petulans audet tamen igne Juventus
 Debita jura tori vel aperto invadere Marte.
 Parce procos volucris , media inter prælia , plumbo
 Figere rixantes ; ne pro mare fœmina poenam
 Persolvat : nam sæpe graves muliebriter iras
 Exercent , & bella gerunt asperrima matres.
 Ædículas fera subiens de nocte , jacentes
 Aggrediére mares , quos in convivia captos

Curabls pingui saturos laxare faginâ.

Vesper ubi monet æstivæ decedere nocti ;
Nequicquam compellis agens in tecta , receptum
Non audit lasciva cohors : hinc inde per agrum
Cursitat , & gaudet spretis incauta periclis
Æstivas Jove sub nudo traducere noctes ,
Nec matutinâ prohiberi graminis herbâ.

Erudiendus erit vastâ qui voce Molossus
Commoneat , morfuque pigros in tecta propellat.
Ihe ubi se campo medius tulit , atque minaci
Latratu ferus insonuit , grex totus in imos
Erigiturque pedes , arrectisque auribus astat ;
Et pedibus plausos , viso Cane , percurit agros.
Haud mora securis properant succedere testis
Æmbellesque fugâ matres , mollisque Juventus.

Quæ mactare paras epulis , exercita longo
Dulcius ut sapiant Leporum corpuscula cursu ,
Pernicem compelle Canem ; clausoque domorum
Effugio , pedibus tantum cursuque salutem
Quærat , & effuso Lepus evolet ocior Euro.
Mille legit relegitque vias ; jam jamque teneri
Credit , & elusos audit concurrere dentes :
Immemor ad clausos sed dum redit usque penates ,
Vincitur , & duro tandem comprehensus ab hoste ,
Supremo clamore fores compellat iniquas.

Sed jam tempus Apros sylvis Cervoique fugaces
Venatum meliore sequi : quæ rustica spectant
Prædia , quæ duros voluisti nosse Colonos ,
Omnia jam confecta. Tibi , quæ pauca supersunt ,
Scribimus , ô rerum decus & tutela mearum ,
Lamonide : neque enim mihi dulcior ulla laborum
Sit requies , quam si tecum instituenda Ferarum
Hospitia ingrediar ; Launæque rura peragrans ,
Adjiciam fundo decus immortale , novæque

CUNI-
CULI
CLAU-
DENDI
VESPE-
RE.

VIVA-
RIUM.

Delicias, domino dignas & sorte locorum;
 Queis tecum, non spe tantum præsumpta Neporum
 Progenies, Atavo sed jam tibi nata, fruatur.

(Ubi de priorum
 quinde-
 cim li-
 brorum
 argu-
 mento.) Huc ades! agrestis jam tædia nulla movebit
 Rusticitas: non durus ager rumpendus aratro,
 Non seges ardenti sub sole metenda, nec imbres
 Inter, Oliva manu nobis quatienda rigenti:
 Non insectandus rastris operosior hortus,
 Nec musto tingenda novo sordentia crura.
 Lanigeræ procul hinc pecudes, pecudumque magistri;
 Mugitusque Boum: non auribus obstrepet Anser;
 Non alta tibi tristè gement è turre Columbæ;
 Iratæ nec Apis morsus & tela timebis;
 Nec lentus resides stabis Piscator ad undas,
 Hamatum tremulâ moderatus arundine linum.
 Nobiliore Feras studio, genus acre Luporum,
 Et celerem saltus intra venabere Cervum.

Q U O Quare age Launzum nemus ingrediamur: aquarum
 L O C O Audio præcipites lapsus, tenebrosa Æcorum
 C L A U - Aspera que intueor, densisque rigentia dumis.
 D E N D E Ille Feris placet horror: amant per opaca jacere
 F E R A E. Sylvæ virgulta, suos ibi condere foetus,
 Et procul à strepitu securum accersere somnum.

En ut dives aquæ rivus per gramina lætas
 Itque reditque vias, sylvamque perambulat omnem;
 Incertus quâ parte fluat, quo tramite cæcos
 Evadat saltus: quoties heu! lassus & expes
 Hac Cervus vitam atque sitim deponet in unda.

Quæ tibi mobilibus latè vernantia rivis
 Prata virent, herbis nullo morientibus æstu,
 Triticæis albenz quæ messibus arva, relinques
 Pascendis inarata Feris. Uberrima quanquam
 Vestiat herba solum; pingues & ab Illice glandes
 Turbidus excutiat pennis stridentibus Auster, Cum

Cùm nix arva teget , vel inertī frigore nudos
 Terra sinus constringet ; erit supplenda per altum
 Siccior herba nemus ; posito quò Dama pavore ,
 Quò Lepores , quò torvus Aper , pictusque decoris
 Capreolus maculis , & fœdis naribus Urus ,
 Atque leves Capræ , celsique in cornua Cervi
 Conveniant : quam tu specula securus ab alta
 Despicias variam circum præsepia gentem :
 Ut caveis cùm festa suis eduxerat olim
 Roma Feras , lætoque dabat spectacula Circo.

Impensæ levis est quodcumque paravimus : agros
 Immenso vallare , Feras inhibere fugaces:
 Hoc opus , hæc longi moles operosa laboris.
 Non placet humentem formis componere terram ,
 Fronde superpositâ , tecti vice ; qualibus hortos
 Parietibus gravidasque solent circumdare Vites.
 Terreus hyberno sensim corrumpitur imbre ,
 Et Lepores claudit maletuto carcere murus.

FERAS
 MURIS
 CLAU-
 DENDÆ.

Nec tua præcinges ductis vivaria lymphis :
 Scilicet oppositus Cervos remorabitur amnis ,
 Horrida qui , timidum quanquam pecus , æquora tranant ;
 Læta petant Cypriis ut trans mare pascua terris.
 Alter in alterius tergo capita alta reponunt ;
 Alternantque vices ; & qui prior agmen agebat ,
 Postremus subit , & dorso fulcitur amico.
 Non oculis terram , nos odor sequuntur ,
 Ardua pro levibus Cælo stant cornua velis ;
 Remorumque loco pedibus vada falsa propulsant.

Æquales opibusque tuis animisque labores
 Aggrederi , & solido citcum duc mœnia saxo ;
 Quæ , si fata sinant , quot honos & famam manebunt
 Lamodinum totidem stent incorrupta per annos.

Roboribus terrâ fixis extrema viarum
 Claudere nil prohibet ; vacuos ut liber in agros

Captivis pateat gregibus prospectus ; & Urſos
 Atque Lupos avidis poſſit ſpectare viator
 Luminibus , dentes nec formidare minaces.
 Saxea circuitu ſurgunt dum mœnia longo ;
 Accipe quiſq; melior ſuccedere debeat hoſpes.

CERVUS Ante alios aderit Cervus , quem pulcher adornet
 Frontis honos , oculi grandes , exilia crura ,
 Cornuaque in plures ramos diſfuſa ; pedumque
 Mobilitas , celeres vincat quæ fulminis alas.

Cùm reliquas Natura Feras vel dente vel aſtu ;
 Cornibus aut ſævis , vel adunco armaverit ungue ,
 Aligeris Cervum pedibus donavit inermem ;
 Plana quibus fugiens rapit æquora , ſequæ pericli
 Expedit ; & lucos inter ne cornua denſis
 Implicet arboribus , collum reſupinat ; iterque
 Tendit ab obſcuris in aperta novalia ſylvis.

Ignavâ cùm torpet iners pinguedine , campos
 Rarus adit , ſylviſque latet , viridantia furtim
 Paſcua vix auſus clauſo decerpere Cælo ;
 Dum redimat per longa citos jejunia curſus.

Si qua fides , Cervus primo cùm Vere quotannis
 Nobile frondofi capitis decus exuit , imis
 Se nemorum latebris recipit , metuitque videri.
 Sic cultûs ſtudioſa domi ſe continet ultro
 Fœmina ; turritæ linum niſi textile fronti
 Altiùs inſurgat , veteri quàm cornua Cervo.

Arboreo cùm dein capiti ſuccreſcere pulchrum
 Cœpit onus , ſylvas iterum camposque patentes
 Ambitioſus adit : vitrei quoque fontis ad oras
 Cernit inexpletum liquidis ramoſa ſub undis
 Cornua ; nec tantum correptus imagine formæ
 Gaudet hians ; habitum ſed Venatoris & arcum ;
 Et quibus eſt periturus amat ſpectare ſagittas ,
 Ac levium veſcors ſtupet ad miracula rerum.

Hinc stolidos speculis ad retia trudere Cervos
Non labor est, captosque novis includere septis.

HINNULUS
L I.

Finibus at quoniam patriis ejectus, avitas
Cervus inoblito revocat sub pectore sylvas,
Æternumque dolet spatiis detentus iniquis;
Materno teneros furemur ab ubere fœtus:
Hinnulus ut claustro primis assuescat ab annis;
Tædia nec subeant desideriumque locorum
Quæ fuerint vix nota sibi; sed finibus iisdem
Esse putet clausum, sua queis vivaria, Mundum.
Optimus hic vitæ modus & mensura beatæ est,
Nil vidisse, suis melius nil noscere regnis.

At neque difficilis quærentibus Hinnulus: oras
Namque per extremas nemorum solet edere fœtus
Cerva suos, ubi nulla Lupi vestigia cernit:
Quem pavet inprimis furem per opaca vagantem.
Ergo latens alta Venator ab illice Cervam
Despicit, cum læta suos ad pascua Natos
Producit; saturosque docet saxa obvia cursum
Et frutices foveasque levi transmittere saltu:
Natales repetit cunas exercita cursu
Progenies, nigrante Parens quam contegit umbrâ:
Sed vitium est juvenile, diu non posse quieto
Stare loco. Celebres saltus, pertæsa penatum,
Cum paribus gaudens colludere Cerva, frequentat;
Atque suos, matrum confidentissima, Pullos
Se procul hinc absente putat vel longa morarum
Tædia posse pati, vel inertes ducere somnos.
Profiliens latebris improvida turba, paratos
Incidit in casses; lacrymisque miserrima seris
Flet genitrix raptos, carissima pignora, fœtus.

Secula, Lamonide, vivant cum plurima Cervi;
Ne lateat seros ætas diuturna Nepotes,
Si placet Hinnuleo torquem circumdare collo,

C c ij

Hæc paucis super inscribam : *Tum vivere cœpi ;
Cum pia Lamœnius properans vir ad arma togatus,
Edomuit fera monstra , jugis enata Gebennis.
Extinxitque facem,quam montibus Hæresis altis
Protulerat , toti laturam incendia regno.*

A PER Setigeri sobolem tutantur amantiùs Aprî :
Dulcibus invigilant nidis ; & uterque vicissim
Excubitor , teneræ nunc mās nunc fœmina proli
Assidet , educens strictos in prælia dentes.
Quis tacitâ clam fraude , palam vel Marte lateffet ;
Quos vigili defensor Aper statione tuetur ?
Cum soli timet ille sibi , non provocat hostes ,
Ni priùs emissio cogant in prælia telo :
Ast ubi Porcellis nemora inter opaca fovendis
Accubat , eductos ultro prorumpit in enses ,
Atque viatorem transverso eviscerat ictu ;
Ni cadit in vultum præceps , tacitusque tenet se
Fusus humi , vitamque tuens imitamine mortis.

Sævior errat Aper stimulante libidinis æstu.
Effera rivalem vocat in certamina Verrem ,
Tundit humum pedibus , revolutos naribus ignes
Colligit ; & dentes mordaci cote recurvos
Exacuit ; costasque luto loricat , & armos
Arboris affricu durans in vulnera , setis
Asperat hirsutis , spumasque agit ore minaces.
Imbelles procul & Capræ Cervique paventes
Diffugiunt , neque stat contrà genus acre Luporum.

At non ille suos sylvis & rure furores
Continet : ingreditur pagos , unâque ululatus ,
Et timor , & luctus subeunt , & mortis imago.
Conclamant pueri matrem ; puerosque requirit
Exanimata parens : concurrit ad arma juvenus ,
Arma viri capiunt : sed inulto sanguine tinctum
Carpititer fugiens ; lucosque ingressus , in ipsas

Sævit Aper Quercus, ac dentibus obvia quæque
Dissecat, & laceris signat vestigia ramis.

Quis putet auditis mitescere cantibus Aprum,
Horribilemque Feram modulis in retia duci?
Opportuna dolo capies angusta viarum;
Appositisque plagis nemus ingrediere, canoris
Armatus fidibus, dulcique instructus avenâ.
Ad cytharæ sonitum fœdas Aper arrigit aures,
Et sequitur quodcumque trahit vis blanda canentum;
Nec meminit tenos, victus dulcedine, casses.

Avulsum nemore ex alto dum fœmina totis
Quærit agris gemebunda virum; tu nota Ferarum
Antra petens, nullo sobolem custode relictam
Arboreis educ latebris: grunnitibus auras
Porcelli querulis implent; miseramque vocantes
Auxilio, nodosa vocant ad retia matrem.

Rupicapræ teneros contra venabere Pullos,
Si matrem teneas: adeo est studioſa Parentis
Progenies, ut si deduci fune ligatam
Viderit: adjungens sese, latus applicet ultro
Captivo matris lateri, conſorsque malorum
Illius irriter conſoleturque dolores.

RUPICA-
CAPRA.

Capreolum noto Perdix in retia cantu
Pelliciet: nam mirus amor conjungit utrumque.
Pascuntur per prata simul; simul oscula gaudent
Jungere, & herbosis unâ colludere campis.
Formosæ dorso pecudis formosior ales
Inſilit; aut celsis se cornibus altior effert.

CAPRE-
OLUS.

Dum potuit fugiſſe virum conſortia Perdix;
Novit amplexus leges & ſacra tueri
Fœdera; ſed noſtros, cicut atque domeſtica, mores
Induit ac fraudes; & amico perfida cantu
Apposita vocat in caſſes, & fallit amantem.
Ille ubi captus erit, plures in retia mittes.

C c iij

Capreolos, sylvam reperis si fortè per altam .
 Lustra, quibus viduas traducit fœmina noctes :
 Namque alios post fata viri meditatur amores ,
 Nec sequitur desponsa Procum ; sed præviam blandia
 Illecebris ad opaca vocat spelæa, suosque
 In thalamos trahit ; & quanvis sperata dolosi
 Gaudia præripiant casses ; tamen usquè volentes
 Capreolos agit ex altis in retia sylvis.

Non Danaï domus immaduit crudeliùs olim
 Cæde virum, Capreâ quàm decipiente, peremptis
 Conjugibus virgulta rubent, & pronuba tellus.

BUBA- Bubalus inspectis qui Venatoribus amens

L U S. Sic latitat, caput ut dumis sylvestribus unum
 Occultans, laceranda truci det terga Molosso,
 Venatu facili capiètur : at omne Caprarum,

FIGAR- Quod superest, sylvestre genus, Pigargus & IbeX ;
G U S.

I B E X. Damaque prærupti teneant si culmina montis,

DAMA. Obsidione locum cinges, per & invia saxa
 Durum iter ingrediens, Canibus comitatus odoris ;
 Aspera dumosæ vinces fastigia rupis.

Stant in præcipiti, & per prodigiosa locorum
 Intervals leuem Capræ dant corpore saltum :
 Collectosque ruens IbeX revolutus in artus,
 Se lapidum rotat in morem : miratur ab alta
 Rupe Canis, latransque minas intentat inanes,
 Quem non dente potest, fugientem voce laceffens.
 Dum stupet attonitus mirâ vertigine rerum,
 Accelera ; vallemque priùs quàm erura per imam
 Explicet, infidias & retia tende fugaci.

Sæpe plagas sub rupe, jugo specularus ab alto,
 Desilit ; atque suis, velut unco, cornibus IbeX
 Saxosis enata locis virgulta capeffens,
 Per medium curvâ stat pendulus arbore clivum.
 Sed nocet ipse suæ, quâ consulit arte, salutis :

Nam medio tenfis dum pendet in aëre membris ;
 Non adeunda quidem Canibus , sed pervia plumbo
 Saxa tenens , & glande latus transfixus acerbâ ,
 Infelix perit ante diem : si viva fuisset
 Nodosis Fera capta plagis ; habitanda manebant ,
 Pro sterili tellure , feris pro montibus , arva
 Graminea , & nemorum loca læta virentibus umbris.
 Ignavâ sic sæpe cadit formidine lethi
 Inconsultus homo : sic spes abjecta salutis
 Præcipitat mortem , fatis dubitantibus : ipsam
 Nam Fortuna solet post cætera tollere mentem.

Nullus erit nostros qui dignior incola saltus
 Occupet , indomitâ quàm qui cervice Juvencus
 Altior ingreditur sylvas , alterna superbo
 Crura movens fastu , lucos mugitibus imos
 Terrificans ; & adesse monens , cui vulgus inermis
 Cedat , & obsequio veneretur supplice regem.

Saltribus è patriis quem vis humana revulsit ,
 Agrestis comitem vitæ sociumque laborum ;
 Hospitio nemorum Taurus reddatur avito ,
 Et placidos agitet tranquilla per otia Soles ;
 Immunisq; operum , vacuis vel obambulet agris ;
 Gramina depascens pingui vernantia prato ;
 Vel satur umbroso Salicum sub tegmine , molli
 Fultus humo , præcumbat iners , & ruminet herbas.

Ille quidem Jove sub nudo pernoctat ; & altis
 Sylvarum latebris Hyemem defendit aquosam.
 Non saturis habitat stabulis : sudore madentes
 Nulla fricat costas manus officiosa Bubulci :
 Sed neque colla iugo supponere cogit , acerbis
 Tergora nec stimulis urit , nec stipite querno
 Membra dolat. Non plena domi fœnilia , latis
 Pascua sed fundis , dulces in cæspite somni ,
 Aurea libertas , & nescia vita laborum :

BOS
 FERUS
 ET
 SYLVES-
 TRIS.

Quæ bonus indulge nemoralibus otia Tauris.
 Hinc epulis Vitulos, fortes ad aratra Juveneos
 Accipies; acuenſque feros in prælia Tauros,
 Martis inexpertam formabis ad arma Juventam.

(Ubi de
 ludicro
 cum fe-
 ris Tau-
 ris cer-
 tamine.

Nonne vides ut libera paret gens fortia bello
 Pectora, Taurorum cursus instructaque feſtas
 Prælia concelebrans, veteri de more, per urbes.
 Namque ubi confedere viri; pictisſque ſub armis
 Egregius ſtetit in media bellator arena,
 Tela ſolo defixa tenens; jaſtata per auras
 Impavido Taurus petit irritamina cornu.
 Demiſſis ad terram oculis dum pronus in hoſtem
 Irruit, objectam contra nec reſpicit haſtam,
 Ferri aciem petit imprudens; & vulneris author
 Ipſe ſuſi, fracto demittit in oſſa cerebro:
 Præcipiti tantum nocet acrior ira duello.

Sunt qui, bina feri Bovis inter cornua, pellem
 Impingunt oculis piceatam, & luminis orbem
 Sanguineis urgent ſtimulis impune Juvenum.
 Ille caput quatit, & riſum tollente coronâ,
 Huc illuc incertus abit, Cæloque requirit
 Arrectâ cervicæ diem; dumque irrita jaſtat
 Cornua, & in ventum vireæ effundit inanes;
 Uſquè novis foditur telis, totumque pererrat,
 Purpureo ſignans veſtigia ſanguine, Circum.

Nunc ab Equo pugnâ qui nobiliore laceſſit
 Terribiles irâ Tauros, nec fraude nec ullis
 Utitur inſidiis: animo viridique juvenâ
 Fretus, Equum citat; & pugnæ præluit, in arctos
 Quadrupedem ſelectens orbes: tum provocat hoſtem,
 Qui cum carceribus præceps erupit, & iſtum
 Jam ſtricto propior cornu meditatatur; habenam
 Flectit Eques celereſ; gyroque elapſus, cuntem
 Impetit, & longâ Taurum ferit impiger haſtâ.

Ille dolore ferox , sequitur per aperta volentem
 Equora Quadrupedem ; sed idonea tempora captans
 Instat Eques , vulnusque ferens lethale , Juvenicum
 Sternit humi ; victorque virum conversus in ora ,
 Laude suâ fruitur tacitus , plausuque faventum.

Venandi studio superest includere sylvis
 Horribilem feritare Lupum , Vulpemque doloſam.
 Proh quantum exolvat pretium mihi Villica ! quanti
 Pastor emat ! merito damnem si carcere fures.
 Non ita difficile est vivam deprendere Vulpem :
 Post ubi compertum quo se nocturnaue condat
 Furta cavo ; tetros accendant intus odores ,
 Et positos primo tendant in limine casses.
 Impatiens fumi subit ultro retia Vulpes :
 Vincit enim versuta dolor quoque pectora , praesens
 Exitii neque poena sinit meminisse futuri.

LUPUS.

VULPES.

Mirâ fraude Lupum capies , piscaria celans
 Era cibus : carnes & inextricabile ferrum
 Hausit ubi , vis nulla potest exolvere rubras ,
 Non Ovium iam caede suo sed sanguine , fauces.

Præcipientes etiam in foveas gula trudit edacem
 Imperiosa Lupum. Cæcos telluris hiatus
 Contege fronde levi : vinculis stet mollibus Agnus
 Desuper evinctus , querulâ qui voce Parentem
 Evocet ; audito properat Lupus acrior Agno ,
 Et prædâ stimulante ruit ; secumque fragosam ,
 Subsidente solo , deducit ad ima ruinam.
 Dum pavet , & tantis quâ se ratione periclis
 Expediat ; secum fossa meditatur in ima ;
 E , trepidum lacerat, nec edit famis immemor Agnum ;
 Demittes valido.suspensam fune , gravemque
 Roboreis caveam clathris , quam porta recludat
 Pensilis : emisso lapidum perterritus imbre ,
 Sponte suâ Lupus iligno se carcere claudit ;

Cæloque eductus , revolubile corpus in orbem
 Circumagit , lucem fugiens oculosque videntum.
 Illudunt captò pueri , vanâque tumentem
 Jam rabie , & stricto nequicquam dente minacem;
 Ingenti vicina trahunt per compita plausu.

DE Venantum locus ingenuas hîc ire per artes ,
VENA- Et Canibus telisque sequi genus omne Ferarum.
TIONE. Nobilium labor ille virûm est , bellique cruenti
 Dulce rudimentum : Juvenes exercita cursu
 Corpora venando durant ad frigus & æstum ,
 Corda sibi generosa parant , animamque capacem
 Mortis , & expertem media inter tela pavoris :
 Exercent & ad arma manus ; astuque Ferarum
 Ac nemorum insidiis , & bellica furta docentur
 Hostileisque dolos : domitorum strage Luporum
 Nobile Martis opus discunt , & ab hoste tuentur
 Defensos Apris à vastatoribus agros.

Fluxit in hos Juvenum nunc mollis inertia mores ,
 Ut nisi venandi studium firmaverit artus ,
 Torpeat enervi cum corpore bellicus ardor :
 Deferuere pilam , simulachraque ludicra pugnae ,
 Et celeres in Equo cursus : non flumina nando
 Trajicere , & duris juvenilia membra palæstris
 Exercere juvat , pictis sed ludere chartis ,
 Concertare scyphis , Mimoque obscœna jocanti
 Plaudere , vel Satyri risus captare dicacis ,
 Proque tuba mollem chelyn , & peccare docentes
 Historias , vel quos moriendo Cygnea cantant
 Ora Tragædorum querulos audire dolores.
 Vestitu indulgent muliebriter , oraque fucò
 Dedecorant , speculumque magis quàm ferrea tractant
 Tela manu : dant vel choreis vel amoribus unum
 Dulcibus aut epulis ludum ; resolutaque luxu
 Corpora militiæ tradunt ; nisi fortè Dianæ

Quàm Veneri servire, Ferisque nivosa sequendis
Per loca maluerint acri præludere bello.

Cautior exemplo mores & tempora Princeps
Emendare volens, ubi magna negotia Regni
Explicuit, vacuas rerum venatibus horas
Dans Lodoix, bellum Gallos defuescere longâ
Pace vetat; Juvenum florem per acerba locorum
Indefessus agit vaga post vestigia Cervi;
Et soles hyememque pati, Martisque labores
Ferre docet, præsensquæ levat: duce Principe sudor
Erroresque placent; neque jam palatia curant,
Cum populi Lodoix amor inde recedit, & Aulæ
Delicias secum montes transmutat in altos.

(Ubi de
Ludovi-
co XV.)

Italidum Ravasine decus, qui clarus avito
Nomine, gentilem post secula multa redonas
Virgilium Patriæ, nobis quas ille reliquit
Ruris opes, tu perge sequi: jam (1) prata, measque
Falce retractasti Vites meliore; suisque
Prædia donasti lymphis: venatibus aptos
Ingrediens lucos; quas, ô clarissime Vatum,
Exercere tuum est, amplectere versibus artes.
Me satis est potuisse vias aperire Poëtis,
Certatim studiis qui se communibus uno
Mecum curriculo nunc effudere; monentque
Solvere tempus Equos, & aperto cedere campo.

Unum ergo Canibus Cervum cursuque lacesam,
Præteriens Leporesque vagos, Vulpemque rapacem,
Et Capream, & lætis inimicum mæssibus Aprum.

CERVI
VENAN-
DI.

Ne tamen incerti nemorum per densa vagemur,
Vestiganda Feræ nobis spelæa, priusquam
Bellantum campis acies procedat apertis:
Fortuitis neque enim lustris, vagus hospes, opacos
Per saltus habitat Cervus; sed pascua propter

INQUI-
SITIO.

(1) *Varia Ravasini Poëtæ Itali poemata.*

Stat sua cuique domus, frondentibus abdita ramis :
 Atque illum stabulis nisi deturbarit avitis
 Vis infesta Canum, Venatorumque tumultus,
 Non aliâ veteres permutat sede penates.

Si quem nactus eris primo qui flore juventæ
 Fervidus antevolet zephyros; hunc respue, cursu
 Ne Catulos ipsasque vago clamore fatiges
 Incassum sylvas; & spe ludaris inani.

Anteferes Cervum qui jam gravitate senili
 Tardior est, astuque magis quàm robore pugnat;
 Certaue signa pedum notosque relinquit odores,
 Inscriptis graviora premiens vestigia terris.

Non dubiis autem indiciis agnoscitur ætas :
 Ipsa pedum, molles remanet quæ sculpta per agros;
 Forma docet : namque in senium vergentibus annis,
 Contrahitur, neque jam partes divisus in ambas
 Pes apparet humi; longo sed tritus ab usu
 Cernitur, & luteis insigitur altius arvis.
 Stercora si qua cavis occurrant aspera rugis
 Pinguiæque; annosæ sint hæc quoque signa senectæ;
 Præterea Cervus, rerum inscius, hospita recto
 Tramite lustra petit; longo sed cautior ævo,
 Dissimulans iter, implexos per mille viarum
 Circuitus, stabulis sese frondentibus abdit,
 Assuetos repetens, orto jam Sole, penates.
 It quoque jam senior passu brevior; nec annos
 Post aliquot, plantis cum posterioribus uno
 Anteriora pedum cœunt vestigia signo.
 Talibus instructus mōitis Venator, opacos
 Manè petit, telus albet dum roscida, saltus.
 Præviis it loro Catulus devinctus, odorâ
 Rimetur qui nare Feram; & vestigia nactus
 Certa pedum, læto gressu caudâque trementi
 Admoneat dominum, neque jam dubitanter oberret,
 Compressâ

Compressâ sed voce petat ramosa latentis
 Testa Feræ : stricto reprimes tunc sine Molossium;
 Ulterius ne tendat iter ; Cervumque fugacem
 Excutiat latebris , vastumque effundat in æquor.
 Namque levem pavet ad strepitum ; gnarusque pericli
 Membra toro levat ; atque oculos è limine circum
 Conjicit ; arrestâque sonos examinat aure.

Ancipitem si fortè vides , nec vana timentem ,
 Falle dolo ; tacitumque jubens per densa latere
 Sylvarum virgulta Canem , Pastoriam mitte
 Sibila ; vel resonâ Quercus invade securi ,
 Et frondatorum modulos imitare canendo ;
 Depositâ donec jaceat formidine Cervus ,
 Et teneram qui nocte vagus depascitur herbam ,
 Stratus humi somno det languida membra diurno.

Ne prædâ tamen incassum latere repertâ ,
 Haud procùl ad dextram desleste ; Feramque relinquens
 In medio , spatiis circum procede recurvis ;
 Cautius observans spreto num fortè cubili
 Fugerit hinc aliò , pulsus formidine , Cervus.
 Quod dum nare Canis scrutabitur ; inter eundem
 Æsculeos ferro passim tu dejice ramos.
 Semiputata suis pendent quæ brachia truncis
 Signabunt iter ambiguum : Canis orbe peracto
 Prima quiescentis releget vestigia Cervi.
 Tunc iterum sylvis cedens , virgulta refringes
 Monstratura vias ; ut cum lux crastina Mundo
 Fulserit , indiciiis certis & tramite noto
 Hesternos iterans cursus , ad pristina noris
 Lustra Feram rediisse : pedum tum denique formam
 Avelles humente solo ; nec ferre pudebit
 Stercus humo , Cervi propter spelæa , repertum :
 Ut loca mox condita petens , quam vincere verbo
 Non poteris , magnâ Venantium astante coronâ ,

Hoc utroque tuam defendas indice causam.

VENA- Jam positâ prope fontis aquas in cœspite mensâ,
TIONIS Confedere viri; fraudisque corpora somni
APPARATUS. Simplicibus curant epulis hilarique Lyco:

Jamque Canum clausa cohors epulatur & ipsa
Parcius; ut vacui rabies quoque ventris edaces

Acrius in Cervum stimulet: sibi namque suisque

Venantur Catuli mensis; Hominesque Ferasque

Publica communi dudum lex colligat usu,

Ut quantum sperant, tantum sibi mutua profint,

Interea missi variis è partibus adsunt

Exploratores nemorum; prædæque repertæ
Demonstrant per signa pedum manifesta senectam;

Omnibus ut primum fandi data copia, Cervus

Eligitur senior, quem plana per æquora Cælo

Cornua tollentem, præster spectare sequaces

Ante Canes; qui fraude vaster quâ lassat, eadem

Venantum stimulet curas; & tardior ævo

Post aliquot cedat, defectus viribus, horas.

Æquævos inter Cervos placet ille, nigranti
Exterior nemorum quem contegit angulus umbræ:

Nempe per immensos illinc protruditur agros;

(1) Notior ut Canibus fiat; nulloque trahantur

Dein errore, nemus refugit cum Cervus in altum.

Hunc ubi frondoso stat proturbare cubili,

Surgitur: optatum pugnæ dat buccina signum,

Quo fremit audito Quadrupes; & sessile tergum

Subjiciens Equiti, campo sese arduus infert.

Exiliunt, nemorumque Canes testantur amorem,

Et quæralis demi sibi vincula vocibus instant.

Non temerè tamen, & sine lege feruntur in hostem.

(1) Notior fit per odorem graviolem quem diffundit Cervus cursu exercitus, ut explicatur infra, p. 315, Nare recognoscunt, &c.

In varios partita globos it odora Canum vis:
 Præficitur Duci cuique suus: generosior altis
 Militat in sylvis acies, Cervumque laceffit;
 Et procul hinc variâ reliqui statione locantur;
 Post emensa vagis qui cursibus æquora, fessam
 Excipiant, firmentque novo dein robore turmam.
 Præsidia hæc immota maneat; nec prælia tentant
 Antè Ducis quàm iussa vocent: levis ala iubetur
 Ponè sequi per nova viæ compendia, præsens
 Ut Canibus ferat auxilium, cùm postulat usus.

Compositâ belli facie, proceditur altum
 In nemus; & fruticum denso munimine septam
 Obsidione Feram cingunt, lustroque propinquant.
 Stant Equites circum dextrâ lævâque; Canumque
 Turba sagax hinc inde Feram rimata, canoro
 Latratu pavidam exagitat. Ne protinus erres,
 Sedulus observa jam tum vestigia Cervi;
 Cùm celer è latebris in apertos profilit agros:
 Semper enim lateri comes indivisus amico
 Junior accumbit Cervus; qui fœdere miro
 Auxilium vetulo ferat, accipiatque vicissim.
 Callidior longoque senex exercitus usu
 Pascua tuta docet, juvenemque tuetur inertem:
 Ast ubi res agitur pedibus cursuque, periculum
 Sponte subit; sociumque iubens consistere sylvis,
 Junior audacis tentat certamina cursûs.

Ergo fugax impune nemus transmittat & agros:
 Tu Catulos, qui ponè vagis latratibus instant,
 Voce tubæque voca, primas hortatus odorâ
 Quærere nare vias, primosque iterare labores.
 Imperio parent ægrè, reduceſque latentem
 Atque tenebroso dubitantem exire cubili
 Excutiunt Ceryum: fugit ocior ille, morasque
 Corrigit; & flexis retro per colla per armos

D d ij

CERVUS
 E
 LATE-
 BRIS
 EJECT-
 US.

Cornibus, evadit incum: tum vertice recto
 Arva volans per aperta, Notos post terga relinquit.
 Sylva virum strepitu sonat & clangore tubarum,
 Latratuque Canum: quavis intelligat unum
 Se tanto clamore peti, nec vanus oberrat
 Ima per ossa tremor, primo tamen impete Cervus
 Mobilitate pedum viget, & juveniliter agilis
 Exultans, ævi florem mentitur, & annos
 (Astutæ fraus prima Feræ) tegit alite cursu;
 Concepras ut Ipse adindens animumque sequendi;
 Suadeat alterius latebras inquirere Cervi.

Cervi Mox ubi Venantum, jugâ post frondentia, sese
 Abstulit ex oculis; pedibus diffusus, ad astus
 Vertit se solitos; recto nec tramite fertur,
 Sed per itus reditusque, pedum vestigia turbat;
 Vel curvis magnos spatii vagus errat in orbes:
 Tum leve corpus humi mittit prociis alite salu,
 Indeprensa Canes fallant ut signa sequentes.
 Pingua si Taurum reperit per pascua, dorso
 Insilit; & costis hærens, utrumque rigenti
 Calce premens, celerare gradum jubet: illa Hæc
 Concutiunt circum qui quadrupedante Coloni
 In Bove prospectant equitantes & grandia Cælo
 Cornua tollentem Cervum: novus herbida cursor
 Emensus sic arva, Canes ubi lussit odoros,
 Desiliens fluit ad terram; Tauroque relicto
 Vepre later, reputans secum quâ fraude tenacem
 Consilii, quibus aut ludat vaser artibus hostem.
 Ambiguus ne cede doli; oculoque fugacem
 Camporum per plana Feram licet usque secutus,
 Ne breviora tamen compendia quære viarum:
 Observata Canes retro vestigia Cervi
 Circuitus per mille legant; ut deinde sequaces
 Signa pedum teneant, longo jam cognita cursu.

Lassus enim sylvis iterum succedit opacis ;
 Seque viz comitem Cervis errantibus addens ,
 Immiscet pacata suis armena periclis ;
 Alteriusve petens ramosa cubilia Cervi .
 Excutit hunc thalamis , qui viribus integer hosti
 Concurrat , pedibus fretus Phœboque cadenti .

Hic dubies & voce Canes hortare tubâque ;
 Et quorum tibi nota fides , Labrona , Melampum ,
 Ichnobaten , Leucon , & Ilaëtoræ sæpe vocatos
 Nomine compella proprio ; quæ gloria tangit
 Extimulatque Canes , dominorum & laudis amantes
 Tuque laborantes variarum errore viarum
 Confirma monitis Catulos ; si fortè revisens
 Signa pedum , mutata Feræ vestigia noris ,
 Ast ubi consimilis venit in certamina Cursor
 Par ætate , pares signans in pulvere plantas ;
 Arbitrio dirimenda Canum est res tota sequentum .
 Nare recognoscunt illi sudore madentem ,
 Jamque viâ , longoque pedum certamine lassum .
 Cervus enim longos cum vasta per æquora sudans
 Explicuit cursus , graviolem expirat odorem ,
 Quàm cum manè recens sylvis egressus ab altis ,
 Præpetibus summam plantis vix libat arenam .

Ergo vias hinc inde Canes rimantur odoras ,
 Atque ubi de numero quis fortunatior omni
 Nare fatigati relegit vestigia Cervi ,
 Continuo socios latrans compellat ; at illi
 Altius erectâ spectant cervice monentem ,
 Despiciuntque , Canes inter si nullius ille
 Nominis est meritique : fidem sed si quis anili
 Voce facit , longo miles veteranus ab usu
 Cognitus ; accurrunt omnes , junctoque feruntur
 Agmine , dum resonis tandem latratibus actam
 Effundant iterum spatiosa per æquora prædam .

D d iii

*Ubi de
 canum
 sagax
 ratio*

Cervus ab antiquo sylvæ frondentis abactus
 Hospitio, quanyis jam fractus & ilia pulsans;
 Spem tamen & cursu vires affectat anhelio;
 Donec ab aspectu longè semotus, onustum
 Ad dextram lævamque caput demittit, & ægros
 Molitur titubans, exhausto robore, passus.

Prælia si post longa Canes videantur & ipsi
 Segnitùs ire; recens atque integra turma labantes
 Sustineat, socioque novas fetat agmine vires;
 Jamque fatigatam suspiriaque ægra trahentem
 Exagitans majore Feram clamore, pavorem
 Augeat, & solâ fractam formidine vincat.

In celeri cùm nulla super fiducia cursu;
 Nulla fugæ, spes nulla doli; quæ sola salutis
 Occurrit via, præcipitem se Cervus in altum
 Flumen agit: prono nantem rapit alveus arami;
 Et cùm jam pedibus gradiens contingit arenam;
 Ne quæ fugam siquidum per iter vestigia prodant,
 Per vada longa viam sæcat; egressusque fluento,
 Vix movet ignavo torpentia frigore crura.

Instabunt tepido Catuli sudore madentes;
 Oraque projectis pandentes arida linguis.
 Igneus ardor ager nando per flumina Cervum
 Velle sequi: cohibe audaces, & nave paratâ
 Transvehe; ne tepidos penetrabile frigus in artus
 Gliscat, & enervi solvat torpedine vires.
 Agmine partito, ripas hinc inde sagaci
 Nare legant; hæcque Feræ vestigia, lætis
 Devia continuò latratibus agmina cogant.

*Cervi
 mors.*

Haud pròcul inde metu Cervus percussus inertis,
 Sollicitâ capit aure sonos Hominumque Canumque;
 Feralemque tubam, præsagia tristia mortis,
 Audit, & exanimis quanquam trepidusque, pavorem
 Comprimat ignavum, tumidasque recolligit iras:

Sive suos etiam moriens non exuat astus :
Sive novas addant suprema pericula vires.
Ima sedens in terga ; caput sublimis & armos
Erigit ; ac furis accensus , turbida diris
Asperat ora minis ; ut , qui pavet ipse , timorem
Incutiat , retroque Canes avertat , inulto
Vel non indecorem timidus det sanguine vitam.
Ergo lacessentes confusis vocibus hostes
Provocat intrepido similis ; frontemque minacem
Arduus ostentans , parat horrida vulnera cornu.
Circumstant magno Catuli clamore ; nec audent
Ancipitis propius tentare pericula belli.
Si quis erit rudis incauto qui cominus hostem
Dente perat ; subitâ prostratus morte , cohortem
Admonet arguto procûl ore laceßere Cervum ,
Atque obstarè fugæ ; noto dum buccina cantu
Opratos sonet interitus , sparsamque per agros
Tristia Venantum vocet ad spectacula turmam.
En vitæ mortalis habent quem gaudia finem !
Non tacita sine tristitia , morſuque doloris
Percipitur multo quæſita labore voluptas.
Æger enim , vitæ poſitâ ſpe , Cervus inertes
Confugit ad lacrymas ; & flexo poplite , frontem
Arboream demittit humi , vitamque precatus
Suppliciter , tristes inſurmurat ore querelas :
Quo gemitu concuſſi animi miſerantur , & orant
Unanimes tanto vitam indulgere dolori.
Sed neque Venator lacrymis , nec voce movetur
Supplice ; crudeli latus immiſerabilis enſe
Transadigit : revolutus humi pede Cervus iniquam
Tundit humum ; vitamque nigro cum ſanguine fundit :
Ah ! duplici ſaltem morti ne trade jacentem ;
Et ſtriçto ſit cura Canes remove flagello ,
Intima ne lacerent avido præcordia morſu.

PREDII RUSTICI

Stat tamen indulge; Catulusque laborum
 Inscius, & duras rudis instituendus ad artes,
 Discat inexpertâ dulcedine sanguinis ætium
 Ferre gravem, longo nec deinde fatiscere cursu.

Exanimis postquam Fera concidit, ense recilum
 Tolle pedem; quæ dona manent insignia Regem,
 Aut alium qui de numero præstantior omni
 Adfuerit: servata sibi convivia, plauistro
 Impositum Catuli Cervum comitantur ovantes;
 Quem magno serâ comedant sub nocte paratu.

An te fores Cælo mensam Venator aperto
 Instruit: incensis ardent cœnacula lychnis;
 Atque ubi jam structor manibus versata cruentis
 Iliaque & carnes aspergine sanguinis atri
 Condiit, & tostis exossæ frugibus escas
 Intrivit, domibus fluit ingens turba relictis;
 Ut Canibus Jove sub nudo cœnantibus æstent.

Ipsæ adæd decorant epulum, studioque videndi
 Stant cupidæ, sero metuunt nec ab æthere matres.
 Mox ubi dulcè sorans vocat ad convivia cornu,
 Audito clangore ruunt; nec pabula morfa
 Protrinus invadunt, sueti parere regentum
 Imperio Catuli: stat turba famelica circum;
 Et longum jussis stationibus hæret in orbem,
 Ora tenens defixa cibis, oculosque voraces
 Intuitu pascens; keto dum buccina signo
 Expectata canat genialis tempora cœnæ.

Erumpunt, agilemque levi dant corpore saltum
 Unâ omnes; uno velut impete miles in hostem
 Irruit, ut primum Tubicen feralia cornu
 Bella canens, movet effusas in prælia turmas.
 Incumbens epulis avidus conviva, palato
 Fercula moroso non seligit optima, parcus
 Temporis; objectas nec dentibus atterit escas;

Sed pleno simul ore trahit, simul ingerit alvo.

Nec requies, donec mentas nudarit acernas;

Atque hilares mixto vocum det murmure saltus.

Hinc nemorum tanto satur exardescit amore;

Ut cum deinde toro cœnatus membra reponit,

Sylvestres repetat Canis inter somnia lucos;

Vanaque venandi studio simulachra secutus,

Allatretque Feras, cursusque extendat inanes.

Hæc quæ rure super cecini, florentibus olim

Imperii rebus mihi cœpta, jacentibus iisdem

Interrupta diu steterant; cum totus in unum

Irrueret Regnum bellis socialibus orbis;

Itala gens illinc consurgeret, inde rebellis

Hesperix pats magna, ferox hinc Marte Britannus;

Hinc Batavus, junctisque potens Germania turmis.

Mille locis acies distraximus; obruta necdum

Cessisset numero virtus; nisi pestifer annus

Arma juvans inimica, famem morbosque tulisset;

Et quos non poterat ferro Mors vincere, Gallos

Corrupto Cœli tractu tentasset, in unam

Armassetque Polum Terrasque & Tartara gentem.

Quæ sikuere diu Musæ inter bella, resumunt

Nunc animum & calamos, salvis cum denique rebus

Major ab immensis emerſit Gallia damnis;

Et cum fortunam Lodoix qui nuper acerbam

Infraſtus tulerat, dulci non ebruius, orbem

Vincere quem poterat fatis felicibus usus,

Maluit optatâ rursus componere pace;

Urbibus haud multis redimens ditissima Regna

Hesperix, & terras Phœbo sub utroque jacentes;

Bellorum quæ finis erat, quæ meta laborum.

Nunc verò Regni lustris ter quinque peractis,

Pluribus insignem Lauris, pietate senectam

Nobilitat, veræque docet virtutis amorem,

320 PRÆDII RUSTICI LIBER XVI.

Quem Puella Noctis Natorumq. ad Vespila Phœbus
Ex Athro miscit; Patremque sedonat ademptum.

Nos autem domito quos sæpius orbe fideles
Bellorum socios habuit; cum fata benignis
Amplius haud obstant animis, & in alta quietos
Otia Francigenas transmittit; & ubere rerum
Pace beat, quos ad summum decus extulit armis.

FINIS.

ERRATA.

Pag. 21. versu 23. per stabilis	leg. persabilis.
73. versu 32. Ininterpuncta.	leg. interpuncta.
94. versu 15. decurere	leg. decurrite.
111. lineâ 33. Orbis	leg. Obris.
113. versu 18. infantia	leg. infantia.
169. versu 27. perumpit	leg. perrumpit.
214. ver. ult. graudi.	leg. grandi.
226. versu 5. ma lenata	leg. male nata.
240. versu 28. clathro	leg. clathro.
242. ver. ult. post zdes.	dele punctum.
246. versu 23. nubes.	leg. nubes sine puncto.
256. versu 30. si	leg. si.
280. versu 21. inserit	leg. inserit.
303. ver. ult. post mittes	dele punctum.

INDEX RERUM.

- A** Bies. *P.* 100
 Acetum. 219, 178
 Aedificatio. 15, &c.
 Aëris salubritas. 4 & 13
 Aestas. 132
 Aetas aurea. 246
 Ager ferax. 6
 Agri molitio. 22, 140, 150
 Agricolaë vita fortunata. 41
 &c. 190 Dictator ab agricola factus. 130, 271
 Agriculturae commendatio. 41
 130, 222 præcepta. 48
 Agni. 72 Allia. 141, 187
 Altisia, l. 12. Alvear. 254
 Alveus Regius. 10, 212
 Ambitio. 41
 America. 54, 179
 Amicitia. 8, 57, 70, 303
 Amurca. 120
 Amygdala. 108
 Anacreon. 209 Anas. 232
 Anguilla. 278, 289
 De Anima Brutorum. 88
 Animantium arma. 71, 300
 Exempla. 90 Industria. 88
 Remedia. 63, &c.
 Anni, partes quatuor. 131
 Anser. 232 Aper. 302
 APES. l. 14. Apes agræ. 258
 feræ. 266 Florilega. 255
 Funerantes. 257 Novellæ.
 261 Apum bella. 264
 Cellæ. 256 Clades. 263
 Examen. 261 Excubia. 258
 Fætura. ibid. Forma. 256
 Ingenium. 254 Labores ruri.
 255 In alveari. 256 Mun-
 ditia. 257 Pulli. 261 Apum
 REGINA. 158 Ejus forma.
 259 Imperium. 258 Satel-
 litium. 260 Partus. ibid.
 Mors. 258. Regina junior.
 259, &c.
 Apum respublica. 254
 Apianum vinum. 211
 Apium. 174, 186
 AQUA fontana. 5 Fluvialis.
 15 Gelata. 165 Nutrix.
 plantarum. 116 Palustris.
 4 Putealis. 4, 5 Rigua.
 172 Rosacea. 174 Salu-
 berrima. 4 Retenta moli-
 bus. 11, 275 Aquæ jac-
 tus. 275 Aquæ latentis in-
 dicia ejusq; scrutatores. 12
 Arator, Aratio. 31, 132, 150
 ARBORES. l. 5. & 6. Ar-
 bor fluvialis. 98 frugifera.
 100 inversa. 120 languens.
 120 spoliata frondibus. 123
 substituenda. 9, 101 succo-
 sior. 120, 118
 Arborum casus. 122, 124
 forma, humanae similis. 113
 insitio. 102 luxuries. 102
 morbi. l. 6. ordines. 96, 97
 putatio. 109 satio. 101,
 105, 155 succus. 118 varie-
 tas. 94
 Arbuculae. 36, 93, 123
 Area messoria. 21, 172
 Area in hortis. 173
 Arena. 17
 Argumentum, 2, 223, 298

Aries. 73	Armenta. l. 3.	Carpinus.	96
Afinus.	59	Carpio 279	Carthæsius. 88
Assumptio B. Virginis. 143		Cassei confectura.	69
Astronomus. 33, 43		Casia. 99	Castanea. 108
Avaritia. 42	Auceps. 277	Castor. 285	Catella. 83
AUTUMNI descriptio. 147		Caruli. 85	Causidicus. 43
B		Cauletus Præses insular. 220	
Bacchus. 193, 207, 209		Cavea.	307
Barbus. 291		Cavum cuniculi.	296
Bavillæum rus. 29		Vulpis.	307
Bellaqueus fons. 281		Cedrus.	106
Belli simulachrum. 270		CELLA vinaria. 207, &c.	
P. Belot, è Soc. Jesu. 26		Cellæ Apum.	256
D. de Belsunce, Massiliensis		Cepa. 181, 189	
Episc. 67		Cerasus. 109	Ceres. 193
Beta. 175	Betulla. 119	Certamina rustica. 145, 306	
D. Bignon. 79		cum feris Tauris. 306	
Blitera. 11, 211		CERVUS. 300, &c.	
Boëmarum divinatio. 145		Cervum venari. 315	
BOMBICES 134, &c.		Charitatis martyres. 65	
Bos. 53	Bos emeritus. 58 in-	Choreæ rustica. 144	
domitus. 55, 305		CHORS. l. 12.	Chortalium
Boum amicitia mutua. 57 do-		avium utilitas. 235	
matio. 55 morbi. 61		Christi Crux. 169, 271	
Brassica. 176	Briareus. 194	Resurrectio. 169	
Bubalus. 304	Bubulcus. 158	Ocada. 90, 140	
Bucolicum carmen. 33		Cicer. 182, 187	
Buxus. 99		Ciconia. 184	Cinara. 181
C		CIRCUITUS succi. 114	
Cæmentum. 17		Cisterna. 15	Citrus. 107
Cafetum. 216		P. Cleric, è Soc. Jesu. 25	
Calx. 18, 288		Coena agrestis. 200	
CAMPANIA. 24, &c.		Colles uniferi. 193	
Campanulæ vitreæ. 185		COLUMBÆ. l. 13.	
P. Campistron è Soc. Jesu. 26		Columbarium. 244, 239	
Canephoræ femina. 39		Comædia. 1	
CANIS. 75, 83, 315, &c.		Communitas vitæ. 269	
Canicula. 147	Canna. 285	Condituræ varia. 54, 156	
Capparis. 181, 186		Confessio. 168	
Capra. 77, 203	caprarius, 34	Conscientia. 188	
Caprea Sylvestris. 304		Convivia. 39	Rustica. 52, 78,
Capreolus. 303	Capus. 231	143, 157, 189	
Carbo. 23	Caries. 123	Coriago. 62	
Carpa. 280		Cortex arboris. 104	
		Corylus.	

<i>Corylus</i> . 13. <i>Crista</i> .	226	<i>Fluvius</i> . 98, 148	<i>Gelu con-</i>
<i>Crates in stagno</i> .	276	<i>strictus</i> .	160, 164
<i>Cruz Christi</i> .	169, 271	<i>Fodina</i> .	15, 23, 192
<i>Crucigeri</i> . 126 <i>Culex</i> .	207	<i>Fœminæ</i> .	39, 300
<i>Cucurbita</i> . 176 <i>Culina</i> .	20	<i>Fœnisegium</i> .	137, 150
<i>CUNICULUS</i> .	293, &c.	<i>Fœnile</i> .	139
<i>Capressus</i> . 96 <i>Curculio</i> .	19	<i>Fœnum</i> . 139 <i>Fœnus</i> .	43
<i>Carsonius</i> . 274 <i>Cygnus</i> .	235	<i>Fons</i> . 12, 26, 28, 104, 238	
<i>Cyprinus</i> , <i>piscis</i> .	280	<i>Formica</i> .	124, 184, 248
<i>Dama</i> .	D 304	<i>Fortuna</i> .	58, 106, 122
<i>Delphini mors</i> .	138	<i>Fossæ Castellorum</i> .	276
<i>Dei cultus</i> .	48, 174	<i>Leporarii</i> .	294
<i>Democritus</i> . 209 <i>Dido</i> .	235	<i>Fossio, fossor</i> .	35, 200
<i>Diluvium</i> .	213, &c.	<i>Fovea</i> . 307 <i>Fraga</i> .	177
<i>Disciplina Morum</i> .	65	<i>Fraxinus</i> . 119 <i>Frigus</i> .	163
<i>Dolii spiramentum</i> . 218 <i>Suf-</i>		<i>Frugalitas prisca</i> .	60, 182
<i>fitio</i> . 219 <i>Domus</i> . 6, 16, 18		<i>Fucus</i> .	260, 263, 267
<i>Druidæ</i> .	126	<i>Fulica</i> . 83 <i>Fundamenta</i> .	18
E		<i>Fundi delectus</i> . 3 <i>Distrib-</i>	
<i>Ebrietas, Ebrius</i> . 209, 214		<i>tio</i> . 22 <i>Reparatio</i> .	8
<i>Elapidandus ager</i> .	9	G	
<i>Elegia</i> . 2 <i>Enceladus</i> .	194	<i>Gabianus fons</i> .	212
<i>Endivia</i> 186 <i>Ennius</i> .	209	<i>Gallia</i> .	126, 319
<i>Equus</i> . 53. <i>Eruca</i> . 124, 203		<i>GALLINA</i> .	227, 230
<i>Eucharistia</i> .	168	<i>Gallinarium</i> .	237
<i>Eumæus</i> .	41	<i>GALLUS Gallinaceus</i> .	233
<i>Exempli vis</i> .	37, 57, 277	<i>Indicus</i> . 234	
F		<i>Gelu</i> .	122, 202
<i>Fabulæ</i> .	273	<i>Gigantes</i> .	294
<i>Factiones popularium</i> .	49	<i>Glacies æstati reponenda</i> .	159
<i>Falx vineatica</i> . 199 <i>fenaria</i> .		<i>Gluten</i> . 256 <i>Gramen</i> .	132
137 <i>Fames</i> .	295	<i>Grando</i> .	141, 122, 202
<i>Famulorum delectus</i> 34, 49		<i>GREGES</i> . lib. 4. <i>Græges disper-</i>	
<i>Favorum constructio</i> .	256	<i>siti</i> . 80 <i>Grex per nives pas-</i>	
<i>Febris</i> .	44, 61, 114	<i>cens</i> . 159 <i>pernoctans in</i>	
<i>Fenestræ</i> .	18, 240	<i>agris</i> .	76, 152
<i>Fertilis terræ indicia</i> .	4	H	
<i>Fertilitas Pyri præcox</i> .	124	<i>Hæresis</i> .	2, 127, 142
<i>Festi dies</i> .	48, 142, 189	<i>Hamus</i> .	290, 307
<i>Filiæ</i> . 88, 285 <i>Ficus</i> .	106	<i>Nastra venditionis</i> .	35
<i>Finus</i> . 151 <i>Columbinus</i> .	244	<i>Hebdomada major</i> .	168
<i>Fistula</i> . 33 <i>Flabrum</i> .	224	<i>Hedera</i> .	124
<i>Flos</i> . 174 <i>Flos succisus</i> .	287	<i>Herba odoræ</i> 173 <i>Medica</i> .	
<i>Flores Arborum</i> . 108, 181		189 <i>Herbarum vis</i> . 63, 125	

I c

Minnaulus. 301 **Hircus.** 77
Hirudo hausta. 63
Hirudines ararii. 103
Hirundo. 70 **Histriones.** 144
Homini corpus. 113, 215
Homines novi. 106, 122
Hordeum. 141 **Horrea.** 19
HORTUS lib. 9. p. 171
Hortus bene confectus. 30 **incul-**
tus. 28 **Horri positio.** 172
sepimentum. 173 **Horri oli-**
torii amoenitas. 187
Hospitalitas. 21, 112, 247
HYEMS. 157, 163

I

Iaponia. 271 **Ibex** 304
IGNES subterranei. 14
Indigestus cibus. 61, 230
INSITIO 103, 125, 148
Insula e mari orta. 15
Insula cuniculis frequens. 294
Invocatio. 2 **Joci.** 20
IRRIGATIO arborum. 116
hortorum. 180 **peponum** 185
pratorum. 133
Judex. 8, 41, 43
Jugum Bovis. 56, 57
Juventus effeminata. 308
effrena. 275

E

LABOR custos valetudinis. 42
188 **Morum.** 38 **Labores**
Hyberni. 158, 161, 167
gluvio tempore 38, 159
Labyrinthus. 97
Lactuca. 176, 178, 186
Lacrymæ vitis. 201
LAMONIUS. 3, 29, 91,
142, 172, 239, 274, 301
Lana. 77, 137
Lanificium. 79 **Lanista.** 131
Larva. 145 **Lateres** 17
Laureum rus. 297
Lafricanæ homines. 61

LEPORARIUM. 295
Lepus. 84, 88, 203, 221
Libertatis amor. 294
Licurgus. 189
Lima, Urbs America. 117
Limax. 184, 257
Linea piscatoria. 290
Lites. 8, 41, 42, 49, 188
Loiolidæ. 24, 95, 127, 271
Lucius piscis. 281
LUDOVICUS Magnus. 1, 127,
138, 180, 281, 319
LUDOVICUS XV. 139, 309
Lunaris superstitio. 183, 198
Lupus. 34, 86, 307
LUTRA. 283
LUXUS. 39, 60, 150

M

Magnes. 88 **Magi.** 163
Malus aurea. 107 **punica.** 175
Manna. 118
Masseracum. 238
Massilia. 65 **D. Maraldi.** 254
MATER pueros alens. 47
Medici. 7, 93, 188
Mel. 255 **Meliphylion.** 190
Mensæ secundæ. 105
MESSIS. 22, 140 **Messor.** 53
Metamorphoses. 190, 194, 249, 282, 286, 291
Miles prædator. 7, 43 **Miles**
ab Agricola. 32, 130, 270
Militiæ disciplina. 270, 308
Milvusi. 244, 259
Moleir na. 278
Monspelium. 24, 66
Mors. 137, 294, 305
Morus. 97, 135
P. Mourgues à Sec. Jese. 27
Mucor. 124 **Mula.** 59
Mundi creatio. 89
Murus terreus. 173, 299
Mus Muscipula. 183, 134
Muscus. 124 **Myrrha.** 118

N
 Nassa. 283
 Navigatio. 42
 Nidus. 227, 230, 241
 Nitrum. 121, 154
 Nix, 157, 159, 160
 Noëmus. 213
 Nubes. 204
 NUPTIÆ Rusticane. 51
 Nux. 108

O
 Obris fluvius. 111
 OLEA. 22, 92, 163
 OLITOR. 35, 187
 Olivarum conditura. 46
 OLIVITAS, oleum. 94, 161
 OLUS. l. 9.
 Orator. 26
 OVIS. 71
 Ovile. 72
 Ovum. 226, 228

P
 PAGANALIA. 142
 Palus. 4, 10, 16, 172
 Pampinatio. 140, 202
 Papilio. 290
 PARAGUENSES. 269
 PASCHALE festum. 167
 D. Pardo de Figueroa. 117
 Pascua. 74, 78
 PASTOR. 32, &c. 75, 71
 PAVUS. 224
 Pax. 78
 Peccatum Originale. 2, 167
 PECORA. lib. III. & IV.
 Pedamen vitis. 200
 PEPO. 185, &c. Perca. 280
 Perdix. 84, 149, 303
 PESTIS Boum. 64
 PESTIS Massiliensis. 65
 Pharmaca. 44
 Phædra. 235
 Philomela. 70, 95, 201
 Philosophus. 43, 89
 Phœbus. 208
 Picus. 125
 PISCATUS. 277, 289
 PISCES. lib. XV.
 Pituita. 237
 Pix. 118
 Plage Celi. 201, 192

PLANTARUM delectus. 100
 Satio. 92, 101, 105
 Nutrimentum. 114, 197
 Respiratio. 118
 Odum mutuum. 135
 Platanus. 120
 Pluvia. 15, 204
 Pluvie impendentis signa. 74
 Polus. 101
 Pomus. 19, 105, 121
 Pontifex Maximus. 126
 Populus arbor. 99
 Porcellus. 81, 303
 PORCUS. 80, 46
 Porcus. 21, 236
 PRATA. 9, 22, 133, 137
 Pristera. 249
 Propago Vitis. 166, 203
 Provisia in hyemem. 156
 Puella rusticana. 50, 73
 PUERI agrestis educatio. 47
 PULLI generatio. 228
 Pulvinus in hortis. 179
 PUTATIO. 109, 198
 Puteus. 5, 172
 Pituita. 231
 Pyrus. 109

Q
 Quadragesima. 146
 Quercus. 96
 Quintinius. 179

R
 Rabies. 26
 Rana. 16, 281
 Raphanus. 179, 186
 Rapinus. 171
 Ravasinus. 309
 Reditus agrorum. 5, 22
 Repastinatio. 201
 D. Resleguier. 284
 D. Riquet. 11
 Rivus. 44, 172, 282, 298
 Divus Rochus. 65
 Rubigo. 140
 Rupicapra. 303
 Ros neglectum. 28, 35, bene

cultum. 29, 40 Ruris *Amas-*
istas. 148, 220 *Opes*. 149,
tranquillitas. 222
Rusticanus puer. 48
Rusticatio. 148, 220
Ruta. 63
 S
Sabulum. 17
Salgama. 46, 156 *Salix*. 98
Sappho. 235, *Saturnus*. 279
Scabies. 61, 76 *SCOPRA*. 80
Scrobes. 100, 101
Seculum aureum. 130, 246
Seges. 102, 150, 154
SEMENTIS. *Semen*. 152, &c.
Seminarium. 100
Senectus. 9, 291
Sericum filum, 137
Serpens. 184
Serpentinus lapis. 64
Sol. 89, 180 *Spectacula*. 144
Spinachia. 176, 178
Spiritus vini. 14, 204, 215.
Florum. 119
Scabulum. 20
STAGNA. lib. XV. p. 273.
Stellio. 258 *Stercoratio*. 151
Sterquilinum. 21
Succus arborum, 114, 118
Terra. 104, 158.
Sulcus aquarius. 152
Supellex rustica. 45
Sus. 80, &c. *Sylva*. 65, &c.
Sylvis parcendum. 23, 94
Sylva excisa. 24, &c. 193
 T
Taberna diversoria. 21
Talpa. 183 *Tarnis fl.* 238
Taurus. 305 *Taxus*. 99
Tempestas. 216, 250
Terra fertilis. 6 *inculta*. 35.
 184 *non senescens*. 9, 129
Terræ cultus. 49, 184

Thus. 118 *Tilia*. 96, 127
Tonitru. 136
Tonsura Ovium. 78, 137
Trudiculorum ludus. 25
Truta. 282 *Tumor*. 62
 V
VACCA. 54, 67
De Vacuo. 218
Vappa. 204, 219
Vectura. 156, 158
Venz arborum. 116
VENATIO. 308, &c.
VER. 131 *Vervex*. 76, 81
Vermes. 124 *Verfaliz*. 180
Vespertini Rusticorum labores
 20, 159, 168
Via. 5, 7, 97
Vicinitas Prædii. 7
Vicinus bonus & nequam. 7
VILLÆ Situs. 4, 5, 13
Villa rustica. 19
VILLICA. 44, &c. 156
VILLICUS. 35, &c. 156
VINDEMIA. 151, 203, 219
VINUM. lib. XI. p. 207
Vipera. 63
Virgilius. 191, 196, 253
Visceratio, la curée. 318
Viscus, Gui de Chesne. 125
VITIS. lib. X p. 191
Vitulus. 55, 68
VIVARIUM. lib. XVI. p. 293
Ulysses. 48
Umbracula. 96
Volucris. 95, 148, 220
Voluptatis illecebræ. 292
Urbs. 38, 149, 168
Urina Vaccæ, remedium. 69
Uva. 45, 204, 206
Vulpes. 237, 307
 Z
Zelus animarum. 272
Zona. 193

E. I. N. I. S.

APPROBATIO.

EX mandato Illustrissimi Franciæ Cancellarii legi
Jacobi Vanierii à Societate Jesu Prædium
Rusticum, quod quidem Opus vulgatum antea non
semel à viris Musarum amantibus maximo plausu est
semper exceptum. DATUM Lutet. Paris. idib.
Novembris anno M. DCC. XLIII.

Joan. Bapt. SOUCHAY, Regius Eloquentiæ Professor.

PRIVILEGE DU ROY.

LOUIS, par la grace de Dieu, Roi de France
& de Navarre : A nos amés & féaux Conseil-
lers, les Gens tenans nos Cours de Parlement, Maîtres
des Requêtes ordinaires de notre Hôtel, Grand Conseil,
Prévôt de Paris, Baillifs, Sénéchaux, leurs Lieutenans
& autres nos Justiciers qu'il appartiendra, SALUT :
Notre bien amé MARC BORDELET, Libraire à Paris,
Nous a fait exposer qu'il desireroit faire réimprimer &
donner au Public, un Livre qui a pour titre, *Jacobi*
Vanierii Prædium Rusticum ; s'il nous plaisoit de
lui accorder nos Lettres de Permission pour ce nécessai-
res. A CES CAUSES, voulant favorablement traiter
l'Exposant, Nous lui avons permis & permettons par ces
Présentes de faire réimprimer ledit Livre en un ou plu-
sieurs volumes & autant de fois que bon lui semblera, &
de les vendre, faire vendre & débiter par tout notre
Royaume pendant le tems de trois années consécutives,
à compter du jour de la datte des Présentes. Faisons dé-
fenses à tous Libraires-Imprimeurs & autres personnes,
de quelque qualité & condition qu'elles soient, d'en in-
troduire d'impression étrangere dans aucun lieu de notre
obéissance. A la charge que ces Présentes seront enregis-
trées tout au long sur le Registre de la Communauté
des Libraires & Imprimeurs de Paris dans trois mois de
la datte d'icelles. Que la réimpression dudit Livre sera
faite dans notre Royaume & non ailleurs, en bon pa-

pter & beaux caractères , conformément à la feuille im-
 primée attachée pour modèle sous le contrescel des Pré-
 sentes. Que l'Impétrant se conformera en tout aux Ré-
 glemens de la Librairie , & notamment à celui du dixié-
 me Avril mil sept cent vingt-cinq. Qu'avant que de les
 exposer en vente l'Imprimé qui aura servi de copie à la
 réimpression dudit Livre sera remis dans le même état
 où l'Approbation y aura été donnée es mains de notre
 très-cher & féal Chevalier le Sieur D A G U E S S E A U
 Chancelier de France ; Commandeur de nos Ordres ; &
 qu'il en sera ensuite remis deux exemplaires dans notre
 Bibliothèque publique ; un dans celle de notre Château
 du Louvre , & un dans celle de notre très-cher & féal
 Chevalier le Sieur Daguesseau Chancelier de France ,
 le tout à peine de nullité des Présentes. Du contenu
 desquelles vous mandons & enjoignons de faire jouir
 ledit Exposant ou ses ayans-cause , pleinement & paissi-
 blement , sans souffrir qu'il leur soit fait aucun trouble
 ou empêchement. Voulons qu'à la Copie desdites Pré-
 sentes qui sera imprimée tout au long au commencement
 ou à la fin dudit Livre , foi soit ajoutée comme à l'O-
 riginal : Commandons au Premier notre Huissier ou
 Sergent sur ce requis , de faire pour l'exécution , tous
 Actes requis & nécessaires , sans demander autre per-
 mission & nonobstant clameur de Haro , Chartre Nor-
 mande , & Lettres à ce contraire : Car tel est notre
 plaisir. Donné à Paris , le douzième jour du mois d'Oc-
 tobre , l'an de grace mil sept cent quarante-quatre. En
 de notre Règne le trentième.

Par le Roi en son Conseil. S A I N S O N.

*Registré sur le Registre XI. de la Chambre
 Royale des Libraires & Imprimeurs de Paris N^o.
 379. fol. 320. conformément aux anciens Réglemens,
 confirmés par celui du 28 Février 1723. à Paris ,
 le 20. Novembre 1744.*

Signé, V I N C E N T , Syndic.

HARVARD · COLLEGE · LIBRARY

GIFT · OF

DANIEL · B · FEARING

CLASS · OF · 1882 · ∴ · A · M · 1911

OF · NEWPORT

· 1915 ·

THIS BOOK IS NOT TO BE SOLD OR EXCHANGED

